

Верховенство ПРАВА ПРАВА ЛЮДИНИ



У цьому випуску:

- ▶ Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України за період 01.04.2023 – 01.07.2023
- ▶ Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав за період 01.04.2023 – 01.07.2023
- ▶ Рішення Європейського суду з прав людини Грузія проти Росії (I) (щодо справедливої сатисфакції), Журек проти Польщі (Велика Палата), Більген проти Туреччини, Пінкас та інші проти Боснії та Герцеговини, Джаллоу проти Норвегії
- ▶ Окремі питання функціонування європейської системи захисту прав людини

COUNCIL OF EUROPE



CONSEIL DE L'EUROPE

Упорядник:

Ірина Кушнір, менеджерка проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду»

Над текстом видання працювали:

Валентина Кумеда, національна консультантка проєкту Ради Європи

Дизайн видання:

Анастасія Леонова, графічна дизайнерка

У виданні використані картини *Сергія Ткаченка* (громадський діяч, художник, старший співробітник проєкту Ради Європи в Україні «Підтримка демократичних післявоєнних виборів в Україні»).

Це видання є виключною відповідальністю проєкту Ради Європи «Підтримка судової влади України в умовах війни та післявоєнного періоду». Цитуючи цей документ, необхідно зазначати як джерело «Бюлетень: Верховенство права. Права людини». Важливо пам'ятати, що для застосування практики Європейського суду з прав людини¹ при вирішенні судових справ, необхідно ознайомитись із повним текстом рішення Суду.

Для зворотнього зв'язку та пропозицій, будь ласка, звертайтеся на електронну адресу: Iryna.Kushnir@coe.int

1. Далі по тексту використовується скорочення Європейський суд, ЄСПЛ, Суд

Зміст

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України (за період 01.04.2023 – 01.07.2023)	4
1. Рішення Європейського суду з прав людини	5
2. Ухвали щодо неприйнятності	19
3. Ухвали щодо вилучення заяв із реєстру справ	21
4. Стислий виклад ухвали Європейський суд з прав людини у справі Медведчук проти України (Medvedchuk v. Ukraine) від 2.06.2022, заява № 32100/21	21
5. Справи, комуніковані Європейський суд з прав людини Уряду України	23
II. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав (за період 01.04.2023 – 01.07.2023)	28
1. Рішення Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав	29
III. Рішення Європейського суду з прав людини	56
1. Грузія проти Росії (I) (щодо справедливої сатисфакції)	57
2. Журек проти Польщі (Велика Палата)	74
3. Більген проти Туреччини	122
4. Пінкас та інші проти Боснії та Герцеговини	154
5. Джаллоу проти Норвегії	170
IV. Окремі питання функціонування європейської системи захисту прав людини	186
1. Огляд стандартів Ради Європи щодо функціонування рад суддів, (Лорена Бахмаєр-Вінтер, Професор права Університету Комплутенсе в Мадриді (Іспанія), міжнародний експерт Ради Європи, червень 2023 року) ▶	187
2. Стандарти Ради Європи щодо незалежності, неупередженості та незмінюваності суддів, (Данута Джос'єн, 2021–2023рр Голова Конституційного Суду Литовської Республіки, міжнародний експерт Ради Європи, червень 2023 року) ▶	187
3. Огляд практики Європейського суду з прав людини щодо статті 6, (Дмитро Третьяков, Юрист Європейського суду з прав людини, червень 2023 року) ▶	187
4. Огляд виконання рішень ЄСПЛ проти України щодо незалежності суддів, (Надія Задорожна, Спеціалістка з юридичних питань Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи, червень 2023 року) ▶	188
5. Огляд стандартів Ради Європи щодо функціонування правосуддя Консультативної ради європейських суддів (КРЄС) як організації, що впроваджує стандарти, (Ніна Бететто, Президент Консультативної ради європейських суддів (КРЄС) у 2020-2021 рр, міжнародна експертка Ради Європи, червень 2023 року) ▶	188
V. Показчик справ, вказаних у Розділі I та Розділі II	190

I. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти України

за період 01.04.2023 – 01.07.2023



«5 березня»

1. Рішення Європейського суду з прав людини

1. Побокін проти України (*Pobokin v. Ukraine*) від 06.04.2023, заява № 30726/14

Заявник страждав від помірних порушень мовленнєвої моторики у зв'язку з церебральним паралічем, класифікованих як інвалідність середньої тяжкості. У 2008 році, коли він прийшов до школи забрати свою сестру, охоронець, пан М., попросив його покинути приміщення, однак не зміг зрозуміти, що говорить заявник, та із застосуванням сили виштовхнув його зі школи. На тілі заявника були садна, а згодом, як стверджувалось, через означену подію загальний стан його здоров'я погіршився, що пізніше призвело до зміни інвалідності на найважчу.

Працівники міліції допитали охоронця, вчителя, завуча, вахтера, забезпечили дослідче медичне обстеження, яким визнано отримані тілесні ушкодження заявником як легкі, однак не відкрили кримінальне провадження у зв'язку з відсутністю складу злочину. Але згодом місцева прокуратура все ж порушила кримінальну справу.

Під час провадження було винесено постанову про визнання законним представником заявника його матір, хоча вона наголошувала на його повній дієздатності. Розгляд кримінальної справи триває.

За результатами цивільного провадження Вищим спеціалізованим судом України з розгляду цивільних і кримінальних справ заявнику присуджено 7 тис. грн. моральної шкоди.

Визнано **порушення процесуального аспекту ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод**² у зв'язку з тим, що національні органи не провели ефективного розслідування жорстокого поведіння охоронця приватної установи із заявником: 1) протягом перших двох місяців скарга заявника розглядалася лише в межах дослідчих перевірок, процедури, яка у різних контекстах несумісна з принципами ефективного засобу юридичного

захисту; 2) провадження декілька разів зупиняли без повідомлення заявника на підставі того, що «було неможливо встановити особу нападника»; 3) належним чином не було забезпечено участь заявника у кримінальному провадженні (інформація про більшість постанов від нього приховувалась або щонайменше була надана зі значною затримкою; за наявності можливості залучення кваліфікованого посередника та/або технічних засобів з огляду на порушення мови у заявника, його матір було визнано законним представником, що означало заперечення дієздатності заявника); 4) під час розслідування було допущено низку недоліків, що підтверджується висновками національних судів (очні ставки між свідками не проводилися, хоча у їхніх показаннях були суперечності; окрім викладачів та працівників школи свідками події були учні, однак жодного з них не було допитано; сестру заявника як свідка, було допитано лише через п'ять років після події; охоронець, пан М., офіційно жодного разу не розглядався національними органами як підозрюваний; не було призначено медичний огляд заявника; обидва судово-медичні обстеження були здійснені на підставі документів, складених одразу після події, та не враховували надану заявником додаткову медичну документацію про поступове погіршення стану його здоров'я); 5) кримінальне провадження триває понад десять років, хоча наразі вплив строк давності для притягнення до кримінальної відповідальності.

Розмір сатисфакції: 3 000 євро відшкодування моральної шкоди.

Ключові слова: ефективне розслідування, жорстоке поведіння

2. Далі по тексту використовується скорочення Конвенція, ЄКПЛ

2. Калугін проти України (*Kalugin v. Ukraine*) від 06.04.2023, заява № 25688/12

Заявника затримали в межах кримінального провадження за фактами зловживання службовими повноваженнями, порушення недоторканості житла та підробки документів. Йому було обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою у зв'язку з неодноразовою неявкою до слідчого. Строк тримання під вартою не було встановлено. Пізніше судом було продовжено строк запобіжного заходу на час судового провадження, також без зазначення строку.

Під час тримання під вартою заявник подавав клопотання про звільнення з огляду на відсутність поважних причин для застосування такого заходу та погіршення стану його здоров'я, однак суд першої інстанції відмовляв у задоволенні клопотань без розгляду конкретних аргументів заявника.

Заявника було визнано винним у вчиненні злочину із звільненням від відбування покарання, а згодом справу закрито у зв'язку з відсутністю достатніх доказів його вини. Загалом заявник перебував під вартою одинадцять місяців.

Апеляційний суд присудив заявнику 150 000 грн. відшкодування відповідно до Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду». Рішенням Верховного Суду суму компенсації було збільшено до 750 000 грн. Суди визнали, що в результаті закриття кримінальної справи стосовно заявника, його перебування під вартою та під підпискою про невіїзд, а також втрата ним заробітної плати внаслідок відсторонення від роботи, були незаконними.

- ЄСПЛ зазначив, що єдиною підставою для присудження заявнику відшкодування було закриття кримінального провадження щодо нього, а не ствердженні процесуальні порушення упродовж тримання його під вартою. Тобто суди не оцінили конкретні обставини справи заявника, які призвели до стверджуваного порушення його прав за ст. 5 Конвенції. Крім того, з присудженої національними судами суми через брак коштів заявнику було виплачено лише 150 000 грн. Таким чином, заявника визнано жертвою у розумінні ст. 34 Конвенції.
- Визнано **порушення п. 1 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з незаконністю і свавіллям тримання заявника під вартою (після закінчення двомісячного терміну з дня затримання заявник перебував під вартою ще дев'ять місяців на час розгляду судом справи; рішення про продовження запобіжного заходу не містило будь-яких підстав тримання під вартою протягом тривалого періоду).
- Визнано **порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з невинуватістю та необґрунтованістю тримання заявника під вартою (з моменту затримання до дати ухвалення вироку, одинадцять місяців).
- Визнано **порушення п. 4 ст. 5 Конвенції**.
- Інші вимоги відхилено.

Ключові слова: тримання під вартою, тримання під вартою під час судового розгляду, законність

Суд вирішив, що встановлення порушень само собою становить достатню справедливую сатисфакцію будь-якої моральної шкоди, якої зазнав заявник.

3. Корнієнко та інші проти України (*Korniyenko and others v. Ukraine*) від 13.04.2023, заяви № 24520/19, 1769/21, 2996/22

Визнано **порушення п. 3 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з надмірною тривалістю тримання заявників під вартою під час досудового розслідування (по справі першого заявника – більш ніж 4 р. 4 міс. та 12 дн.; другого - 8 р. 2 міс. та 27 дн.; третього - більше 1 р. 2 міс. та 30 дн., 10 міс. та 19 дн.).

Розмір сатисфакції: 2 700 євро, 3 000 євро та 1 300 євро *моральної шкоди* першому, другому та третьому заявникам відповідно; 250 євро *відшкодування судових витрат* кожному заявнику.

Ключові слова: тривалість тримання під вартою

4. Цеханович та інші проти України (*Tsekhanovych and others v. Ukraine*) від 13.04.2023, заяви № 71105/14, 51842/15, 18336/19

Визнано **порушення п. 1 ст. 5 Конвенції** у зв'язку з незаконним триманням під вартою (перший заявник – незаконне тримання під вартою судом (близько 7 діб); другий заявник – тримання під вартою без будь-якого рішення суду та будь-яких інших підстав понад 72 год.; третій заявник – незаконне тримання під вартою судом (близько 1,5 міс.).

Визнано **порушення п. 4 ст. 5 Конвенції**,

оскільки апеляційний суд не розглянув скарги другого заявника щодо законності його арешту та тримання під вартою.

Інші скарги відхилено.

Розмір сатисфакції: 1 800 євро *моральної шкоди* першому та третьому заявникам, 2 350 євро *моральної шкоди* другому заявнику.

Ключові слова: законність тримання під вартою

5. Лаптев проти України (*Laptyev v. Ukraine*) від 13.04.2023, заява № 30666/13

Заявник був одноосібним власником і директором приватного підприємства. Відносно нього було складено протокол про адміністративне правопорушення за порушення митних правил під час декларування імпортованого його підприємством медичного обладнання (інвалідні коляски та запчастини до них) і накладеного на нього, як на директора підприємства, стягнення у вигляді конфіскації товару та штрафу в розмірі його вартості.

Суд першої інстанції закрити провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо заявника у зв'язку з відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення (в протоколі не було вказано конкретні дії, які заявник вчинив з прямим умислом, як того вимагає ч. 1 ст. 483 Митного кодексу України).

Апеляційний суд скасував вказане рішення та постановив, що заявник як власник і директор підприємства ніс відповідальність за надання неправдивих відомостей митним органам щодо товарів, імпортованих його підприємством. При цьому, посилаючись на ст. 467 та 488 Митного кодексу України, суд дійшов висновку, що строк притягнення до відповідальності не сплинув. На заявника було накладено штраф в розмірі вартості товарів (не було сплачено), а товари конфісковано.

Визнано **порушення ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції**, оскільки втручання у право заявника на мирне володіння майном не було законним. По-перше, апеляційний суд, відхиляючи аргументи заявника про вплив строку притягнення до відповідальності, визначив момент складання протоколу про порушення митних правил як дату вчинення правопорушення в розумінні ст. 467 Митного кодексу України. При цьому, суд не навів пояснення чи обґрунтування для тлумачення відповідного положення національного законодавства щодо визначення дати вчинення правопорушення (дата подання митної декларації чи дата порушення адміністративної справи). Уряд також не надав відповідної судової практики. За таких обставин застосування відповідних положень не було достатньо передбачуваним. По-друге, апеляційний суд не довів наявності у заявника наміру приховати товари або достатньою мірою не встановив наявності у діях заявника складу правопорушення.

Розмір сатисфакції: 69 290,40 євро *матеріальної шкоди* в розмірі вартості конфіскованих товарів, інші вимоги відхилено.

Ключові слова: право на власність, майно, законність, штраф за порушення митних правил

6. Майборода проти України (*Mayboroda v. Ukraine*) від 13.04.2023, заява № 14709/07

У 2000 році у лікарні заявниці було видалено ліву надниркову залозу. На наступний день після операції консилиум лікарів встановив, що у заявниці ймовірно розвинулася післяопераційна внутрішня кровотеча, у зв'язку з чим їй було

запропоновано провести термінове хірургічне втручання з метою усунення цього ускладнення. Вона надала свою усну згоду. Під час повторної операції їй було видалено ліву нирку (проведено нефректомію), яку раніше було діагностовано як

здорову. Після операції їй не було повідомлено про видалення органу. Пізніше заявницю було виписано з лікарні та надано виписку з медичної карти стаціонарного хворого за підписом лікаря-консультанта І.П., в якій також не йшлося про видалення органу. Через кілька місяців вона дізналася з анонімного телефонного дзвінка, що її ліву нирку «вкрали».

Операцію проводив доктор М.П., старший викладач державного медичного університету (батько лікаря-консультанта І.П.), на підставі договору про співпрацю між університетом та лікарнею.

Неповідомлення заявниці про реальні результати другої операції лікар пояснював тим, що така інформація могла зашкодити одужанню після операції. Надати всю інформацію було заплановано пізніше, через декілька місяців, під час наступного медичного огляду у лікаря-консультанта.

Розслідування Міністерства охорони здоров'я України встановило, що видалення нирки було необхідною мірою для порятунку життя заявниці за невідкладних обставин. При цьому, головного лікаря лікарні було притягнуто до дисциплінарної відповідальності за неналежний нагляд за веденням медичної документації та недотримання етичних норм медичними працівниками.

Кримінальну справу відносно лікаря-консультанта І.П. щодо підробки офіційних документів було закрито, оскільки не було доказів вчинення відповідного злочину (з наявних документів лікар не підпадав під поняття «посадова особа»).

У цивільному провадженні заявниці було присуджено 50 тис. грн. відшкодування моральної шкоди у зв'язку з неповідомленням лікарем-консультантом І.П. заявниці чи її родичів про видалення нирки. Інші вимоги, зокрема, до університету, лікарні та лікаря М.П. відхилено.

Визнано порушення ст. 8 Конвенції в частині захисту права заявниці на інформовану згоду, зокрема:

1) Невідкладні медичні втручання з міркувань порятунку життя, здійснені за відсутності згоди пацієнта, самі по собі не є несумісними з Конвенцією. На національному рівні було встановлено, що нирка заявниці була видалена

за невідкладних обставин, як єдиний доступний засіб зупинки внутрішньої кровотечі, що загрожувала життю. Тобто, втручання відбулося в ситуації, яка згідно Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» дозволяла медичне втручання без згоди пацієнта.

2) У цій справі згода заявниці на хірургічне втручання була отримана, хоча і без будь-якого обговорення можливості видалення нирки для досягнення заявленої мети - зупинки кровотечі. При цьому, ні національні суди, ні органи влади не дослідили питання, чи повинні були лікарі перед операцією розумно передбачити можливість того, що нирку доведеться видалити, або чи була реальна можливість проконсультуватися з її родичами під час операції, не ставлячи під загрозу першочерговий інтерес у порятунку її життя. Їхній аналіз обмежився лише загальним висновком про таку необхідність.

3) На національному рівні на час події, окрім Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» не були затверджені жодні національні нормативно-правові акти, які б встановлювали процедури документування згоди пацієнта на хірургічне втручання, обов'язки лікарів зв'язуватися з їхніми родичами в умовах невідкладної допомоги, або деталізували взаємозв'язок між поняттями «згода» та «ризик», які мають обговорюватися з пацієнтом в контексті забезпечення інформованої «згоди» пацієнтів.

4) У лікарні не було врегульованої практики ведення документації або стандартизованих процедур інформування пацієнтів про ризики запланованих втручань, консультацій з їхніми родичами та визначення контактних осіб на випадок надзвичайних ситуацій. Лікарня отримувала згоду пацієнтів усно незалежно від типу та серйозності запропонованого втручання, що унеможливлювало відстеження того, яка саме інформація надавалась пацієнтам перед наданням ними згоди. З аналізу наданого заявниці листа головний лікар навіть не знав про існування Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

5) Лікар-консультант І.П. працював в університеті та практикував у лікарні на підставі договору про партнерство між двома установами. При цьому, установи не видавали спільний наказ, як було передбачено відповідним договором, про допуск

лікаря до практики в лікарні. Не було розроблено та затверджено інструкцій або документів, які б детально визначали обсяг його особистої відповідальності при наданні інформації пацієнтам лікарні, яких він консультував.

6) З огляду на відсутність будь-яких національних або внутрішніх керівних принципів, стандартів або формалізованих процедур, які б забезпечували належне виконання на практиці загальних законодавчих положень щодо права пацієнтів на інформовану згоду, держава не виконала свого позитивного обов'язку щодо створення належної нормативно-правової бази для захисту права

заявниці на інформовану згоду.

Інші скарги заявниці відхилено, оскільки порушення її права на інформацію про стан здоров'я було визнано на національному рівні та присуджено розумну компенсацію.

Розмір сатисфакції: 4 500 євро моральної шкоди дочці заявниці, яка підтримала заяву після її смерті.

Ключові слова: позитивні зобов'язання, інформована згода пацієнта, медичне втручання

7. Богданов проти України (*Bogdanov v. Ukraine*) від 04.05.2023, заява № 27380/20

Національні суди відхилили скаргу заявника на відмову поліції у наданні інформації про адресу нового місця проживання його дитини. Заявник стверджував, що внаслідок відмови він не мав доступу та не спілкувався зі своїм сином близько п'яти місяців. Поліція належним чином встановила її місцезнаходження, але мати не надала згоди на розголошення відповідних даних згідно Закону України «Про захист персональних даних» та Закону України «Про інформацію».

Визнано порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з тим, що процес прийняття національними судами рішення не передбачав справедливого балансування конкуруючих прав. Зокрема, відмова національних органів у наданні інформації про нову адресу проживання дитини переслідувала легітимну мету захисту права на

особисте життя матері дитини, однак не було здійснено оцінку: негативних практичних наслідків нерозголошення інформації для батьківських прав заявника, яких він не був позбавлений або обмежений; найкращих прав та інтересів дитини; наявності ознак того, що розголошення заявнику адреси дитини призвело б до негативних наслідків для безпеки та благополуччя дитини чи її матері або до серйозного втручання в приватне життя останньої.

Розмір сатисфакції: моральна шкода — 3 000 євро, компенсація судових витрат — 468 євро.

Ключові слова: відповідні і достатні аргументи, недоліки у процесі ухвалення рішень, батьківські права, відносини батьків з дітьми

8. Лях проти України (*Lyakh v. Ukraine*) від 04.05.2023, заява № 53099/19

Заявник проживає в Ізраїлі. У 2013 році він перевіз своїх неповнолітніх дітей до України, де згодом залишив разом із бабусею. У 2017 році він подав заяву про повернення його синів до Ізраїлю відповідно до Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980 («Гаазька конвенція»).

Національні суди відмовили у задоволенні заяви, посилаючись на ст. 12 та ст. 13 Гаазької конвенції, що встановлюють підстави для відмови у поверненні дитини до країни її постійного проживання. Зокрема, суди дійшли висновку, що діти не можуть вважатися такими, що були незаконно переміщені або утримуються в Україні, де

вони проживали понад три роки за згодою своїх батьків і повністю облаштувалися, а переміщення їх до Ізраїлю суперечило б їхнім найкращим інтересам. Суди взяли до уваги особисті заяви дітей про те, що вони не бажають повертатися до батька в Ізраїль, оскільки у них виникнуть мовні труднощі і вони не мають друзів у цій країні, а також про те, що їм комфортно жити з бабусею в Україні. Крім того, суди посилались на висновок психолога і письмові заяви матері дітей, а також взяли до уваги докази про задовільні матеріальні та побутові умови проживання дітей.

За словами заявника, він не міг певні періоди часу перебути до України, оскільки переслідувався в

Ізраїлі в кримінальному провадженні.

Заявник скаржився за ст. 6 і ст. 8 Конвенції на те, що органи влади України безпідставно затягували розгляд його заяви про повернення його дітей до Ізраїлю і не забезпечили його возз'єднання з дітьми.

Скарги заявника на результати національного провадження відхилено. Судові рішення були належним чином обґрунтовані з наведенням переконливих і достатніх підстав відмови у задоволенні його заяви. Суди належним чином врахували найкращі інтереси дітей у співвідношенні до інших захищених інтересів.

Визнано порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з тим, що національні органи не розглянули справу в найкоротші терміни, як це вимагається для спорів

відповідного характеру (розгляд справи тривав більше 2-х років у трьох інстанціях; затримки у розгляді справи головним чином пов'язані із діями органів влади, а саме: управління юстиції відкрило провадження по справі через сім місяців, подальша затримка приблизно на один рік виникла через реформування Верховного Суду, на розгляді якого перебувала скарга по справі; хоча заявник частково сприяв загальній тривалості провадження, докази зловживання ним своїм правом відсутні, його дії не спричинили значних затримок).

Розмір сатисфакції: 3 000 євро *моральної шкоди*.

Ключові слова: гаазька конвенція, батьківські права, відносини батьків з дітьми, тривалість провадження

9. Бахаров проти України (*Baharov v. Ukraine*) від 04.05.2023, заява № 28982/19

У липні 2016 року мати шестирічної дитини заявника вивезла її зі Сполучених Штатів Америки до України без дозволу заявника. У жовтні 2016 року заявник подав заяву відповідно до Гаазької конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей від 25.10.1980 («Гаазька конвенція»).

Національні суди відмовили у задоволенні заяви, посилаючись на ст. 13 Гаазької конвенції, що встановлює підстави для відмови у поверненні дитини до країни її постійного проживання.

Мати дитини не дозволяла заявникові будь-яких контактів з його дитиною протягом усього періоду здійснення провадження. З жовтня 2018 року заявнику офіційно заборонено в'їзд в Україну у зв'язку з тим, він був «залучений до протиправної діяльності» та мав «зв'язки зі злочинними організаціями».

Заявник скаржився за ст. 6 і ст. 8 Конвенції на надмірну тривалість провадження, що призвело до відчуження дитини від нього.

Визнано порушення ст. 8 Конвенції у зв'язку з тим, що національні органи не розглянули справу в найкоротші терміни, як це вимагається для спорів відповідного характеру (розгляд справи тривав більше 2-х років у трьох інстанціях, протягом яких заявник не спілкувався зі своєю шестирічною дитиною; затримки у розгляді справи головним чином пов'язані із діями органів влади, а саме: управління юстиції відкрило провадження по справі через шість місяців, подальша затримка приблизно на один рік виникла через реформування Верховного Суду, на розгляді якого перебувала скарга у справі; хоча заявник частково сприяв загальній тривалості провадження (подавав заяви та клопотання), докази зловживання ним своїм правом відсутні, його дії не спричинили значних затримок).

Розмір сатисфакції: 3 000 євро *моральної шкоди*.

Ключові слова: гаазька конвенція, батьківські права, відносини батьків з дітьми, тривалість провадження

10. Трофименко проти України (*Trofymenko v. Ukraine*) від 04.05.2023, заява № 18444/18

У 2016 році Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ) розпочало кримінальне розслідування за фактом розкрадання державних коштів в особливо великих розмірах, пов'язаного

із завищенням Міністерством оборони України цін на закупівлю палива, що постачалося компанією Т. За даними НАБУ заявник був інвестором та *de facto* власником компанії.

Ймовірні співучасники схеми Г. та М., який був виконавчим директором компанії, втекли з України. Заявника було заарештовано відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 208 Кримінального процесуального кодексу України, згідно якого дозволяється затримання без попередньої ухвали суду у випадках, коли є достатні підстави вважати, що особа, яка підозрюється у вчиненні тяжкого корупційного злочину, що розслідується НАБУ, може переховуватися. Йому також було вручено підозру.

НАБУ було подано клопотання про обрання заявнику запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, однак суд відхилив клопотання і звільнив заявника під особисте зобов'язання не переховуватися і виконувати певні обов'язки (зокрема, утримуватися від спілкування з іншими підозрюваними у розслідуванні, здати всі наявні закордонні паспорти і носити електронний засіб контролю).

Апеляційний суд залишив рішення суду першої інстанції без змін. На аргумент заявника про незаконність його попереднього арешту без рішення суду, було повідомлено, що процесуальний кодекс передбачає окрему процедуру для розгляду таких скарг.

Коли заявник звернувся з окремою скаргою на незаконний арешт, суд постановив, що такі скарги мають розглядатися під час попереднього судового засідання при відкритті кримінального провадження у справі підсудного.

Не встановлено порушення п. 1 ст. 5 Конвенції, оскільки органи влади навели конкретні обставини, які обґрунтовували існування ризику втечі. У декількох рішеннях проти України Суд встановив порушення пункту 1 статті 5 Конвенції

у зв'язку із затриманнями, здійсненими органами досудового розслідування без попередньої ухвали суду на підставі положень національного законодавства, які дозволяли такі затримання лише в невідкладних випадках (див. рішення у справах «Строган проти України» (Strogan v. Ukraine), заява № 30198/11, пункти 88 і 89, від 06 жовтня 2016 року; «Корнійчук проти України» (Korniychuk v. Ukraine), заява № 10042/11, пункти 48 – 52, від 30 січня 2018 року – щодо затримань за Кримінально-процесуальним кодексом України 1960 року та «Грубник проти України» (Grubnyk v. Ukraine), заява № 58444/15, пункти 74 – 85, від 17 вересня 2020 року – щодо затримання на підставі пунктів 1 і 2 частини першої статті 208 Кодексу 2012 року).

Ці висновки не застосовні до цієї справи. Заявника затримали на підставі інших положень, які не передбачали вимог терміновості, а вимагали лише, щоб затримання проводилося у контексті кримінального провадження стосовно обвинувачень у вчиненні тяжкого корупційного злочину, а також щоб існував обґрунтований ризик переховування.

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з тим, що в двох порушених судових процедурах не було розглянуто по суті скарги заявника про незаконність арешту без рішення суду, а також **п. 5 ст. 5 Конвенції**, оскільки право на відшкодування шкоди за таке порушення не передбачено у національній правовій системі.

Розмір сатисфакції: 650 євро моральної шкоди; 750 євро компенсації судових витрат адвокату заявника.

Ключові слова: затримання без судового рішення, законність,

11. Павлов та інші проти України ([Pavlov and others v. Ukraine](#)) від 11.05.2023, заяви №№ 30722/21, 38250/21, 3587/22

Скарга заявників стосувалась неналежних умов тримання під вартою (переповненість камер, відсутність свіжого повітря, відсутність або неналежні санітарно-гігієнічні умови, відсутність або неналежна якість постільної білизни, низька якість харчування, відсутність або обмежений доступ до душу, відсутність або недостатнє природне освітлення тощо), зокрема, у Дніпровській установі виконання покарань № 4, Запорізькому слідчому ізоляторі,

Харківському слідчому ізоляторі (перший заявник – 1 р. 1 міс., другий – понад 2 міс., третій – 8 р. 1 міс.).

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

Розмір сатисфакції: моральна шкода та відшкодування судових витрат першому заявнику — 3 200 євро; другому — 2 000 євро; третьому — 7 500 євро.

Ключові слова: тримання під вартою, гідність, простір у в'язничних камерах, переповненість камер

12. Вербова та інші проти України (*Verbova And Others V. Ukraine*) від 11.05.2023, заяви №№ 2786/21, 46293/21, 4893/22

Заявники скаржились на надмірну тривалість відкритих відносно них кримінальних проваджень (по справі першої заявниці – більш ніж 8 р. 1 міс., перша інстанція; другого заявника - 12 р. 5 міс. та 13 дн., дві інстанції; третьої заявниці - більше 4 р. 7 міс. та 12 дн., перша інстанція).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з тим, що тривалість провадження по справах була надмірною та не відповідала вимозі розумного строку (за всіма заявами).

Визнано порушення ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 3 000 євро, 2 300 євро та 1 500 євро моральної шкоди першій, другому та третій заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк

13. Заїкін проти України (*Zaikin v. Ukraine*) від 11.05.2023, заява № 37822/16

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з відсутністю відповідних та достатніх підстав для тримання під вартою (не досліджено особисту ситуацію заявника в контексті зниження ризику повторного вчинення злочину, вступу в змову або переховування від правосуддя; використання припущень за відсутності доказів про ризику втечі або перешкоджання правосуддю).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (понад 5 років, провадження досі триває в суді першої інстанції).

Ключові слова: тримання під вартою, законність, тривалість кримінального провадження, розумний строк

14. Філоненко та інші проти України (*Filonenko and others v. Ukraine*) від 25.05.2023, заяви №№ 87/21, 35429/21, 41014/21

Скарга заявників стосувалась надмірної тривалості, необґрунтованості тримання під вартою, а також неналежних умов тримання (переповненість камер, відсутність свіжого повітря, відсутність або неналежні санітарно-гігієнічні умови, відсутність або неналежна якість постільної білизни, низька якість харчування, відсутність або обмежений доступ до душу, відсутність або недостатнє природне освітлення тощо), зокрема, у Дніпровській установі виконання покарань № 4, Київському слідчому ізоляторі, Черкаському слідчому ізоляторі.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність у

національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

Визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку з незаконним триманням під вартою (відстрочка оформлення протоколу затримання на два дні; відсутність підстав для затримання без попереднього рішення суду) за заявою другого заявника.

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю тримання під вартою (за заявою першого заявника – 1 р. 5 міс.; за заявою другого заявника – 4 р. 3 міс.; за заявою четвертого заявника – більше 3 р. 6 міс.) та необґрунтованістю відповідних постанов (використання стандартних підстав без оцінки ситуації заявників; відсутність оцінки альтернативних

заходів тримання під вартою), затримкою у розгляді справи, недостатньою ретельністю з боку органів влади щодо прискорення провадження.

Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції, оскільки право на відшкодування шкоди за порушення п. 3 ст. 5 Конвенції не передбачено у національній правовій системі (за заявою першого та другого заявників).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (за заявою першого заявника – більше 6 р. 9 міс., три інстанції; за заявою третього заявника – більше 4 р. 6 міс., перша інстанція).

Визнано порушення ст. 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю будь-яких ефективних засобів юридичного захисту у національному законодавстві щодо надмірної тривалості кримінального провадження (за заявою третього заявника).

Розмір сатисфакції: моральна шкода та відшкодування судових витрат першому заявнику – 8 500 євро; другому – 9 500 євро; третьому – 9 800 євро.

Ключові слова: тримання під вартою, гідність, простір у в'язничних камерах, переповненість камер, тривалість кримінального провадження, розумний строк

15. Кулик проти України (*Kulyk v. Ukraine*) від 25.05.2023, заява № 22194/18

Визнано порушення п. 1 ст. 5 Конвенції у зв'язку з незаконним триманням під вартою (відсутність підстав та визначення строку затримання у рішенні суду - близько 5 міс.; затримка у звільненні заявника – 11 днів).

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю судового розгляду питання щодо тримання під вартою (клопотання

про звільнення розглянуті судом через 5 міс. та 2 міс.).

Розмір сатисфакції: 2 350 євро моральної шкоди та відшкодування судових витрат.

Ключові слова: тримання під вартою, необґрунтованість судових рішень

16. Пономаренко проти України (*Ponomarenko v. Ukraine*) від 01.06.2023, Заява № 51456/17

Заявник був заарештований за підозрою у зґвалтуванні неповнолітньої та крадіжці. Суд обрав запобіжний захід у вигляді тримання під вартою.

Заявник був інфікований ВІЛ тривалий час. Під час перебування під вартою у нього діагностували туберкульоз та інші хвороби. В Київському слідчому ізоляторі протягом окремих періодів йому надавали медичну допомогу (декілька разів він відмовлявся від допомоги), поміщали до лікарні, але стан здоров'я заявника погіршувався (втрата можливості пересуватися, їсти, говорити та ін.).

Суд відхилив як необґрунтовані клопотання адвоката про звільнення заявника з під варти чи заміни запобіжного заходу з огляду на його стан здоров'я, що загрожував життю. Врешті решт заявник помер від сепсису в лікарні. Відкрито кримінальне провадження щодо медичної недбалості, яке досі триває.

Заяву до ЄСПЛ підтримала мати заявника. Вона додатково скаржилась на утримування заявника зі зв'язаними простирадлом руками під час перебування у лікарні, а також відмову в побаченні з сином з метою догляду за ним з огляду на його важкий стан.

Визнано порушення ст. 2 Конвенції в матеріальному аспекті у зв'язку з невиконанням позитивного зобов'язання щодо захисту здоров'я та життя заявника. Так, заявник мав статус ВІЛ-інфікованого, однак лише через півроку після прибуття до слідчого ізолятора було проведено відповідний тест. За цей час інфекція перейшла на четверту стадію, що спричинило серйозні наслідки для здоров'я. Лікування було розпочато через чотири місяці після тестування. Уряд не вказав жодних обґрунтованих причин затримки з тестуванням та призначенням відповідного лікування. При цьому, вбачається, що туберкульозом він захворів під час перебування під вартою, оскільки

при поміщенні до слідчого ізолятора у нього не було виявлено жодних аномалій у грудній клітці. Хоча періодично заявнику надавалась допомога в слідчому ізоляторі та лікарні, однак стан його значно погіршувався. Прохання до суду щодо зміни запобіжного заходу з метою поміщення заявника в умови, за яких він би отримав краще лікування, були відхилені. Уряд не зміг пояснити причини прийняття таких рішень.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з ненаданням органами влади заявнику належного догляду та допомоги під час тримання під вартою з огляду на його серйозні фізичні вади.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку із застосуванням до заявника наручників під час перебування в лікарні. Фізичний стан першого заявника не вимагав особливих заходів безпеки, які б виправдовували застосування такого заходу.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з психологічними стражданнями матері заявника. Вона могла лише пасивно спостерігати за стражданнями свого сина у стані повної безпорадності. Її спроби врятувати його життя або принаймні полегшити його страждання не були розглянуті з необхідною ретельністю судом чи керівництвом слідчого ізолятора.

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з відсутністю обґрунтування та розумності строку тримання під вартою заявника (1 р. 4 міс. з моменту затримання до смерті).

Розмір сатисфакції: 15 600 євро моральної шкоди матері заявника.

Ключові слова: позитивне зобов'язання захисту життя та здоров'я, тримання під вартою, смерть під час перебування під вартою, необґрунтованість судових рішень, засоби безпеки

17. Маймулахін та Марків проти України (*Maymulakhin and Markiv v. Ukraine*) від 01.06.2023, заява № 75135/14

Заявники, одностатева пара, які проживають разом тривалий час, подали заяви про вступ у шлюб до семи різних відділів реєстрації актів цивільного стану у м. Київ та Київській області. Їх заяви були відхилені на підставі того, що національне законодавство визначає шлюб як добровільний сімейний союз між чоловіком і жінкою, таким чином виключаючи шлюб одностатевих пар.

Для врегулювання питання спадкування в подальшому вони склали заповіти, в яких заповіли все своє майно один одному.

При вступі одного із заявників до Національної гвардії України у 2022 році як найближчу особу було записано його матір, а не партнера.

У листопаді 2022 року Уряд України доручив Міністерству юстиції України розробити законопроект про визнання одностатевого партнерства.

- ЄСПЛ нагадав, що поняття сексуальної орієнтації охоплюється ст. 14 Конвенції. Якщо різниця у ставленні ґрунтується на статі або сексуальній орієнтації, свобода розсуду

держави є обмеженою.

- У своїй практиці Суд послідовно відмовляється схвалювати політику та рішення, які втілюють упереджене ставлення гетеросексуальної більшості до гомосексуальної меншини. Відмінності як у поведженні за ознакою статі, так і за ознакою сексуальної орієнтації потребують особливо переконливих і вагомих причин для виправдання.
- Одностатеві пари так само, як і різностатеві пари, здатні вступати у стабільні, віддані стосунки та мають однакові потреби у взаємній підтримці та допомозі. Відповідно, одностатеві пари перебувають у ситуації, подібній до ситуації різностатевих пар, з точки зору їхньої потреби в юридичному визнанні та захисті своїх стосунків.
- Відповідно до своїх позитивних зобов'язань за ст. 8 Конвенції держави-сторони зобов'язані забезпечити законодавче регулювання, що дозволяє одностатевим парам отримати належне визнання і захист їхніх стосунків. При цьому, держави мають свободу розсуду у визначенні точного характеру правового

режиму, доступного для одностатевих пар (див. рішення Великої Палати у справі [Fedotova and others v. Russia](#)).

- Законодавство України визнає два типи відносин для різностатевих пар: шлюб та фактичний сімейний союз, коли чоловік і жінка проживають однією сім'єю, не перебуваючи у шлюбі. Хоча рівень юридичного захисту є різним, кожен з правових статусів є вибором пари і не нав'язується державою. Однак, заявники, як одностатева пара, позбавлені такого вибору. Вони не можуть ані вступити в шлюб, ані отримати альтернативну форму визнання. Відповідно, вони не можуть врегулювати фундаментальні аспекти життя подружжя як такого (деякі майнові, представництво в судових та інших органах, утримання тощо).
- Інтерес захисту сім'ї в традиційному розумінні в принципі є вагомою причиною, яка може виправдати різне ставлення за ознакою сексуальної орієнтації. Однак, обмеження людини, яка перебуває у одностатевих стосунках, у правах (правонаступництво, усиновлення, проживання тощо), на які надано дозвіл різностатевим парам, не може бути виправдано захистом інтересу традиційної

сім'ї. Суд вже вказував на відсутність обґрунтованості твердження про те, що юридичне визнання та захист стабільних відносин одностатевих пар може як таке зашкодити сім'ям, утвореним у традиційний спосіб або наражає на небезпеку їх майбутнє та цілісність. Визнання одностатевих пар жодним чином не перешкоджає традиційним парам одружуватися або створювати сім'ю, а також не означає послаблення прав інших людей чи пар.

- Таким чином, різниця у ставленні, яка полягала у необґрунтованій відмові заявникам як одностатевій парі у будь-якій формі правового визнання та захисту порівняно з різностатевими парами, становить дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації.

Отже, **мало місце порушення ст. 14 у поєднанні із ст. 8 Конвенції**.

Ключові слова: дискримінація, одностатеві пари, визнання одностатевих пар

Розмір сатисфакції: по 32 євро *матеріальної шкоди* кожному заявнику (за складення заповітів), по 5 000 євро *моральної шкоди* кожному заявнику, 4 000 євро адвокату заявників в якості *відшкодування судових витрат*,

18. Гульчук та інші проти України ([Gulchuk and others v. Ukraine](#)) від 08.06.2023, заяви №№ 46053/21, 48458/21, 54840/21, 56267/21, 56952/21, 56953/21, 56955/21

Скарга заявників стосувалась неналежних умов тримання під вартою (переповненість камер, відсутність свіжого повітря, відсутність або неналежні санітарно-гігієнічні умови, відсутність або неналежна якість постільної білизни, низька якість харчування, цвіль та бруд у камері та ін.), зокрема, у Дніпровській установі виконання покарань № 4, Київському слідчому ізоляторі, Криворізькій установі виконання покарань № 3, Селідівській виправній колонії № 82.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою та **ст. 13 Конвенції** з огляду на відсутність

у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг (за заявами всіх заявників).

Розмір сатисфакції: 5 200 євро, 4 400 євро, 3 700 євро, 7 500 євро, 7 500 євро, 6 700 євро, 7 500 євро, 6 700 євро, 7 500 євро *моральної шкоди* та *відшкодування судових витрат* першому – сьомому заявникам відповідно.

Ключові слова: тримання під вартою, гідність, простір у в'язничних камерах, переповненість камер

19. Ветоха та інші проти України ([Vyetokha and others v. Ukraine](#)) від 08.06.2023, заяви №№ 14198/21, 46974/21, 49487/21, 54352/21, 55427/21, 57461/21

Заявники скаржились на надмірну тривалість відкритих відносно них кримінальних проваджень

(по справі першого заявника – 7 р. 26 дн., перша інстанція; другого - більш ніж 22 р. 7 міс. та 14 дн.,

три інстанції; третього - більше ніж 13 р. 7 міс., три інстанції; четвертого - більш ніж 6 р. 6 міс. та 28 дн., перша інстанція; п'ятого - більш ніж 9 р. 8 міс. та 4 дн., перша інстанція; шостого - більш ніж 5 р. 8 міс. та 16 дн., перша інстанція).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з тим, що тривалість провадження по справах була надмірною та не відповідає вимозі розумного строку (за всіма заявами).

Визнано порушення ст. 13 Конвенції з огляду на

відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно заявленого порушення.

Розмір сатисфакції: 900 євро, 7 200 євро, 4 800 євро, 1 700 євро, 2 900 євро, 1 800 євро *моральної шкоди* першому – шостому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк

20. Гонта та Їлдизе (*Gonta and Jildize v. Ukraine*) від 08.06.2023, заяви №№ 52502/20, 11724/22

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з недоліками у процедурі перегляду законності тримання під вартою (питання законності було розглянуто за заявою першого заявника більш ніж через 8 міс., за заявою другого – від 8 дн. до 2 р. 7 міс. з дня подання скарг).

Розмір сатисфакції: по 500 євро *моральної шкоди* та 200 євро *відшкодування судових витрат* кожному заявнику.

Ключові слова: тримання під вартою, перегляд законності тримання під вартою, невідкладний розгляд законності позбавлення свободи

21. Волянська та інші проти України (*Volyanska and others v. Ukraine*) від 08.06.2023, заяви №№ 32035/20, 12800/21, 36546/21, 47412/21, 48342/21, 52163/21, 57524/21, 59492/21, 5871/22

Заявники скаржились на надмірну тривалість цивільних проваджень (по справі першої заявниці – 8 р. 7 міс. 3 дн., три інстанції; другої – 8 р. 3 міс. та 8 дн., три інстанції; третьої – 12 р. 6 міс. та 25 дн., три інстанції; четвертого заявника – 5 р. 11 міс. та 7 дн., дві інстанції; п'ятого – 7 р. 11 міс. та 17 дн., три інстанції; шостого – 6 р. 8 міс. та 15 дн., три інстанції; сьомого – 6 р. 8 міс. та 15 дн., три інстанції; восьмої – 9 р. 9 міс. та 6 дн., три інстанції; дев'ятого – 7 р. 7 міс. та 5 дн., три інстанції;).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю проваджень (за всіма заявами).

Визнано порушення ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 1 300 євро, 1 200 євро, 4 200 євро, 1 500 євро, 1 200 євро, 900 євро, 900 євро, 2 400 євро, 900 євро *моральної шкоди* та *відшкодування судових витрат* першому – дев'ятому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість провадження, розумний строк

22. Нещерет проти України (*Neshcheret v. Ukraine*) від 22.06.2023, заява № 41395/19

Справа стосується умов тримання матері (першої заявниці) та її новонародженої дитини (другого заявника) в Київському слідчому ізоляторі, а також наданої їм медичної допомоги.

Так, у матері під час перебування в ізоляторі діагностували туберкульоз. Дитину також госпіталізували до дитячої протитуберкульозної лікарні, де вона проходила програму лікування,

після чого її повернули до матері в ізолятор. У дитини було виявлено і низку інших захворювань.

Пізніше національний суд задовольнив клопотання матері (першої заявниці) про звільнення від відбування покарання до досягнення її дитини трирічного віку. Серед іншого, було встановлено, що умови тримання в ізоляторі, а також харчування та медичне

обслуговування дитини, яка страждала на низку захворювань, що потребували медичного нагляду та допомоги, не можна вважати належними і вона потребувала спеціального лікування та особливих умов, які неможливо було забезпечити для матері та її дитини в місцях позбавлення волі.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції у зв'язку з умовами тримання під вартою другого заявника (дитини) та недостатністю медичного лікування в Київському слідчому ізоляторі (На наданих фотографіях було виявлено брудні вентиляційні решітки та плісняву на стелі у ванній кімнаті, зношена підлога, великі ґрати на вікнах, обігрівач, який не здатен належним чином задовільнити умови для немовляти. Меню не включало необхідних нутрієнтів. Також Уряд не прокоментував заяву про закупівлю працівниками ізолятора за власні кошти дитячого харчування для дитини. Крім того, Уряд не пояснив, які медичні працівники працювали в ізоляторі, чи залучався педіатр для огляду дітей. Дитині не було надано належного медичного обстеження або лікування

в ізоляторі в контексті всіх захворювань, на які вона страждала).

Визнано порушення ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно скарг другого заявника (дитини).

Відхилено скарги першої заявниці (матері) на неналежні умови тримання під вартою (Вона трималася під вартою лише з одним співкамерником у камері, розрахованій на чотирьох осіб, і мала доступ до основних зручностей, а також невдовзі після діагностування туберкульозу проходила лікування, ефективність якого не оскаржувала.).

Розмір сатисфакції: 2 500 євро моральної шкоди за заявою другого заявника (дитини), 2000 євро відшкодування судових витрат на рахунок адвоката.

Ключові слова: тримання під вартою дитини, відсутність ефективних засобів захисту, медична допомога під час тримання під вартою

23. [Круглов та інші проти України \(Kruglov and others v. Ukraine\)](#) від 22.06.2023, заяви №№ 25946/19, 35903/21, 43913/21, 58414/21, 1258/22

Заявники скаржились на надмірну тривалість відкритих відносно них кримінальних проваджень (по справі першого заявника – 7 р. 8 міс. та 11 дн., три інстанції; другого – більш ніж 8 р. 8 міс. та 7 дн., три інстанції; третього – 10 р. 1 міс., три інстанції; четвертої – більш ніж 11 р. 7 міс. та 27 дн., три інстанції; п'ятої – 8 р. 8 міс. та 27 дн., три інстанції).

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з тим, що тривалість провадження у справах була надмірною та не відповідала вимозі розумного строку (за всіма заявами).

Визнано порушення ст. 13 Конвенції з огляду на відсутність у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту відносно відповідних скарг.

Розмір сатисфакції: 1 200 євро, 900 євро, 2 400 євро, 3 600 євро, 2 400 євро моральної шкоди та відшкодування судових витрат першому – п'ятому заявникам відповідно.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк

24. [Іскра проти України \(Iskra c. Ukraine\)](#) від 22.06.2023, заява № 12489/17

Заявник скаржився за ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції на заборону на виїзд за кордон у зв'язку з несплатою боргу, встановленого рішенням суду.

Визнано порушення ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції у зв'язку з невиконанням позитивного зобов'язання щодо обґрунтованості та пропорційності втручання у право на свободу пересування заявника (необґрунтованість заходу,

відсутність можливості періодичного перегляду рішення до повного погашення боргу – загальні принципи, викладені в [Stetsov c. Ukraine](#)).

Розмір сатисфакції: 1000 євро моральної шкоди та 2 000 євро відшкодування судових витрат.

Ключові слова: заборона на виїзд за кордон, пропорційність

25. Комар та інші проти України (Komar and others v. Ukraine) від 22.06.2023, заяви №№ 68786/14, 33066/16, 44069/21, 2328/22, 28025/22, 35752/22, 39887/22

Визнано порушення п. 3 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю тримання заявників під вартою під час досудового розслідування (по справі першого заявника – 4 р. 5 міс. та 22 дн.; другого – більш ніж 8 р. 7 міс. та 21 дн.; третього – більш ніж 2 р. 6 міс. та 27 дн.; четвертого – більш ніж 2 р. 3 міс. та 27 дн.; п'ятого – більш ніж 6 р. 6 міс. та 29 дн.; шостого – більш ніж 2 р. 10 міс. та 6 дн.; сьомого – більш ніж 2 р. 6 міс. та 25 дн.).

Визнано порушення п. 4 ст. 5 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю судового перегляду тримання під вартою за заявою другого та п'ятого заявників (розгляд здійснювався із затримками від двох місяців до майже двох років з дати подання клопотань).

Визнано порушення п. 5 ст. 5 Конвенції у зв'язку відсутністю відшкодування за порушення п. 3 ст. 5 Конвенції за заявою третього заявника.

Визнано порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження (більш ніж 14 р.) за заявою першого заявника.

Визнано порушення ст. 3 Конвенції за заявою другого заявника у зв'язку з неналежним медичним лікуванням (в т.ч. затримка у проведенні додаткових обстежень) та неналежними умовами тримання під вартою під час перевезення (0,47 кв.м. в мікроавтобусі на одну людину).

Розмір сатисфакції: 8 600 євро, 9 750 євро, 2 100 євро, 1 400 євро, 3 900 євро, 1 900 євро та 1 600 євро моральної шкоди першому – сьомому заявникам відповідно; відшкодування судових витрат 2 000 євро другому заявнику, по 250 євро третьому – сьомому заявникам.

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк, відшкодування за порушення права на свободу, невідкладний розгляд законності позбавлення свободи.



«Карпати VS Терекони»



«Терекони VS Карпати»

2. Ухвали щодо неприйнятності

26. Приймаков проти України (*Pruymakov v. Ukraine*) від 13.04.2023, заява № 34787/13

У 2010 році шістнадцятирічний заявник вистрелив в голову своєму другові, коли показував рушницю свого батька у себе вдома. Остаточне рішення по кримінальній справі було прийнято у 2020 році, яким його було визнано винним у вчиненні умисного убивства та позбавлено волі на сім років. Заявник скаржився за п. 1 ст. 6 Конвенції на тривалість та несправедливість кримінального провадження.

ЄСПЛ визнав заяву явно необґрунтованою, оскільки відповідальність за тривалий розгляд справи покладається не лише на державні органи, але й інших учасників провадження, в тому числі заявника та його представника. Справа дійсно поверталась на дорозслідування, а потім декілька разів на повторний розгляд до судів першої інстанції. У той же час клопотання та апеляційні скарги потерпілих і заявника на вироки та постанови також збільшували тривалість провадження. Слухання у справі

відкладалися одинадцять разів у зв'язку з клопотаннями, поданими представником заявника та представником потерпілих, а також через їхню неявку на окремі засідання (затримка на більш ніж 9 місяців). Подальша затримка відбулась у зв'язку з поданням представником заявника заяви про роз'яснення рішення, яку врешті решт було відкликано. Що стосується неоднакових рішень, неодноразово прийнятих судами першої та апеляційної інстанції в частині кваліфікації діянь заявника (ст. 115 чи ст. 119 Кримінального кодексу України), касаційний суд ухвалив узгоджені рішення, якими чітко та конкретно обґрунтував підстави скасування рішень апеляційного суду та надав подальші вказівки щодо повторного розгляду справи. За цих обставин прийняті суперечливі рішення не можна вважати такими, що зробили провадження несправедливим.

27. Горпінченко проти України (*Gorpinchenko v. Ukraine*) від 17.05.2023, заява № 23454/21

ЄСПЛ визнав скаргу за п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 13 Конвенції явно необґрунтованою, оскільки з огляду на складність справи, поведінку сторін і відсутність будь-яких значних періодів

бездіяльності з боку органів влади тривалість провадження близько 5 р. 6 міс. у трьох інстанціях не може вважатися надмірною.

28. Кадряєва проти України (*Kadryayeva v. Ukraine*) від 01.06.2023, заява № 50893/21

ЄСПЛ визнав скаргу за п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 13 Конвенції явно необґрунтованою, оскільки з огляду на обставини справи тривалість

провадження близько 4 р. 3 міс. 4 дн. у трьох інстанціях не може вважатися надмірною.

29. Нечіпоренко проти України (*Nechiporenko v. Ukraine*) від 01.06.2023, заява № 20852/13

ЄСПЛ визнав скаргу за ст. 3 та ст. 13 Конвенції явно необґрунтованою, оскільки з огляду на

обставини справи та за відсутності детальної інформації від заявника не можна встановити, що

він страждав від переповненості камери, а також що інші аспекти тримання під вартою досягли порогу жорстокості, необхідного для кваліфікації

поводження як нелюдського або такого, що принижує гідність.

30. Маселко проти України ([Maselko v. Ukraine](#)) від 01.06.2023, заява № 52086/13

ЄСПЛ визнав скаргу заявника за п. 1 ст. 6 Конвенції та ст. 13 Конвенції явно необґрунтованою, оскільки з огляду на

обставини справи тривалість проваджень (5 р. 11 міс. 10 дн. та 5 р. 2 міс. 25 дн. у трьох інстанціях) не може вважатися надмірною.

31. Саакашвілі проти України ([Saakashvili v. Ukraine](#)) від 8.06.2023, заява № 8113/18

Заявник скаржився: за ст. 3 щодо неналежного з ним поводження під час його арешту та вислання за межі України; за п. 1 ст. 5 щодо стверджуваного незаконного позбавлення свободи; за п. 2 статті 6 щодо публічних заяв Генерального прокурора на початку грудня 2017 року стосовно стверджуваної кримінальної діяльності заявника; за ст. 8 щодо позбавлення його громадянства України та обшуку його житла; за ст. 11 щодо неможливості продовжувати політичну діяльність в Україні після

позбавлення його громадянства України; за ст. 13 щодо відсутності ефективних засобів захисту стосовно поданих скарг; за ст. 18 у поєднанні із ст. 8 щодо рішення про позбавлення його громадянства України.

ЄСПЛ визнав всі скарги, крім скарги за ст. 13, неприйнятними в зв'язку з не вичерпанням національних засобів захисту. Скаргу за ст. 13 Суд визнав очевидно необґрунтованою.

32. Куліш проти України ([Kulich v. Ukraine](#)) від 15.06.2023, заява № 6023/23

ЄСПЛ визнав скаргу заявника за п. 1 ст. 6 Конвенції на безсторонність суду у його справі непринятною в зв'язку із не вичерпанням національних засобів захисту. Заявник стверджував про порушення його прав, оскільки суд розглянув його справу про притягнення до адміністративної відповідальності за

відсутності обвинувальної сторони. Однак, ЄСПЛ встановив, що ані під час провадження в суді першої інстанції, ані в апеляційному суді заявник не порушував цього питання перед національним судом. При цьому за національним законодавством суд апеляційної інстанції в принципі міг усунути оскаржувані недоліки.

3. Ухвали щодо вилучення заяв із реєстру справ

33. Атіма Лімітед проти України (*Atima Limited v. Ukraine*) від 06.04.2023, заява № 56714/11

(питання виплати справедливої сатисфакції за основним рішенням щодо визнання втручання у право власності на частку в іншій компанії,

заявником не надано зауваження та пропозиції у встановлений строк)

34. Хайдарі проти України (*Khaydari v. Ukraine*) від 25.05.2023, заява № 59631/19

(скарга на відмову у повторному в'їзді в Україну після скасування статусу біженця та поїздки заявника до Афганістану, умови його перебування

в аеропорту та ін.; втрата зв'язку адвоката із заявником)

4. Стислий виклад ухвали ЄСПЛ у справі Медведчук проти України (*Medvedchuk v. Ukraine*) від 2.06.2022, заява № 32100/21

До Європейського суду заявник скаржився за ст. 5 щодо відсутності обґрунтованої підозри в контексті застосованого до нього домашнього арешту. Заявник стверджував, що підозра ґрунтувалась на неточних положеннях Кримінального кодексу та на доказах, які були зібрані в порушення відповідних процесуальних правил неуповноваженими на те органами влади. Цей захід також не ґрунтувався на відповідних та достатніх аргументах. Крім того, органи влади не досліджували можливість застосування менш інтрузивного заходу.

Посилаючись на ст. 6 Конвенції заявник скаржився, що він був повідомлений про підозру з порушенням процедури (поштою, а не особисто); суд, який розглядав його справу, не був безстороннім та не розглянув належним чином його аргументи щодо застосування запобіжного заходу; судові рішення не були належно мотивовані; суд (Печерський районний суд м. Києва) не мав юрисдикцію ухвалювати рішення у його справі; розгляд питання про продовження строків досудового розслідування суд розглянув за відсутності заявника та його адвоката.

Посилаючись на ст. 18 у поєднанні із ст. 5 та ст. 6 Конвенції, заявник скаржився на те, що застосування запобіжного заходу ґрунтувалось на прихованих мотивах, зокрема захід переслідував мету «усунути його з політичного та соціального життя України як члена парламенту, який представляв опозицію».

Перш за все, **Європейський суд зазначив**, що кримінальне провадження заявника досі триває на ранній стадії. У цьому зв'язку, скарги, які стосуються його прав на справедливий суд за п. 1 та п. 3 ст. 6 Конвенції, є передчасними.

- Щодо застосованого запобіжного заходу, Суд відмітив, що аргументи, які надавались судами двох інстанцій при його обранні, не видаються свавільними або безпідставними. Загалом оцінки питання про застосування до заявника домашнього арешту відповідали матеріальним та процедурним гарантіям статті 5. Зокрема, докази, як вбачається з матеріалів, наданих Суду, демонстрували, що підозра у вчиненні заявником злочину ґрунтувалась на достатніх об'єктивних елементах для визнання її

«обґрунтованою» в сенсі п. 1 (с) ст. 5. На цьому етапі провадження питання, чи достатньо цих доказів для засудження або навіть пред'явлення обвинувачення, не є вирішальним.

- На цій попередній стадії провадження суди мали обґрунтовані підстави вбачати ризик того, що залишаючись на свободі, заявник міг приховати або знищити потенційні докази, які слідчі ще не отримали, або чинити тиск на свідків або співучасників. Більше того, сам характер підозри проти заявника (державна зрада, яка полягала у передачі державної таємниці іншій державі) призюмує наявність розвинутих зв'язків за межами держави, і відповідно підтверджував висновок про наявність ризику втечі.
- Аргументи заявника щодо неналежного тлумачення процесуальних правил судами є непереконливими та, у будь-якому разі, стверджені процесуальні недоліки слідства не були такого характеру або такого рівня серйозності, які б перешкоджали його подальшому розвитку або переслідування заявника в контексті кримінальної діяльності, щодо якої виникли підозри. Відповідно, Суд дійшов висновку, що домашній арешт заявника ґрунтувався на «обґрунтований підозрі» та був виправданий ризиком перешкоджання відправленню правосуддя у відповідності до ст. 5 Конвенції. Більше

того, Суд не погодився із аргументом заявника за ст. 6 (який має бути розглянутий з точки зору процесуальних гарантій п. 2 та п. 3 ст. 5 Конвенції). Він зазначив, що питання застосування домашнього арешту до заявника було розглянуто з дотриманням процесуальних прав заявника: заявник мав право надати аргументи як щодо застосування до нього запобіжного заходу, так й щодо недоліків слідства; його аргументи були належним чином розглянуті, на них була надана відповідь судами двох юрисдикцій. Суд не знайшов підстав для висновку про те, що суди, приймаючи рішення, діяли свавільно або були небезсторонніми.

- Хоча представники вищого політичного рівня України робили публічні заяви про те, що заявник та деякі з його політичних соратників допомагали владі Росії здійснити агресію щодо України та в цьому зв'язку Рада національної безпеки та оборони України наклала на них економічні санкції в зв'язку з цим, все ж таки відсутні докази того, що застосування до заявника домашнього арешту було свавільним або формувало частину стратегії влади у перешкоджанні його політичній діяльності або «усунення його з соціального життя».

З огляду на вказане Суд відхилив всі скарги заявника як очевидно необґрунтовані відповідно до п. 3 та п. 4 ст. 35 Конвенції.

5. Справи, комуніковані ЄСПЛ Уряду України

1. Александров проти України ([Aleksandrov v. Ukraine](#)) від 03.04.2023, заява № 43100/16

У справі про адміністративне правопорушення заявник, помічник капітана буксира, був визнаний відповідальним за те, що не задекларував у митних органах як «товар» 98 тон пального в баку судна та моток канату, придбані під час перебування в міжнародних водах.

Апеляційний суд постановив конфіскувати товари (паливо та канат) та накласти на заявника штраф у розмірі вартості товарів (1 305 865 гривень (грн.)) відповідно до ст. 472 Митного кодексу України, а так як пальне вже було спожите і, відповідно, не могло бути конфісковане в натурі було накладено ще один штраф у розмірі вартості пального (1 255 865 грн.).

Окружний адміністративний суд за позовом заявника визнав протиправною бездіяльність митних органів, яка полягала у невилучення пального, як об'єкта правопорушення, до завершення провадження у справі про адміністративне правопорушення, що призвело до оплати заявником подвійної вартості пального.

Питання ЄСПЛ до сторін: З огляду на накладені санкції, чи був заявник позбавлений свого майна в інтересах суспільства та відповідно до умов, передбачених законом, у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції? Якщо так, чи накладало це надмірний індивідуальний тягар на заявника?

2. Медвідь проти України ([Medvid v. Ukraine](#)) від 24.04.2023, заява № 7453/23

Заява стосується неможливості скорочення довічного ув'язнення заявника та законодавчої реформи в Україні від 18.10.2022, спрямованої на запровадження можливості звільнення для довічно ув'язнених.

Питання ЄСПЛ до сторін: 1. Чи мало місце порушення прав заявника за ст. 3 Конвенції у зв'язку з тим, що він був засуджений до

довічного ув'язнення? 2. Чи було запроваджено законодавчими змінами від 18.10.2022 механізм перегляду довічного ув'язнення, як того вимагає ст. 3 Конвенції? Якщо так, то з якої дати цей механізм почав діяти? Серед іншого, надати приклади їх застосування на практиці. 3. Чи може заявник все ще стверджувати, що він є жертвою стверджуваного порушення ст. 3 Конвенції?

3. Мельник та інші проти України ([Melnyk v. Ukraine](#)) від 24.04.2023, заяви № 44434/15, 50631/15

Перший заявник був приватним підприємцем, другий перебував на державній службі. При цьому, вони отримували пенсію за віком. Відповідно до змін законодавства у 2015 році першому заявнику розмір пенсії було зменшено на 15 відсотків, другому – взагалі призупинено її виплату (до 2017 року).

Питання ЄСПЛ до сторін по обох заявах: 1. В контексті зменшення та призупинення виплати пенсій заявникам, чи мало місце втручання у право на мирне володіння заявниками майном

у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції? Чи було позбавлено заявників їхнього майна в інтересах суспільства та відповідно до умов, передбачених законом, у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції? Якщо так, то чи було це втручання необхідним для контролю за використанням майна відповідно до загальних інтересів? Зокрема, чи накладало це втручання надмірний індивідуальний тягар на заявників?

Питання ЄСПЛ до сторін по другій заяві: 1. Чи зазнав заявник дискримінації всупереч ст. 14

Конвенції у поєднанні зі ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції при реалізації своїх прав на підставі статусу пенсіонера, який працює державним службовцем? Якщо так, то чи переслідувала ця різниця у ставленні законну мету і чи мала вона

розумне обґрунтування? 2. Чи мав заявник у своєму розпорядженні ефективний національний засіб юридичного захисту щодо скарг за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції та ст. 14 Конвенції?

4. ПАТ «Укрпрофтур» проти України ([Ukrproftur, PAT v. Ukraine](#)) від 24.04.2023, заява № 42118/14

У 1991 році Федерація незалежних профспілок передала до статутного капіталу компанії-заявника базу відпочинку «Буковина». Передання було остаточно підтверджено рішенням Вищого арбітражного суду в 1997 році. Через 20 років прокуратура звернулась до суду про повернення бази відпочинку у власність держави. Позов було задоволено.

Питання ЄСПЛ до сторін: 1. Чи було забезпечено справедливий судовий розгляд при визначенні цивільних прав та обов'язків компанії-заявника відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції? Зокрема: (а) Чи надали суди належні аргументи для своїх рішень? (б) Чи був порушений принцип юридичної визначеності через ігнорування національними

судами строків позовної давності, застосовних у справі компанії-заявника? (с) Чи був порушений принцип юридичної визначеності через стверджуване ігнорування національними судами ефекту *res judicata* рішення Вищого арбітражного суду від 1997 року? 2. Чи мало місце втручання у право на мирне володіння компанією-заявником майном у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції? (а) Якщо так, то чи було це втручання в інтересах суспільства, відповідно до умов, передбачених законом, та згідно з принципами міжнародного права, у розумінні цього положення? (б) Чи накладало це втручання надмірний індивідуальний тягар на компанію-заявника?

5. Мещеряков проти України ([Meshcheryakov v. Ukraine](#)) від 26.04.2023, заява № 27003/16

Заявник скаржився на тривалість тримання його під вартою (більше 3,5 років), ігнорування прохань надати йому дозвіл на відвідування родичів у Луганській області та Російській Федерації та відмову у відвідуванні поминальної трапези після смерті його бабусі у 2016 році під час дії підписки про невиїзд, відмову надати копії ухвал про прослуховування його телефону у зв'язку з тим, що вони були знищені.

Питання ЄСПЛ до сторін: 1. Чи становить тривалість кримінального провадження у цій справі порушення вимоги «розумного строку», передбаченої п. 1 ст. 6 Конвенції? 2. Чи був факт того, що заявник не міг бачитися зі своєю сім'єю та бути присутнім на поминальній трапезі, втручанням у його право на повагу до сімейного життя у розумінні п. 1 ст. 8 Конвенції? Якщо так,

то чи було це втручання законним і необхідним у розумінні п. 2 ст. 8? 3. Чи мало місце обмеження права заявника на свободу пересування, гарантоване п. 1 ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції? Чи було накладено будь-яке обмеження на його свободу залишати територію держави-відповідача, гарантовану п. 2 ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції? 4. Що стосується прослуховування телефонних розмов, чи мало місце втручання у право заявника на повагу до приватного життя і кореспонденції у розумінні п. 1 ст. 8 Конвенції? Якщо так, то чи було це втручання законним і необхідним у розумінні п. 2 ст. 8? 5. Чи мав заявник у своєму розпорядженні ефективний національний засіб юридичного захисту щодо скарг за Конвенцією відповідно до ст. 13 Конвенції?

6. Ткач проти України ([Tkach v. Ukraine](#)) від 02.05.2023, заява № 33088/15

Заявник скаржився на відмову Вищого адміністративного суду України відкрити

провадження за його скаргою про стягнення заборгованості із заробітної плати у зв'язку з

несплатою судового збору. Він стверджував, що, по-перше, законодавством не було передбачено сплату судового збору при розгляді такої категорії справ, по-друге, Вищий адміністративний суд не врахував, що суди нижчих інстанцій вже розглянули справу без сплати судового збору.

Питання ЄСПЛ до сторін: Чи мав заявник доступ до суду для визначення його цивільних прав та обов'язків відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції, враховуючи той факт, що його касаційна скарга не була розглянута по суті через несплату судового збору?

7. ПП «Маркеттранс» проти України (Markettrans, PP v. Ukraine) від 10.05.2023, заява № 16989/15

Компанія-заявник скаржилась за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції у зв'язку зі скасуванням її права власності на туристичний центр, який ймовірно було незаконно приватизовано попереднім власником (ТОВ).

Питання ЄСПЛ до сторін: 1. Чи мало місце втручання у право на мирне володіння компанією-заявником майном у розумінні ст. 1 Протоколу №

1 до Конвенції? Якщо так, то чи відповідало воно умовам, передбаченим законом, чи переслідувало легітимну мету в суспільних інтересах і чи не покладало непропорційний та надмірний тягар на компанію-заявника? 2. Чи могла компанія-заявник вимагати та отримати компенсацію на національному рівні за майно, яке було у неї вилучено?

8. Бондар проти України (Bondar v. Ukraine) від 04.05.2023, заяви № 29184/15, 44078/16

У 2010 році Лебединська місцева адміністрація Сумської області прийняла рішення про надання заявникам земельних ділянок для приватизації. Право на власність було зареєстровано. Через чотири роки прокурор подав два позови в інтересах держави про скасування відповідних рішень та визнання недійсним права власності заявників на земельні ділянки. Позови були задоволені в повному обсязі.

Питання ЄСПЛ до сторін: Чи мало місце втручання у право на мирне володіння заявниками майном у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції? Якщо так, то чи відповідало воно умовам, передбаченим законом, чи переслідувало легітимну мету в суспільних інтересах і чи не накладало воно непропорційний і надмірний тягар на заявників? Чи могли заявники вимагати та отримати компенсацію на національному рівні за майно, яке було у них відібрано?

9. Гурянова проти України (Guryanova v. Ukraine) від 15.05.2023, заява № 7738/14

Заявниця скаржилась на порушення принципу рівності сторін у зв'язку з отриманням повістки про розгляд справи касаційним судом вже після судового засідання, під час якого було прийнято рішення про засудження її до кримінальної відповідальності (п'ять років позбавлення волі з конфіскацією майна). При цьому, на засіданні був присутній прокурор.

Питання ЄСПЛ до сторін: 1. Чи було забезпечено право заявниці на справедливий судовий розгляд відповідно до п. 1 ст. 6 Конвенції при вирішенні питання про пред'явлення їй кримінального обвинувачення, враховуючи її відсутність на судовому засіданні у Вищому спеціалізованому суді з розгляду цивільних і кримінальних справ? 2. Чи була заявниця належним чином повідомлена про слухання у Вищому спеціалізованому суді з розгляду цивільних і кримінальних справ?

10. Романюк проти України (Romanuk v. Ukraine) від 15.05.2023, заява № 62144/16

Заявниця скаржилась на повернення Вищим спеціалізованим судом з розгляду цивільних

і кримінальних справ її скарги без розгляду у зв'язку з тим, що вона не надала на виконання

попередньої ухвали суду належним чином засвідчену копію рішення апеляційного суду. Заявниця стверджувала, що не отримувала відповідну ухвалу.

Питання ЄСПЛ до сторін: Чи мало місце порушення права заявниці на доступ до суду, гарантованого п. 1 ст. 6 Конвенції? Зокрема: (а) з огляду на твердження заявниці про те, що вона не була належним чином поінформована

про ухвалу касаційного суду, чи було рішення цього суду не розглядати скаргу заявниці з питань права у зв'язку з невиконанням нею такої ухвали сумісним з гарантіями, закріпленими у ст. 6 Конвенції? (б) чи було зазначене рішення касаційного суду не розглядати скаргу заявниці з питань права у зв'язку з ненаданням нею завіреної копії відповідного судового рішення надмірним формалізмом?

11. Сурай проти України (*Suray v. Ukraine*) від 15.05.2023, заява № 12313/16

У червні 2014 року приватна литовська компанія видала заявниці, громадянці Російської Федерації, довіреність на право користування автомобілем, зареєстрованим у Литві. Того ж року вона в'їхала на територію України. При спробі виїзду у 2015 році митними органами було встановлено, що довіреність на право користування автомобілем було скасовано (ймовірно у зв'язку з не проходженням технічного огляду або відсутності страховки згідно змін до литовського законодавства). Національні суди конфіскували автомобіль та наклали на заявницю штраф у розмірі вартості автомобіля відповідно до ст. 483 Митного кодексу України. Заявниця стверджувала, що не знала про анулювання

довіреності, та скаржилась на те, що застосовані санкції були незаконним та непропорційним заходом, який наклав на неї надмірний тягар.

Питання ЄСПЛ до сторін: 1. Чи був автомобіль, про який йде мова, власністю заявниці у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції? 2. Чи була санкція, накладена на заявницю за стверджуване порушення митних правил, втручанням у її право на мирне володіння майном у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції? Якщо так, то чи було це втручання законним та сумісним з вимогою пропорційності за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції?

12. Делейчук проти України (*Deleychuk v. Ukraine*) від 17.05.2023, заява № 21725/15

Внаслідок дорожньо-транспортної пригоди син заявника отримав серйозні травми, а саме він став повністю паралізованим, німим і напівсліпим та потребував реабілітації за індивідуальною програмою. Хоча деякі послуги були надані державою безкоштовно, значну частину витрат ніс сам заявник. Заяви заявника про виплату грошової компенсації за ст. 27 Закону України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» були відхилені, оскільки хоч така стаття передбачала право на відшкодування, Кабінетом Міністрів України не було розроблено відповідної

процедури. Національні суди відхилили позов заявника як необґрунтований.

Питання ЄСПЛ до сторін: 1. Чи мав заявник законне очікування відповідно до ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції на отримання грошової компенсації з державного бюджету за його витрати, пов'язані з реабілітацією дитини з інвалідністю? 2. Якщо так, то чи мало місце порушення права заявника на мирне володіння майном у розумінні ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції?

13. Вац проти України (*Vats v. Ukraine*) від 17.05.2023, заява № 18372/15

Заявник скаржився на відмову Центральної виборчої комісії зареєструвати його як кандидата-самовисуванця в одномандатному виборчому окрузі на парламентських виборах у 2014 році, оскільки він у своїй заяві не вказав про зобов'язання припинити діяльність, несумісну з

мандатом народного депутата, у разі обрання. Посилаючись на ч. 3 ст. 60 Закону України «Про вибори народних депутатів України», він стверджував, що йому мали надати можливість виправити це упущення.

Питання ЄСПЛ до сторін: Чи мало місце порушення права заявника, передбаченого ст. 3 Протоколу № 1 до Конвенції, висувати свою

кандидатуру на виборах, які забезпечують вільне волевиявлення народу у виборі законодавчого органу?

14. О.В.Б. проти України (O.V.B. c. Ukraine) від 02.06.2023, заява № 34925/21

У 2020 році за запитом російської влади заявницю було заарештовано та прийнято рішення про її екстрадицію до Російської Федерації за звинуваченням у шахрайстві.

Заяви заявниці про надання притулку (в яких стверджувалось, що їй загрожує жорстоке поводження в російській в'язниці через конфлікт її чоловіка з представниками організованої злочинності) не були прийняті, оскільки міграційні органи не відвідали її у в'язниці. Національний суд визнав бездіяльність Міграційної служби України протиправною.

Питання ЄСПЛ до сторін: Чи загрожував заявниці ризик бути підданою поводженню, що порушує ст. 3 Конвенції, у разі виконання рішення про екстрадицію? Зокрема, чи розглянули національні органи влади скарги заявниці у цьому аспекті у спосіб, що відповідає вимогам цього положення? Уряду запропоновано надати інформацію про поточну правову базу та практичні механізми (якщо такі є), що існують для екстрадиції з України до Російської Федерації.

II. Огляд практики Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав

за період 01.04.2023 – 01.07.2023



«Свобода»

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справах проти інших держав

1. UAB Kesko Senukai Lithuania проти Литви ([Lithuania UAB Kesko Senukai Lithuania v. Lithuania](#)), від 04.04.2023, заява № 19162/19

У 2020 році на підставі ухвали суду Антимонопольна рада провела перевірку за місцезнаходженням компанії-заявника, яку підозрювали у змові з іншими компаніями про ціни окремих товарів, чим порушила закон «Про захист економічної конкуренції» та відповідне законодавство ЄС. Під час перевірки було вилучено близько 400 сторінок документів, скопійовано всі листи з електронних скриньок окремих працівників, проведено допит цих працівників, перевірено їх телефони (вцілому скопійовано близько 250 гігабайт даних).

Скаргу компанії-заявника на дії посадових осіб при перевірці (невибіркове вилучення інформації; не зазначення конкретних строків проведення перевірки та ін.) Антимонопольна рада відхилила.

Національні суди відмовили у відкритті адміністративного провадження, оскільки рішення ради було процесуальним документом, який не спричинив жодних суттєвих юридичних наслідків для компанії-заявника. Крім того, компанія-заявник мала право подати скаргу до суду на остаточне рішення та одночасно оскаржити дії посадових осіб ради під час перевірки.

Пізніше розслідування відносно компанії було припинено, порушень законодавства про конкуренцію виявлено не було.

ЄСПЛ зазначив, що в контексті обшуків та вилучення майна національне законодавство та практика повинні забезпечувати адекватні та ефективні гарантії проти будь-яких зловживань та свавілля. Ці гарантії повинні включати наявність ефективного контролю за заходами, що посягають на ст. 8 Конвенції. Водночас, ст.

8 Конвенції не можна тлумачити як таку, що вимагає судового перегляду *ex post facto* у всіх випадках, що стосуються обшуку або вилучення, проведених у приміщеннях комерційної компанії. Однак, відповідно до прецедентної практики ЄСПЛ, наявність такого перегляду може братися до уваги, серед інших елементів, при оцінці відповідності обшуків та вилучення ст. 8 Конвенції.

Національне законодавство Литви передбачало низку гарантій щодо порядку санкціонування та проведення огляду офісу компанії (дозвіл суду, обмеження на види інформації, яку посадові особи могли вилучати або копіювати та ін.). Втім компанія-заявник скаржилась не на законодавство, а на перевищення своїх повноважень працівниками Антимонопольної ради та не дотримання ними гарантій, передбачених таким законодавством. Подані компанією скарги не були необґрунтованими та стосувались вилучення та копіювання значної кількості паперових та електронних документів. Судова перевірка могла б стати ефективним засобом забезпечення передбачених законодавством гарантій на практиці. Закон «Про захист економічної конкуренції» прямо передбачав можливість оскарження законності дій посадових осіб Антимонопольної ради до адміністративних судів.

Проте, з наданою сторонами інформацією за період 2012-2020 рр. Вищий адміністративний суд розглянув шість справ, які стосувалися скарг проти Антимонопольної ради щодо обсягу інформації, вилученої під час розслідувань. Справа компанії-заявника була єдиною, в якій було відмовлено у відкритті провадження. В той же час Уряд не стверджував, що можливість судового

оскарження дій Антимонопольної ради може мати будь-які негативні наслідки для розслідувань ймовірних порушень законодавства про конкуренцію. Такі аргументи також не прослідкувалися у національній судовій практиці.

Розслідування проти компанії-заявника було врешті-решт припинено, як наслідок жодного провадження щодо остаточного рішення Антимонопольної ради, під час якого компанія могла б подати скарги щодо стверджуваних порушень, не було.

Таким чином, на національному рівні незалежний та безсторонній орган ніколи не оцінював, чи всі документи, вилучені під час перевірки, мали відношення до розслідування, і чи були обмеження

прав компанії-заявника та її працівників законними та пропорційними.

Відсутність судового перегляду *ex post facto* дій посадових осіб Антимонопольної ради означало відсутність адекватних та ефективних гарантій проти зловживань та свавілля. Відповідно, втручання в право компанії-заявника не можна вважати пропорційним та необхідним у демократичному суспільстві.

Отже, **мало місце порушення ст. 8 Конвенції.**

Ключові слова: обшук, вилучення майна, право на оскарження, відсутність адекватних та ефективних гарантій, пропорційність

2. О.Н. та Г.Н. проти Німеччини (O.N. and G.N. v. Germany) від 04.04.2023, заява № 53568/18

Перший заявник народився жінкою. Після отримання юридичного визнання зміни статі він народив свого сина (другого заявника), зачатого за допомогою донорської сперми. У свідоцтві про народження дитини перший заявник був записаний як мати.

Перший заявник оскаржив запис до національних судів, однак його вимоги щодо внесення в свідоцтво інформації про нього як батька були відхилені. Зокрема, суди обґрунтовували це рішення тим, що в розумінні законодавства особа, яка народила дитину, має бути записана як матір. Зміна юридичного статусу статі такої особи не має значення в цьому контексті.

ЄСПЛ вказав на застосовність у цій справі ст. 8 Конвенції в аспекті поваги до приватного життя, оскільки порушені питання стосувались самоідентифікації заявника (гендеру), самоідентифікації народженої дитини та її права знати про своє походження.

При цьому, вибір засобів, покликаних забезпечити дотримання ст. 8 у сфері відносин між фізичними особами, в принципі, належить до сфери розсуду держав.

Так, згідно із законодавством Німеччини стать і ім'я трансгендерних батьків, які були змінені, повинні були вказуватися не тільки у випадку народження, яке відбулося до визнання зміни статі батьків остаточним, але і в тих випадках, коли зачаття або народження дитини

відбулося після зміни статі. Відповідні зміни до законодавства про ім'я та стать транссексуалів було внесено, оскільки з огляду на сучасні медичні знання не можна виключати, що особи, які вважаються нездатними до репродуктивної функції, можуть зачати або народити дитину після операції зі зміни статі.

На обґрунтування відмови у задоволенні вимог першого заявника у цій справі Федеральний суд навів низку аргументів, які ЄСПЛ взяв до уваги:

1) Материнство і батьківство як правові категорії не є взаємозамінними і відрізняються як передумовами для їх обґрунтування, так і правовими наслідками, що впливають з них.

2) Національні суди не можуть брати до уваги лише ті інтереси, на які посилалися батьки, а повинні надавати пріоритет найкращим інтересам дитини та враховувати можливі їх майбутні інтереси. При цьому, інтереси дітей певною мірою збігаються із загальним інтересом у забезпеченні надійності та послідовності реєстрації актів цивільного стану та юридичної визначеності.

3) Право дитини знати своє походження включає право на встановлення даних про своїх батьків. Інтерес дитини в тому, щоб мати можливість встановити і зареєструвати у разі необхідності батьківство свого біологічного батька. Якщо перший заявник у цій справі буде записаний як батько в реєстрі, то біологічний батько дитини

може бути записаний як батько лише за умови оскарження дитиною батьківства першого заявника. Така ситуація не може вважатися прийнятною для дитини.

4) Що стосується захисту інтересу батьків на захист інформації про їх трансгендерну ідентичність, національним законодавством передбачено заходи, за яких така інформація не буде розкриватися. Зокрема, можна отримати свідоцтво про народження дитини без будь-якої згадки про батьків. Повну копію свідоцтва може вимагати лише обмежене коло осіб, а будь-яка інша особа повинна довести наявність легітимного інтересу в отриманні такого свідоцтва.

Крім того, в різних життєвих ситуаціях можна використовувати низку інших документів, які не містять жодних вказівок на зміну статі особи.

5) Запропоновані першим заявником альтернативні заходи не будуть ефективними у захисті інформації про його трансгендерну ідентичність (посилання у свідоцтві на одного з батьків-трансгендерів як на батька дитини за відсутності будь-якої згадки про матір все одно викликатиме питання щодо статусу батька-трансгендера; при заміні термінів «мати» і «батько» на «батько 1» і «батько 2» залишиться асоціація з ним, як особою, що народила дитину).

За таких обставин, національні суди встановили справедливий баланс між правами першого заявника, найкращими інтересами його дитини та суспільними інтересами.

Відповідно, **порушення ст. 8 Конвенції не було.**

Ключові слова: право на самоідентифікацію, батьки-трансгендери

3. Дрозд проти Польщі (*Drozd v. Poland*) від 06.04.2023, заява № 15158/19

В день проведення мирного зібрання з приводу судової реформи заявники отримали одноразові перепустки до Сейму, щоб спостерігати за парламентськими дебатами. Коли заявники пройшли крізь вхідні ворота на територію Сейму, вони зупинились та розгорнули банер «Захистіть незалежні суди». Вони не створювали жодної небезпеки для дорожнього руху на території Сейму. На дорозі не було ні пішоходів, ні транспорту. Служба охорони попросила їх діяти відповідно до мети візиту, однак вони відмовились, тому їх вивели з території Сейму та зобов'язали повернути одноразові перепустки.

Пізніше за рішенням керівника служби безпеки їм було заборонено відвідувати Сейм протягом року, про що їм було повідомлено письмовими листи.

Національні суди відхилили скарги заявників на вказане рішення у зв'язку з тим, що охорона Сейму не є адміністративним органом, рішення якого може бути оскаржено в порядку адміністративного судочинства.

ЄСПЛ визнав, що заборона входу до будівель і території Сейму протягом одного року явно мала негативні наслідки, зокрема, перешкоду в отриманні інформації про діяльність державних органів і, відповідно, становила втручання у

право на свободу вираження поглядів за ст. 10 Конвенції.

Розпорядженням Голови Сейму було передбачено можливість обмеження права на відвідування Сейму громадянами в окремих випадках з метою забезпечення правопорядку та безпеки Сейму і Сенату. Водночас, розпорядження не передбачало залучення до процедури прийняття відповідних рішень зацікавлених осіб та їх оскарження. Процедура у справі заявників полягала лише в інформуванні про вже прийняті відносно них рішення листами в письмовій формі, і вони не могли надати свої аргументи. Процедура оскарження таких рішень також не була передбачена.

Випадок мав місце не в будівлі Сейму, відповідно поведінка заявників прямо не заважала нормальному проведенню парламентських дебатів. При цьому, охорона Сейму та заявники не дійшли згоди, чи мало місце порушення правопорядку. Однак, жодним органом влади це питання не перевірялось.

Таким чином, втручання у право заявників на свободу вираження поглядів не супроводжувалося належними процесуальними гарантіями та не було необхідним у демократичному суспільстві.

Отже, **мало місце порушення ст. 10 Конвенції.**

Ключові слова: право бути залученим до процесу прийняття рішення, пропорційність, процесуальні

гарантії

4. Сімонова проти Болгарії (*Simonova v. Bulgaria*) від 11.04.2023, заява № 30782/16

Заявниця була незаміжня та мала сімох дітей, чотири з яких були неповнолітніми. Разом з іншою особою вона придбала земельну ділянку для сільськогосподарських потреб та збудували на ній будівлю. Під час перевірки за скаргою сусіда було встановлено, що більшу частину будівлі було побудовано на чужій земельній ділянці без належних документів (про затвердження плану, дозволу на експлуатацію та ін.). До того ж заявниця використовувала земельну ділянку та будівлю не за призначенням, а для проживання з чотирма неповнолітніми дітьми.

Міська влада видала наказ про знесення будинку та доручила службі соціального захисту вирішити питання щодо проживання малолітніх дітей відповідно до компетенції. Національні суди відхилили скарги заявниці на відповідне рішення.

Врешті решт було знесено дах та стіну будівлі. Через певний час заявниця відновила будівлю та продовжила проживання в ній.

ЄСПЛ встановив, що знесення будівлі призвело до втручання у право заявниці на повагу до житла за ст. 8 Конвенції. Втручання було законним та переслідувало легітимну мету запобігання порушенням правопорядку (будівництво без належних документів), захисту прав інших осіб (сусіда, на ділянці якого було майже повністю розміщено будівлю) та економічного добробуту.

Суд вказав, що принципи щодо знесення незаконно збудованої будівлі, яка є єдиним житлом для особи, були викладені у справі *Yordanova and Others v. Bulgaria* (№ 25446/06, 24 квітня 2012, пп. 53-55). У цій справі він окремо наголосив на деяких з них:

(а) люди, які можуть втратити їхнє єдине житло у результаті запланованого знесення повинні мати можливість вимагати та отримувати – на певному етапі провадження з розгляду питання про знесення – належний розгляд її пропорційності у світлі конкретних обставин, та, що

(б) лише у виняткових випадках таким людям вдасться висунути аргументовану скаргу про те, що знесення було б непропорційним у їхніх

конкретних обставинах.

Наказ міської влади про знесення будівлі не містив жодного аналізу впливу такої дії на заявницю у контексті її особистих обставин. Національні суди також не дослідили це питання і не спробували збалансувати інтерес заявниці продовжувати жити в будинку зі своїми дітьми та інтересами на користь його знесення. З одного боку, низка факторів переконливо вказували на те, що наказ про знесення має бути задоволено, оскільки будівля, очевидно, не могла бути приведена у відповідність з діючими будівельними нормами і правилами (будівля, всупереч дозволу, використовувалася в житлових, а не в сільськогосподарських цілях; без електрики, каналізації та інших умов ймовірно не була придатна для проживання, особливо з дітьми; частково зведена на землі, яка належала іншій особі). У той же час, ризики для сім'ї, яка складається щонайменше з чотирьох неповнолітніх дітей, залишитися без даху над головою, могли розглядатися як вагомий аргумент на користь того, щоб супроводжувати знесення кроками, спрямованими на належне пом'якшення пов'язаних з ним серйозних труднощів (наприклад, реальні кроки зі сприяння заявниці швидко знайти підходяще альтернативне житло власними силами, за допомогою інших осіб, або ж за допомогою органів влади). Оцінка цих інтересів не була проведена і на етапі примусового виконання наказу.

Національні органи дійсно намагалися владнати питання переселення шляхом відстрочення знесення будинку та переговорів, хоч заявниця і не взаємодіяла з ними належним чином. Разом з тим, такі заходи не відбувалися в рамках формальної процедури, що передбачає всебічний розгляд пропорційності втручання в право заявниці в контексті конкретних обставин. Більше того, органи влади не запропонували комплексного підходу до виходу із ситуації, а лише висунули пропозицію тимчасово поселити дітей до притулку. Відстрочення знесення також не

вирішило проблему.

Отже, мало місце порушення ст. 8 Конвенції.

Ключові слова: знесення будинку, баланс

конкуруючих прав, пропорційність, незаконно збудований будинок, єдине житло

5. Догнал проти Республіки Чехія (*Dohnal v. the Czech Republic*) від 13.04.2023, заява № 54168/15

Заявник стверджував про порушення права власності внаслідок провадження у справі про неправомірне збагачення, в якому національні суди, вирішуючи попереднє питання, дійшли висновку, що він ніколи не набував права власності на земельну ділянку, на якій держава почала будувати лінію метро в м. Прага. Це рішення було прийнято, незважаючи на рішення 2004 року про спадкування, в якому містився протилежний висновок, оскільки майно було відібрано у сім'ї заявника державою за часів комуністичного режиму, а заявник не зміг подати заяву про повернення права власності на земельну ділянку за допомогою законів про реституцію. Заявник посилався на ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції.

ЄСПЛ визнав заяву неприйнятною, оскільки: 1) Згідно змісту рішень в двох провадженнях в сукупності аргументів суди дійсно поставили під сумнів право співвласності заявника на земельну ділянку. Однак, суди оцінювали статус заявника як співвласника земельної ділянки

лише як попереднє питання, яке необхідно було встановити для розгляду спору по суті. Їхні висновки були викладені лише в мотивувальній частині рішень, але не проголошені в резолютивній частині, яка сама по собі є обов'язковою для всіх органів влади і вважається *res judicata*. Відповідно, висновок судів, який мав вирішальне значення лише для двох проваджень, не мав жодного впливу на записи в земельному кадастрі, де заявник все ще був вказаний як співвласник відповідного майна. 2) Поточне право власності заявника спочатку мало бути належним чином встановлене на національному рівні, зокрема, шляхом подання позову про визнання права власності. Під час провадження було б остаточно або визнано заявника власником, або встановлено, що він повинен був звернутись із позовом про реституцію. Оскільки заявник цього не зробив, не було вичерпано національні засоби юридичного захисту до моменту звернення ЄСПЛ.

Ключові слова: реституція, *res judicata*

6. Маслак проти Словаччини №3 (*Maslák v. Slovakia*) від 27.04.2023, заява № 35673/18

Заявник під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі написав лист ув'язненому в іншій установі. Того ж дня лист було вилучено адміністрацією установи як такий, що містить інформацію, що принижує честь і гідність та ділову репутацію працівників установи (зокрема, заявник писав «...тупі хлопці, повні комплексів...»). Прокурор відхилив скаргу заявника на тій підставі, що лист дійсно містив наклепницькі твердження. Адміністративний суд закриття справу, оскільки вона підлягала розгляду прокурором, а Конституційний суд відхилив скаргу як необґрунтовану.

ЄСПЛ наголосив, що у разі втручання в право на повагу до кореспонденції ув'язнених, важливим є наведення причин такого втручання, щоб особа могла бути впевнена, що закон був застосований правильно і що рішення, прийняті у її справі, не

були необґрунтованими або свавільними.

У цій справі національні органи обґрунтовували вилучення листа заявника наявністю наклепницьких тверджень в ньому («тупі хлопці, повні комплексів»). Проте, ні текст листа, ні контекст, в якому було зроблено таке твердження, не були відтворені або проаналізовані в рішеннях влади. Вбачається, що використаний вираз був скоріше образливим, ніж наклепницьким. Він не був особливо різким і був частиною приватного листа, адресованого іншій приватній особі. Однак, обґрунтування національних органів було дуже коротким і не містило жодних пояснень, чому відповідні частини листа були «дифамацією». Також не було проведено детальний аналіз ситуації, який міг би виправдати обмеження права заявника на повагу до кореспонденції.

Таким чином, конфіскація кореспонденції заявника не була необхідною в демократичному суспільстві за вказаних обставин.

Отже, **мало місце порушення ст. 8 Конвенції.**

Ключові слова: право на повагу до кореспонденції, листування ув'язнених, обґрунтованість судових рішень

7. Грузія проти Росії (II) (щодо справедливої сатисфакції) (Georgia v. Russia (II)) від 28.04.2023, заява № 38263/08, рішення Великої Палати

У **рішенні** по справі Грузія проти Росії (II) (щодо суті) від 21.01.2021 Суд встановив, що в контексті збройного конфлікту між Грузією та Російською Федерацією в серпні 2008 року з боку Російської Федерації мала місце адміністративна практика, яка порушувала ст. ст. 2, 3, 5 і 8 Конвенції та ст. 2 Протоколу № 4 до Конвенції. ЄСПЛ також постановив, що Російська Федерація не виконала своїх зобов'язань за ст. 38 Конвенції.

У цьому рішенні ЄСПЛ розглянув питання за ст. 41 Конвенції щодо справедливої сатисфакції. Суд розглядав це питання, оскільки факти у цій справі мали місце до дати, коли Російська Федерація перестала бути учасницею Конвенції (16.09.2022), відповідно, несла відповідальність за встановлені порушення.

Уряд Російської Федерації утримався від надання пояснень та доказів, однак відповідно до правила 44С Регламенту Суду така ситуація не становить перешкоди для подальшого розгляду справи.

Таким чином, Суд розглянув справу за наявних матеріалів.

ЄСПЛ постановив:

1) *щодо адміністративної практики умисних вбивств цивільних осіб у грузинських селах Південної Осетії та в «буферній зоні» протягом кількох тижнів після припинення активних бойових дій 12.08.2008 – із заявлених 116 щонайменше 50 громадян Грузії можуть вважатися жертвами такої практики (інші із заявленого списку загинули внаслідок ракетних атак та обстрілів); Уряд-відповідач не дотримався свого процесуального зобов'язання за ст. 2 Конвенції щодо проведення належного та ефективного розслідування таких вбивств; присуджено 3 250 000 євро відшкодування моральної шкоди, завданої цим жертвам;*

2) *щодо адміністративної практики підпалів і мародерства будинків у «буферній зоні» - з наданих Урядом-заявником доказів не вдалось*

встановити, що відповідні будинки належали заявленим 1 408 жертвам або були їхнім будинком чи житлом у розумінні ст. 8; справедливу сатисфакцію не присуджено;

3) *щодо адміністративної практики нелюдського та такого, що принижує гідність, поводження та свавільного затримання грузинських цивільних осіб, які утримувалися силами Південної Осетії в підвалі «Міністерства внутрішніх справ Південної Осетії» в м. Цхінвалі в період 10-27.08.2008 – з наявних доказів із заявлених 179 дійсно утримувалися в цих приміщеннях 166 осіб; присуджено 2 697 500 євро відшкодування моральної шкоди, завданої цим жертвам;*

4) *щодо адміністративної практики катування грузинських військовополонених, затриманих силами Південної Осетії в м. Цхінвалі в період 8 -17.08.2008 – 16 осіб були жертвами (13 згадані в протоколі обміну військовополоненими, а ще 3 особи померли під вартою); присуджено 640 000 євро відшкодування моральної шкоди, завданої цим жертвам;*

5) *щодо адміністративної практики перешкоджання поверненню громадян Грузії до своїх домівок у Південній Осетії та Абхазії - із заявленого списку (31 105 осіб) щонайменше 23 000 громадян Грузії були жертвами; присуджено 115 000 000 євро відшкодування моральної шкоди, завданої цим жертвам;*

6) *щодо не проведення ефективного розслідування випадків загибелі фізичних осіб, що мали місце під час активної фази воєнних дій – із заявленого списку (712 осіб) згідно з офіційними даними жертвами були 412 осіб; присуджено 8 240 000 відшкодування моральної шкоди, завданої цим жертвам;*

Уряду-заявнику під наглядом Комітету Міністрів необхідно буде створити ефективний механізм розподілу вищезазначених сум між окремими потерпілими з урахуванням вказівок, наданих

Судом, протягом вісімнадцяти місяців з дати виплати їх Урядом-відповідачем або протягом іншого строку, який Комітет Міністрів визнає доцільним.

Ключові слова: збройний конфлікт, справедлива сатисфакція

8. Лупаску проти Румунії (*Lupașcu v. Romania*) від 09.05.2023, заява № 47863/19

Суд першої інстанції виправдав заявника у зв'язку з недоведеністю недобросовісного нарахування податків та зборів, що призвело до незаконного отримання відшкодування з державного бюджету та ухилення від сплати податків. Апеляційний суд скасував виправдовуваний вирок, визнав заявника винним та засудив до двох років позбавлення волі умовно.

Заявник скаржився за п. 1 ст. 6 Конвенції на порушення його права на справедливий судовий розгляд, оскільки апеляційний суд засудив його на підставі тих же доказів, на які суд першої інстанції посилався при винесенні виправдовувального вироку, а також повторно не заслухав всіх свідків.

ЄСПЛ визнав скаргу явно необґрунтованою, оскільки: 1) Під час провадження у двох інстанціях заявник користувався послугами адвоката, мав можливість викласти свою версію подій та був заслуханий судами. Адвокат також мав можливість усно надавати свої аргументи та подавати докази. 2) Заявник не заперечував

в апеляційному суді, що мав можливість безпосередньо поставити запитання свідкам у суді першої інстанції. При цьому, він не наполягав на повторному допиті свідків навіть, коли апеляційний суд вирішив завершити справу після п'яти перерв у судовому засіданні з огляду на неявку свідків. Більше того, він не заявляв про долучення до матеріалів справи додаткових доказів, хоча йому було надано таку можливість. 3) Засудження заявника апеляційним судом ґрунтувалося насамперед на документальних та експертних доказах, які були ним досліджені особисто та, на його думку, були здатні самі по собі розвіяти будь-які сумніви, які могли існувати у справі щодо винуватості заявника. Він не поставив під сумнів надійність свідків або достовірність їхніх показань. 4) Той факт, що апеляційний суд не вважав за необхідне повторно допитати всіх свідків, не видається ані свавільним, ані необґрунтованим.

Ключові слова: справедливий судовий розгляд, скасування апеляційним судом виправдовувального вироку

9. Чокою-Коцінда проти Румунії (*Ciocoiu-Cocîndă v. Romania*) від 09.05.2023, заява № 17421/19

Заявник був військовослужбовцем. За твердженням Уряду, жандарми виявили, що заявник та його друг розпивали алкоголь, сидючи на бордюрі вночі. Оскільки заявник був в стані сп'яніння та вів себе агресивно жандарми одягли на нього наручники та доставили до відділку. Заявника оштрафували за розпивання спиртних напоїв в публічному місці та образи на адресу жандармів.

Заявник заперечував розпивання спиртних напоїв тієї ночі (пляшка була закрита) та стверджував про побиття його жандармами спочатку в фургоні, а потім у відділку.

ЄСПЛ визнав явно необґрунтованою скаргу

за ст. 3 Конвенції, оскільки: 1) З огляду на відсутність медичних або будь-яких інших об'єктивних доказів неможливо встановити правдивість тверджень щодо жорстокого поводження. При цьому, відсутність медичних доказів не може бути поставлена в провину органам влади. Після затримання з огляду на скарги заявника жандарми доставили його до лікарні, однак він відмовився від огляду. Жодних правдоподібних пояснень з цього приводу надано не було. 2) Згідно матеріалів прокуратури застосування сили (використання наручників) було зумовлено поведінкою заявника. 3) Слідчі, які опитали правопорушників, незалежних

свідків, встановили, що викладення фактів та твердження заявника не підтверджувалися цими показаннями або будь-якими іншими доказами. 4) Розслідування тверджень про жорстоке поводження було проведено своєчасно, ретельно та ефективно.

Визнано явно необґрунтованою скаргу за п.

10. Чхартішвілі проти Грузії (Chkhartishvili v. Georgia) від 11.05.2023, заява № 31349/20

У 2019 році перед будівлею Національної парламентської бібліотеки Грузії, в якій виступав міністр юстиції, відбулася демонстрація щодо неспроможності парламенту ухвалити поправки до Конституції Грузії про перехід парламентської виборчої системи від змішаної до пропорційної. Після того, як поліція повідомила демонстрантам, що вони не можуть блокувати вхід до будівлі або дороги, заявник почав кричати «Каша для рабів», «Рабська каша для поліції» та жбурляти боби у правоохоронців. Заявника було заарештовано та складено протокол про адміністративне правопорушення за дрібне хуліганство, оскільки він перекривав дорогу, порушував громадський порядок.

Національний суд виправдав заявника за статтею про дрібне хуліганство, однак визнав його винним в образі працівників правоохоронних органів і непокорі їхнім законним наказам та засудив до восьми днів арешту. Таку санкцію було обґрунтовано тим, що з огляду на особу заявника та ступінь тяжкості його дій, накладення штрафу чи винесення усної догани не забезпечило б досягнення цілей покарання. Оскарження рішення до апеляційного суду було безуспішним.

ЄСПЛ нагадав, що державні службовці при здійсненні офіційних повноважень підпадають під ширші межі прийнятної критики, ніж звичайні громадяни. Однак, поведінка заявника не обмежувалася словесними висловлюваннями на адресу поліцейських і включала фізичне кидання предметів у поліцейських (бобів), а також непокору наказу звільнити дорогу. У цьому контексті свобода розсуду Договірних держав щодо покарання за незаконну поведінку, пов'язану з вираженням поглядів або об'єднанням, хоча і є широкою, але не безмежною. З особливою ретельністю необхідно розглядати випадки, коли санкції за ненасильницьку поведінку, передбачають покарання у вигляді ув'язнення.

1 ст. 5 Конвенції, оскільки за обставин справи період майже двох годин, протягом якого заявник перебував під контролем органів влади, не був настільки необґрунтованим, щоб його можна було кваліфікувати як свавільний.

Ключові слова: свавільне затримання

Адже якою б м'якою не була санкція, вона може мати небажаний стримуючий вплив на публічні висловлювання особи.

Так, основною причиною участі заявника у демонстрації був протест проти неспроможності парламенту ухвалити важливі законодавчі реформи. Його дії не були насильницькими, врешті решт не спричинили жодних тілесних ушкоджень працівникам поліції і навряд чи могли бути спрямовані на заподіяння їм фізичної шкоди. Також поведінка заявника не призвела до ескалації ситуації. Більше того, сама демонстрація з великою кількістю людей була мирною. Однак, жодна з цих обставин не була врахована судами при застосуванні покарання у вигляді арешту.

Крім того, умови застосування арешту замість інших видів санкцій не були дотримані. Національні суди посилались на особу заявника, попередні засудження та серйозність його поведінки без жодних деталей. Проте відповідні правові норми не дозволяли брати до уваги попередні адміністративні стягнення, строк яких перевищував один рік. До того ж серйозність поведінки заявника стосувалась необхідності покарання в цілому, а не пропорційності обраного заходу, і тому не могла вважатися достатньою для виправдання призначення покарання у вигляді позбавлення волі, навіть короткого, у контексті здійснення заявником своїх прав на свободу вираження поглядів та свободу зібрань.

Таким чином, національні суди не навели достатніх підстав для обґрунтування пропорційності втручання у право заявника.

Отже, **мало місце порушення ст. 11 у світлі ст. 10 Конвенції**.

Ключові слова: право на свободу вираження поглядів, пропорційність застосування арешту, ув'язнення за поведінку під час мирного зібрання

11. Куклови проти Республіки Чехія (*Kuklovi v. the Czech Republic*) від 11.05.2023, заява № 67480/16

Заявники дізналися, що за 2,5 м від їхнього будинку було прокладено газопровід великого тиску, та звернулись до суду. Національний суд постановив, що безпекова зона дійсно не була дотримана (необхідна зона безпеки - 20 м, захисна зона - 4 м). В той же час не було доведено будь-якої безпосередньої небезпеки, але суд вирішив застосувати превентивний принцип і зобов'язав газову компанію перемістити трубопровід протягом двадцяти чотирьох місяців. Скарги заявників на прийняте рішення було відхилено. Зрештою в рамках запланованих робіт компанії ділянка газопроводу була виведена з експлуатації (труби були очищені від газу та засипані).

Заявники скаржились за ст. 8 Конвенції та ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції на неспроможність держави захистити їх від екологічної небезпеки через розташування трубопроводу біля їхнього будинку з порушенням правил побутової безпеки.

ЄСПЛ визнав неприйнятною скаргу за ст. 8 Конвенції, оскільки мінімальний поріг суворості завданої шкоди не було досягнуто для застосування відповідного положення: 1) Після перевірок компанія вжила низку надзвичайних заходів для забезпечення безпечної експлуатації

газопроводу. 2) Національним провадженням не було встановлено наявності будь-якого обґрунтованого ризику для їхнього життя чи здоров'я. 3) Лише побоювання негативних наслідків у довгостроковій перспективі не може спричинити застосування ст. 8 Конвенції. 4) Газова ділянка була виведена з експлуатації, при цьому заявники не оскаржували вжиті для цього заходи на національному рівні. Отже, заявники не довели, що вони зазнали або все ще зазнають будь-якої небезпеки чи шкідливого впливу внаслідок присутності виведеного з експлуатації газопроводу на їхній землі.

Визнано неприйнятною скаргу за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції, оскільки: 1) Заявники не довели, що вартість їхнього майна постраждала внаслідок наявності газопроводу поблизу. Вони не стверджували, що намагалися продати своє майно, або що можлива фінансова операція була не вигідною. 2) Заявники не пояснили, чому не звернулись з позовом про виплату компенсації до продавця, протягом всього строку з моменту як їм стало відомо про газопровід, або чому це було неможливим.

Ключові слова: мінімальний поріг суворості

12. Стейна проти Латвії (*Šteina v. Latvia*) від 11.05.2023, заява № 7463/17

Батько заявниці хворів на параноїдну шизофренію та з 1998 року перебував в закритій психіатричній лікарні. У 2013 році під час сварки інший пацієнт Я.К. наніс йому тілесні ушкодження (зламані ребра, емфізема, пневмоторакс). Медперсонал спочатку не виявив ознак ушкоджень та виконав вказівки лікаря, надані телефоном. Згодом з'явилися набряки і батька заявниці було доставлено до госпіталю в тяжкому стані, де через декілька днів він помер.

Я.К. було визнано винним у нанесенні тяжких тілесних ушкоджень, які з необережності спричинили смерть особи, однак звільнено від кримінальної відповідальності з огляду на його психічний стан. Він продовжив лікування у психіатричній лікарні.

Пізніше Інспекція з охорони здоров'я виявила, що в цілому стан батька заявниці погіршився до бійки та були порушені певні правила надання медичної

допомоги (черговий лікар не був поінформований про початкові скарги померлого і згодом давав вказівки без огляду пацієнта).

Кримінальне провадження щодо можливої недбалості персоналу психіатричної лікарні було закрито, оскільки згідно експертизи недоліки в наданні медичної допомоги не були причиною його смерті.

Заявниця скаржилася за ст. 2 Конвенції в матеріальному та процесуальному аспектах.

ЄСПЛ визнав скаргу неприйнятною, оскільки: 1) Матеріали справи не містять жодного підтвердження того, що батько заявниці перебував у психіатричній лікарні під реальним і безпосереднім ризиком злочинних дій третьої особи. Бійка мала спонтанний характер. Відповідно, не можна стверджувати, що органи влади знали або повинні були знати про наявність ризику для життя батька заявниці. 2) Пацієнт Я.К. хоч і був

звільнений від кримінальної відповідальності, однак пройшов призначене йому примусове лікування. 3) Обидва кримінальні провадження були розпочаті одразу після звернення матері заявниці до правоохоронних органів та завершено протягом двох років. 4) Відсутні будь-які ознаки того, що провадження були проведені недостатньо ретельно. 5) Заявниця мала розумні шанси на отримання компенсації за медичну недбалість у

цивільному провадженні проти лікарні, однак вона не скористалась такою можливістю до моменту звернення до ЄСПЛ. Відповідно, в цій частині скарги не було вичерпано національні засоби захисту

Ключові слова: компенсація за медичну недбалість, національні засоби захисту.

13. Санчез проти Франції (*Sanchez v. France*) від 15.05.2023, заява № 45581/15, рішення Великої Палати

Повний переклад рішення П'ятої секції Суду по справі на українську мову можна переглянути [тут](#).

На момент подій заявник, політик, був кандидатом на парламентських виборах. У 2011 році він розмістив на своїй сторінці у мережі Facebook повідомлення про свого політичного суперника Ф. П. Заявник особисто вів свою сторінку, яка була відкрита для громадськості. Декілька осіб залишили під дописом заявника коментарі про мешканців міста мусульманського віросповідання, в тому числі партнерки Ф.П. Зміст коментарів вказував на неприйняття мусульман та прирівнювання цієї групи до «торговців і повій», які «правлять», «хуліганів, які продають свої наркотики весь день», та тих, хто «закидує камінням машини, що належать «білим». Пізніше заявник опублікував допис, в якому просив читачів сторінки слідкувати за змістом своїх висловлювань, однак жодних коментарів не видаляв. Один з коментарів було видалено особою, яка його написала.

Національні суди визнали заявника, як власника облікового запису, та двох осіб, які залишили вказані коментарі, винними у підбурюванні до ненависті або насильства щодо групи осіб та зобов'язали їх сплатити штраф (3-4 тис. євро) та компенсацію в якості моральної шкоди партнерці Ф.П. При цьому, заявник не був позбавлений права балотуватися на виборах.

ЄСПЛ постановив, що порушення ст. 10 Конвенції не було з огляду на таке:

1) Засудження заявника було втручанням у право на свободу вираження поглядів за ст. 10 Конвенції. При цьому, воно було передбачено законом та переслідувало легітимні цілі захисту репутації або прав інших осіб, а також запобігання заворушенням чи злочинам.

2) У практиці Касаційного суду та Конституційної ради було чітко і недвозначно викладено визначення виробника: це особа, яка виступила з ініціативою створення електронного комунікаційного сервісу для обміну думками на заздалегідь визначену тематику. Питання відповідальності фізичної особи-власника облікового запису Facebook, як і в цій справі, на той час не було предметом розгляду національних судів. Однак, цей факт сам по собі не суперечив вимогам доступності та передбачуваності закону.

3) З огляду на контекст розміщених на сторінці заявника коментарів, вони явно становили мову ворожнечі відносно мусульман, а їх охоплення вийшло за межі суто партійної читацької аудиторії.

4) За наявності досить широкої платформи іноді необхідно докласти значних зусиль для фільтрації коментарів, однак позбавлення виробника повної відповідальності може полегшити або заохотити зловживання та неправомірне використання, в тому числі мову ворожнечі та заклики до насильства, а також маніпуляції, брехню та дезінформацію. Водночас, враховуючи політичний статус заявника, від нього необхідно було очікувати більшої пильності. Адже політик з більшою ймовірністю може впливати на виборців або навіть підбурювати їх, прямо чи опосередковано, зайняти позицію або вчинити дії, які можуть виявитися незаконними.

5) Мінімальний ступінь модерації або автоматичної фільтрації був би бажаним для того, щоб якомога швидше виявляти явно незаконні коментарі та забезпечувати їх видалення протягом розумного часу незалежно від того, чи було це зроблено самим хостом (у цьому випадку Facebook). Однак, законодавство цього на час спірних

обставин не вимагало. В той же час сторінка заявника була загальнодоступною. Кожен, а особливо політик, який має досвід спілкування з громадськістю, повинен усвідомлювати ризик надмірних і непоміркованих висловлювань, які можуть з'явитися і обов'язково стануть видимими для широкої аудиторії. А у випадку заявника, він був не лише політиком, але й професіоналом у питаннях стратегії комунікацій в Інтернеті, а отже, мав певний досвід у цифровій сфері. Крім того, заявник мав бути обізнаний щодо прав та обов'язків спільноти Facebook. Таким чином, надання доступу заявника до своєї сторінки було його свідомим вибором. Більше того, з огляду на ситуацію на місцевому рівні та передвиборчу напругу він мав усвідомлювати наслідки обставин, що склалися. Однак, він лише розмістив попередження для читачів щодо змісту їх коментарів під його дописами, але навіть не спромігся перевірити наявні та видалити неналежні з них, хоча був поінформований про їх наслідки наступного дня. До того ж під спірним дописом було розміщено лише 15 коментарів, що не створювало жодних труднощів щодо їх відстежування та перевірки.

5) Кримінальне переслідування у сфері

політичних висловлювань може бути сумісним зі свободою вираження поглядів, але лише за виняткових обставин, зокрема, у випадку мови ненависті або підбурювання до насильства. Крім того, навіть якщо штраф у певному розмірі може здатися суворим з огляду на обставини, його слід оцінювати з урахуванням того, що в принципі може бути призначено покарання у вигляді позбавлення волі.

Максимальне покарання, яке загрожувало заявнику, становило один рік позбавлення волі та штраф у розмірі 45 000 євро. Однак його було засуджено до значно меншого штрафу. Більше того, жодних інших наслідків для заявника не було, в тому числі для політичної кар'єри (у 2014 році був обраний мером міста та продовжував виконувати обов'язки від політичної партії).

Таким чином, рішення національних судів ґрунтувалися на відповідних і достатніх підставах. Отже, оскаржуване втручання можна вважати необхідним у демократичному суспільстві.

Ключові слова: право на свободу вираження поглядів, відповідальність власника облікового запису у соціальних мережах, мова ворожнечі

14. А.Е. проти Болгарії (А.Е. v. Bulgaria) від 23.05.2023, заява № 53891/20

Заявниця, яка мала складні стосунки з матір'ю після смерті батька, у віці 15-ти років почала зустрічатися з 23-річним чоловіком, Д.М. Згодом вона втекла з дому та почали жити в його будинку в селі час від часу повертаючись до матері. Він забезпечував її утримання. При цьому, чоловік регулярно бив заявницю. Після чергового випадку насилля, коли Д.М. душив заявницю, мати відвезла її до лікарні. Медичний висновок підтверджував травматичні ушкодження. Від гінекологічного огляду вона відмовилась.

Мати заявниці звернулася до місцевої соціальної служби, яка у свою чергу направила до прокуратури вимогу розслідувати обставини вказаного, а також декількох попередніх випадків насилля.

Під час перевірки Д.М. стверджував, що між ним і заявницею були лише дружні стосунки, та заперечував будь-яке насильство відносно неї.

За результатами перевірки, проведеною поліцією, прокуратура відмовила у відкритті кримінального

провадження, оскільки мало місце нанесення легких тілесних ушкоджень, що підлягає розгляду в порядку приватного обвинувачення в суді. Подальші оскарження заявницею вказаного рішення були безуспішними.

Врахувавши медичні висновки щодо завданих тілесних ушкоджень, неповноліття, фізичну та емоційну вразливість заявниці, її залежність від агресора, ЄСПЛ визнав, що поведінка, яке стало причиною скарги заявниці, досягло порогу жорстокості, необхідного для застосування ст. 3 Конвенції. При цьому, з огляду на скарги заявниці справу розглянуто за двома аспектами.

(i) Забезпечення захисту національним законодавством

Було встановлено, що законодавство Болгарії не здатне в повній мірі адекватно реагувати на домашнє насильство або насильство відносно жертв (неповнолітніх або інших осіб), які самі не в змозі самостійно ініціювати та здійснювати судовий розгляд як приватні обвинувачі.

По-перше, у 2019 році в законодавстві Болгарії легкі тілесні ушкодження внаслідок домашнього насильства були визнані злочином, який має переслідуватися державою. Однак, згідно національної судової практики для визнання шкоди такою, що є завданою внаслідок домашнього насильства, необхідно встановити неодноразовість та систематичність актів насильства, щонайменше три таких випадки, перш ніж держава має втрутитися.

У справі заявниці було встановлено лише один акт насильства. Проте Суд наголосив, що домашнє насильство може мати місце навіть в результаті одного інциденту, і в цьому контексті часто спостерігаються послідовні цикли такого насильства, часто зі збільшенням частоти, інтенсивності та небезпеки з плином часу. Відповідно, вимога щодо втручання держави лише у випадку повторних випадків насильства, враховуючи реальний ризик нових випадків з підвищеною інтенсивністю насилля, не узгоджується із зобов'язаннями органів влади негайно реагувати на заяви про домашнє насильство та демонструвати особливу ретельність у цьому контексті.

По-друге, для кваліфікації такого виду злочину законодавство вимагало наявність шлюбних відносин або тривалого проживання двох дорослих осіб разом більше двох років. Заявниця була неповнолітньою та перебувала у будинку її хлопця по декілька днів. Відповідні законодавчі вимоги взагалі виключали низку випадків домашнього насильства відносно жінок з боку їх сексуальних партнерів.

По-третє, заподіяння легких тілесних ушкоджень неповнолітнім, якщо воно не відповідала вимогам у контексті домашнього насильства, було визнано злочином приватного обвинувачення. Неповнолітні жертви мали самостійно звертатися до суду, що не відповідає зобов'язанням держави адекватно стримувати і ефективно протидіяти насильству щодо дітей.

Нарешті, законодавство віднесло повністю до дискреції прокурора відкриття та здійснення

кримінального провадження у справах про легкі тілесні ушкодження, коли жертви, перебуваючи в стані беспорядності або залежності від кривдника, нездатні захищатися.

(ii) *Практичне забезпечення захисту прав заявниці*

Скарги заявниці, повідомлення соціальної служби, медична довідка вказували на ймовірно серйозне насильство, яке завдало їй фізичного болю, страждань та сильно налякало її, що свідчить про суспільний інтерес до судового переслідування. Відповідно, мала бути належна реакція державних органів, включно з певними слідчими діями (подальше розслідування звинувачень, допит заявниці в спеціальному закладі спеціалістами поза полем зору підозрюваного, перевірку листування між заявницею та Д.М., допит її друзів і перевірка кримінального минулого Д.М. та ін.). Однак, незважаючи на те, що поліція не вжила жодних подібних заходів, прокурор повністю покладався на проведене поліцією попереднє розслідування та відмовив у відкритті провадження. Крім того, з огляду на всі обставини ситуацію заявниці можна було віднести до тих справ, які хоч і підлягали приватному обвинуваченню, однак законодавством дозволялось відкриття прокурором провадження з огляду на особливу вразливість жертви. Однак, цього зроблено не було.

З огляду на вказані обставини **було визнано порушення ст. 3 Конвенції**.

Також **визнано порушення ст. 14 у поєднанні зі ст. 3 Конвенції** (Найбільша кількість справ насилля щодо жінок в ЄС, відсутність офіційної вичерпної статистики, тлумачення законодавства щодо насильства, відмова від ратифікації Стамбульської конвенції вказує на те, що держава належним чином не займається проблемою насилля відносно жінок. Таким чином, заявниці не було необхідно доводити, що вона зазнала упередженого ставлення з боку держави).

Ключові слова: домашнє насильство, позитивне зобов'язання, законодавство, яке забезпечує належний захист від домашнього насильства

15. I.S. проти Греції (I.S. v. Greece) від 23.05.2023, заява № 19165/20

Заявник та його колишня дружина мали двох неповнолітніх доньок. При цьому, між заявником та матір'ю дітей були досить складні стосунки.

Після їх розлучення було прийнято рішення, згідно якого діти мали проживати з матір'ю. Пізніше судом було визначено графік побачень

заявника з дітьми. Тривалий час матір дітей перешкоджала зустрічам, а під час декількох з них у поліцейському відділку діти відмовлялись йти з батьком.

Заходи національних органів у відповідь на скарги заявника щодо цих та інших аспектів, які перешкоджали спілкуванню заявника з дітьми, були безрезультатними. Тривалість такої ситуації сприяла поступовій втраті зв'язку батька з його дітьми (з 2016 року).

ЄСПЛ визнав порушення ст. 8 Конвенції, оскільки органи влади Греції не вжили всіх необхідних заходів, які можна було б обґрунтовано вимагати від них для забезпечення права заявника на спілкування з доньками:

У відповідь на скарги заявника до різних органів влади національні суди та прокуратура неодноразово призначали консультації, психіатричні експертизи, складання звітів та рекомендацій щодо соціального забезпечення матері та дітей. Проте, не було жодного реального контролю за виконанням цих доручень, які не були виконані або були виконані лише частково. Більше того, вжиті заходи не були ефективними для впливу на матір дітей, яка постійно перешкоджала і продовжувала перешкоджати на час розгляду справи у спілкуванні дітей з батьком: i) Вона відмовлялась та не привозила дітей до експерта для проведення психіатричних експертиз щодо її психічного стану, а також стану дітей та причин їх відмови від контактів з батьком. Тому психіатричні висновки були проведені без їх участі. ii) Складання звітів про соціальне забезпечення відбулося в будинку батьків матері, а не за місцем проживання її з дітьми, адресу якого вона відмовилась назвати. При цьому, відсутні докази, що прокурор вжив будь-яких заходів для того,

щоб розкрити фактичне місце проживання матері з дітьми після висновку соціального працівника.

До того ж, незважаючи на те, що матір з дітьми змінили місце проживання та переїхали жити на острів, суди не змінили встановленого графіку побачень для заявника з дітьми. Він не міг дотриматися такого графіку з огляду на особливості графіку роботи переправи до острова.

Хоча органи влади зіткнулися з дуже складною ситуацією з огляду на напруженість між батьками дітей, відсутність їх співпраці не може звільнити компетентні органи від застосування всіх засобів, які можуть дозволити зберегти сімейний зв'язок.

Таким чином, Суд дійшов висновку, що органи влади толерували поведінку матері, яка чинила опір у виконанні їх приписів без жодних наслідків, до такої міри, що вони були позбавлені своєї дії.

У відповідь на аргумент Уряду про неможливість батька бачитись з дітьми з огляду на їх опір Суд нагадав, що право дитини на висловлення власних поглядів не слід тлумачити як таке, що фактично надає дітям безумовне право вето без врахування будь-яких інших факторів та проведення експертизи для визначення їхніх найкращих інтересів. Такі інтереси, як правило, передбачають збереження зв'язків дитини з її сім'єю, за винятком випадків, коли це може зашкодити її здоров'ю та розвитку. Якщо суд засновує рішення на поглядах дітей, які явно не здатні сформулювати та сформулювати думку щодо своїх бажань - наприклад, через суперечливу лояльність та/або відчуження до одного з батьків - таке рішення може суперечити ст. 8 Конвенції.

Ключові слова: відносини батьки-діти

16. Бугучану та інші проти Румунії (*Buhuceanu and others v. Romania*) від 23.05.2023, заяви №№ 20081/19, 20108/19, 20115/19 та ін.

Заявники, двадцять одна одностатєва пара, які проживають разом тривалий час, подали заяви про вступ у шлюб до місцевих відділів реєстрації актів цивільного стану. Їх заяви були відхилені на підставі того, що національне законодавство визначає шлюб як «добровільний сімейний союз між чоловіком і жінкою», таким чином виключаючи шлюб одностатєвих пар. Крім того, деяким заявникам на цій підставі було

відмовлено у визнанні співстрахувальниками за договорами страхування. Звернення заявників до національних судів були безуспішними.

Вони скаржилися до ЄСПЛ на відсутність можливості офіційно зареєструвати їхні стосунки та дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації.

ЄСПЛ в черговий раз підтвердив, що враховуючи

загальні тенденції в державах-членах Ради Європи та його прецедентну практику за ст. 8 Конвенції на державу покладається позитивне зобов'язання юридично визнати та надати захист одностатевим парам. При цьому, держави мають свободу розсуду у визначенні точного характеру правового режиму, доступного для одностатевих пар, який не обов'язково повинен мати форму шлюбу, а, наприклад, бути у формі партнерства. Це стосується також форми і змісту захисту прав таких пар. Важлива умова – захист має бути адекватним (див. рішення Великої Палати у справі *Fedotova and others v. Russia*).

Законодавство Румунії передбачає лише одну форму сімейного союзу – шлюб між особами різної статі та не передбачає юридичного визнання одностатевих пар. Уряд не повідомив про намір внести відповідні зміни до законодавства. Попередні спроби не були підтримані ні Урядом, ні парламентом.

Одностатеві пари є нічим іншим, як *de facto* союзами. Однак, за відсутності офіційного визнання вони позбавлені доступу до численних соціальних та громадянських прав, які передбачені законом для подружніх пар (майнові права, утримання та спадкування тощо), а також не можуть покладатися на існування своїх стосунків у відносинах з судовими або адміністративними органами. Уряд стверджував, що такі питання можна було вирішити за допомогою приватних правових угод, однак жодних деталей з цього приводу не надав.

Уряд також стверджував, що невизнання одностатевих пар було сумісним зі ст. 8 Конвенції з огляду на переважаючий суспільний інтерес. Зокрема, незважаючи на покращення ситуації за останні роки, в країні був відсутній суспільний консенсус зі сприйняття одностатевих пар та надання їм відповідних прав. Однак, негативне або навіть вороже ставлення з боку гетеросексуальної більшості не може бути протиставлене інтересу заявників у тому, щоб їхні стосунки були належним чином визнані та захищені законом.

Надання правового визнання та захисту одностатевим союзам не спричиняє жодних ризиків для інституту шлюбу, оскільки це не перешкоджає різностатевим парам укладати шлюб або користуватися перевагами, які дає шлюб.

Таким чином, законодавство Румунії не може вважатися таким, що забезпечує основні потреби у визнанні та захисті одностатевих пар, які перебувають у стабільних і тривалих стосунках. А жодний з наведених Урядом загальний інтерес не переважав над інтересом заявників у належному визнанні та захисті законом їхніх відносин. Відповідно, держава перевищила межі свободи розсуду та **не виконала позитивне зобов'язання за ст. 8 Конвенції** щодо забезпечення права заявників на повагу до їхнього приватного та сімейного життя.

Ключові слова: дискримінація, одностатеві пари, визнання одностатевих пар на рівні закону

17. Гапоненко проти Латвії (*Garņenko v. Latvia*) від 23.05.2023, заява № 30237/18

Заявник протягом декількох місяців опублікував на своїй сторінці у Facebook низку дописів, що стосувалися відносин між Російською Федерацією та Латвією, між Російською Федерацією та Заходом загалом, а також між Латвією та її російськомовною меншиною. У зв'язку з цим Агентство державної безпеки відкрило кримінальне провадження за ознаками «дій, спрямованих проти національної незалежності, суверенітету, територіальної цілісності, державної влади або адміністративного устрою Латвійської Республіки у спосіб, не передбачений Конституцією» та «розпалювання національної, етнічної чи релігійної ненависті або ворожнечі з використанням автоматизованої системи

обробки даних». Заявника було заарештовано та за рішенням суду взято під варту. Після чергового перегляду рішення про тримання під вартою заявника було звільнено. Загалом він перебував під вартою чотири місяці і три дні.

Заявник скаржився за ст. 5 та ст. 10 Конвенції.

ЄСПЛ встановив, що за конкретних обставин цієї справи, враховуючи характер кримінальних правопорушень, у яких підозрювався заявник, та матеріали справи, не вбачається жодних ознак свавілля в обґрунтуванні рішення суду про тримання його під вартою. Заявник не заперечував своїх публікацій, питання полягало лише в їх оцінці. На думку Суду, існували достатні об'єктивні причини вважати, що він міг вчинити

інкриміновані йому злочини. Відповідно, **ознаки порушення п. 1 ст. 5 Конвенції відсутні**.

З огляду на характер кримінальних правопорушень, відносно коротку тривалість тримання заявника під вартою та те, що він ніколи не стверджував про порушення обов'язку особливої ретельності з боку слідчих органів, **скаргу за п. 3 ст. 5 Конвенції визнано явно необґрунтованою**.

Водночас, Суд встановив, що тримання заявника під вартою становило втручання у здійснення його прав за ст. 10 Конвенції. Однак, таке втручання було сумісним з вимогами п. 1 ст. 5 Конвенції та переслідувало легітимну мету запобігання заворушенням чи злочинам.

При цьому, ЄСПЛ відзначив особливий чутливий соціально-політичний контекст, що лежить в основі публікацій заявника. У своїх послідовних записах у Facebook заявник говорив, серед іншого, про нібито неминучі насильницькі конфлікти між Латвією та її російськомовними мешканцями, а також про міжнародний збройний конфлікт, що може перерости у ядерну війну між державами-членами НАТО (в тому числі Латвію) та Російською Федерацією. В цьому контексті Латвія є сусідньою країною Російської Федерації, яка на час провадження відносно заявника вже вторглася на територію Грузії та встановила військовий і політичний контроль над частинами України. Конкретна мета, на яку посилався національний суд як на підставу для тримання заявника під вартою, полягала в необхідності

запобігти повторенню таких публікацій, які *prima facie* можуть становити злочини, визначені національним законодавством як тяжкі, спрямовані проти життєво важливих складових конституційного ладу держави та вчинені за допомогою інтернет-видань, доступних для широкої аудиторії. За таких обставин така підстава не вбачається свавільною або явно необґрунтованою. До того ж Суд врахував відносно коротку тривалість тримання під вартою, періодичний судовий перегляд та звільнення заявника після того, як слідчий суддя встановив, що тримання під вартою більше не є виправданим.

Таким чином, **втручання у право заявника за ст. 10 Конвенції визнано необхідним у демократичному суспільстві. Інші аспекти скарги заявника на порушення його права за ст. 10 були визнані явно необґрунтованими**.

Скаргу на обмеження права на свободу вираження поглядів під час перебування під вартою також відхилено, оскільки, по-перше, ст. 10 Конвенції не можна тлумачити як таку, що накладає загальний обов'язок надавати ув'язненим доступ до Інтернету або до конкретних Інтернет-сайтів, по-друге, заявник не навів жодного випадку, коли б він просив надати відповідний доступ до мережі Інтернет і йому було відмовлено.

Ключові слова: злочини проти національної безпеки, тримання під вартою, право на свободу вираження поглядів

18. Непомнящий та інші проти Росії ([Nepomnyashchiy and others v. Russia](#)) від 30.05.2023, заяви № 39954/09, 3465/17

Заявники є гомосексуалістами та ЛГБТІ-активістами.

За першою заявою у національній газеті «Комсомольська правда» було опубліковано інтерв'ю з губернатором Тамбовської області, в якому містились його образливі вислови про орієнтацію мера м. Тамбов та гомосексуалістів в цілому («...гомосексуалістів треба розірвати на шматки...»).

У другому випадку новинний сайт в м. Санкт-Петербург опублікував інтерв'ю з місцевим депутатом, в якому він надав принизливі та образливі коментарі про гомосексуалістів (в тому

числі сказав, що їх «треба бити ногами»).

В обох випадках заявникам було відмовлено у відкритті кримінального провадження, оскільки сексуальні уподобання та спосіб задоволення сексуальних потреб не є ознакою належності до окремої соціальної групи. Відповідно, гомосексуалісти не є соціальною групою, яку захищає ст. 282 Кримінального кодексу. Крім того, стаття в газеті не закликала до насильства, а в діях депутата не було встановлено прямого умислу. Оскарження цих рішень були безуспішними. Позов в цивільному провадженні також було відхилено.

ЄСПЛ встановив, що теоретично російське законодавство містить як цивільно-правові, так і кримінально-правові механізми для захисту приватного життя особи від стигматизуючих висловлювань, в тому числі гомофобних висловлювань. Зокрема, хоча в Кримінальному кодексі, Цивільному кодексі та в статті Конституції про рівність сексуальна орієнтація та гендерна ідентичність прямо не згадуються, згідно рішення Конституційного Суду термін «соціальна група» може бути витлумачений як такий, що охоплює групу людей за ознакою їхньої сексуальної орієнтації. Однак, Уряд не надав жодних прикладів судової практики, яка б свідчила про застосування рішення Конституційного Суду та визнання гендерної ідентичності та сексуальної орієнтації особи захищеним аспектом її права на повагу до людської гідності та приватного життя або елементом злочину мови ворожнечі.

Водночас, у кримінальних справах заявників національні органи взагалі не здійснювали пошук балансу між конкуруючими правами за ст. 8 та ст. 10 Конвенції. Вони прямо не виключали, що висловлювання губернатора та місцевого депутата досягли рівня мови ворожнечі в розумінні Кримінального кодексу. Однак, не визнаючи гомосексуалістів соціальною групою, вони фактично вивели висловлювання посадових осіб із під дії відповідної статті Кримінального кодексу і, відповідно, позбавили заявників захисту. При цьому, не було наведено переконливих аргументів такої позиції.

Суд також не визнав переконливим аргумент національних органів щодо відсутності прямого умислу місцевого депутата у розпалюванні

ненависті та ворожнечі або приниження честі та гідності групи за ознакою сексуальної орієнтації через засоби масової інформації, оскільки він був добре обізнаний про статус журналіста та допускав можливість подальшої публікації інтерв'ю, що не заперечував при наданні показів слідчому.

Що стосується цивільного провадження, національні суди зосередилися на захисті свободи вираження поглядів місцевого депутата, який, на їх думку, висловив свою особисту думку хоч і в різкій формі. При цьому, суди применшили здатність таких висловлювань стигматизувати ЛГБТІ як групу та викликати ненависть і нетерпимість до них. Вони проігнорували вразливість цієї спільноти в Росії та її потреби в особливому захисті, а також не оцінили масштаб потенційного впливу висловлювань, про які йдеться, на громадськість, в тому числі з огляду на статус місцевого депутата. Тобто у цивільному провадженні суди також не розглядали скаргу заявника в контексті балансу конкуруючих прав.

Таким чином, через підхід російської влади положення відповідного національного законодавства не були застосовані у справі заявників, і їм не було надано необхідного захисту. Національні органи влади не виконали свій обов'язок належно реагувати на дискримінаційні заяви та забезпечити повагу до приватного життя заявників.

Отже, **мало місце порушення ст. 8 у поєднанні зі ст. 14 Конвенції.**

Ключові слова: дискримінація, захист ЛГБТІ, дискримінаційні заяви, баланс конкуруючих прав

19. Азакі проти Нідерландів (*Azzaqui v. the Netherlands*) від 30.05.2023, заява № 8757/20

Заявник, громадянин Марокко, в'їхав до Нідерландів у 1982 році у віці 10 років і отримав посвідку на постійне проживання. Пізніше він був визнаний винним у скоєнні низки кримінальних злочинів і засуджений до кількох термінів ув'язнення. Коли він вчинив новий злочин (з'валтування), було встановлено, що на момент скоєння він страждав на розлад особистості та іншими психічними захворюваннями. Було винесено постанову про його утримання в клініці з примусовим лікуванням. Через 10 років його було умовно звільнено з продовженням

лікування в будинку-інтернаті для осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Згодом заступник Міністра юстиції та безпеки повідомив заявника про свій намір анулювати його дозвіл на проживання та накласти заборону на в'їзд на підставі того, що він становив загрозу громадському порядку. У зв'язку з цим заявник порушив умови свого умовно-дострокового звільнення (курив марихуану та вживав алкоголь).

Врешті решт посвідку було анульовано та

накладено заборону на в'їзд до країни. Апеляційні скарги заявника були відхилені.

На момент розгляду справи заявник перебував в клініці для примусового лікування на підставі нової постанови.

ЄСПЛ постановив, що анулювання посвідки на постійне проживання заявника було втручанням у його право на повагу до приватного життя за ст. 8 Конвенції. Воно було згідно із законом та переслідувало цілі захисту громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та запобігання заворушенням або злочинам. У цьому рішенні Суд також повторив розроблені ним кретирії для оцінки, чи можна вважати анулювання посвідки на проживання та заборону на в'їзд в країну необхідними в демократичному суспільстві заходами.

Водночас, через свій психічний стан заявник був більш вразливим, ніж середньостатистичний «осілий мігрант», якому загрожувало вислання. Хоча його судимості включали злочини насильницького та сексуального характеру, ні заступник Міністра, ні національні суди, оцінюючи характер і тяжкість правопорушень заявника, не взяли до уваги той факт, що він страждав на серйозне психічне захворювання, яке зменшувало його кримінальну винуватість на момент вчинення ним відповідного діяння.

Під час процедури анулювання посвідки органи влади не врахували в достатній мірі особисті обставини заявника, зокрема, висновки

кримінальних судів про продовження терміну дії постанови про примусове лікування, медичні докази. Заявник демонстрував хорошу поведінку під час проходження лікування і досяг позитивного прогресу в інших аспектах протягом 20 років після вчинення останнього злочину. При цьому, вбачається, що психічне погіршення заявника та рецидив зловживання психоактивними речовинами через 20 років було зумовлено звісткою про анулювання посвідки. До цього моменту його лікування було спрямоване на реінтеграцію в нідерландське суспільство, і тому не було вжито жодних заходів для підготовки його до повернення в Марокко.

Стверджувалось, що заявник є дорослим чоловіком, який зможе подбати про себе після репатріації, вивчити місцеву мову та возз'єднатися з членами родини в Марокко, з яким він підтримував зв'язок. Однак, національні органи влади недостатньо врахували труднощі, з якими заявник може зіткнутися через свою психічну вразливість, зокрема, наявність і доступність в Марокко ліків і лікування, які б відповідали його потребам.

Таким чином, за конкретних обставин цієї справи національні органи не змогли належним чином врахувати та збалансувати інтереси, про які йшла мова.

Отже, **мало місце порушення ст. 8 Конвенції.**

Ключові слова: анулювання посвідки на постійне проживання, стан здоров'я, вислання

20. ТОВ «Фу Кян» проти Республіки Чехія ([FU QUAN, s.r.o. v. the Czech Republic](#)) від 01.06.2023, заява № 24827/14, рішення Великої Палати

Компанія-заявник є товариством з обмеженою відповідальністю, учасниками якої були лише дві особи, включаючи її генерального директора.

У межах кримінального провадження щодо ухилення від сплати податків на майно компанії, включаючи товари (одяг), було накладено арешт. Зрештою, генерального директора було виправдано, виплачено компенсацію за втрачену заробітну плату та повернуто товар компанії.

Пізніше компанія-заявник звернулась до судів з позовом про відшкодування шкоди за: втрату вартості товару (одягу) внаслідок п'ятирічного арешту; викрадення обладнання з офісу компанії після арешту генерального директора

з огляду на те, що поліція не забезпечила його охорону; витрати, понесені внаслідок несплати комунальних послуг та неможливості сплачувати виплати по договору лізингу, оскільки кошти компанії були заарештовані.

Позов національними судами було відхилено, оскільки відповідно до закону про відповідальність держави право на відшкодування шкоди має лише сторона відповідного кримінального провадження, в якому було винесено незаконне рішення. У цій же справі кримінальне провадження здійснювалось відносно генерального директора компанії, а не компанії.

ЄСПЛ визнав явно необґрунтованими скаргу

за п. 1 ст. 6 Конвенції в контексті відсутності доступу до суду. Зокрема, відповідно до законодавства існувало дві можливі підстави для подання позову про відшкодування державою шкоди: а) заподіяння шкоди незаконним рішенням або б) заподіяння шкоди неправомірними діями посадових осіб. У позові компанії не було вказано, чим саме була заподіяна шкода. При цьому, під час провадження адвокат компанії неодноразово посилалася на положення про строки позовної давності, що стосувались процедури відшкодування шкоди, заподіяної саме незаконним рішенням. Жодного разу не стверджувалось, що шкода була заподіяна неправомірними діями посадових осіб. Саме тому суд першої інстанції розглянув позов компанії як позов про оскарження незаконного рішення та відмовив у його задоволенні за відсутністю *locus standi*, оскільки вимагати відшкодування шкоди від держави можуть лише сторони провадження, в якому були прийняті незаконні рішення. Під час подальшого оскарження компанія не заявляла про неправильне тлумачення законодавства судом першої інстанції і не стверджувала, що справу треба розглядати як позов про шкоду, заподіяну неправомірними діями посадових осіб. Такі аргументи були наведені вже в провадженні Суду. Таким чином, національні суди не можна звинувачувати в тому, що вони не розглядали позов компанії в контексті неправомірних дій посадових осіб.

При цьому, навіть за обставин, що склались, протягом чотирьох місяців після вказаного рішення національних судів компанія мала право подати новий позов, використовуючи належну в цьому випадку підставу.

Відхилено як явно необґрунтовану скаргу за ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції щодо шкоди, завданої майну компанії внаслідок безпідставного кримінального переслідування та затримання її виконавчого директора та іншої особи.

Заявник вважав, що кримінальне провадження щодо його керівника та інших осіб було

незаконним, оскільки обвинуваченні в провадженні були виправдані. Для цілей отримання компенсації національне законодавство дійсно визначало як «незаконне» будь-яке судове рішення, яке було скасоване або переглянуто, та будь-яке тримання під вартою в межах провадження, яке не закінчилось засудженням відповідних осіб. Відповідно заявник стверджував, що накладений на його майно арешт в межах кримінального провадження щодо його керівника також вважався незаконним як наслідок виправдання керівника. Виходячи з цього, заявник стверджував, що держава за статтею 1 Протоколу № 1 має бути відповідальною за будь-яку шкоду майну, яка виникла в результаті кримінального провадження, що закінчилось виправданням обвинуваченого.

Однак, відповідно до усталеної практики стаття 1 Протоколу № 1 не передбачає, що виправдання особи в кримінальному обвинуваченні або припинення кримінального провадження має автоматично призводити до компенсації. Тим більше у цій справі, в якій заявник не був стороною кримінального провадження, ініційованого проти його керівника та інших учасників підприємства, і відповідно, не міг бути ані засудженим, ані виправданим.

Будь-яке таке право на компенсацію впливає не зі ст. 1 Протоколу № 1, а з національного законодавства. Згідно з відповідним положенням закону, право на відшкодування шкоди, заподіяної незаконним рішенням, мали лише сторони провадження, у якому було ухвалено таке рішення.

Таким чином, гарантії ст. 1 Протоколу № 1 не поширювалися на вимогу компанії.

Скаргу на затримку (1,5 роки) у поверненні майна компанії-заявнику після звільнення з під варті її генерального директора та іншого учасника відхилено, оскільки таке питання не порушувалось на національному рівні.

Ключові слова: арешт майна

21. Гросам проти Республіки Чехія (*Grosam v. the Czech Republic*) від 01.06.2023, заява № 19750/13, рішення Великої Палати

Заявник працював судовим виконавцем, представником вільної професії, який від імені держави відповідав за виконання рішень, що

підлягають примусову виконанню. У 2012 році дисциплінарна палата визнала його винним у складанні виконавчого документа, відповідно

до якого визнання боргу було здійснено неуповноваженою особою компанії. Заявника було оштрафовано на 13 554 євро.

Рішення дисциплінарного суду, що перебував у складі Вищого адміністративного суду, не підлягали оскарженню. Подання заявником конституційної скарги було безуспішним.

Палата ЄСПЛ визнала порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з тим, що заявникові було відмовлено в праві на «незалежний і безсторонній суд», оскільки його справа розглядалася дисциплінарною палатою, яка не відповідала необхідним вимогам. Крім того, заявник не міг оскаржити рішення, а конституційний суд переглянути його справу.

Велика Палата ЄСПЛ відхилила скаргу заявника на те, що дисциплінарний суд не був незалежним та неупередженим, у зв'язку з порушенням шестимісячного строку для подання відповідної скарги.

Так, в своїй первинній заяві заявник скаржився, що притягнення його до дисциплінарної відповідальності не належало до винятків передбачених ст. 2 Протоколу № 7 до Конвенції, згідно з якою право на апеляційне оскарження не поширюється на випадки, якщо відповідну особу судив у першій інстанції найвищий суд. Таку позицію заявник, серед іншого, аргументував тим, що дисциплінарний суд не міг вважатися «найвищим судом», оскільки: 1) не всі його члени були професійними суддями (судові виконавці, науковець, адвокат) і до них не висувалися такі ж вимоги щодо компетентності та незалежності, як до суддів; 2) участь народних засідателів не була типовою для судів вищих судових установ республіки. В цьому контексті заявник не стверджував, що дисциплінарна палата не є «судом», а лише те, що вона не є «найвищим судом».

Велика Палата зазначила, що Суд не має права підмінити собою заявника і формулювати нові скарги просто на основі наведених аргументів і фактів. Таким чином, поставивши питання щодо дотримання вимоги щодо «суду, встановленого законом» згідно з п. 1 ст. 6, Палата ЄСПЛ з власної ініціативи розширила сферу розгляду справи за межі, встановлені у первинній заяві заявника.

При цьому, заявник почав прямо скаржитися на те, що дисциплінарний суд не був незалежним та неупередженим судом в розумінні Конвенції вже після направлення скарги до Уряду (2015 рік), тобто майже через три роки з моменту розгляду дисциплінарної справи (2012 рік). Відповідно, строк для подання скарги за цими обставинами сплив.

Було встановлено, що **справа про дисциплінарне провадження відносно заявника** як судового виконавця **підлягала розгляду за п. 1. ст. 6 Конвенції в цивільному**, а не кримінальному аспекті. Зокрема, хоч заявник і виконував повноваження в інтересах держави, однак відповідно до національного законодавства належав до представників вільної професії, а не державних службовців. Притягнення до дисциплінарної відповідальності судових виконавців у вигляді штрафу було передбачено законом про виконавче провадження для визначеного кола осіб (певної професії) і не тягнуло за собою позбавлення свободи у разі його несплати.

Відповідно, скарги заявника за п. 1 ст. 6 Конвенції щодо порушення права на справедливий судовий розгляд були відхилені як явно необґрунтовані, оскільки вони стосувались вимог до кримінального, а не цивільного провадження.

З тих же підстав було **відхилено скаргу за ст. 2 Протоколу № 7 до Конвенції** щодо неможливості оскарження рішення дисциплінарної палати.

22. Ерік Адамко проти Словаччини (*Erik Adamčo v. Slovakia*) від 01.06.2023, заява № 19990/20

Заявник був засуджений за вбивства до 25 років ув'язнення. Обвинувальний вирок в основному ґрунтувався на свідченнях безпосередніх учасників (виконавців) вбивств, які погодилися співпрацювати з прокуратурою в обмін на імунітет або інші переваги, а також свідчень інших свідків, які знали про вбивства від виконавців.

Заявник скаржився до судів вищих інстанцій на те, що: учасники вбивств фактично були виконавцями злочину і не могли виступати в якості свідків; їх показання були суперечливими та не були підтверджені іншими доказами; вони мали доступ до матеріалів слідства і, відповідно, могли коригувати свої свідчення під вимоги органів влади аби тільки отримати імунітет

або пом'якшення покарання; імунітет їм надавався під керівництвом слідчих і прокуратури без будь-якого елементу судового контролю. Скарги заявника були відхилені.

ЄСПЛ наголосив, що необхідно розрізнати допустимість доказів (тобто питання про те, які елементи доказів можуть бути подані на розгляд відповідного суду) та права захисту щодо доказів, які фактично були подані до суду. Існує також відмінність між останнім (тобто, чи були належним чином забезпечені права захисту щодо зібраних доказів) і подальшою оцінкою цих доказів судом після завершення судового розгляду. З точки зору права на захист питання за ст. 6 Конвенції можуть виникати щодо того, чи були докази, надані на користь або проти обвинуваченого, представлені таким чином, щоб забезпечити справедливий судовий розгляд.

Дослідивши матеріали справи, Суд дійшов висновку, що обвинувачення в основному ґрунтувалось на показаннях співників злочину (висновки експертів стосувалися головним чином причини та механізму смерті потерпілих і не мали прямого відношення до особи, яка це вчинила; висновків або інших доказів об'єктивного характеру про зв'язок заявника з вбивствами не було). Показання були, як стверджувалось, надані в обмін на імунітет чи пом'якшення покарання.

У зв'язку з цим Суд вирішив з'ясувати, як національні органи розглянули заперечення заявника щодо цих доказів та чи піддали це питання належній перевірці, враховуючи, що необхідна прискіпливість такої перевірки залежить від важливості переваг, яку співучасник отримує в обмін на свідчення, які він надає. Так, серед іншого, було встановлено:

1) Хоча суди не заперечували наявності розбіжностей між показаннями співників, вони визнали їх несуттєвими. Більше того, судинадали перелік пояснень щодо виявлених розбіжностей у свідченнях, у тому числі розбіжностей з висновками експертів стосовно сторони тіла, в яку було здійснено постріл у потерпілого. До деяких питань суди підійшли таким чином, що явно спотворили зміст відповідних доказів, і поклалися на аргументацію, якій явно бракує послідовності (наприклад, було наведено припущення, що достовірність показань

співпрацюючих свідків підтверджується, а не спростовується невідповідністю між ними та іншими об'єктивними доказами; виправдано невідповідність у свідченнях одного зі співників стресом від вбивства, а також звичним характером таких злочинів для нього та інших співучасників; при дослідженні розбіжностей між показаннями і висновками експертів про час смерті потерпілого, суди послались на висновок одного з експертів про те, що не можна повністю виключити людську помилку, хоча визначення часу смерті мало особливе значення у засудженні заявника).

2) На думку національних судів надання свідчень співниками на користь обвинувачення були пояснені. Проте не було жодних ознак того, що вони звернули увагу на ці причини або на характер і обсяг переваг, отриманих співниками, окрім загальної заяви про відповідність законодавству таких переваг в обмін на викривальні свідчення. А переваги були досить значними. Дві особи були принаймні тимчасово захищені від кримінального переслідування за інші вбивства (одне і чотири). Пізніше розслідування щодо них було розпочато або відновлено, однак відсутні ознаки передачі таких справ до суду. Також відсутня інформація про перебіг та результати судового розгляду справи щодо третьої особи, відносно якої дійсно було висунуто обвинувачення у вбивстві.

3) Процесуальний закон передбачав тимчасове призупинення пред'явлення обвинувачення та зупинення кримінального переслідування щодо осіб, які співпрацюють зі слідством. Проте, відповідні домовленості на досудовій стадії здійснюються під виключну відповідальність органів прокуратури без жодного елементу судового контролю. Національні суди на відповідні скарги заявника на всіх стадіях провадження надали не більше ніж абстрактну відповідь.

Таким чином, використання показань співників в судовому процесі не супроводжувалося належними гарантіями для забезпечення загальної справедливості провадження.

Отже, **мало місце порушення ст. 6 Конвенції.**

Ключові слова: показання співвиконавців, співпраця із слідством, імунітет

23. Айхан Ахундов проти Азербайджану (*Ay Khan Akhundov v. Azerbaijan*) від 01.06.2023, заява № 43467/06

У власності компанії були незавершені будівлі на земельній ділянці, що перебувала у державній власності. У 2003 році заявник запропонував компанії обміняти його акції на ці будівлі та право користування ділянкою. Загальні збори акціонерів підтримали пропозицію, після чого директор компанії уклав із заявником договір міни. Заявник продовжив будівництво, під час якого збільшив розміри будівель, облаштував територію та використовував їх для здійснення комерційної діяльності.

За позовом заявника судом було визнано право власності на будівлі вже в нових розмірах та право на постійне користування земельною ділянкою.

У 2005 році компанія вирішила повернути будівлі у свою власність та подала апеляційну скаргу. Апеляційний суд задовольнив вимоги компанії та скасував рішення першої інстанції. Після перегляду Верховним Судом справу було направлено до апеляційного суду на повторний розгляд. В повторному апеляційному провадженні компанія подала зустрічний позов про визнання недійсним договір міни. Всі вимоги компанії було задоволено.

Касаційну скаргу заявника Верховний Суд відхилив.

ЄСПЛ визнав порушення п. 1 ст. 6 Конвенції у зв'язку з тим, що прийняті судами рішення були необґрунтованими, рішення касаційного суду шаблонним, а рішення щодо скасування договору міни свавільним:

1) Згідно з усталеною практикою Суду рішення судів і трибуналів повинні містити достатнє обґрунтування, на якому вони ґрунтуються. Це зобов'язання передбачає, що сторона судового провадження може розраховувати на конкретну і чітку відповідь на ті заяви, які мають вирішальне значення для результату відповідного провадження.

2) Зустрічний позов в межах перегляду справи апеляційним судом про визнання договору міни недійсним було прийнято до розгляду через три роки після його укладення. При цьому, національним законодавством було

встановлено однорічний строк з моменту, коли особа дізналася або мала дізнатися про обставини для визнання договору міни недійсним. Хоча суд вважав такий позов як такий, що був поданим третьою особою і вперше, він все ж не перевіряв цього аспекту. Верховний Суд також не перевіряв, чи діяв апеляційний суд законно, прийнявши до розгляду такий позов. Ні в рішеннях національних судів чи інших матеріалах справи, ні в зауваженнях Уряду не було обґрунтування незастосовності встановленого законом строку позовної давності, або вказівок про те, що компанія під час підписання договору не знала про обставини, які пізніше були використані нею в суді як підстави для визнання недійсності правочину.

3) Свідоцтво про право власності на будівлі та право постійного користування земельною ділянкою, отримані заявником, були анульовані у зв'язку з визнанням договору міни недійсним та отриманням їх не від Міністерства економічного розвитку, а від органів, які не мали повноважень їх видавати. Водночас, по-перше, сама компанія перед укладанням договору повинна була отримати дозвіл від міністерства на обмін будівель, які були розміщені на ділянці, що перебувала у державній власності. По-друге, під час провадження Міністерство підтримувало позицію заявника та визнавало його права. Тим не менш, апеляційний суд спочатку спотворив позицію Міністерства на користь компанії (під час першого етапу розгляду), а потім взагалі не коментував і не згадував її (під час другого етапу розгляду). До того ж апеляційний суд не виконав вказівку Верховного Суду щодо заміни бюро технічної інвентаризації на належного відповідача – Міністерство.

Водночас, апеляційний суд не пояснив, чому допущені компанією та заявником порушення не могли бути виправлені Міністерством ретроактивно і єдиним виходом із ситуації було повернення будівель і земельної ділянки компанії в їх первинному стані, а всі пов'язані з цим тягарі мав нести лише заявник.

4) При повторному розгляді справи, апеляційний суд значною мірою повторив аргументацію по суті, яку він навів у своєму рішенні, ухваленому

під час першого етапу розгляду. При цьому, він не виправив жодного з основних недоліків, на які вказав Верховний Суд при направленні справи на новий розгляд (необхідність заміни належного відповідача, недостатня аргументація).

6) Рішення Верховного Суду під час другого етапу розгляду справи в основному містило

аргументацію та висновки апеляційного суду, тобто було шаблонним.

Ключові слова: строк позовної давності, обґрунтованість судових рішень, шаблонність судових рішень, свавільне судові рішення

24. Навальний проти Росії №3 (Navalnyy v. Russia (no. 3)) від 06.06.2023, заява № 36418/20

У серпні 2020 році під час польоту з м. Томська до м. Москви заявник раптово впав і втратив свідомість. Після екстреної посадки в м. Омську йому надали невідкладну медичну допомогу, а потім доставили в стані коми до місцевої лікарні, де його підключили до апарату життєзабезпечення. Незабаром після цього його перевезли на лікування до німецької лікарні. Судово-медичні експертизи, проведені в Росії, дійшли висновку, що у відібраних у нього зразках та інших наданих на аналіз предметах не було виявлено сильнодіючих, отруйних, наркотичних або психотропних речовин. Однак пізніше уряд Німеччини оголосив, що тести, проведені кількома незалежними лабораторіями, виявили беззаперечні докази наявності хімічної нервово-паралітичної речовини з групи речовин «Новачок», заборонених Конвенцією про заборону хімічної зброї. Організація із заборони хімічної зброї підтвердила факт використання забороненої речовини.

У день події від імені заявника було подано заяву про порушення кримінальної справи за фактом замаху на його життя шляхом отруєння. Пізніше заявник приєднався до заяви своїх представників. У результаті дослідчої перевірки було винесено постанову про відмову в порушенні кримінальної справи. Оскарження такого рішення було безуспішним.

У контексті російської правової системи ЄСПЛ вже постановляв, що дослідча перевірка, за якою не слідує досудове розслідування, не здатна призвести до встановлення відповідних фактів і покарання винних осіб. Сам факт відмови у порушенні кримінальної справи вже може свідчити про невиконання державою свого зобов'язання щодо проведення ефективного розслідування. Тим не менш, ЄСПЛ оцінив, чи

можуть особливості дослідчої перевірки у цій справі відповідати критеріям ефективності за ст. 2 Конвенції (належність слідчих заходів та розслідування, оперативність і розумна швидкість, залучення потерпілого або його найближчих родичів, а також публічність).

Уряд стверджував про належну ефективність перевірки, оскільки було проведено значну кількість допитів, судово-медичних експертиз. Водночас, до ЄСПЛ не було надано жодної копії відповідних доказів для перевірки змісту, обґрунтованості таких заходів та висновків органів влади на основі цих матеріалів. З рішень національних судів не вбачалось, що вони були ретельно вивчені. Крім того, було встановлено, що національні органи:

1) не розглядали ані можливий зв'язок інциденту з активною опозиційною діяльністю заявника, ані замах на вбивство, навіть незважаючи на те, що жодна медична або судово-медична експертиза не виявила жодних природних причин передсмертного стану заявника;

2) навіть після висновків Організації із заборони хімічної зброї та інших країн, не було проведено розслідування в рамках кримінального провадження відповідно до зобов'язань за Конвенцією про заборону хімічної зброї, стороною якої була Росія (Звіт незалежного органу з визнанням Росією мандатом, який підтвердив застосування хімічної зброї, сам по собі був достатнім доказом *prima facie* для ініціювання внутрішнього розслідування в Росії);

3) відмовили у відкритті провадження з огляду на перебування окремих доказів за кордоном, водночас не здійснили належних заходів, що належать до юрисдикції Росії;

4) посилались на неспроможність допитати

заявника, його дружини та представників через їх відмову та перебування за кордоном, в той час як самі органи не відкрили провадження та не надали статус потерпілого та свідків (Крім того, органи були добре проінформовані про їх позиції з поданих ними численних скарг. Відмова від надання свідчень не може бути законно використана проти заявника і не має жодного відношення до зобов'язання держави за ст. 2 провести ефективне розслідування, яке існує *ipso facto*);

5) не дослідили питання причетності спецслужб до інциденту, хоча як було встановлено раніше заявник був під їх постійним наглядом тривалий час, а також з огляду на твердження журналістів Bellingcat та The Insider: розробка і використання хімічних речовин, які визнані хімічною зброєю, вимагали часу, навичок і рівня організації, який навряд чи міг бути досягнутий особами, не пов'язаними з державними структурами.

Таким чином, проведена перевірка не може вважатися належною.

При цьому, заявнику не було надано статусу потерпілого. Він та його представники мали обмежений доступ до інформації та матеріалів перевірки, не були залучені до проведення судово-медичних експертиз, призначення експертів чи формулювання питань для них, а також не користувалися іншими правами, які надаються потерпілому в кримінальному провадженні. До того ж заявнику так і не було повернуто речі (одяг), які могли становити важливі докази, та не надано пояснень та відповідного належного процесуального рішення навіть після припинення перевірки. Відповідно, перевірка не була проведена публічно та не включала право потерпілого брати участь у провадженні.

З огляду на всі вказані обставини було **визнано порушення ст. 2 Конвенції в процесуальному аспекті**.

Ключові слова: злочини щодо опозиційних політиків, ефективне розслідування, дослідча перевірка

25. Алонсо Саура проти Іспанії (*Alonso Saura v. Spain*) від 08.06.2023, заява № 18326/19

У 2014 році Загальна рада правосуддя оголосила конкурс на посаду голови Вищого суду Мурсії. Заяви подали та представили свої програми три кандидати, серед них заявниця. На посаду було призначено пана М.П. Верховний суд скасував це рішення та зобов'язав раду прийняти нове рішення, надавши більш детальне обґрунтування щодо заслуг особи, яка має бути призначена на посаду. Після цього третій кандидат пан А.П. відкликав свою заяву. Рада знову призначила пана М.П. більшістю голосів, оскільки попри заслуги кожного з кандидатів, програма пана М.П. була значно кращою.

Верховний суд відхилив скаргу заявниці на друге рішення ради та вказав, що рада має досить широкі дискреційні повноваження при відборі, а рішення було належним чином обґрунтовано.

Заявниця скаржилась за п. 1 ст. 6 та ст. 14 Конвенції, а також ст. 1 Протоколу № 12 до Конвенції, оскільки національні органи влади належним чином не обґрунтували обрання іншого кандидата на посаду голови суду, їхні рішення були свавільними та дискримінували її за ознакою статі.

ЄСПЛ вказав, що оскаржувані рішення Верховного суду були обґрунтовані як з точки зору фактів, так і права. Верховний суд досить детально розглянув рішення ради та всі наведені доводи, а саме тривалість роботи кандидатів у судовій системі, характер досвіду роботи та відповідність посаді, про яку йдеться, їхні лідерські навички та програму кожного кандидата. Заявниця не була позбавлена можливості надати свої аргументи, які суд розглянув, але відхилив. Врешті решт, дослідивши процедуру призначення та підстави призначення опонента заявниці, Верховний суд погодився з вибором ради. При цьому, він підкреслив, що рада має дискреційні повноваження щодо призначень у випадках, коли посада має управлінський компонент, що мало місце у цій справі.

Надання переваги одному з кандидатів, коли обидва мають достатні заслуги для зайняття відповідної посади, саме по собі не може розглядатися як таке, що суперечить вимогам п. 1 ст. 6 Конвенції.

Таким чином, не було доведено, що висновки Верховного суду були свавільними або явно

необґрунтованими до такої міри, щоб підірвати справедливість провадження.

Отже, порушення п. 1 ст. 6 Конвенції не було.

Ключові слова: призначення на посаду, дискримінація, голова суду

26. Бадалян проти Вірменії (*Badalyan v. Armenia*) від 13.06.2023, заява № 28215/11

У 2000 році заявник був затриманий як підозрюваний у резонансній кримінальній справі, пов'язаній з терористичним актом у парламенті Вірменії. З метою отримання зізнання слідчі та співробітники слідчого ізолятора неодноразово катували його. Кримінальну справу було закрито за відсутністю доказів.

За неодноразовими скаргами заявника та міжнародних організацій прокуратура відкрила кримінальне провадження за фактом жорстокого поводження. Було допитано свідків, в тому числі працівників ізолятора, проведено медичні експертизи, під час яких було підтверджено факт нанесення заявнику низки тілесних ушкоджень. При цьому, заявнику було надано статус свідка.

Пізніше справу було зупинено у зв'язку з обставинами непереборної сили. Зокрема, заявник переїхав до США, оскільки отримав тимчасовий політичний захист. На думку слідства це унеможливило здійснення в межах провадження низки заходів (допити, очні ставки тощо), до яких було необхідно його залучити. Оскарження рішення було безуспішним.

У 2009 році розгляд справи було поновлено, оскільки заявник повернувся до Вірменії. Обвинувачення було висунуто трьом особам, але згодом закрито у зв'язку з неможливістю достовірно встановити, хто, коли та з яких мотивів з ним жорстоко поводився, в тому числі з огляду на давність подій, а також у зв'язку із закінчення строку давності притягнення до кримінальної відповідальності. Національні суди підтримали рішення слідчого.

ЄСПЛ наголосив, що розслідування про жорстоке поводження повинно проводитися без зволікань і з розумною швидкістю. Хоча в конкретній ситуації можуть існувати перепони або труднощі, які перешкоджають прогресу в розслідуванні, швидка реакція органів влади при розслідуванні заяв про жорстоке поводження, як правило, може розглядатися як необхідна умова для підтримання довіри громадськості до дотримання ними принципу верховенства права та запобігання будь-яким проявам таємної

домовленості або толерантності до незаконних дій. Крім того, жертва повинна мати можливість ефективно брати участь у розслідуванні. Загалом розслідування має бути ретельним, що означає, що органи влади завжди повинні докладати серйозних зусиль для з'ясування того, що сталося, і не повинні покладатися на поспішні або необґрунтовані висновки для закриття розслідування.

В цій справі були такі недоліки:

1) Замість оцінки отриманих доказів або вжиття подальших заходів для збору додаткових доказів, щонайменше п'ятнадцять місяців слідство не здійснювало жодних дій, після чого було прийнято постанову про його призупинення з огляду на виїзд заявника за межі Вірменії.

2) Постанова про призупинення розслідування, яка призвела до більш ніж чотирьох років бездіяльності, була необґрунтована та сформульована досить абстрактно. Не було належного пояснення необхідності проведення додаткових допитів заявника, не зазначено з ким саме мають бути проведені очні ставки або чому вони не були проведені, коли заявник був у Вірменії. Водночас, жодні очні ставки за участі заявника все одно не були проведені після його повернення, що вказує на використання такого аргументу лише як приводу для зупинення провадження.

3) Навіть у разі існування реальної та дійсної необхідності проведення слідчих дій лише за присутності заявника, це не можна вважати достатньою причиною призупинення всього розслідування, в тому числі заходів, що не потребують його участі.

4) Не визнання заявника протягом перших років розслідування потерпілим всупереч національному законодавству позбавило його всіх прав, якими користується потерпілий у кримінальному провадженні, в тому числі ознайомлення з матеріалами справи та подання скарг. При цьому, не було надано жодного переконливого пояснення такому рішення.

5) Процесуальні зобов'язання за ст. 3 Конвенції

навіть чи можна вважати виконаними, якщо розслідування було припинено у зв'язку із закінченням строку давності притягнення до кримінальної відповідальності внаслідок бездіяльності органів влади, що мало місце в цій справі.

З огляду на вказане Суд дійшов висновку, що органи влади не провели ефективного

розслідування тверджень заявника про жорстоке поводження.

Отже, мало місце порушення ст. 3 Конвенції.

Ключові слова: жорстоке поводження, ефективне розслідування, припинення розслідування за спливом строку давності притягнення до відповідальності

27. ТОВ АмберКор та ТОВ Аркус Новус проти Литви (UAB AmberCore DC and UAB Arcus Novus v. Lithuania) від 13.06.2023, заява № 56774/18

Компанія Аркус Новус займалась реалізацією та розвитком технологічних проектів, у тому числі передачею інформації за допомогою супутникового зв'язку, а її дочірня компанія АмберКор будівництвом і розвитком центрів обробки даних. У 2016 році компанії-заявники ініціювали проект будівництва сховища даних поблизу м. Вільнюс.

На виконання вимог законодавства вони подали заяви про оцінку їх відповідності інтересам національної безпеки. Згідно висновків Комісії з оцінки відповідності потенційних учасників інтересам національної безпеки компанії не відповідали вимогам закону. Висновки Комісії, серед іншого, ґрунтувались на звіті Державного департаменту безпеки, відповідно до якого кінцевими власниками компаній були громадяни Російської Федерації, один з яких мав зв'язки з російським холдингом «Газпром» та ФСБ Російської Федерації.

Скарги компанії на рішення Комісії національними судами були відхилені.

Компанії скаржились за п. 1 ст. 6 Конвенції на несправедливий судовий розгляд, оскільки секретні документи та інформація, на яких Комісія ґрунтувала свої висновки, не були доступні компаніям та їх адвокатам, а також такі документи не були розкриті під час розгляду в адміністративних судах, які посилалися на секретну інформацію, коли підтримували висновки Комісії.

ЄСПЛ нагадав, що принцип змагальності та принцип рівності сторін, які тісно пов'язані між собою, є основоположними компонентами концепції «справедливого судового розгляду» у розумінні п. 1 ст. 6 Конвенції. Вони вимагають справедливого балансу між сторонами:

кожній стороні повинна бути надана розумна можливість представити свою справу в умовах, які не ставлять її в істотно невігідне становище порівняно з її опонентом або опонентами. Однак права, що випливають з цих принципів, не є абсолютними.

Право на розкриття відповідних доказів також не є абсолютним правом. У кримінальних справах можуть існувати конкуруючі інтереси, такі як національна безпека або необхідність захисту свідків, яким загрожує небезпека переслідування, або збереження в таємниці методів розслідування злочинів, які необхідно зважити з правами сторони у справі. Однак згідно з п.1 ст. 6 Конвенції будуть допустимі лише ті заходи, що обмежують права сторони, які не впливають на саму суть цих прав. Для цього будь-які труднощі, спричинені стороні-заявнику обмеженням її прав, повинні бути достатньою мірою врівноважені процедурами, яких дотримуються судові органи.

У цій справі, незважаючи на ненадання додаткової інформації компаніям-заявникам, з рішень Комісії були достатньо зрозумілі фактичні та правові підстави висновків про невідповідність компаній інтересам національної безпеки (зв'язки одного власників з холдингом та розвідувальними службами Російської Федерації; високий ризик подальшого впливу на компанії, діяльність яких пов'язана з передачею даних за кордон, навіть якщо така особа продасть свої акції).

На підтримку позиції Комісії до національних судів було надано низку додаткових незасекречених документів та даних. Таким чином, компанії та їх адвокати були поінформовані про відповідні докази, наскільки це було можливо без розкриття їм матеріалів, які Державний департамент

безпеки намагався зберегти в таємниці в суспільних інтересах.

Під час судових проваджень компаніям була забезпечена ефективна участь протягом всього розгляду (допит свідків, дослідження доказів, задоволення всіх клопотань тощо) наскільки це було можливо, не ставлячи під загрозу секретність окремих доказів.

Певна частина секретної інформації була надана Комісії та судам для ознайомлення, при цьому згідно рішення Державного департаменту безпеки необхідність зберігати інформацію засекреченою залишилася. У той же час відповідні матеріали становили лише частину доказів на підтримку рішень Комісії та судів. Для обґрунтування своїх висновків суди використовували також іншу відкриту інформацію та документи, надані Комісією, Державним департаментом безпеки, іншими органами і самими компаніями. Верховний суд, в свою чергу, дійшов висновку, що відкритої інформації було достатньо для обґрунтованого

висновку про зв'язки компаній зі спецслужбами іноземної країни, що становило ризики для національної безпеки.

Суд також взяв до уваги геополітичну орієнтацію Литви та практику Вищого адміністративного суду Литви, відповідно до якої права особи (в цьому випадку право на здійснення господарської діяльності) не можуть переважати над правами нації та національної безпеки.

Відповідно, національне законодавство та практика адміністративних судів забезпечили необхідний рівень захисту компаніям-заявникам, а обмеження щодо окремої інформації були компенсовані таким чином, що справедливий баланс між сторонами не був порушений настільки, щоб завдати шкоди самій суті права на справедливий судовий розгляд.

Отже, **порушення п. 1. ст. 6 Конвенції не було.**

Ключові слова: господарська діяльність у сфер передачі даних, національна безпека

28. Гайдукевич проти Грузії (*Gaidukevich v. Georgia*) від 15.06.2023, заява № 38650/18

Протягом чотирьох років після розставання із партнером, з яким у неї була спільна дитина, донька заявниці А.Л. скаржилась на насильницьку поведінку Д.К. принаймні шістнадцять разів. Було видано три заборонні приписи, але в більшості випадків жінка на їх видачі не наполягала або відмовлялась. Також за одним із інцидентів було відкрито кримінальне провадження, але досить швидко закрито.

Після чергової сварки тіло жінки було знайдено в квартирі Д.К. із мотузкою на шиї та тілесними ушкодженнями, отриманими як напередодні, так і задовго до цього. Вбачається, що жінка вчинила самогубство.

Д.К. спочатку звинувачували у доведенні до самогубства за обтяжуючих обставин (шляхом жорстокого поводження з членом сім'ї), але Верховний суд остаточно засудив його до одного року позбавлення волі за домашнє насильство.

За скаргою заявниці було відкрито кримінальне провадження щодо неспроможності правоохоронних органів захистити жінку від домашнього насилля, яке триває досі.

В цивільному провадженні заявниці було присуджено відшкодування у розмірі 15 900 євро за не вжиття органами належних заходів для припинення гендерно зумовленого насильства відносно її дочки.

Суд нагадав, що обов'язок проводити ефективне розслідування всіх актів домашнього насильства є невід'ємним елементом зобов'язань держави за статтями 2, 3 та 8 Конвенції. Це зобов'язання не буде виконано, якщо захист, передбачений національним законодавством, існує лише в теорії.

Домашнє насильство рідко є одноразовим інцидентом; зазвичай воно охоплює кумулятивне та взаємопов'язане фізичне, психологічне, сексуальне, емоційне, вербальне та фінансове насильство над близьким членом сім'ї або партнером, що виходить за межі обставин окремої справи. Повторюваність послідовних епізодів насильства в особистих стосунках або «за зачиненими дверима» представляє особливий контекст і динаміку домашнього насильства. Таким чином, домашнє насильство можна розуміти як особливу форму триваючого правопорушення, що характеризується

постійною моделлю поведінки.

Д.К. було засуджено лише за один випадок домашнього насильства та засуджено до одного року позбавлення волі, усі попередні випадки Верховний суд відхилив як несуттєві та такі, що не мають відношення до останнього випадку. Такий підхід суду не узгоджується з прецедентною практикою ЄСПЛ. Крім того, під час розгляду справи не досліджувалось питання можливої дискримінації за ознакою статі у вчиненні злочину.

На думку Суду, бездіяльність та недбалість правоохоронних органів була однією з головних причин, через яку домашнє насильство дійшло до ескалації, що призвела до смерті А.Л. Оскільки проблема насильства щодо жінок мала системний характер в Грузії, існувала нагальна потреба у проведенні змістовного розслідування, чи не була реакція та бездіяльність поліції та прокуратури на скарги А.Л. мотивована дискримінацією за ознакою статі.

Якщо встановлено, що недбалість державних посадових осіб або органів виходить за межі помилки або необачності, оскільки відповідні органи влади, повністю усвідомлюючи ймовірні наслідки і нехтуючи наданими їм повноваженнями, не вжили заходів, необхідних і достатніх для відвернення ризиків, той факт, що особам, відповідальним за створення загрози життю, не було пред'явлено звинувачення у вчиненні кримінального злочину і вони не були притягнуті до кримінальної відповідальності, може становити порушення ст. 2 Конвенції, незалежно від будь-яких інших засобів юридичного захисту, якими особи можуть скористатися за власною ініціативою.

Кримінальне розслідування щодо неналежних дій та бездіяльності правоохоронних органів було дійсно відкрито, однак воно не було ефективним: 1) З п'яти років розслідування протягом половини слідчими органами не було проведено жодної слідчої дії. 2) Скарги заявниці в контексті дискримінації залишились без належної уваги.

Цивільне провадження забезпечило справедливе відшкодування заявниці шкоди, однак воно не вирішило питання індивідуальної відповідальності причетних осіб. До того

ж цивільні суди не дослідили питання, чи могла загальна толерантність посадових осіб до випадків домашнього насильства бути зумовлена гендерною упередженістю.

З огляду на всі вказані обставини було **визнано порушення ст. 2 у процесуальному аспекті у поєднанні зі ст. 14 Конвенції**.

Було визнано також порушення **ст. 2 у матеріальному аспекті у поєднанні зі ст. 14 Конвенції**, оскільки: 1) Хоча поліція одразу реагувала на виклики доньки заявниці, не було враховано повторюваність подій та вразливість жертв домашнього насильства, як наслідок не було вжито жодних заходів чи відкрито провадження за власною ініціативою у тих випадках, коли жінка відмовлялась від допомоги. 2) Динаміка домашнього насильства повинна бути належним чином врахована органами влади при оцінці ризику подальшої ескалації насильства, навіть після видачі обмежувального припису. Однак, поліція взагалі не аналізувала попередню поведінку кривдника через призму можливих ризиків в майбутньому, а зосереджувалася на обставинах кожного окремого інциденту. Тобто поліція не проводила оцінку ситуації і ризиків в цілому та не вела відповідний облік. Такий підхід призвів до того, що відкрита у 2015 році кримінальна справа була закрита, оскільки один ляпас вважався недостатнім для притягнення до відповідальності за домашнє насильство.

3) Очевидно, що відповідальні за розгляд скарг доньки заявниці не проходили навчання щодо аналізу динаміки домашнього насильства.

4) З огляду на повторюваність та особливості цієї справи поліція та прокуратура знали або повинні були знати про ризик життю жінки, однак не вжили належних заходів, що було визнано також національними цивільними судами.

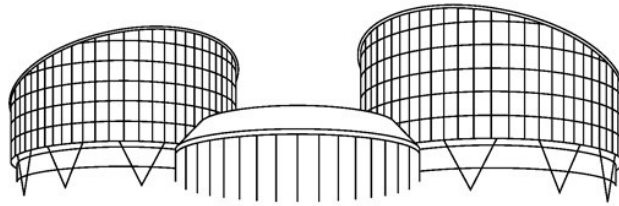
5) Неодноразово було задокументовано та визнано неспроможність грузинської влади запобігти та припинити насильство щодо жінок, у тому числі домашнє насильство (*Tkheldze v. Georgia, A. and B. v. Georgia*).

Ключові слова: домашнє насильство, бездіяльність поліції

III. Рішення Європейського суду з прав людини



«Смерть кощія»



ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

ВЕЛИКА ПАЛАТА

СПРАВА «ГРУЗІЯ ПРОТИ РОСІЇ» (I)

(Заява № 13255/07)

РІШЕННЯ

(Справедлива сатисфакція)

СТРАСБУРГ

31 січня 2019 р.

Це рішення є остаточним, але може підлягати редакційним виправленням.

У справі «Грузія проти Росії» (I),

Європейський суд з прав людини, засідаючи у такому складі Великої Палати:

Гвідо Раймонді (Guido Raimondi), Голова,
Анджеліка Нуссбергер (Angelika Nußberger),
Лінос-Александрє Сісільянос (Linos-Alexandre Sicilianos),
Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska),
Роберт Спано (Robert Spano),
Вінсент А. Де Гаєтано (Vincent A. De Gaetano),
Андре Потоцький (André Potocki),
Дмитро Дєдов (Dmitry Dedov),
Йон Фрідрік Кьолбро (Jon Fridrik Kjølbro),
Бранко Любарда (Branko Lubarda),
Мартінш Мітс (Mārtiņš Mits),
Габріель Куцко-Штадльмаєр (Gabriele Kucsko-Stadlmayer),
Пауліїне Коскело (Pauliine Koskelo),
Георгіос А. Сергідіс (Georgios A. Serghides),
Марко Бошняк (Marko Bošnjak),
Латіф Гусейнов (Lətif Hüseynov),
Ладо Чантурія (Lado Chanturia), судді,
та Лоуренс Ерлі (Lawrence Early), юрисконсульт,

Після обговорень за закритими дверима 15 лютого та 7 листопада 2018 року,
Постановляє це рішення, що було прийнято в останній зі згаданих днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справу було розпочато за заявою (№ 13255/07) проти Російської Федерації, що була подана до Суду відповідно до статті 33 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі — Конвенція) Грузією 26 березня 2007 року. Уряд Грузії (далі – Уряд-заявник) у Суді представляв його Уповноважений, пан Бека Дзамашвілі. До цього Уряд Грузії один за одним представляли колишні Уповноважені: пан Бесаріон Бохашвілі, пан Давид Томадзе та пан Леван Месхорадзе. Уряд Росії (далі – Уряд-відповідач) у Суді представляв пан Міхаїл Гальперін. До цього Уряд Росії один за одним представляли колишні Представники: пані Вероніка Мілінчук та пан Георгій Матюшкін.
2. У рішенні від 3 липня 2014 року (далі — рішення щодо суті) Суд постановив, що восени 2006 року в Російській Федерації проводилася скоординована політика затримання, утримання під вартою та вислання громадян Грузії, яка становила адміністративну практику для цілей практики Суду за Конвенцією. Він також постановив, що було порушено, серед іншого, статтю 4 Протоколу № 4, п. 1 статті 5 та 4 і статтю 3 Конвенції, а також статтю 13 Конвенції у поєднанні із п. 1 статтею 5 та статтею 3 Конвенції (див. «Грузія проти Росії (I)» [ВП], № 13255/07, ЄСПЛ 2014 (витяги)).
3. Оскільки питання застосування статті 41 Конвенції не було готовим для вирішення, Суд відклав його та запропонував Уряду-заявнику та Уряду-відповідачу подати свої позиції щодо цього питання у письмовому вигляді протягом дванадцяти місяців і, зокрема, повідомити Суд про те, яку домовленість вони можуть досягти (див. пункт 240 та підпункт 17 резолютивної частини рішення щодо суті).
4. Оскільки сторони не досягли домовленості, 1 липня 2015 року Уряд-заявник представив свої вимоги щодо справедливої сатисфакції за статтею 41, а 2 липня 2015 року Уряд-відповідач представив свою позицію.
5. 8 липня 2015 року сторонам було запропоновано подати у відповідь свої відповідні позиції, що вони зробили 9 жовтня 2015 року.
6. 6 листопада 2015 року Голова Великої Палати згідно з п. 2 Правила 60 Регламенту Суду запропонував Уряду-заявнику подати перелік громадян Грузії, які є потерпілими від «скоординованої політики затримання, утримання під вартою та вислання громадян Грузії», яка проводилася у Російській Федерації восени 2006 року (див. «Грузія проти Росії (I)», цит. вище, п. 159). Після продовження строку для такої цілі 1 квітня 2016 року Уряд-заявник подав попередній перелік 345 потерпілих осіб разом з додатками.
7. 25 квітня 2016 року Голова Великої Палати згідно з п. 2 Правила 60 запропонував Уряду-заявнику подати остаточний перелік громадян Грузії, які є потерпілими від такої політики. 31 серпня та 1 вересня 2016 року Уряд-заявник подав другий перелік 1 795 потерпілих осіб (в тому числі 345 потерпілих з першого переліку) разом з додатками.
8. 25 квітня 2016 року Голова Великої Палати згідно зі статтею 38 Конвенції та п. 1 Правила 58 також запропонував Уряду-відповідачу подати усю відповідну інформацію та документи (зокрема, розпорядження про вислання та судові рішення) стосовно громадян Грузії, які є потерпілими від зазначеної політики. Він посилався, зокрема, на обов'язок Договірних держав співпрацювати, що викладено у Правилі 44А, та на наслідки відмови від співпраці, передбачені Правилем 44С. 1 вересня 2016 року Уряд-відповідач подав свої зауваження щодо першого переліку, поданого Урядом-заявником, разом з додатками.
9. 13 вересня 2016 року Голова Великої Палати запропонував Уряду-відповідачу подати свої зауваження щодо остаточного переліку (другого переліку) потерпілих, поданого Урядом-заявником.

10. 14 листопада 2016 року Уряд-заявник подав третій перелік 21 потерпілої особи разом з додатками. 1 грудня 2016 року Голова Великої Палати згідно з п. 1 Правила 38 повідомив сторін про те, що додатковий перелік не включатиметься до справи з приводу його невчасного подання.
11. Після продовження строку для такої цілі 13 квітня 2017 року Уряд-відповідач подав

свої зауваження щодо остаточного переліку Уряду-відповідача (другого переліку) разом з додатками. Після подальшого продовження строку для такої цілі 30 червня, 12 липня та 15 серпня 2017 року вони подали переклад відповідних документів англійською мовою.

12. Склад Великої Палати було визначено відповідно до положень п. 4 та п. 5 статті 26 Конвенції та Правила 24 Регламенту Суду.

ПРАВО

13. У статті 41 Конвенції зазначено:

«Якщо Суд визнає, що відбулося порушення Конвенції або протоколів до неї, і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, якщо необхідно, присуджує потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

14. У відповідній частині статті 46 Конвенції зазначається:

«1. Високі Договірні Сторони зобов'язуються виконувати остаточні рішення Суду в будь-яких справах, у яких вони є сторонами.

2. Остаточне рішення Суду передається Комітету Міністрів, який здійснює нагляд за його виконанням».

15. У Правилі 60 Регламенту Суду зазначається:

«1. Заявник, який бажає, щоб у разі визнання Судом його прав порушеними йому була присуджена справедлива сатисфакція на підставі статті 41 Конвенції, повинен сформулювати деталізовані вимоги з цього приводу.

2. Заявник повинен подати всі свої вимоги у вигляді розрахунку з розподілом за рубриками разом з усіма підтверджувальними документами протягом строку, який був встановлений Головою Палати для подання зауважень по суті, окрім випадків, коли Голова Палати виносить інше розпорядження.

3. Якщо заявник не виконує вимоги, викладені в попередньому пункті, Палата може відхилити вимоги, повністю чи частково.

4. Вимоги заявника надсилаються Договірній Стороні-відповідачу для подання зауважень».

I. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ ДО ЦЬОЇ СПРАВИ

A. Доводи сторін

1. Уряд-заявник

16. Після підтвердження встановлених Судом порушень в рішенні щодо суті Уряд-заявник з самого початку заявив, що беззаперечним було те, що стаття 41 Конвенції застосовувалася до міждержавних справ і,

зокрема, до цієї справи. Вони посилалися, серед іншого, на рішення у справі «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція) ([ВП], № 25781/94, ЄСПЛ 2014).

2. Уряд-відповідач

17. Уряд-відповідач представив у якості свого основного аргументу те, що за відсутності адекватних правових норм та усталеної практики Суду, а також враховуючи конкретні обставини вказаної вище справи «Грузія проти Росії (I)», не було підстав застосовувати статтю 41 Конвенції до цієї міждержавної справи.

18. Зокрема, вони заявили, що у цій справі потерпілими були громадяни Грузії, а не Уряд-заявник, який є стороною провадження. Таким чином, за статтею 41 Конвенції справедлива сатисфакція щодо встановлених Судом порушень повинна надаватися не Уряду-заявнику, а відповідним особам, більшість з яких не було ідентифіковано індивідуально

(див. пункт У доводах Уряду-відповідача ідентифікація потерпілих від порушень Конвенції була роботою зі встановлення фактів і відносилася до виключних повноважень Суду. Покладання цієї функції на Уряд-заявника (навіть під наглядом Комітету Міністрів) чи безпосередньо на Комітет Міністрів за відсутності змагальності у Суді прирівнювалося до грубого порушення принципу справедливо суду та рівності сторін. нижче). Крім того, ні стаття 33 Конвенції, ні Правило 60 Регламенту Суду не передбачають надання справедливої сатисфакції за міждержавними

В. Оцінка Суду

19. Суд зауважує, що це вперше з моменту ухвалення вказаного вище рішення у справі «Кіпр проти Туреччини» (рішення щодо справедливої сатисфакції), коли вимагається розгляд питання щодо справедливої сатисфакції у міждержавній справі.

20. У тому рішенні Суд посилався, **серед іншого**, на принцип міжнародного публічного права стосовно обов'язку Держави відшкодувати порушення договірного зобов'язання, а також на прецедентне право Міжнародного суду з цього питання перш ніж дійти висновку, що стаття 41 Конвенції дійсно як така застосовується до міждержавних справ.

21. Відповідний витяг містить так:

«40. Суд також нагадує, що загальна логіка норми про справедливу сатисфакцію (стаття 41 або колишня стаття 50 Конвенції) за задумом укладачів виведена безпосередньо з принципів міжнародного публічного права щодо відповідальності держави та повинна тлумачитися у цьому контексті. Це підтверджується у підготовчих матеріалах до Конвенції, згідно з якими

«... [ц]е положення відповідає чинному міжнародному праву щодо порушення обов'язку державою. У зв'язку з цим юриспруденція Європейського суду ніколи не введе новий елемент чи протилежний наявному міжнародному праву...» (Доповідь, представлена комітетом експертів Комітету Міністрів Ради Європи 16 березня 1950 року (Doc. CM/WP 1(50)15)).

41. Найважливішим принципом міжнародного права щодо порушення державою

скаргами. Зрештою, відповідні норми міжнародного права щодо дипломатичного захисту — зокрема стаття 19 Проекту статей Комісії міжнародного права ООН — несумісні із статтею 41 Конвенції, загальними цілями та принципами Конвенції та позицією Суду, згідно з якою «справедлива сатисфакція не має на меті компенсувати державі порушення її прав, вона надається на користь потерпілих осіб» (вони посилалися на справу «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), цит. вище, пп. 46 та 47).

договірного зобов'язання є те, «що порушення взятого на себе зобов'язання передбачає обов'язок здійснити відшкодування в належній формі» (див. рішення Постійної палати міжнародного правосуддя у справі Хожувської фабрики (юрисдикція), Рішення № 8, 1927, ППМП, Серія А, № 9, с. 21). Попри особливий характер Конвенції, загальна логіка статті 41 суттєво не відрізняється від логіки відшкодування у міжнародному публічному праві, згідно з якою «існує цілком усталена норма міжнародного права, згідно з якою потерпіла держава має право на отримання компенсації від держави, яка вчинила міжнародно-протиправне діяння, за заподіяну ним шкоду» (див. рішення Міжнародного суду у справі щодо проекту Габчиково-Надьмарош («Угорщина проти Словаччини»), Звіти МС 1997, с. 81, п. 152). Також цілком усталеним є те, що міжнародний суд чи трибунал, який має юрисдикцію щодо відповідальності держави, має — як аспект такої юрисдикції — повноваження присуджувати компенсацію за нанесену шкоду (див. рішення Міжнародного суду у справі щодо риболовної юрисдикції («Федеративна Республіка Німеччина проти Ісландії») (суть), Звіти МС 1974, с. 203–05, пп. 71–76).

42. За таких обставин, враховуючи особливий характер статті 41 як *ex specialis* щодо загальних норм та принципів міжнародного права, Суд не може тлумачити це положення так вузько та обмежувально, щоб виключити міждержавні скарги з його сфери застосування. Натомість таке тлумачення підтверджується формулюванням статті 41, де передбачено «надання справедливої сатисфакції потерпілій

стороні» (французькою — «à la partie lésée»); під «стороною» (з малої «с») слід розуміти одну з фактичних сторін провадження у Суді. Посилання Уряду-відповідача на поточну редакцію п. 1 Правила 60 Регламенту Суду (пункти 12 та 38 вище) не можуть вважатися переконливими у цьому сенсі. Фактично, ця норма з нижчою ієрархічною цінністю за саму Конвенцію відображає лише очевидну реальність, що на практиці усі компенсації згідно з цим положенням до сьогодні присуджувалися Судом безпосередньо заявникам.

43. Таким чином, Суд вважає, що стаття 41 Конвенції як така застосовується до міждержавних справ. Проте питання, чи виправдане надання справедливої сатисфакції Державі-заявниці, потребує оцінювання і має вирішуватися Судом в кожному окремому випадку, враховуючи, серед іншого, вид скарги Уряду-заявника, чи можна ідентифікувати потерпілих від порушень осіб, а також основну мету ініціювання провадження, наскільки це можна визначити з первинного звернення до Суду. Суд визнає, що подана йому заява згідно зі статтею 33 Конвенції може містити різні види скарг, що переслідують різні цілі. У таких випадках кожен скаргу потрібно розглядати окремо, щоб визначити, чи присудження стосовно неї справедливої сатисфакції є виправданим.

44. Таким чином, наприклад, Договірна Сторона-заявник може скаржитися на загальні проблеми (системні проблеми та недоліки, адміністративну практику тощо) в іншій Договірній Стороні. У таких випадках головною метою Уряду-заявника є відстоювання громадського порядку у Європі в рамках колективної відповідальності згідно з Конвенцією. За таких обставин може бути недоцільним присуджувати справедливую сатисфакцію за статтею 41, навіть якщо Уряд-заявник повинен був пред'явити таку вимогу.

45. Існує інша категорія міждержавних скарг, коли Держава-заявник викриває порушення іншою Договірною Стороною основоположних людських прав її громадян (чи інших потерпілих осіб). Фактично, такі претензії по суті подібні не лише до тих, що пред'явлені в окремій заяві за статтею 34 Конвенції, а й до претензій, пред'явлених у контексті дипломатичного захисту, тобто «заклику Держави

через дипломатичні дії чи інші засоби мирного врегулювання до притягнення до відповідальності іншої Держави за шкоду, завдану внаслідок міжнародно-протиправного діяння з боку такої Держави фізичній чи юридичній особі, яка є громадянином першої Держави, з метою реалізації такої відповідальності» (стаття 1 Проекту статей про дипломатичний захист Комісії міжнародного права ООН, 2006, див. Офіційні звіти Генеральної асамблеї, 61-ше засідання, Додаток № 10 (A/61/10), а також рішення Міжнародного суду у справі Діалло («Гвінея проти Демократичної Республіки Конго») (попередні заперечення), Звіти МС 2007, с. 599, п. 39). Якщо Суд підтримує скарги такого виду та встановлює порушення Конвенції, присудження справедливої сатисфакції може бути доцільним з огляду на конкретні обставини справи та критерії, викладені у пункті 43 вище.

46. Проте потрібно завжди пам'ятати, що відповідно до природи Конвенції саме особа, а не держава, прямо чи опосередковано є «потерпілою» від порушення одного чи кількох прав, гарантованих Конвенцією. Таким чином, якщо у міждержавній справі присуджується справедлива сатисфакція, це завжди потрібно робити на користь потерпілих осіб. У зв'язку з цим Суд зазначає, що у статті 19 вищевказаних Статей про дипломатичний захист рекомендується «передати потерпілій особі будь-яку компенсацію, отриману за шкоду від відповідальної держави, з урахуванням розумних відрахувань». До того ж у вищевказаній справі Діалло Міжнародний суд чітко зазначив, що «сума, присуджена [Державі-заявниці] при здійсненні дипломатичного захисту пана Діалло, призначена для відшкодування шкоди останнього» (див. справу Діалло («Гвінея проти Демократичної Республіки Конго») (відшкодування), Звіти МС 2012, с. 344, п. 57)».

22. У цьому рішенні (п. 43–45, див. пункт У тому рішенні Суд посилався, серед іншого, на принцип міжнародного публічного права стосовно обов'язку Держави відшкодувати порушення договірного зобов'язання, а також на прецедентне право Міжнародного суду з цього питання перш ніж дійти висновку, що стаття 41 Конвенції дійсно як така застосовується до міждержавних справ. вище) Суд також

наводить три критерії для встановлення того, чи було виправдане присудження справедливої сатисфакції у міждержавній справі:

- (i) вид скарги від Уряду-заявника, що повинна стосуватися порушення основоположних людських прав її громадян (чи інших потерпілих осіб);
- (ii) чи можна ідентифікувати потерпілих осіб; і
- (iii) основна мета ініціювання провадження.

23. У цій справі Суд зазначає, що Уряд-заявник подав свою заяву за статтею 33 Конвенції відносно того, що Уряд-відповідач дозволив чи призвів до існування адміністративної практики затримання, утримання під вартою та колективного вислання громадян Грузії з Російської Федерації восени 2006 року, що призвело до порушення статей 3, 5, 8, 13, 14 та 18 Конвенції, а також статей 1 та 2 Протоколу № 1, статті 4 Протоколу № 4 та статті 1 Протоколу № 7. Він також просив Суд встановити, що він має право «на справедливу сатисфакцію за такі порушення, що вимагають відновлювальних заходів та відшкодування для потерпілої сторони» і просив «присудити справедливу сатисфакцію за статтею 41, а саме присудити компенсацію, репарацію, *restitutio in integrum*, витрати та подальшу чи іншу допомогу за усю матеріальну та моральну шкоду, заподіяну потерпілим сторонам внаслідок порушень та здійснення цього провадження» (див. «Грузія проти Росії (I)», цит. вище, п. 78 *in fine* і п. 79 та 239).

24. Після ухвалення рішення щодо суті Уряд-заявник подав вимоги щодо справедливої сатисфакції як відшкодування за порушення Конвенції, скоєні стосовно громадян Грузії, потерпілих від «скоординованої політики затримання, утримання під вартою та вислання громадян Грузії», яка проводилася

у Російській Федерації восени 2006 року (див. «Грузія проти Росії (I)», цит. вище, п. 159).

25. На вимогу Суду Уряд-заявник також подав детальний перелік 1 795 ідентифікованих потерпілих осіб від порушень, встановлених у рішенні щодо суті (див. пункт 6 листопада 2015 року Голова Великої Палати згідно з п. 2 Правила 60 Регламенту Суду запропонував Уряду-заявнику подати перелік громадян Грузії, які є потерпілими від «скоординованої політики затримання, утримання під вартою та вислання громадян Грузії», яка проводилася у Російській Федерації восени 2006 року (див. «Грузія проти Росії (I)», цит. вище, п. 159). Після продовження строку для такої цілі 1 квітня 2016 року Уряд-заявник подав попередній перелік 345 потерпілих осіб разом з додатками. вище).

26. Таким чином, справедлива сатисфакція не вистребується з метою отримання компенсації державою за порушення її прав, а на користь потерпілих осіб (див. «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), цит. вище, п. 45, пункт 21 вище).

27. Оскільки у цій справі задоволені три зазначені вище критерії, Суд вважає, що Уряд-заявник має право пред'явити вимогу за статтею 41 Конвенції, і що присудження справедливої сатисфакції у цій справі є виправданим (див., *mutatis mutandis*, «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), цит. вище, п. 47).

28. Далі необхідно визначити «достатньо точну та об'єктивно ідентифіковану» групу осіб (див. «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), цит. вище, п. 47), на яку Суд буде фактично опиратися з метою присудження справедливої сатисфакції стосовно встановлених порушень, а також критерії для присудження справедливої сатисфакції за моральну шкоду.

II. ВИМОГИ УРЯДУ-ЗАЯВНИКА ЩОДО СПРАВЕДЛИВОЇ САТИСФАКЦІЇ

A. Доводи сторін

1. Уряд-заявник

29. Посилаючись на п. 135 рішення щодо суті, Уряд-заявник пред'явив вимоги щодо справедливої сатисфакції для 4 634 громадян

Грузії, з яких 2 380 утримувалися під вартою та були примусово вислано.

30. Зважаючи на усі обставини справи та відповідно до принципів справедливості, він вимагав суму розміром 70 320 000 євро (сімдесят мільйонів триста двадцять тисяч євро) як відшкодування за моральну шкоду, заподіяну громадянам Грузії, плюс будь-який податок, який може стягуватися з цієї суми. Посилаючись на практику Суду, він зазначив, що ця сума включає компенсацію у розмірі 20 000 євро для кожної утримуваної та примусово висланої особи й 10 000 євро для кожної особи, яка виїхала з Російської Федерації власними силами.
31. Уряд-заявник також вимагав 50 000 євро (п'ятдесят тисяч євро) як відшкодування за смерть кожної наступної особи: пані Манани Джабелія, пана Тенгіза Тогонідзе та пана Музашвілі, і 30 000 євро (тридцять тисяч євро) для пані Нато Шавшишвілі,³ яка втратила ліву руку через відсутність належної медичної допомоги.
32. Вони додали, що справедлива сатисфакція повинна присуджуватися Судом Уряду-заявнику, який потім розподілить суми, присуджені потерпілим внаслідок порушень, встановлених в рішенні щодо суті. Згодом вони запровадили б ефективний механізм розподілу вищевказаних сум для потерпілих осіб під наглядом Комітету Міністрів.
33. Уряд-заявник також вказав на те, що у

2. Уряд-відповідач

37. Натомість, і якщо Суд вирішить, що стаття 41 є застосовною до цієї справи, Уряд-відповідач стверджував всупереч заявам Уряду-заявника, що формулювання пункту 135 рішення щодо суті свідчить про те, що Суд ще не встановив точну кількість потерпілих, хоча це важливо для визначення розміру компенсації, що буде присуджена.
38. Уряд-відповідач посилався на рішення у справі «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), процитоване вище, у якому Суд опирався на детальний перелік потерпілих, а саме «дві достатньо точні та об'єктивно ідентифіковані групи осіб», і заявив, що Суд повинен дотримуватися такого ж підходу у цій справі.
- рішенні у справі «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), вказаному вище, Суд присудив значні суми Уряду-заявнику без точної кількості встановлених отримувачів і попри заперечення турецького Уряду з цього приводу.
34. У відповідь на запит Суду Уряд-заявник подав попередній перелік 345 потерпілих осіб. З метою забезпечення прав потерпілих, він вважав за необхідне, щоб Уряд-відповідач також подав усю відповідну інформацію та документи, якими він володіє (зокрема розпорядження про вислання, судові рішення та перелік утримуваних осіб).
35. Згодом знову у відповідь на запит Суду Уряд-заявник подав другий перелік 1 795 потерпілих (в тому числі 345 потерпілих з першого переліку), зазначивши, що насправді кількість потерпілих була значно більшою, і що ще багато осіб щодня зверталися до Уряду-заявника. До переліку додавалися судові рішення про адміністративні вислання і листи від різних міністерств та органів Російської Федерації.
36. Уряд-заявник підсумував свої доводи повторним посиланням на пункт 135 рішення щодо суті та наголошенням на потребі отримати від Уряду-відповідача усю необхідну інформацію, з якої можна встановити повний перелік потерпілих.
39. Відповідно до правил доказування Уряд-заявник як позивач повинен був подати перелік відповідних осіб (із зазначенням повного ім'я, місця народження та регіону, де трапилося порушення, а також вид порушення). Це було ще більше необхідно, оскільки у Російській Федерації — як і в інших Договірних Державах — відсутній реєстр затриманих, стосовно якого видається розпорядження адміністративного суду, і які утримувалися під вартою з приводу їхнього етнічного походження. Згодом Уряд-відповідач був би готовий перевірити усю подану інформацію і направити Суду усі необхідні документи, такі як судові рішення тощо.
40. Уряд-відповідач також заявив, що компенсація

3. Суд виніс окремі рішення щодо пані Манани Джабелія, пана Тенгіза Тогонідзе та пані Нато Шавшишвілі (див. виноску № 3 нижче).

може виплачуватися лише потерпілим від порушень, встановлених Судом, та тим, кого Суд ідентифікував у своєму рішенні про справедливу сатисфакцію.

41. Без цього компенсація теоретично не може присуджуватися взагалі, і таким чином Уряд-відповідач не зобов'язаний виплачувати кошти Уряду-заявнику, очікуючи подальшої ідентифікації потерпілих осіб та розподілу між ними відповідної суми, навіть під наглядом Комітету Міністрів.
42. У доводах Уряду-відповідача ідентифікація потерпілих від порушень Конвенції була роботою зі встановлення фактів і відносилася до виключних повноважень Суду. Покладання цієї функції на Уряд-заявника (навіть під наглядом Комітету Міністрів) чи безпосередньо на Комітет Міністрів за відсутності змагальності у Суді прирівнювалося до грубого порушення принципу справедливо суду та рівності сторін.
43. Вимога ідентифікувати потерпілих осіб у цій справі також була предметом справжнього та обґрунтованого занепокоєння Уряду-відповідача, який мав побоювання, що без ідентифікації компенсація буде виплачена особам, які не є потерпілими від порушень Конвенції у Російській Федерації у відповідний час, що було абсолютно неприпустимо та всупереч меті й букві Конвенції.
44. Тоді Уряд-відповідач заявив, що подальші продовження строків для надання Урядом-заявником інформації про потерпілих осіб прирівнювалися до серйозного порушення прав Уряду-відповідача як сторони

провадження. Особливо це стосувалося обмеженого періоду зберігання документів, що стосуються затримання та тимчасового утримання під вартою іноземних громадян, судових процедур тощо.

45. Крім того, через понад 10 років після вказаних подій пошуки документів були надзвичайно вимогливими та повинні були проводитися вручну, оскільки більшість національних судів не мали електронних систем на той час.
46. Уряд-заявник також стверджував, посилаючись на конкретну кількість рішень, ухвалених Судом проти Російської Федерації, що розрахунки Урядом-заявником розміру компенсації були перебільшеними та невиправданими з огляду на встановлені порушення.
47. Зрештою, вони оспорювали суми, що вимагалися стосовно заявлених Урядом-заявником осіб (див. пункт Зважаючи на усі обставини справи та відповідно до принципів справедливості, він вимагав суму розміром 70 320 000 євро (сімдесят мільйонів триста двадцять тисяч євро) як відшкодування за моральну шкоду, заподіяну громадянам Грузії, плюс будь-який податок, який може стягуватися з цієї суми. Посилаючись на практику Суду, він зазначив, що ця сума включає компенсацію у розмірі 20 000 євро для кожної утримуваної та примусово висланої особи й 10 000 євро для кожної особи, яка виїхала з Російської Федерації власними силами. вище), деякі з котрих подали окремі заяви до Суду.

В. Оцінка Суду

1. Визначення «достатньо точної та об'єктивно ідентифікованої» групи осіб

(а) Попередні міркування

48. Пункт 135 рішення щодо суті сформульований наступним чином:

«Відповідно, Суд вважає, що ніщо не дозволяє встановити, що твердження Уряду-заявника щодо кількості громадян, висланих протягом зазначеного періоду, і різке зростання їх кількості порівняно з періодом до жовтня 2006 року, є неправдивими. При вивченні цієї справи Суд, таким чином, припускає, що

протягом зазначеного періоду було видано понад 4 600 розпоряджень про вислання громадян Грузії, з яких приблизно 2 380 утримувалися під вартою та були примусово вислано».

49. Посилаючись на цей пункт, Уряд-заявник стверджував, що 4 634 громадяни Грузії, з яких 2 380 утримувалися під вартою та були примусово вислані, становили «достатньо

точну та об'єктивно ідентифіковану» групу осіб, яку Суд використовував як основу для присудження справедливої сатисфакції.

50. Своєю чергою Уряд-відповідач заявив, що формулювання пункту 135 рішення щодо суті свідчить про те, що Суд ще не встановив точну кількість потерпілих осіб, хоча це необхідно для визначення розміру компенсації, яка буде присуджена.
51. Суд нагадав, що в рішенні щодо суті він постановив, що восени 2006 року у Російській Федерації проводилася «скоординована політика затримання, утримання під вартою та видворення громадян Грузії», «яка становила адміністративну практику для цілей прецедентного права відповідно до Конвенції» (див. «Грузія проти Росії (I)», цит. вище, п. 159).
52. Згодом, не отримавши від Уряду-відповідача щомісячної статистики про кількість громадян Грузії, висланих з Російської Федерації у 2006 та 2007 роках, Суд опирався на цифри, наведені Урядом-заявником, як на один з елементів доведення існування адміністративної практики (див. «Грузія проти Росії (I)», цит. вище, п. 129). Використане Судом формулювання свого обґрунтування у пункті 135 рішення щодо суті, і яке міститься у частині «Право», є обережним: хоча у першому реченні Суд зазначає, що «ніщо не дозволяє встановити», що твердження Уряду-заявника є неправдивими, проте він не підтверджує, що вони доведені «поза розумним сумнівом», що є критерієм доведення, встановленим Судом у своїй практиці (див. «Грузія проти Росії (I)», цит. вище, п. 93). У другому реченні цього ж пункту Суд обмежується зазначенням того, що він «таким чином припускає» (французькою: *part donc du principe*), що було видано понад 4 600 розпоряджень про вислання стосовно громадян Грузії, з яких приблизно 2 380 утримувалися під вартою та були примусово вислані. Таким чином Суд покладається на приблизну кількість розпоряджень про вислання та утримання під вартою при вивченні того, чи проводилася адміністративна практика, що значно відрізняється від ідентифікації потерпілих осіб.
53. При цьому необхідно розрізняти ці ознаки, які визначають загальні кількісні рамки у контексті вивчення справи по суті, і питання застосування статті 41 Конвенції, що Суд відклав в рішенні щодо суті, вважаючи, що воно ще не готове для вирішення (див. пункт У рішення від 3 липня 2014 року (далі — рішення щодо суті) Суд постановив, що восени 2006 року в Російській Федерації проводилася скоординована політика затримання, утримання під вартою та вислання громадян Грузії, яка становила адміністративну практику для цілей практики Суду за Конвенцією. Він також постановив, що було порушено, серед іншого, статтю 4 Протоколу № 4, п. 1 статті 5 та 4 і статтю 3 Конвенції, а також статтю 13 Конвенції у поєднанні із п. 1 статтею 5 та статтею 3 Конвенції (див. «Грузія проти Росії (I)» [ВП], № 13255/07, ЄСПЛ 2014 (витяги)). вище).
54. Крім того, загальна логіка норми про справедливу сатисфакцію виведена безпосередньо з принципів міжнародного публічного права щодо відповідальності держав (див. «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), цит. вище, пп. 40 та 41, пункт 21 вище). Ці принципи включають зобов'язання держави, відповідальної за міжнародно-протиправне діяння, «припинити таке діяння, якщо воно продовжується» і зобов'язання «повністю відшкодувати шкоду, завдану міжнародно-протиправним діянням», про що зазначено у статтях 30 та 31 Статей про відповідальність Держав за міжнародно-протиправні діяння (Щорічник Комісії міжнародного права, Том II, Частина друга, с. 94 і 97, A/CN.4/SER.A/2001/Add.1 (частина 2)).
55. Зрештою, і це є важливим фактором, застосування статті 41 Конвенції вимагає ідентифікації відповідних потерпілих осіб (див. «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), цит. вище, п. 46, див. пункт 21 вище).
56. У зв'язку з цим можна помітити, що справа «Кіпр проти Туреччини» та ця справа мають різні фактичні контексти. Якщо перша стосується численних порушень Конвенції після військових операцій з боку Туреччини на півночі Кіпру влітку 1974 року і не ґрунтується на окремих рішеннях, у цій справі встановлення існування адміністративної практики, що суперечить Конвенції, засноване на окремих адміністративних рішеннях про вислання громадян Грузії з Російської Федерації восени 2006 року.

57. Відповідно, Суд вважає, що сторони повинні мати змогу ідентифікувати громадян Грузії та надати відповідну інформацію.
58. Саме з цієї причини Суд — відповідно до п. 2 Правила 60 Регламенту Суду — запропонував Уряду-заявнику подати перелік громадян Грузії, які є потерпілими від «скоординованої політики затримання, утримання під вартою та вислання громадян Грузії», що проводилася у Російській Федерації восени 2006 року (див. пункти 8 липня 2015 року сторонам було запропоновано подати у відповідь свої відповідні позиції, що вони зробили 9 жовтня 2015 року. і 7 вище). Суд також просив Уряд-відповідача подати усю відповідну інформацію та документи (зокрема розпорядження про вислання та судові рішення) стосовно громадян Грузії, які є потерпілими від такої політики протягом зазначеного періоду.
59. У зв'язку з цим Суд наголосив на обов'язку Високих Договірних Сторін співпрацювати, про що зазначено у статті 38 Конвенції та Правилі 44А Регламенту Суду. Фактично, «для ефективного функціонування системи індивідуальних звернень, запровадженої відповідно до статті 34 Конвенції, надзвичайно важливо, щоб Держави надали всі необхідні засоби для забезпечення належного та ефективного розгляду заяв. Це зобов'язання вимагає від Договірних держав надати Суду всі необхідні засоби, незалежно від того, чи він проводить розслідування з метою встановлення фактів, чи виконує свої загальні обов'язки щодо розгляду заяв» (див., *mutatis mutandis*, справу «Яновець та інші проти Росії» (*Janowiec and Others v. Russia*) [ВП], № 55508/07 та 29520/09, п. 202, ЄСПЛ 2013).
60. Цей обов'язок співпрацювати, який також застосовується в міждержавних справах (див. «Грузія проти Росії» (I), цит. вище, п. 99–110), є особливо важливим для належного відправлення правосуддя, коли Суд присуджує справедливую сатисфакцію відповідно до статті 41 Конвенції у справі такого типу. Це стосується обох Договірних Сторін: Уряду-заявника, який відповідно до правила 60 Регламенту Суду має обґрунтувати свої вимоги, а також Уряду-відповідача, щодо якого було знайдено наявність адміністративної практики, що порушує Конвенцію, в рішенні щодо суті.
61. Таким чином. у цій справі Уряд-відповідач також мав обов'язок надати усю відповідну інформацію та документи, якими володіє, попри труднощі, пов'язані з плином часу та збором значної кількості даних. Крім того, подібно Уряду-заявнику, для Уряду-відповідача кілька разів продовжували строк подачі таких документів та їх перекладу однією з двох офіційних мов Суду.
62. Після неодноразових запитів Суду Уряд-заявник подав перелік 1 795 потерпілих осіб разом з додатками, а Уряд-відповідач з цього приводу направив Суду свої заперечення також разом з додатками. У цій справі Суд попередньо вивчив цей перелік (див. пункти (b) Застосована Судом методологія–Відповідно, з метою присудження справедливої сатисфакції Суд вважає, що може опиратися на «достатньо точну та об'єктивно ідентифіковану» групу осіб кількістю принаймні 1 500 громадян Грузії, які є потерпілими від порушення статті 4 Протоколу № 4 (колективне вислання) у контексті «скоординованої політики затримання, утримання під вартою та видворення громадян Грузії», яка проводилася в Російській Федерації восени 2006 року. нижче) навіть попри те, що Уряд-відповідач не подав усю необхідну інформацію та документи (зокрема розпорядження про вислання та судові рішення) стосовно громадян Грузії, які є потерпілими від скоординованої політики затримання, утримання під вартою та вислання громадян Грузії, яка проводилася у Російській Федерації восени 2006 року.
63. Уряд-відповідач також просив Суд ідентифікувати кожну потерпілу особу від порушень, встановлених ним в рамках змагального процесу, на тій підставі, що завдання встановлення фактів належить до виключних повноважень Суду.
64. У зв'язку з цим Суд насамперед зауважує, що у цій справі сторони обмінялися позиціями з приводу справедливої сатисфакції відповідно до принципу змагальності, як було у справі «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), цит. вище).
65. Суд також зазначає, що він кілька разів наголошував, зокрема у справах щодо систематичних порушень Конвенції, що не є судом першої інстанції; він не має повноважень

і до його функцій як міжнародного суду не відноситься прийняття рішень у великій кількості справ, що вимагають встановлення конкретних фактів чи розрахунків грошової компенсації, що з принципових міркувань та на практиці належить до сфери національних юрисдикцій (див., **серед іншого**, *mutatis mutandis*, справу «Демопулос та інші проти Туреччини» (*Demopoulos and Others v. Turkey*) (ріш.) [ВП], № 46113/99 та 7 інших, п. 69, ЄСПЛ 2010; «Бурмич та інші проти України» (*Burmich and Others v. Ukraine*) (вилучення з реєстру справ) [ВП], № 46852/13 та ін., п. 159 **в кінці**, 12 жовтня 2017 року; «Саргсян проти Азербайджану» (*Sargsyan v. Azerbaijan*) (справедлива сатисфакція) [ВП], № 40167/06, п. 32, 12 грудня 2017 року; та «Чірагов та інші проти Вірменії» (*Chiragov and Others v. Armenia*) (справедлива сатисфакція) [ВП], № 13216/05, п. 50, 12 грудня 2017 року).

(b) Застосована Судом методологія

68. У цій справі Суд провів попереднє вивчення переліку 1 795 потерпілих осіб, поданого Урядом-заявником, і зауважень, поданих у відповідь Урядом-відповідачем, з метою визначити перелік громадян Грузії, які можуть вважатися потерпілими від порушення Конвенції.
69. Враховуючи загальні кількісні показники, на які опирався Суд у своєму рішенні щодо суті для визнання порушень Конвенції (див. пункт (а) Попередні міркування вище), він виходить із припущення, що вказані у переліку Уряду-заявника особи можуть вважатися потерпілими від порушень Конвенції, за які Уряд-відповідач був визнаний відповідальним. Зважаючи на той факт, що встановлення порушення статті 3 та п. 1 статті 5 Конвенції та статті 4 Протоколу № 4 стосується потерпілих осіб і ґрунтується на подіях, які трапилися на території Уряду-відповідача, Суд вважає, що за таких обставин цієї справи тягар доведення несе Уряд-відповідач, щоб переконливо довести, що вказані у переліку Уряду-заявника особи не мають статусу потерпілих. Відповідно, якщо попереднє вивчення дозволило Суду дійти висновку, що особа є потерпілою від одного чи кількох порушень Конвенції, а Уряд-відповідач не

66. Особливо це стосується вимог щодо справедливої сатисфакції у міждержавній справі, що за своєю суттю відрізняється від справи з групою кількох окремих заяв, де обставини кожної заяви викладаються у рішенні (див., серед багатьох інших джерел, «Бердзенішвілі та інші проти Росії» (*Berdzenishvili and Others*)⁴, № 14594/07 та 6 інших, 20 грудня 2016 року, стосовно 7 заяв, поданих 19 заявниками та пов'язаних зі справою «Грузія проти Росії (I)»).

67. Зрештою, Держави-сторони зобов'язані за п. 1 статті 46 Конвенції «виконувати остаточні рішення Суду», наглядова функція та відповідальність у зв'язку з цим покладена на Комітет Міністрів на підставі п. 2 статті 46 (див., *mutatis mutandis*, справу **Бурмича та інших**, цит. вище, п. 185).

зміг довести, що така особа не мала статусу потерпілої, ця особа буде включена до остаточного переліку з метою визначення загальної суми присудженої справедливої сатисфакції (див. пункт У контексті попереднього вивчення Суд опирався на документи, подані йому сторонами, а також на той факт, що Уряд-відповідач визнав, що конкретна кількість громадян Грузії з поданого Урядом-заявником переліку може вважатися потерпілими особами. Проте 290 осіб з такого переліку не можуть вважатися такими з наступних причин, серед іншого, висунутих Урядом-відповідачем: вони зазначені більше одного разу у такому переліку; вони подали окремі заяви до Суду; вони отримали російське громадянство або з самого початку мали інше, а не грузинське, громадянство; розпорядження про вислання були видані стосовно них до чи після зазначеного періоду; вони успішно використали доступні засоби юридичного захисту; було неможливо ідентифікувати їх або їхні скарги були недостатньо обґрунтовані через недостатню кількість інформації, поданої Урядом-заявником (див., *mutatis mutandis*, «Лісний проти України та Росії» (*Lisnyy v. Ukraine and Russia*), № 5355/15, 44913/15 і 50852/15, 5 липня 2016

4. Див. виноску 5 далі.

року, стосовно обов'язку заявників обґрунтувати їхні заяви у Суді). вище).

70. У контексті попереднього вивчення Суд опирався на документи, подані йому сторонами, а також на той факт, що Уряд-відповідач визнав, що конкретна кількість громадян Грузії з поданого Урядом-заявником переліку може вважатися потерпілими особами. Проте 290 осіб з такого переліку не можуть вважатися такими з наступних причин, серед іншого, висунутих Урядом-відповідачем: вони зазначені більше одного разу у такому переліку; вони подали окремі заяви⁵ до Суду; вони отримали російське громадянство або з самого початку мали інше, а не грузинське, громадянство; розпорядження про вислання були видані стосовно них до чи після зазначеного періоду; вони успішно використали доступні засоби юридичного захисту; було неможливо ідентифікувати їх або їхні скарги були недостатньо обґрунтовані через недостатню кількість інформації, поданої Урядом-заявником (див., *mutatis*

mutandis, «Лісний проти України та Росії» (*Lisnyy v. Ukraine and Russia*), № 5355/15, 44913/15 і 50852/15, 5 липня 2016 року, стосовно обов'язку заявників обґрунтувати їхні заяви у Суді).

71. Відповідно, з метою присудження справедливої сатисфакції Суд вважає, що може опиратися на «достатньо точну та об'єктивно ідентифіковану» групу осіб кількістю принаймні 1 500 громадян Грузії, які є потерпілими від порушення статті 4 Протоколу № 4 (колективне вислання) у контексті «скоординованої політики затримання, утримання під вартою та видворення громадян Грузії», яка проводилася в Російській Федерації восени 2006 року.

72. Серед цієї кількості були також потерпілі від порушення п. 1 статті 5 (незаконне позбавлення свободи) та статті 3 (нелюдські та принижуючі умови тримання під вартою) Конвенції.

2. Критерії, що застосовуються для присудження справедливої сатисфакції за моральну шкоду

73. Суд наголошує, що у Конвенції немає чіткого положення щодо присудження коштів в якості відшкодування моральної шкоди. У справі «Варнава та інші проти Туреччини» (*Varnava and Others v. Turkey*) [ВП], № 16064/90 та 8 інших, п. 224, ЄСПЛ 2009, «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), п. 56, та справах Саргсяна та Чірагова (п. 39 та 57 відповідно), цит. вище, Суд підтвердив наступні принципи, які були поступово напрацьовані у його практиці. Ситуації, коли заявник зазнав очевидної травми, фізичної чи психологічної, болю та страждання, стресу, тривоги, фрустрації, почуття несправедливості чи приниження, тривалої невизначеності, руйнування життя чи втрати можливостей, можна відокремити від тих ситуацій, коли публічне підтвердження завданої заявнику шкоди в

обов'язковому для виконання Договірною державою рішенні є саме по собі належною формою відшкодування. У деяких випадках, коли закон, процедура чи практика були визнані такими, що не відповідають стандартам Конвенції, достатньо виправити ситуацію. Проте в інших випадках вплив порушення можуть вважатися таким, що має характер та ступінь, оскільки воно настільки вплинуло на моральний стан заявника, що потребувало чогось більшого. Такі елементи не піддаються розрахунку чи точному кількісному визначенню. Суд також не має функції, подібної до суду з внутрішнім деліктним механізмом, з розподілу вини та компенсаційних збитків між цивільними сторонами. Його керівним принципом є рівність, який насамперед передбачає гнучкість та об'єктивний розгляд

5. 23 заявники подали 10 окремих заяв щодо справи «Грузія проти Росії (I)» до Суду, який виніс наступні рішення:

— У рішенні від 3 травня 2016 року Суд вилучив з переліку заяву, подану паном Шахі Кварацхелія та паном Шахі Кварацхелія (№ 14985/07), батьком та сином пані Манани Джабелія, після мирного врегулювання, досягнутого між заявниками та Урядом-відповідачем;

— У рішенні від 20 грудня 2016 року Суд постановив, що було порушено статті 2 та 3 Конвенції й статтю 13 у поєднанні зі статтею 3, і присудив 40 000 євро справедливої сатисфакції щодо заяви, поданої пані Ніно Дзідзава (№ 16363/07), дружиною пана Тенгіза Тогонідзе.

— Що стосується інших заяв, Суд згрупував їх і виніс рішення по суті («Бердзенішвілі та інші проти Росії», № 14594/07) 20 грудня 2016 року. У цьому рішенні Суд постановив, що не було порушення статей Конвенції, на які опиралася пані Нато Шавишвілі, на тій підставі, що її скарги були недостатньо обґрунтовані. Стосовно заяв, щодо яких Суд встановив порушення Конвенції, він відклав питання застосування статті 41 до моменту ухвалення цього рішення про справедливую сатисфакцію.

того, що є справедливим, чесним і розумним за будь-яких обставин справи, враховуючи не лише позицію заявника, а й загальний контекст, у якому виникло порушення. Рішення Суду щодо відшкодування моральної шкоди є визнанням того факту, що нематеріальна шкода була заподіяна внаслідок порушення основоположних прав людини та в найширшому сенсі є ознакою ступеня тяжкості шкоди.

74. У цій справі відсутні сумніви, що група щонайменше 1 500 громадян Грузії, які є потерпілими від порушення статті 4 Протоколу № 4, а також ті з них, які також є потерпілими від порушення п. 1 статті 5 та статті 3 Конвенції, в контексті «скоординованої політики затримання, утримання під вартою та вислання громадян Грузії», яка проводилася в Російській Федерації восени 2006 року, зазнала травми та почуття стресу, тривоги та приниження протягом цього періоду.
75. Відповідно, попри велику кількість незначних факторів — серед іншого, через плин часу — які грають тут роль, може присуджуватися відшкодування моральної шкоди. З огляду на розрахунок рівня справедливої сатисфакції, яка буде присуджена, Суд має право вирішувати, що вважати справедливим (див., *mutatis mutandis*, справи Саргсяна та Чірагова, цит. вище, пп. 56 та 79). З цього приводу Суд наголошує, що він в минулому завжди відмовлявся присуджувати відшкодування матеріальних чи штрафних збитків, навіть якщо такі вимоги висуваються потерпілими від адміністративної практики (див. як найновіше джерело «Грінс та М.Т. проти Сполученого Королівства» (*Greens and M.T. v. the United Kingdom*), № 60041/08 і 60054/08, п. 97, ЄСПЛ 2010 (витяги), де узагальнено практику Суду з цього питання).
76. Зважаючи на усі відповідні обставини цієї справи, Суд, ухвалюючи рішення на засадах справедливості, вважає за доцільне присудити Уряду-заявнику одноразово суму розміром 10 000 000 євро (десять мільйонів євро) для компенсації моральної шкоди, заподіяної групі щонайменше 1 500 громадян Грузії.
77. Відповідно до своєї усталеної практики Суд вважає, що Уряд-заявник повинен розподілити цю суму між потерпілими від порушень, встановлених в рішенні щодо суті, виплативши 2 000 євро громадянам Грузії, які є потерпілими лише від порушення статті 4 Протоколу № 4, та від 10 000 до 15 000 євро тим, хто також є потерпілим внаслідок порушення п. 1 статті 5 та статті 3 Конвенції. Що стосується останньої групи, згідно з прецедентним правом Суду необхідно враховувати тривалість їхнього утримання під вартою (див., **серед іншого**, «Ананьєв та інші проти Росії» (*Ananyev and Others v. Russia*), № 42525/07 і 60800/08, п. 142, 10 січня 2012 року, та «Ідалов проти Росії» () [ВП], № 5826/03, п. 94, 22 травня 2012 року).
78. Суд також наголошує, що Уряд-відповідач відповідальний за виконання своїх юридичних зобов'язань за статтею 46 Конвенції, з урахуванням тлумачення у світлі статті 1, згідно з рішенням Суду та конкретними заходами, вжитими Комітетом Міністрів при виконанні цього рішення (див., **серед іншого**, *mutatis mutandis*, справу **Варнави та інших**, цит. вище, п. 222; «Алішич та інші проти Боснії та Герцеговини, Хорватії, Сербії, Словенії та колишньої Югославської Республіки Македонія» (*Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and the former Yugoslav Republic of Macedonia*) [ВП], № 60642/08, п. 142, ЄСПЛ 2014; та справу Бурмич та інших, цит. вище, пп. 185–92).
79. За обставин цієї справи Суд також вважає, що Уряд-заявник повинен створити ефективний механізм розподілу вищевказаних сум між потерпілими від порушень, встановлених в рішенні щодо суті, враховуючи вищезазначені ознаки, наведені Судом (див. пункт Зважаючи на усі відповідні обставини цієї справи, Суд, ухвалюючи рішення на засадах справедливості, вважає за доцільне присудити Уряду-заявнику одноразово суму розміром 10 000 000 євро (десять мільйонів євро) для компенсації моральної шкоди, заподіяної групі щонайменше 1 500 громадян Грузії.), і виключаючи осіб, яких не можна віднести до потерпілих згідно з вищенаведеними критеріями (див. пункт Враховуючи загальні кількісні показники, на які опирався Суд у своєму рішенні щодо суті для визнання порушень Конвенції (див. пункт 48 вище), він виходить із припущення, що вказані у переліку Уряду-заявника

особи можуть вважатися потерпілими від порушень Конвенції, за які Уряд-відповідач був визнаний відповідальним. Зважаючи на той факт, що встановлення порушення статті 3 та п. 1 статті 5 Конвенції та статті 4 Протоколу № 4 стосується потерпілих осіб і ґрунтується на подіях, які трапилися на території Уряду-відповідача, Суд вважає, що за таких обставин цієї справи тягар доведення несе Уряд-відповідач, щоб переконливо довести, що вказані у переліку Уряду-заявника особи не мають статусу потерпілих. Відповідно, якщо попереднє вивчення дозволило Суду дійти висновку, що особа є потерпілою від одного чи кількох порушень Конвенції, а Уряд-відповідач не зміг довести, що така особа не мала статусу потерпілої, ця особа буде включена до остаточного переліку з метою

визначення загальної суми присудженої справедливої сатисфакції (див. пункт 71 вище.). Цей механізм повинен запроваджуватися під наглядом Комітету Міністрів та відповідно до будь-яких практичних заходів, визначених ним для сприяння виконанню рішення. Такий розподіл повинен здійснюватися протягом восьми місяців з дати виплати від Уряду-відповідача або протягом іншого періоду, який Комітет Міністрів вважає доцільним (див., *mutatis mutandis*, «Кіпр проти Туреччини» (справедлива сатисфакція), цит. вище, п. 59).

80. Зрештою, Суд вважає за доцільне, щоб відсоткова ставка ґрунтувалася на граничній позичковій ставці Європейського центрального банку, до якої слід додати три відсоткові пункти.

3 ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. Постановляє шістнадцятьма голосами проти одного, що стаття 41 Конвенції застосовується у цій справі;
2. Постановляє шістнадцятьма голосами проти одного,
 - (а) що Держава-відповідач повинна виплатити Уряду-заявнику протягом трьох місяців 10 000 000 євро (десять мільйонів євро) компенсації за моральну шкоду, заподіяну групі щонайменше 1 500 громадян Грузії;
 - (б) що після закінчення зазначених трьох місяців до моменту виплати на зазначену суму нараховується простий відсоток (*simple interest*) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.;
 - (с) що **Уряд-заявник повинен розподілити цю суму між потерпілими**, виплачуючи 2 000 євро громадянам Грузії, які є потерпілими лише від порушення статті 4 Протоколу № 4, та від 10 000 до 15 000 євро між тими, які також є потерпілими внаслідок порушення п. 1 статті 5 та статті 3 Конвенції, враховуючи тривалість їхнього утримання під вартою;
 - (д) що такий розподіл повинен здійснюватися під наглядом Комітету Міністрів протягом восьми місяців з дати виплати або протягом іншого періоду, який Комітет Міністрів вважає доцільним, а також відповідно до будь-яких практичних заходів, визначених ним для сприяння виконанню рішення.

Документ укладено англійською та французькою мовами та виголошено на відкритому слуханні в Палаці прав людини, Страсбург, 31 січня 2019 року.

Лоуренс Ерлі
Юрисконсульт

Гвідо Раймонді
Голова

Відповідно до п. 2 статті 45 Конвенції та п. 2 Правила 74 Регламенту Суду до цього вироку додаються такі окремі думки:

- (а) спільна думка суддів Юдківської, Мітс, Гусейнова та Чантурії, що частково не збігається;
- (б) протилежна думка судді Дєдова;

Г.Р.
Т.Л.Е.

СПІЛЬНА ДУМКА СУДДІВ ЮДКІВСЬКОЇ, МІТС, ГУСЕЙНОВА ТА ЧАНТУРІЇ, ЩО ЧАСТКОВО НЕ ЗБІГАЄТЬСЯ

1. Ми в принципі погоджуємося з усіма основними висновками Великої Палати. Зокрема, ми повністю погоджуємося з більшістю щодо застосування статті 41 до цього провадження (пункт 1 резолютивної частини) та згодні з ними стосовно встановлення кількості потерпілих осіб, які становлять відповідну групу, і подальшого розрахунку розміру компенсації (пункт 2 резолютивної частини).

2. Зокрема, Велика Палата справедливо зазначила у пп. 71 та 76 мотивувальної частини та пункті 2 резолютивної частини цього рішення, що «принаймні 1 500 громадян Грузії» є потерпілими від різних порушень Конвенції (виділено нами). Проте ми хотіли б, щоб Велика Палата висловилася чіткіше з цього приводу та уважно стежила за тим, що раніше встановила у п. 135 рішення щодо суті (рішення від 3 липня 2014 року щодо суті).

3. Ще раз повторимо відповідну частину п. 135 рішення Суду щодо суті у цій справі, який звучить так:

«135. ... При вивченні цієї справи [Велика Палата], таким чином, припускає, що протягом зазначеного періоду було видано понад 4 600 розпоряджень про вислання стосовно громадян Грузії, з яких приблизно 2 380 утримувалися під вартою та були примусово вислані».

4. На наш погляд, при розрахунку розміру компенсації за статтею 41 Конвенції Суд повинен був враховувати кількісні рамки, наведені у пункті 135 рішення щодо суті. Такі кількісні показники уже надали нам — відповідно до критеріїв, розроблених Судом у справі «Кіпр проти Туреччини» (рішення про справедливую сатисфакцію), № 25781/94, п. 47, 12 травня 2014 року — дві окремі групи «достатньо точних» та «об'єктивно ідентифікованих» осіб (виділено нами).

5. Дві групи були «достатньо точними» згідно з критеріями, застосованими у справі «Кіпр проти Туреччини», оскільки в рішенні Суду щодо суті надав дуже точні цифри щодо груп у двох подібних, але вже ж різних ситуаціях. Вагоме значення для того, щоб вважати такі дві групи «достатньо точними», має той факт, що Уряд-відповідач визнав у Суді протягом розгляду суті, що понад 4 000 розпоряджень про адміністративне вислання

було видано стосовно громадян Грузії у 2006 році (див. пункт 132 рішення щодо суті).

6. Крім того, ці дві групи були «об'єктивно ідентифіковані» згідно з критеріями, застосованими у справі «Кіпр проти Туреччини», оскільки факти вислання та утримання під вартою були, як встановила Велика Палата в рішенні щодо суті, підтверджені фізичним існуванням розпоряджень про вислання та утримання під вартою, виданих відповідним адміністративним органом та/або національними судами. Оскільки Суд визнав існування таких судових розпоряджень, ми не думаємо, що було б розумно припускати, що російські органи влади видали такі розпорядження без будь-якої причини щодо неіснуючих, анонімних «фантомних» осіб. Навпаки, такі розпорядження вочевидь містили імена, дати народження та інші ідентифікаційні дані усіх відповідних осіб.

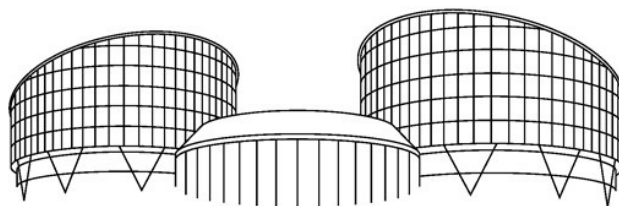
7. Правдою є те, що при вивченні питання застосування статті 41 Конвенції Суд не мав копій усіх розпоряджень про вислання та утримання під вартою, зазначених у пункті 135 рішення щодо суті. Проте, і на цьому необхідно наголосити, відсутність інформації у матеріалах справи була спричинена відмовою Уряду-відповідача від належної співпраці з Судом та надання йому відповідних документів (див. висновки у пунктах 100–110 рішення щодо суті). Фактично, оскільки вислання та утримання під вартою 4 600 та 2 380 осіб відповідно відбулося у Росії на основі адміністративних та судових розпоряджень, виданих у цій країні, було розумним припустити, що усі законні сліди такого вислання та утримання під вартою можна було знайти в архівах Російської Федерації (а не, наприклад, у Грузії). Оскільки Уряд-відповідач продовжував приховувати необхідні документи від Суду навіть на етапі справедливої сатисфакції (див. пункт 62 цього рішення), перелік потерпілих, поданий Урядом-заявником на цьому етапі провадження (див. пункт 68 цього рішення), потрібно було вважати лише невичерпним, приблизним переліком.

8. Саме з цих причин ми вважаємо, що достатньо точні кількісні рамки, встановлені Судом у п. 135 рішення щодо суті, необхідно було вважати основою для розрахунку розміру компенсації за статтею 41 Конвенції.

ПРОТИЛЕЖНА ДУМКА СУДДІ ДЄДОВА

Я знаходжуся у меншості у цій справі, оскільки я проголосував проти визнання факту порушень в рішенні щодо суті. Що стосується питання справедливої сатисфакції, це рішення певною мірою свідчить про прогресивний розвиток практики Суду, що надає рекомендації для виконання рішення щодо суті. Проте основні проблеми залишаються невирішеними. Мені прикро, що Суд не дозволив розподілити присуджену компенсацію безпосередньо Урядом-відповідачем у співробітництві з Урядом-заявником, як це має відбуватися у контексті міжнародних відносин між суверенними державами. Навпаки, Суд довірив

виключно Уряду-заявнику створити ефективний механізм розподілу компенсації після, а не до виплати суми Урядом-відповідачем. Цей алгоритм усуває Уряд-відповідача від участі у розподілі та підриває статус Російської Федерації як Держави-учасниці Ради Європи, порівнюючи його зі статусом правопорушника, який сплачує штраф, що згодом розподілятиметься на розсуд держави. Національні та міжнародні процедури реалізації повинні відрізнитися.



ПЕРША СЕКЦІЯ

СПРАВА «ЖУРЕК ПРОТИ ПОЛЬЩІ»

(Заява № 39650/18)

РІШЕННЯ

Стаття 6 § 1 (цивільна) • Доступ до суду • Відсутність судового перегляду дострокового припинення *ex lege* повноважень судді окружного суду як члена Національної Ради Правосуддя (НРП) та її речника після законодавчої реформи • Висновки у справі «Гженда проти Польщі» [ВП] застосовні: стаття 6 § 1 застосовна, і сама суть права на доступ до суду порушена.

Стаття 10 • Свобода вираження поглядів • Заходи, вжиті владою проти заявника за публічні заяви, зроблені ним в його професійній ролі речника НРП щодо законодавчих реформ, які стосуються судової системи • Оскаржувані заходи слід розглядати в контексті послідовних польських реформ, що призвели до послаблення незалежності судової влади, а також з огляду на послідовність подій у повному обсязі • Загальне право на свободу вираження поглядів суддів для вирішення питань щодо функціонування системи правосуддя може бути трансформовано у відповідний обов'язок виступати на захист верховенства права і незалежності судової влади, коли ці фундаментальні цінності знаходяться під загрозою • Критика в контексті дебатів, що представляють великий суспільний інтерес, не містить нападок на судову владу • Заяви, що закликають до високого рівня захисту • Сукупність заходів можна охарактеризувати як стратегію, спрямовану на залякування (або навіть примус до мовчання) заявника • Оскаржувані заходи, які негативно вплинули на участь суддів у публічних дебатах щодо законодавчих реформ, які стосуються судової системи та її незалежності • Втручання не є «необхідним у демократичному суспільстві»

СТРАСБУРГ

16 червня 2022 р.

ОСТАТОЧНЕ

10.10.2022

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до п. 2 статті 44 Конвенції. До нього може бути внесено редакційні виправлення.

У справі «Журек проти Польщі»

Європейський суд з прав людини (Перша секція), засідаючи у такому складі Палати:

Марко Бошняк, *Головуючий*,

Петер Пацолай,

Кшиштоф Войтичек,

Ерік Веннерстрем,

Рафаель Сабато,

Лорен Шембрі Орланд,

Іоанніс Ктістакіс, *судді*,

та Рената Дегенер, *секретар секції*,

з урахуванням:

заяви (№ 39650/18) проти Республіки Польща, поданої до Суду відповідно до статті 34 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) громадянином Польщі паном Вальдемаром Журеком (далі – заявник) 6 серпня 2018 року;

рішення повідомити Уряд Польщі (далі – Уряд) про скарги за статтею 6 § 1, статтею 10 та статтею 13;

зауваження, подані Урядом-відповідачем, і зауваження у відповідь, подані заявником; коментарі, подані Європейською мережею рад юстиції (ENCJ), Комісаром з прав людини Республіки Польща, організацією Amnesty International спільно з Міжнародною комісією юристів, Фондом «Судді для суддів» (Нідерланди) спільно з професором Л. Пехом, Гельсінським фондом з прав людини (Польща), Асоціацією суддів «Феміда» та Асоціацією суддів Польщі «Юстиція», яким Голова секції надав дозвіл брати участь у справі;

ухвали Палати про відмову у проведенні засідання у справі;

Після обговорень за закритими дверима 10 травня 2022 року, виносить таке рішення, прийняте в цей день.

ВСТУП

1. Заявник стверджував, що йому було відмовлено в доступі до суду, щоб оскаржити передчасне й стверджувано свавільне припинення його повноважень як судді – члена Національної Ради Правосуддя. Він також скаржився на заходи, вжиті владою у

зв'язку з думками, які він публічно висловив у своїй професійній ролі щодо законодавчих реформ, які стосуються судової системи. Він посилався на положення статті 6§1, статей 10 і 13 Конвенції.

ФАКТИ

2. Заявник народився у 1970 році та проживає в Жепліні. Його інтереси представляли пан М. П'єтжак та пані М. Мончка-Пахолак, адвокати, які практикують у Варшаві.
3. Уряд був представлений Уповноваженим,

паном Я. Собчаком з Міністерства закордонних справ.

4. Факти справи можна підсумувати таким чином.

А. Передісторія та контекст справи

5. Більш широкий національний контекст цієї справи було викладено у рішенні Великої

Палати у справі «Гженда проти Польщі» ([ВП], № 43572/18, §§ 14-28, 15 березня 2022 року).

В. Припинення повноважень заявника як судді – члена НРП

6. У 1997 році заявник склав суддівський іспит і згодом був призначений суддею районного суду Кракова-Середмістя. 19 січня 2005 року – призначений суддею Краківського окружного суду. Заявника також було обрано на посаду судді-спікера окружного суду.
7. У 2001 році заявник приєднався до Асоціації суддів Польщі «Юстиція». Деякий час він був членом правління і виконував обов'язки речника. З 2010 року заявник є членом Асоціації суддів «Феміда».
8. 15 березня 2010 року заявник був обраний представниками загальних зборів суддів окружного суду членом Національної Ради Правосуддя (Krajowa Rada Sądownictwa – НРП) строком на чотири роки. 21 березня 2010 року він приступив до виконання обов'язків у НРП.
9. НРП – це конституційний орган, завдання якого полягає у забезпеченні незалежності

судів і суддів (див. статтю 186 § 1 Конституції). Одна з його основних функцій – оцінка й висунення кандидатів для призначення на посади суддів для кожного рівня і виду суду. Кандидати, яких пропонує НРП, подаються Президенту Республіки для призначення на посаду. Склад НРП визначений у статті 187 § 1 Конституції.

10. 2 березня 2014 року заявника було знову обрано членом НРП на наступний строк у чотири роки. Цей строк розпочався 21 березня 2014 року і мав закінчитися 21 березня 2018 року.
11. 6 березня 2014 року НРП призначила заявника своїм речником. У цій ролі він часто коментував у засобах масової інформації актуальні питання судової системи та брав участь у численних дебатах на юридичні теми в різних ЗМІ. Заявник брав активну участь у законотворчій роботі та брав участь у засіданнях парламентських комітетів,

- головним чином у Комітеті з питань юстиції та прав людини Сейму (нижня палата польського парламенту).
12. Починаючи з осені 2015 року, після парламентських виборів, на яких перемогла партія «Право і Справедливість», у суспільстві активізувалися дискусії щодо питань функціонування системи судочинства.
 13. У листопаді 2015 року Уряд вжив низку фактичних і правових заходів щодо Конституційного Суду. У грудні 2015 року Сейм обрав трьох суддів Конституційного Суду (аббревіатури латинкою — М.М., Л.М. і Н.С.) на місця, які вже були заповнені (детальний опис відповідних фактів див. у справі «Xero Flor w Polsce sp. z o.o. проти Польщі», № 4907/18, §§ 4-63, 7 травня 2021 р.). Ці заходи піддали критиці різні юридичні органи й установи. НРП прийняла висновки з критичною оцінкою наступних законопроектів про Конституційний Суд. Заявник, як речник НРП, брав активну участь у публічних дебатах щодо Конституційного Суду.
 14. У січні 2017 року Уряд оголосив про плани масштабної судової реформи НРП, Верховного Суду та загальних судів. Міністр юстиції пояснив, що комплексна реформа потрібна, зокрема, щоб підвищити ефективність відправлення правосуддя та зробити процес обрання членів НРП більш демократичним.
 15. У першій половині 2017 року по всій країні було запущено кампанію білбордів «Справедливі суди» (*Sprawiedliwe sądy*), яка представляла приклади ймовірної неетичної чи незаконної діяльності кількох суддів. Пізніше з'ясувалося, що її організував підконтрольний Уряду фонд, який фінансується з державних коштів. На думку заявника, ця кампанія була спрямована на підрив довіри до суддів і підготовку громадськості до майбутніх змін у функціонуванні судів.
 16. 14 березня 2017 року Уряд вніс до Сейму проект закону, розроблений Міністерством юстиції, «Про внесення змін до Закону від 12 травня 2011 року «Про Національну Раду Правосуддя» (*ustawa z 12 maja 2011 r. o Krajowej Radzie Sądownictwa*; Закон «Про НРП» 2011 року). Законопроект передбачав, що судді – члени НРП будуть обиратися Сеймом, а не суддівськими зборами, і що строк повноважень чинних суддів буде припинено. Ще два законопроекти про Верховний Суд та про організацію загальних судів були внесені депутатами більшості.
 17. Проект Закону про внесення змін до Закону «Про НРП» критично оцінили НРП, Вищий адміністративний суд, Національна асоціація адвокатів, Комісар з прав людини та Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), у своїх відповідних висновках від 30 і 31 січня, 5 і 12 квітня і 5 травня 2017 року. У висновках зазначалося, що запропоновані поправки порушують Конституцію, оскільки вони дозволяють законодавчому органу взяти під контроль НРП всупереч принципу поділу влади. Згідно з тими ж висновками, поправки також призведуть до неконституційного припинення встановленого конституцією чотирирічного строку повноважень суддів – членів НРП.
 18. 11 квітня 2017 року Генеральний прокурор, який одночасно є і Міністром юстиції, відповідно до Закону «Про прокуратуру» від 28 січня 2016 року, який об'єднав ці дві посади, подав заяву до Конституційного Суду, оскаржуючи конституційність деяких положень Закону «Про НРП» 2011 року. Генеральний прокурор стверджував, що у питанні обрання суддів до НРП оскаржувані положення ставлять різні групи суддів у нерівне становище залежно від рівня юрисдикції, що призводить до нерівного представництва суддів у НРП. Крім того, він оскаржив положення, які регулюють строк повноважень обраних суддів – членів НРП, стверджуючи, що розгляд строку їхніх повноважень як індивідуального за характером суперечить Конституції.
 19. Конституційний Суд ухвалив рішення 20 червня 2017 року (№ К 5/17), у складі судді М.В., Г.Ж., Л.М., М.М. (доповідач) та Ж.Р.
 20. У своїх загальних зауваженнях Конституційний Суд зазначив, що НРП — це конституційний орган, на який покладено завдання захищати незалежність судів і суддів. Він також зазначив, що НРП — не судовий орган, і тому конституційні стандарти, що стосуються судів і трибуналів, не застосовуються до НРП. НРП також не слід розглядати як частину системи суддівського самоврядування. Через свій

змішаний склад Рада — це орган, який забезпечує баланс і співпрацю між різними силами влади.

21. Конституційний Суд постановив, що положення, які регулюють процедуру обрання членів НРП з числа суддів загальних судів та адміністративних судів⁶, несумісні з частиною 1(2) та частиною 4 статті 187 у поєднанні зі статтею 32 Конституції. Оскаржувані положення запровадили невинуватого диференціацію щодо обрання суддів до НРП від відповідних рівнів загальних та адміністративних судів і не забезпечили рівних можливостей балотування до НРП. Конституційний Суд встановив, що оскаржувані положення ставлять у нерівне становище суддів районних та окружних судів у порівнянні з суддями апеляційних судів, а також суддів районних судів у порівнянні із суддями окружних судів. Те ж саме стосувалося і суддів окружних адміністративних судів у порівнянні з суддями Вищого адміністративного суду.
22. По-друге, Конституційний Суд постановив, що частина 13(3) Закону «Про НРП» 2011 року, витлумачена в тому сенсі, що строк повноважень членів НРП, обраних із числа суддів загальних судів, був індивідуальним за характером, несумісна з п. 3 статті 187 Конституції. Він зазначив, що НРП надала тлумачення, згідно з яким строк повноважень суддів, обраних членами НРП, повинен розраховуватися окремо для кожного з цих членів. Однак Конституційний Суд не погодився з таким тлумаченням на тій підставі, що воно суперечить лінгвістичному, системному та функціональному тлумаченню п. 3 статті 187 Конституції. Він зазначив, що в цьому положенні фраза «строк повноважень» використовується в однині та пов'язується з фразою «обрані члени НРП» у множині. Відповідно, це означало, що всі обрані члени НРП мали одночасний або спільний строк повноважень, і це однаково стосувалося суддів, депутатів і senatorів. Індивідуалізація строку повноважень суддів – членів НРП призведе до невинуватого диференціації статусу між суддями, з одного боку, та депутатами й сенаторами, з іншого. Усі вони — категорії обраних членів

Ради. Конституційний Суд встановив, що правильне тлумачення п. 3 статті 187 Конституції вимагає, щоб строк повноважень усіх обраних членів НРП був спільним.

23. Що стосується обрання суддів до складу НРП, у відповідній частині Конституційний Суд постановив:

«Конституційний Суд у нинішньому складі не погоджується з позицією [Конституційного Суду], висловленою в рішенні [від 18 липня 2007 р.] № К 25/07, що Конституція визначає, що [судді –] члени НРП обираються суддями. У статті 187 § 1(2) Конституції лише визначено, що ці особи [судді – члени НРП] обираються з числа суддів. Конституція не визначає, хто має обирати цих суддів. Таким чином, з Конституції випливає, хто може бути обраним членом НРП, але у Конституції не вказано, як обирати суддів-членів до складу Ради. Ці питання були передані на законодавче регулювання. Жодних перешкод для обрання суддів до НРП суддями не існує. Проте не можна погодитися з твердженням, що правом обирати [суддів-членів до складу НРП] наділені виключно збори суддів. У той час як у статті 187 § 1(3) Конституції чітко вказано, що депутати до НРП обираються Сеймом, а сенатори — Сенатом, конституційні вказівки щодо суддів – членів НРП відсутні. Це означає, що Конституція не визначає, хто може обирати суддів до НРП. Через це слід зазначити, що це питання може бути по-різному врегульовано в межах повноважень законодавця».

24. Конституційний Суд зазначив стосовно принципу перебування на посаді, що обраний суддя – член НРП захищений законом від звільнення; однак цей захист не є абсолютним. Конституційний Суд погодився з позицією, висловленою раніше Конституційним Судом (рішення від 18 липня 2007 р., № К 25/07), що скасування перебування на посаді може бути виправдане лише надзвичайними, конституційно обґрунтованими причинами. Конституційний Суд встановив, що Конституція не встановлює принцип перебування на посаді у НРП. Той факт, що більшість членів НРП обиралася на чотирирічний строк повноважень, не призвів до того, що

6. Частина 11(3) і (4) у поєднанні з частиною 13(1) і (2), а також частина 11(2) у поєднанні з частиною 12(1) Закону «Про НРП» 2011 року.

- Рада стала штатним органом. Перебування на посаді було пов'язане не з органом як таким, а з певними категоріями членів, що його склали. Однак Конституційний Суд зазначив, що гарантія чотирирічного перебування на посаді обраних членів НРП не абсолютна. Конституція, беручи до уваги п. 4 статті 187, допускає встановлені законом винятки щодо чотирирічного строку перебування на посаді.
25. У липні 2017 року ухвалення парламентом трьох згаданих вище законопроектів (див. п. 16 вище) викликало широкі громадські протести. 31 липня 2017 року Президент Республіки наклав вето на Закон «Про внесення змін до Закону «Про НРП» та Закону «Про Верховний Суд». Закон від 12 липня 2017 року «Про внесення змін до Закону «Про організацію загальних судів» був підписаний і набрав чинності. Цей закон надав Міністру юстиції повноваження звільнити й призначити на власний розсуд голів і заступників голів загальних судів протягом шести місяців після набрання законом чинності.
26. 26 вересня 2017 року Президент Республіки вніс до Сейму власний проект Закону про внесення змін до Закону «Про НРП».
27. У пояснювальній записці зазначалось, що законопроект надає право висувати кандидатів до складу Ради громадськості, а також суддям. У проекті Закону були здійснені посилання на висновки у рішенні Конституційного Суду від 20 червня 2017 року (№ К 5/17), відповідно до якого питання порядку обрання суддів-членів до складу НРП мало бути законодавчо врегульоване. Відповідно до законопроекту остаточні вибори з числа висунутих кандидатів мав здійснювати Сейм кваліфікованою більшістю в три п'ятих голосів. Якщо обрання кваліфікованою більшістю виявляється неможливим, мають бути проведені додаткові вибори шляхом поіменного голосування.
28. Однією з цілей законопроекту був відхід від принципу індивідуального повноваження членів Ради, обраних із числа суддів. У пояснювальній записці зазначалось, що Конституційний Суд визнав такий підхід (окремі терміни) таким, що суперечить Конституції Польщі, у рішенні від 20 червня 2017 р. № К 5/17. Законопроект передбачав, що судді – члени НРП повинні обиратися на спільний строк повноважень. Також було запропоновано припинити повноваження суддів – членів НРП, обраних відповідно до попереднього законодавчих положень. Президент вважав такі дії пропорційними системним змінам, які проводились у країні. У пояснювальній записці також зазначалося, що основні зміни в методі обрання членів НРП – це вираження «демократизації» виборчого процесу та розвиток принципу верховенства права. Ця «демократизація» представляла важливий суспільний інтерес і виправдовувала скорочення строку повноважень членів НРП, які працювали у той момент.
29. Законопроект Президента негативно оцінили Національна асоціація адвокатів, Верховний Суд, НРП, Комісар з прав людини та Національна рада адвокатів у своїх висновках від 17, 23, 31 жовтня та 12 листопада 2017 року.
30. Закон від 8 грудня 2017 року про внесення змін до Закону «Про НРП» (*ustawa z dnia 8 grudnia 2017 o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw* – Закон про внесення змін 2017 року) був прийнятий Сеймом і Сенатом (Верхня палата парламенту) 8 і 15 грудня 2017 року відповідно. Він був підписаний Президентом Республіки 20 грудня 2017 року та набув чинності 17 січня 2018 року.
31. Закон про внесення змін 2017 року передав Сейму повноваження обирати суддів-членів до НРП (стаття 9a(1)). У статті 9a(3) передбачено, що спільний строк повноважень нових членів НРП повинен починатися на наступний день після їх обрання. Стаття 6 Закону про внесення змін 2017 року передбачала, що строки повноважень суддів – членів НРП, обраних на основі попередніх положень Закону, триватимуть до дня, що передує початку повноважень нових членів НРП.
32. Вісімнадцять суддів із приблизно десяти тисяч вирішили балотуватися до нового складу НРП. Жоден з тогочасних членів не вирішив балотуватися. Кандидата на обрання до нового складу НРП мала підтримати або група з 2 000 громадян, або 25 колег-суддів.
33. 6 березня 2018 року Сейм більшістю у три п'ятих голосів одним голосуванням обрав

- п'ятнадцять суддів новими членами НРП. Того ж дня строк повноважень заявника як члена НРП було припинено за законом відповідно до статті 6 Закону про внесення змін 2017 року. У результаті цього заявник припинив виконувати функції речника НРП.
34. Тринадцять із нових суддів – членів НРП були суддями районних судів (перший рівень загальних судів), один був суддею окружного суду (другий рівень загальних судів) і один був суддею окружного адміністративного суду. Представників апеляційних судів, Верховного Суду та військових судів не було.
35. Заявник залишився на посаді судді Краківського окружного суду.
36. 17 вересня 2018 року Генеральна асамблея Європейської мережі рад юстиції (ENCJ) призупинила членство НРП у Мережі. Таке рішення було мотивоване думкою Генеральної Асамблеї про те, що нова НРП більше не є незалежною від законодавчої та виконавчої влади. 28 жовтня 2021 року Генеральна асамблея ENCJ виключила НРП з Мережі.
37. 2 листопада 2018 року НРП у своєму новому складі подала заяву до Конституційного Суду, оскаржуючи кілька положень Закону «Про НРП» 2011 року (зі змінами, внесеними в грудні 2017 року), серед іншого, статтю 9а, яка регулює новий спосіб обрання суддів – членів Ради та характер їхніх повноважень.
- 14 лютого 2019 року група сенаторів подала аналогічну заяву. Конституційний Суд вирішив розглянути обидві заяви разом у справі № К 12/18. Комісар з прав людини звернувся до Конституційного Суду з проханням припинити провадження як неприйнятне, оскільки нова НРП намагалася підтвердити конституційність закону.
38. 25 березня 2019 року Конституційний Суд виніс рішення у справі. Колегія складалася з суддів J.P. (Голова), G.J., Z.J., J.Pi. (доповідач) та A.Z. Суддя J.P. був обраний суддею Конституційного Суду після смерті судді L.M., одного із суддів, обраних у грудні 2015 року на місце, яке вже було зайняте. Рішення було винесено після закритих слухань 14 і 25 березня 2019 року.
39. Конституційний Суд постановив, що стаття 9а Закону «Про НРП» 2011 року (зі змінами) надає Сейму повноваження обирати суддів до складу НРП та передбачає, що спільний строк повноважень нових членів НРП починається з дня після дати їх обрання, відповідає статті 187 § 1(2) і § 4 у поєднанні зі статтями 2, 10 § 1 і 173, а також зі статтею 186 § 1 Конституції. Конституційний Суд, по суті, спирався на мотивування рішення Конституційного Суду від 20 червня 2017 року (№ К 5/17).

С. Вибрані публічні заяви заявника в ролі речника НРП

40. Заявник публічно коментував на різних форумах законодавчі пропозиції Уряду щодо Конституційного Суду, НРП, Верховного Суду та загальних судів. У ролі речника НРП він вказав на загрози верховенству права й незалежності судової влади, що впливають з пропозицій Уряду. Відповідний період розпочався в грудні 2015 року, ознаменувався серйозними порушеннями під час виборів суддів до Конституційного Суду, і закінчився 6 березня 2018 року, коли строк повноважень заявника як судді – члена НРП було припинено. Під час публічних дебатів заявник разом із Першим Головою Верховного Суду пані Малгожатою Герсдорф та президентами двох асоціацій суддів («Феміда» та «Юстиція») був одним із головних критиків змін судової системи, ініційованих Урядом.
41. 6 травня 2016 року щодо запропонованих змін до Закону «Про НРП» 2011 року заявник заявив в інтерв'ю газеті Rzeczpospolita:
- «Судді мають призначатися до НРП, а не обиратися [своїми колегами], як зараз. Ми оскаржимо цей проєкт. Конституція чітко говорить про повні чотири роки. Однак Міністр стверджує, що строки повноважень закінчуються і починаються нерівномірно, і він хоче, щоб вони закінчувалися і починалися одночасно. Якщо Конституційний Суд вирішить, що припинення посад [у НРП] — конституційне, я це визнаю. НРП має займатися законодавчою й виконавчою гілками влади. ...*

Роль НРП полягає в тому, щоб дати нам [суддям] гарантії того, що на нас не впливатимуть політики. ... Сильна Рада, яка поважає Конституцію, коле очі кожному політику».

42. 3 червня 2016 року заявник опублікував статтю на інтернет-порталі dziennik.pl під назвою «Чи йдеться про захоплення Верховного Суду?» у відповідь на статтю «Друга шокова терапія. Для судів», що була опублікована на цьому ж порталі раніше. Він, зокрема, зазначив таке:

«На жаль, на мій погляд, невідповідно одночасно з оприлюдненням урядового проєкту змін до Закону «Про НРП» з'явився текст, який різко критикує НРП — конституційний орган, що підтримує незалежність судів і суддів. На жаль, у цьому проєкті є кілька несумісних з Конституцією рішень. Скорочення конституційного строку повноважень суддів — членів Ради, зобов'язання подати Президенту двох кандидатів у судді... — ці положення мають на меті послабити Раду. І щонайшвидше. ...

Реформи правосуддя мають запроваджуватися продумано та за еволюційним принципом. Здається, що автор звинувачує НРП. А потреби в цьому немає. ... Може це підготовка до «захоплення» Верховного Суду? Досить було б прийняти угорську модель, і половина [суддів] Верховного Суду піде на пенсію. Тоді, щоб заповнити Верховний Суд своїми людьми, потрібно мати слухняну НРП, сповнену людьми, які бажають отримати підвищення. Можливо, нинішня битва саме про це? ...

Не можна підготувати величезну реформу, не обговоривши її із суддями вищих судів, з глобальним поглядом на складність системи та процедур. Треба прорахувати та передбачити наслідки. Усе це міністерська команда робить без жодних консультацій з НРП, забуваючи, що судді до нинішньої Ради були обрані переважною більшістю делегатів від усіх судів, у тому числі й районних. І вони мають легітимні права на те, щоби з ними консультувалися стосовно таких важливих законопроєктів. А Міністр юстиції — член НРП — давно не з'являється на засіданнях

Ради. Коли його запитали про плани, він відповів, що вони дуже фундаментальні. Ось і все. Але тому він і є членом НРП, яка слугує майданчиком для дискусій... Саме це і мав на меті законодавець. ...»

43. 13 вересня 2016 року заявник дав інтерв'ю порталу natemat.pl. Воно вийшло під заголовком «Влада не переможе суддів». Він, зокрема, зазначив:

«Влада використовує проблеми судової системи як привід для розвалу системи правосуддя, — стверджує Вальдемар Журек, речник НРП.

З: Партія «Право і Справедливість», незважаючи на протести Європи й опозиції, почала розвал Конституційного Суду, а тепер Ю. Качинський говорить, що потрібно розбиратися з Верховним Судом. Як ви оцінюєте ці події?

В: Це кампанія влади проти судової системи. Нещодавно судді зібралися на Надзвичайний з'їзд польських суддів. Ми сподівалися на присутність представників законодавчої та виконавчої влади, але вони не прийняли запрошення. Після з'їзду напади на судочинство з боку влади посилюються.

...

З: Правляча партія каже, що судді — привілейовані.

В: Незалежність суду — не привілей. Вона захищає суддів від [політичного] партійного тиску. Завдяки незалежності судді не функціонують як флюгери. Вона дозволяє їм керуватися виключно законом, а не інтересами тієї чи іншої [політичної] партії. Судовий імунітет захищає державу при порушенні закону законодавчою та виконавчою владою. А що стосується суддів, то ми — одна з небагатьох професій, де дисциплінарне провадження проводиться публічно.

З: «Право і Справедливість» розвалює Конституційний Суд, тепер береться за Верховний Суд. Коли дійде черга до НРП?

В: На розгляді в Сеймі знаходиться законопроєкт про ліквідацію НРП.

Передбачається припинення повноважень лише суддів – членів НРП. На диво, таке припинення не стосується строку повноважень політиків, які також є членами Ради. Це нагадає угорський сценарій, коли Орбан змінив вік виходу на пенсію для суддів, щоб вони пішли з посад раніше».

44. Заявник виклав думки НРП на її офіційному YouTube-каналі. 31 січня 2017 року він прокоментував висновок НРП від 30 січня 2017 року щодо урядового проєкту Закону про внесення змін до Закону «Про НРП» від 2011 року. Він, зокрема, зазначив таке:

«Сьогодні я хотів би розповісти про законопроєкти, які стосуються судової системи. Законопроєкти широко обговорювалися, були представлені Міністром юстиції в засобах масової інформації та передані на розгляд НРП. Це — фундаментальні законопроєкти, які можуть призвести до зміни системи, до зміни системи розподілу влади. Я хотів би розповісти про кілька принципових недоліків цих законопроєктів, які, на думку НРП, суперечать Конституції. Перш за все, те, що судді — це судова частина в НРП, тому що, як відомо, Рада складається з політиків: сенаторів, депутатів Сейму, Міністра юстиції, представника Президента [і] приблизно з десятка суддів, які обираються суддями. Осью цього законопроєкту міститься принципова зміна цього рішення. Сьогодні саме політики зможуть обирати всіх суддів – членів Національної Ради та вони мають фундаментальний вплив на те, хто стане суддею в Польщі, кого просунуть на вищій рівень [судової системи]. Рада також виступає охоронцем незалежності суду, охоронцем незалежності певного конкретного суду. Якщо політики захоплять Раду, тому що в цій групі суддів завжди будуть люди, які будуть слухатися їхніх наказів, то суди політизуються. На суддю, який змушений буде рахуватися з тиском з боку політика, якщо при Верховному Суді також буде створена спеціальна палата, яка може його звільнити в дисциплінарному порядку, на жаль, чинитиметься серйозний тиск...»

Міністр хоче скасувати строки повноважень суддів – членів НРП. Попри те, що в Конституції йдеться про чотирирічний строк, міністр хоче внести зміни за допомогою звичайного

закону, тому однозначно [відбудеться] пряме порушення Конституції. ...»

45. 2 березня 2017 року інтернет-портал dziennik.pl опублікував статтю «Суддя Вальдемар Журек: ми не боїмося, нас не залякають і не підкуплять», у якій йдеться про заяви заявника в телепрограмі «Крапка над “і”».

«Заява суто піарна. Це — артилерійська підготовка для знищення Верховного Суду. «Ми всі це бачили у справі Конституційного Суду. Тепер ми це бачимо у справі НРП», — сказав речник НРП в програмі «Крапка над “і”», коментуючи звернення півсотні депутатів партії «Право і справедливість» до Конституційного Суду з проханням розглянути постанову про призначення Малгожати Герсдорф, Першої Голови Верховного Суду. На його думку, прихильні владі засоби масової інформації обмовляли б її особисто та намагалися б зруйнувати її авторитет. Пані Герсдорф була на боці поділу влади, тому її доведеться обмовити. ...»

У свою чергу Вальдемар Журек запевнив, що попри такий тиск суддівська спільнота не здасться. Ви стаєте суддею у важкі часи, тому що легко виносити навіть найскладніші вироки, коли немає політичного тиску, коли немає порушення Конституції. «Ми якраз на порозі знищення верховенства права та поділу влади», — сказав він. «Мене можуть звільнити з роботи, але присягу судді я не порушу», — підсумував він».

46. 7 березня 2017 року заявник дав інтерв'ю головному редактору Newsweek Polska.

«З: Ви більше не речник НРП, а речник збереження незалежності польських судів.

В: Я не очікував, що кожна заява на захист закону буде сприйматися як політична. Речник НРП нагадає, що роль судді — попереджати, коли відбувається щось погане, саме так він сприймає нинішню ситуацію судової системи. ...»

З: Ви збираєте текстові повідомлення?

В: Почає, бо бачу, як працює інтернет. Я отримую повідомлення, і мені найбільше боляче, коли там пишуть: «ти, сталінська

наволоч, наволоч таємної поліції чи бандит у мантії». Мій номер телефону — у загальному доступі. Речник установи повинен говорити зі ЗМІ та громадськістю. ...»

47. 21 червня 2017 року заявник прокоментував на телевізійному каналі новин TVN24 рішення Конституційного Суду від 20 червня 2017 року (див. пп. 19-24 вище):

«Конституційний Суд виніс рішення щодо положень Закону «Про НРП» від 2011 року щодо правил обрання суддів до НРП, визнавши їх неконституційними. Рішення Конституційного Суду дозволить політикам партії «Право і справедливість» внести зміни в суддівський корпус, що призведе, зокрема, до припинення повноважень суддів – чинних членів НРП.

«По-перше, ми повинні запитати, чи це справді було рішення», — сказав Вальдемар Журек, коли його попросили прокоментувати рішення. «Доктрина права говорить, що якщо в конституційному органі є особа, яка не має права судити, то ми маємо справу з неіснуючим рішенням», — наголосив він.

Вальдемара Журека також запитали про зміни в судовій системі, які запровадила партія «Право і справедливість».

«Я не хочу вживати слово «реформа», тому що, на мою думку, це деконструкція правової системи. Це призведе до політизації судів, до повного захоплення судів політикою. Такої ситуації у нас ще не було з моменту відновлення незалежності», — сказав він».

D. Аудит фінансових декларацій заявника Центральним антикорупційним бюро

48. Заявник стверджував, що влада зацікавилася ним після того, як він, як речник НРП, почав брати участь у дебатах щодо судових реформ і пов'язаних із цим загроз незалежності судової системи.
49. Уряд заявив, що у 2016 році підрозділ Центрального антикорупційного бюро (Centralne Biuro Antykorupcyjne — «ЦАБ»), відповідальний за аудит фінансових декларацій, поданих суддями, здійснив систематичну перевірку цих декларацій. У результаті цієї перевірки ряд суддів, включаючи заявника, зазнали поглибленої перевірки через порушення в деклараціях. ЦАБ ініціювало перевірку майна та фінансових декларацій заявника (oświadczenia majątkowe).
50. Схоже, що в невизначену дату в листопаді 2016 року Департамент наглядових процедур ЦАБ звернувся до Голови Краківського апеляційного суду з проханням надати копії фінансових декларацій заявника за період 2010-2015 років, а також інформацію про тривалість його служби та займаних ним посад. Запитувана інформація була надана ЦАБ 1 грудня 2016 року.
51. У листі від 15 грудня 2016 року Голова Краківського апеляційного суду повідомив заявника про запит ЦАБ.
52. У зв'язку з вищезазначеним листом 23 грудня 2016 року заявник звернувся до ЦАБ з проханням повідомити йому, чи мала процедура аудиту, проведена Бюро, плановий характер або була пов'язана з будь-яким провадженням щодо нього. Він хотів знати правову та фактичну основу дій ЦАБ, зазначивши, що він — діючий суддя і член НРП, конституційного органу.
53. У листі з невизначеною датою в січні чи лютому 2017 року заступник директора Департаменту наглядових процедур ЦАБ звернувся до Голови Краківського окружного суду з проханням негайно надати фінансову декларацію заявника за 2016 рік. У цьому листі він посилався на «планову діяльність Департаменту наглядових процедур і аналітичних дій ЦАБ» щодо заявника.
54. 16 лютого 2017 року заявник звернувся до Департаменту з проханням надати інформацію про те, коли ЦАБ розпочало цю вищезазначену діяльність. Крім того, він попросив надати інформацію про те, хто наказав діяти ЦАБ у його справі, чи існували будь-які внутрішні процедури, що встановлювали часові обмеження для припинення такої діяльності, і коли можна очікувати, що діяльність щодо нього закінчиться.

55. Заявник надав копії повідомлень ЗМІ від 12 квітня 2017 року, в яких речник ЦАБ заявляв, що з кінця листопада 2016 року він аналізував його фінансові декларації, і в результаті цього співробітники ЦАБ розпочали аудит його декларацій.
56. 18 квітня 2017 року адвокат заявника, у зв'язку з попереднім обміном інформацією телефоном, повідомив Варшавський відділ ЦАБ листом і факсом, що заявник готовий з'явитися за викликом. Однак через професійні обов'язки він не зможе зробити це раніше 27 квітня 2017 року. Якщо ЦАБ визнає його явку необхідною, адвокат заявника попросив надіслати йому офіційну повістку із зазначенням правової підстави й процедури, якої слід дотримуватися.
57. 19 квітня 2017 року співробітники ЦАБ увійшли до приміщення НРП, щоб вручити заявнику рішення про дозвіл на проведення аудиту його фінансових декларацій. У рішенні від 13 квітня 2017 року зазначено, що голова ЦАБ уповноважив трьох офіцерів ЦАБ провести аудит фінансових декларацій заявника на підставі статті 13(1)(2) Закону «Про ЦАБ». Аудит стосувався точності та правдивості його фінансових декларацій, поданих у 2012-2017 роках. Аудит мав розпочатися 19 квітня 2017 року і завершитися через три місяці. Згодом його було продовжено до січня 2018 року.
58. Водночас податкові органи розпочали фіскальну перевірку щодо заявника, ЦАБ провело аудит і щодо його дружини, а прокуратура допитала батьків заявника. Заявник стверджував, що аудит фінансового становища його дружини був проведений під час її вагітності, що негативно вплинуло на її здоров'я та спричинило серйозний стрес. Літні батьки заявника були засмучені у зв'язку з тим, що їх допитували.
59. 11 травня 2017 року Голова НРП звернувся з листами до Прем'єр-міністра та Голови Комітету Сейму з питань таємних служб з проханням надати пояснення щодо доцільності дій, вжитих офіцерами ЦАБ 19 квітня 2017 року в офісі НРП. Ці листи залишилися без відповіді.
60. У зв'язку з повідомленнями ЗМІ щодо аудиту фінансової декларації заявника, 2 травня 2017 року Фонд «Паноптикон» звернувся до ЦАБ з проханням розкрити, зокрема, скільки таких аудитів було проведено у 2017 році та практику щодо місця видачі дозволів на проведення таких аудитів відповідно до Закону «Про доступ до публічної інформації». 16 травня 2017 року ЦАБ відповіло, що у 2017 році було проведено 37 аудитів достовірності фінансових декларацій. Щодо питання про практику ЦАБ зазначило, що не веде статистику щодо місця надання дозволу; однак також додало, що аудити часто проводяться за місцем роботи відповідної особи.
61. 9 серпня 2017 року адвокат заявника повідомив Департамент наглядових процедур ЦАБ про те, що заявник досі не отримав відповіді на свій лист від 16 лютого 2017 року. Крім того, кілька разів заявника викликали до ЦАБ для надання пояснень, попри те, що він повідомив про свою відпустку та професійні обов'язки як судді та члена НРП. Нарешті, заявник висловив серйозні сумніви щодо належного виконання офіцерами ЦАБ своїх законних повноважень з огляду на ненадання йому запитуваної інформації, вчинення процесуальних дій без урахування його доступності та численні заяви в ЗМІ щодо предмету розгляду справи.
62. 29 грудня 2017 року ЦАБ повідомило заявника та його дружину відповідно до статті 23(9) Закону «Про ЦАБ», що Варшавський окружний суд дозволив ЦАБ отримувати інформацію та дані щодо них із майже 300 банків і фінансових установ у Польщі.
63. Виявляється, що наприкінці 2017 року співробітники ЦАБ відвідали бухгалтерку заявника в неї в офісі, вимагаючи інформацію про податкові декларації заявника. Заявник стверджував, що, за словами його бухгалтерки, такий візит був дуже дивним і незвичним. Офіцери допитали бухгалтерку в неофіційній формі та не склали протокол цього допиту.
64. Заявник також стверджував, що під час аудиту, проведеного ЦАБ у його справі, бюро вжило багато інших надзвичайних заходів. Наприклад, офіцери особисто допитали чоловіка, який проживає на південному сході Польщі, який багато років тому купив у заявника трактор. Вони також розслідували купівлю землі в містечку у сільській

місцевості на південному сході Польщі, де заявник володів будинком для відпочинку. Ця покупка відбулася за двадцять два роки до аудиту ЦАБ.

65. Заявник стверджував, що у 2017 та 2018 роках його кілька разів допитували співробітники ЦАБ і він надав письмові показання. 12 січня 2018 року адвокату заявника було вручено аудиторський звіт (protokól kontroli), підготовлений ЦАБ. Він зробив певні заперечення проти нього, але ЦАБ їх не підтримало. Заявник відмовився підписати звіт. В інтерв'ю пресі він заявив, що відмовився це зробити, оскільки заперечував підстави для аудиту та його тривалість.
66. Уряд стверджував, що результати аудиту, засновані на офіційних документах, отриманих від державних органів, а також від фінансових установ, стали основою для звіту щодо встановлених порушень, який був поданий до Краківської окружної прокуратури з метою кримінально-правової оцінки.
67. Заявник стверджував, що він не був поінформований про будь-які подальші дії, вжиті ЦАБ після того, як у його справі було підготовлено аудиторський звіт. Згідно з повідомленнями ЗМІ та заявами прес-служби ЦАБ, у квітні

2018 року аудиторський звіт було передано до Краківської окружної прокуратури. Заявник стверджував, що звіт не був заявою про кримінальне правопорушення, а був поданий для передачі до компетентного податкового органу. На його думку, звіт потрібно було безпосередньо передати до податкової. Заявник ніколи не був поінформований про будь-яке розслідування прокурором своїх фінансових чи податкових справ.

68. Уряд стверджував, що аудиторська діяльність, яка полягала у зборі звітів, також проводилася щодо інших осіб із соціального та професійного кола заявника; однак вони мали форму не допитів, а добровільних заяв про інформацію щодо майнових справ заявника. Офіцери перевірили дані, які заявник та його дружина включили до своїх фінансових декларацій, тому під час аудиту звернулися до компетентних органів та національних фінансових установ. Це була стандартна процедура, яка впливала з мети аудиту.
69. Заявника також кілька разів викликали до прокуратури, яка підпорядковується Міністру юстиції – Генеральному прокурору; проте він не був поінформований про свій статус у зв'язку з цим питанням.

Е. Перевірка роботи заявника за замовленням Міністерства юстиції

70. Заявник надав копію анонімного листа, адресованого Міністру юстиції та отриманого 28 квітня 2017 року. У листі, зокрема, було зазначено:

«Шановний пане Міністр!

Тримаю кулаки за реформу, яку ви проводите! Від щирого серця підтримую вас і тих, хто з вами працює. Треба навести лад у Польщі з усіма тими... групами інтересів, що виступають проти розвитку. ...

... Мене обурює ставлення та агресивні висловлювання цього судді [заявника], тим більше, що він — обличчя «неординарної касти». Мені дуже цікаво дізнатися, як участь судді Журека в боротьбі проти вас впливає на його головний обов'язок — судити. Мені цікаво, чи справді він проводить у залі суду стільки часу, скільки його колеги-судді. Як він може

розумно виносити справедливі рішення від імені Республіки Польща, якщо він більше часу проводить на TVN [приватний телеканал], ніж читає документи. Мені, як платнику податків, хотілося б знати, скільки часу суддя Журек витрачає в суді на роботу по суті та на ухвалення рішень, а скільки — на політику. ...

... Я думаю, вам потрібно знати, пане Міністре, що в Кракові ходять чутки, що зустрітися з суддею Журеком у залі суду практично неможливо, і що мотивування [його рішень] пишуть для нього його помічники, яких у нього, виявляється, аж двоє! Будь ласка, перевірте це».

71. 29 квітня 2017 року, через день після отримання листа, Міністерство юстиції надіслало запит на інформацію Заступнику Голови Краківського апеляційного суду «у зв'язку з

інформацією, отриманою 28 квітня 2017 року, про порушення у виконанні судових обов'язків судді Вальдемара Журека в Краківському окружному суді». Міністерство побажало отримати інформацію про те, чи заявник вирішував справи відповідно до встановленого графіку та чи були скарги на ефективність провадження у справах, що ним розглядалися. Воно також попросило надати статистичну інформацію про кількість засідань, проведених заявником (відкриті та закриті засідання), а також кількість призначених і закритих ним справ у порівнянні із середнім показником у його палаті за 2015-2017 роки.

72. Міністерство також поцікавилася, чи користувався заявник підтримкою помічників-юристів і якими були правила призначення помічників йому та іншим суддям Краківського окружного суду. Воно також передало копію листа від 28 квітня 2017 року.
73. 11 травня 2017 року Голова Краківського апеляційного суду повідомив Міністерство юстиції, що перевінив виконання заявником своїх обов'язків судді у світлі доводів, зазначених Міністерством. Він також встановив, що скарг щодо ефективності провадження у справах заявника не було. На цій підставі він визначив, що «стверджуваних порушень у виконанні суддею Вальдемаром Журеком своїх обов'язків у Краківському окружному суді не було».
74. Голова Краківського апеляційного суду також заявив, що робота Краківського окружного

суду підлягає постійному нагляду Голови цього суду. Такий нагляд також здійснював Голова Палати, в якій працював заявник. Цей нагляд не дав жодних підстав для вжиття наглядових заходів щодо заявника.

75. Голова Краківського апеляційного суду також висловив сумніви щодо підстав для вжиття дій для перевірки стверджуваних порушень у виконанні заявником обов'язків судді. Він зазначив, що якщо не враховувати той факт, що підставою для таких дій став анонімний лист, зміст якого був образливим для суддів, оскаржуваний лист не спричинив виникнення сумнівів щодо наявності стверджуваних порушень.
76. 13 травня 2017 року Міністерство звернулося до Голови Краківського апеляційного суду з проханням надати додаткову інформацію про помічників заявника і статистичні дані, як запитувалося раніше.
77. 19 травня 2017 року Голова Краківського апеляційного суду поінформував Міністерство про підтримку помічника юриста, призначеного заявникові, та правила, які застосовуються у цьому відношенні в Краківському окружному суді. Крім того, він відповів, що неможливо надати статистичні дані щодо навантаження заявника у порівнянні із середнім навантаженням інших суддів цього суду, оскільки не існує порівняльної групи суддів, які б виконували свої суддівські обов'язки так само, як заявник.

Ф. Звільнення заявника з посади судді-спікера Краківського окружного суду

78. У листопаді 2017 року Міністр юстиції звільнив суддю В.М. з посади Голови Краківського окружного суду. Це рішення було прийнято на підставі Закону від 12 липня 2017 року про внесення змін до Закону «Про організацію загальних судів», який надав Міністру повноваження звільняти та призначати на власний розсуд голів загальних судів протягом шести місяців після набрання чинності законом (див. пункт 25 вище; щоб отримати додаткову інформацію, див. також «Брода і Бояра проти Польщі», №№ 26691/18 і 27367/18, п. 33, від 29 червня 2021 р.; у цьому рішенні

Суд встановив, що заявники, двоє заступників голів судів, були позбавлені права доступу до суду, в порушення статті 6 § 1, у зв'язку з рішеннями Міністра про їх усунення з посад до закінчення строку їхніх повноважень згідно з вищезазначеним Законом від 12 липня 2017 р.). 9 січня 2018 року Міністр юстиції призначив пані D.P.-W. новою Головою Краківського окружного суду на підставі тих самих перехідних положень. 6 березня 2018 року Сейм обрав пані D.P.-W. однією із суддів нового складу НРП.

79. Листом від 15 січня 2018 року Голова

Краківського окружного суду повідомила заявника, що звільнила його з посади судді-спікера цього суду після отримання позитивного висновку Президії (*Board, Kolegium*) Краківського окружного суду.

80. Заявник стверджував, що під час засідання Президії 15 січня 2018 року її члени не дали висновку щодо його звільнення з посади судді-спікера цього суду. Наприкінці зустрічі Голова Краківського окружного суду неофіційно повідомила членів Президії, що вона розглядає можливість звільнити заявника з цієї посади, і лише один член Президії, суддя J.K. заперечував проти звільнення; ніхто з інших членів Президії не висловив своєї думки з цього приводу. Попри те, що запит про надання висновку щодо звільнення заявника не було включено до порядку денного Президії або не було винесено на голосування того дня, інформація про те, що Президія дала позитивний висновок, була включена до протоколу засідання Президії. Ці події, серед іншого, згодом стали основою позову, поданого заявником проти Краківського окружного суду про порушення принципу рівного ставлення у сфері праці. Справа перебуває на розгляді в окружному суді Катовіце (справа № IX P 63/19).
81. 18 січня 2018 року новий суддя-спікер Краківського окружного суду опублікував пресреліз на вебсайті суду, в якому зазначено, що Голова Краківського окружного суду звільнила заявника з посади судді-спікера після отримання позитивного висновку Президії. На думку заявника, цей пресреліз було опубліковано з метою інформування громадськості про те, що його робота нібито була негативно оцінена більшою групою суддів.
82. 22 січня 2018 року члени Президії звернулися до Голови Краківського окружного суду з проханням скликати засідання Президії на 29 січня 2018 року. Голова Краківського окружного суду не відреагувала на це прохання.
83. 29 січня 2018 року шість із восьми членів Президії Краківського окружного суду склали свої повноваження. 30 січня 2018 року вони опублікували заяву, в якій пояснювали, що їхнє рішення було мотивоване відсутністю можливості подальшої співпраці з Головою Краківського окружного суду, яка згідно із

законом діє як Голова Президії. Вони зазначили, що було недоцільно зазначати в протоколі засідання Президії від 15 січня 2018 року, що остання дала схвальний висновок щодо звільнення заявника з посади судді-спікера суду. Крім того, було недоречно зазначати в протоколі, що Президія дала згоду на звільнення заявника, оскільки Президія могла лише дати висновок з цього питання. Крім того, це питання не було винесено на голосування.

84. 26 лютого 2018 року Збори суддів Краківського окружного суду прийняли резолюцію, у якій у відповідній частині йдеться:

«1. Збори ... висловлюють свою подяку судді Вальдемару Журеку з Краківського окружного суду за його багаторічну роботу на посаді судді-спікера Краківського окружного суду, а також члена і водночас речника НРП. Суддя Вальдемар Журек послідовно й водночас професійно відстоював незалежність судів і суддів, що — у той час, коли виконавча та законодавча влада, порушуючи принципи, які випливають із Конституції, вжили ряд дій з метою підпорядкування судової влади політичним міркуванням — було надзвичайно важким і сміливим вчинком. Цитуючи слова із нагороди «Золоті абзаци», яку суддя Вальдемар Журек отримав у 2016 році, скажемо, що він «завжди був там, де потрібно було захищати основи демократичної правової держави». Завдяки своєму цілковито відданому ставленню суддя Вальдемар Журек став «обличчям польського правосуддя», що заслуговує найвищої поваги та визнання.

2. Збори... звертають увагу на той факт, що щодо судді Вальдемара Журека правоохоронні органи, підпорядковані політичним діям протягом близько двох років, а нещодавно також новопризначена Голова [окружного] суду, вжили репресивних дій, які виявляються, серед іншого у наступному:

- п'ять допитів прокуратурою та ЦАБ в ході безпідставних проваджень щодо аудиту фінансових декларацій [заявника], які фактично тривали вже майже півтора роки, тоді як, всупереч закону, протягом шести місяців ведеться провадження без офіційного відкриття та без повідомлення його про цей факт;*

- незаконне вторгнення офіцерів ЦАБ в закриту зону засідань конституційного органу Республіки Польща, тобто НРП, з метою вручення повістки [заявнику], яка також могла бути вручена поштою;
- допит із ознаками переслідування сімдесятирічних батьків судді Вальдемара Журека;
- офіцери ЦАБ безпідставно дошкуляють деяким сусідам судді Вальдемара Журека або особі, яка займається його податками;
- наклепницька кампанія в громадських ЗМІ проти судді Вальдемара Журека, яка призвела до хвилі ненависті на його адресу у формі численних телефонних дзвінків і текстових повідомлень, включаючи погрози;
- необґрунтований аудит фінансового становища дружини судді Вальдемара Журека, яка зараз перебуває на шостому місяці вагітності;
- перевірка справ, які розглядає суддя Вальдемар Журек за дорученням Міністра юстиції на підставі анонімного листа;
- звільнення з ознаками переслідування судді

Вальдемара Журека з посади судді-спікера суду, незважаючи на відсутність необхідного висновку колегії суду, а потім переслідування однієї з осіб, яка виступала проти такої діяльності — судді Е.Е., якого звільнено з посади Голови Велицького окружного суду;

- спроби переконати осіб, які співпрацюють із суддею Вальдемаром Журеком, зробити негативні заяви щодо його роботи.

Враховуючи час і контекст дій щодо [заявника], які описані вище, цілком обґрунтованим є висновок про те, що вони спрямовані на тиск на нього і залякування у зв'язку з його діяльністю із захисту незалежності судів та суддів. Ці дії, які всі ми вважаємо безпідставними й протиправними, нагадують переслідування політичних опонентів владою часів Польської Народної Республіки. Вищеописані дії нагадують системи контролю над громадянами й індивідуальних репресій, що використовуються спецслужбами в авторитарних системах, що призвело до багатьох порушень прав людини в минулому. Збори рішуче засуджують такий тип дій проти судді, який водночас є членом і речником конституційного органу Республіки Польща — НРП».

G. Розсекречення фінансової декларації заявника

85. 17 травня 2018 року заявник звернувся до Голови Краківського апеляційного суду з проханням надати його фінансовій декларації, яка інакше мала бути оприлюднена в інтернеті, конфіденційний статус. Він висловив стурбованість своєю безпекою та безпекою своєї родини через погрози, отримані електронною поштою та телефоном. 24 травня

2018 року Голова апеляційного суду задовольнив клопотання заявника. 16 червня 2018 року Міністр юстиції, без пояснення причин, скасував рішення Голови апеляційного суду та вирішив розсекретити фінансову декларацію заявника. Рішення Міністра перегляду не підлягало.

H. Розгляд дисциплінарного провадження щодо заявника

86. Для того, щоб представити вичерпну інформацію про свою поточну ситуацію, заявник стверджував, що проти нього було порушено щонайменше п'ять дисциплінарних проваджень. Два із цих проваджень перебувають на розгляді в Дисциплінарному суді Апеляційного суду Катовіце, а решта розглядаються в Дисциплінарній палаті Верховного Суду.

87. У першій справі, яка розглядалася в Дисциплінарному суді Апеляційного суду Катовіце (№ ASD 1/19), 2 березня 2019 року заявника було звинувачено у вчиненні дисциплінарного проступку, пов'язаному з приниженням гідності посади судді через те, що він відмовився виконувати обов'язки судді в період з 1 вересня по 15 жовтня 2018 року в Першій Цивільній палаті (палата

- першої інстанції) Краківського окружного суду. Заявник був переведений до цієї Палати проти власної волі Головою Краківського окружного суду пані D.P.-W. 27 серпня 2018 року. Заявник стверджував, що таке переведення з апеляційної палати, яка розглядає цивільні справи як суд другої інстанції, до палати, що розглядає справи як суд першої інстанції, є додатковим репресивним заходом щодо нього. 10 вересня 2018 року заявник оскаржив це рішення. У провадженні, ініційованому за його скаргою, Верховний Суд направив преюдиційний запит до Суду Європейського Союзу (CJEU). Останній виніс рішення 6 жовтня 2021 року (C-487/19, EU:C:2021:798; див. «Advance Pharma sp. z o.o. проти Польщі», № 1469/20, пп. 144-149 і 216, 3 лютого 2022 р.).
88. У другій справі, яка перебуває на розгляді в Дисциплінарному суді Апеляційного суду Катовіце (№ ASD 4/19), 21 жовтня 2019 року заявника було звинувачено в тому самому дисциплінарному проступку, оскільки він виступив із політичним маніфестом в інтерв'ю для преси, де виклав свої погляди на функціонування конституційних органів держави, а саме Конституційного Суду та нової НРП, а також поставив під сумнів законність призначення K.Z. на посаду судді Верховного Суду.
89. 22 листопада 2018 року суддя M.L., заступник керівника з питань дисциплінарних справ щодо суддів загальних судів (Zastępca Rzecznika Dyscyplinarnego Sędziów Sądów Powszechnych) звинуватив заявника у скоєнні двох дисциплінарних проступків. Перше звинувачення стосувалося неподання заявником податкової декларації з продажу трактора John Deere 440 Skider, а друге — несплати податку з цивільно-правових операцій щодо продажу трактора. Схоже, що це провадження є наслідком аудиту фінансових декларацій заявника Центральним антикорупційним бюро.
90. 28 травня 2020 року суддя P.W.R., заступник керівника з питань дисциплінарних справ для суддів загальних судів, звинуватив заявника у вчиненні дисциплінарного проступку у пониженні гідності посади судді, зокрема через оскарження ефективності призначення K.Z. на посаду судді Верховного Суду та через те, що було поставлено під сумнів його статус виконуючого обов'язків Першого Голови Верховного Суду. Це дисциплінарне провадження стало реакцією на позов, поданий заявником до Палати праці та соціального захисту Верховного Суду, в якому він намагався встановити відсутність офіційного статусу K.Z., який був призначений суддею Верховного Суду за участі нової НРП. У цьому провадженні Верховний Суд вирішив подати преюдиційний запит до Суду Європейського Союзу (CJEU). Більш детальний опис порядку призначення на посаду судді K.Z. можна знайти в рішенні Суду у справі «Advance Pharma sp. z o.o. проти Польщі», № 1469/20 від 3 лютого 2022 року, в якій Суд постановив, що судовий склад Палати у цивільних справах Верховного Суду у складі судді K.Z. не був «судом, встановленим законом» у значенні статті 6 § 1 Конвенції та що йому бракувало незалежності та неупередженості, яких вимагає це положення (див. пп. 26-27, 34-35, 44-52, 93 та 349-353).

I. Інші матеріали

91. У 2019 році організація Amnesty International опублікувала звіт під назвою «Польща: вільні суди, вільні люди. Судді за свою незалежність». У звіті містився такий уривок:

«3. Вплив на суддів

...

На ранніх етапах «реформи» судової системи влада та провладні ЗМІ націлювалися на невелику кількість окремих суддів, які публічно виступали проти неї.

Протягом кількох років залякувань і переслідувань зазнавав Вальдемар Журек, суддя окружного суду в Кракові, який був речником НРП до березня 2018 року.

Як речник НРП, суддя Журек висловлював критику публічно, через ЗМІ, з 2016 року, коли Уряд вперше спробував втрутитися в незалежність судової системи, націлившись на Конституційний Суд. У відповідь різні органи влади почали проти судді Журек та членів його родини розслідування й дисциплінарні

провадження. Суддя Журек також був об'єктом негативної кампанії зі сторони проурядових ЗМІ, включаючи національне телебачення [виноска опущена], під час якої він отримував гнівні листи й образливі та погрозливі текстові повідомлення [виноска опущена]. Протягом кількох місяців у 2016 та 2017 роках Центральне антикорупційне бюро (ЦАБ) провело розслідування фінансових справ судді Журека. Збори суддів Округового суду в Кракові висловили занепокоєння щодо процесуальних порушень у розслідуванні, оскільки воно «проводилося без офіційного рішення та без належного оголошення протягом [перших] 6 місяців [виноска опущена]». Суддя Журек повідомив про вторгнення офіцерів ЦАБ в його будинок і офіс [виноска опущена]. Зрештою, у січні 2018 року розслідування ЦАБ дійшло висновку, що суддя Журек не був причетний до серйозних порушень закону, окрім непослідовного звітування про отримані добові.

Суддя Журек також зіткнувся з кількома дисциплінарними провадженнями, включаючи розслідування за його участь у протестах на захист незалежності судової системи в липні 2017 року. У 2017 році провладна газета *Gazeta Polska* закликала до такого провадження після виступу судді Журека на протесті 16 липня 2017 року у Варшаві. Однак дисциплінарний прокурор Апеляційного суду в Кракові в серпні 2017 року дійшов висновку, що підстав для такого кроку не було [виноска опущена].

92. У 2020 році судді Асоціації суддів Польщі «Юстиція» та прокурор Асоціації прокурорів *Lex Super Omnia* («Закон понад усе») опублікували звіт під назвою «Правосуддя під тиском». У відповідній частині звіту зазначалося:

«29. Вальдемар ЖУРЕК — суддя Краківського окружного суду

Суддя Вальдемар Журек був членом НРП протягом двох строків повноважень, а до березня 2018 року був речником Ради. Суддя — член правління Асоціації суддів «Феміда» і неодноразово виступав у публічних дебатах щодо стану верховенства права в Польщі, а у своїх заявах завжди сміливо захищав незалежність судів, незалежність суддів і принципи правової демократичної держави, відкрито критикуючи неконституційні зміни, здійснені у сфері правосуддя тими, хто зараз перебуває при владі. У січні 2018 року суддю Вальдемара Журека було звільнено з посади [судді-спікера] окружного суду в Кракові. У липні 2018 року суддю Вальдемара Журека перевели з 2-ї апеляційної цивільної палати до 1-ї цивільної палати (1-ша інстанція), що було розкритиковане Асоціацією суддів «Феміда» та Асоціацією суддів Польщі «Юстиція», які описали це рішення як політично мотивоване переслідування цього судді та як спробу залякати суддів, які відкрито виступають проти дій, спрямованих на політичне підпорядкування правосуддю. Суддя Вальдемар Журек взяв участь у зустрічах із громадянами, на яких обговорювалися поточні зміни у системі правосуддя, зокрема щодо незалежності судів і незалежності суддів. Громадянська активність судді Вальдемара Журека викликала реакцію дисциплінарного прокурора, який, серед іншого, почав перевіряти професійну діяльність судді, щоб знайти підстави для порушення дисциплінарного провадження».

ВІДПОВІДНА ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ТА ПРАКТИКА

I. МАТЕРІАЛ, ЩО СТОСУЄТЬСЯ СКАРГИ ЗА СТАТТЕЮ 6 § 1

93. Національне, міжнародне законодавство та законодавство ЄС, що стосуються скарги заявника щодо дострокового припинення

його повноважень як члена НРП, було викладено у справі «Гженда проти Польщі» ([ВП], № 43572/18, пп. 64-169, 15 березня 2022 р.).

II. МАТЕРІАЛ, ЩО СТОСУЄТЬСЯ СКАРГИ ЗА СТАТТЕЮ 10

A. Національне законодавство

1. Закон від 9 червня 2006 року про Центральне антикорупційне бюро (Ustawa z dnia 9 czerwca 2006 o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym — Закон «Про ЦАБ»)

94. Центральне антикорупційне бюро було створено як спеціальну службу для боротьби з корупцією, зокрема в органах державної влади та місцевого самоврядування, а також для боротьби з діяльністю, що завдає шкоди економічним інтересам держави (стаття 1 Закону «Про ЦАБ»).
95. Відповідно до статті 2(1)(5) Закону «Про ЦАБ» до повноважень бюро входить перевірка точності та правдивості фінансових декларацій, поданих особами, які займають державні посади. Відповідно до статті 23(1) і (4) Закону

«Про ЦАБ» бюро може отримати, за умови схвалення судом, інформацію від банків та інших фінансових установ щодо особи, чия фінансова декларація перевіряється.

96. Стаття 33(1) Закону «Про ЦАБ» передбачає, що аудит може проводитися відповідно до програми аудиту, затвердженої Головою ЦАБ або його заступником. Згідно з статтею 33(3) Закону перевірка здійснюється офіцерами ЦАБ на підставі службової картки й особистого дозволу, виданого Головою ЦАБ.

2. Фінансові декларації суддів

97. Згідно з статтею 87(1) Закону «Про організацію загальних судів» (Ustawa o ustroju sądów powszechnych), у редакції, чинній на відповідний час, судді зобов'язані подавати фінансову декларацію щодо свого особистого майна та майна, на яке поширюється режим спільної власності подружжя, до компетентного голови апеляційного суду. Декларація повинна містити, зокрема, інформацію про готівку, нерухомість, рухоме майно вартістю понад 10 000 злотих, акції, паї та фінансові інструменти, якими володіє суддя.
98. Згідно з статтею 87(6) Закону «Про організацію загальних судів» інформація, що міститься у фінансовій декларації, — відкрита, за

винятком адреси відповідної особи та місця знаходження нерухомого майна. Цією ж нормою передбачено, що за клопотанням судді уповноважена особа, яка збирає декларацію, може прийняти рішення про засекречування відомостей, що містяться в декларації, якщо розголошення цих відомостей може становити загрозу для особи, яка подає декларацію, або для її родичів. Проте Міністр юстиції має право розсекретити такі декларації суддів.

99. Фінансові декларації публікуються в Бюлетені громадської інформації не пізніше 30 червня кожного року (стаття 87(6a)).

3. Суддя-спікер суду

100. Відповідно до статті 33 § 1 Постанови Міністра юстиції про Регламент роботи загальних судів від 23 грудня 2015 року завдання, пов'язані зі співробітництвом між судом і ЗМІ, виконуються головою або заступником голови суду. В Апеляційному суді та окружному суді голова відповідного суду може призначити для виконання цих завдань суддю-спікера (стаття 33§ 2).

Суддя-спікер підпорядковується безпосередньо голові цього суду (стаття 33 § 3).

101. Згідно з статтею 31(1)(1) Закону «Про організацію загальних судів» рада окружного суду висловлює думку щодо призначення судді-спікера та будь-якого звільнення з цієї посади.

V. Міжнародне право

1. Організація Об'єднаних Націй

(а) Основні принципи незалежності судової влади

102. Основні принципи незалежності судової влади були прийняті Сьомим Конгресом

ООН щодо запобігання злочинності та проблем поводження з правопорушниками,

який відбувся в Мілані у 1985 році. Вони були схвалені резолюціями Генеральної Асамблеї ООН 40/32 від 29 листопада 1985 року та 40/146 від 13 грудня 1985 року. Відповідні уривки передбачають наступне:

«8. Відповідно до Загальної декларації прав людини члени судової влади, як і інші

громадяни, мають право на свободу вираження поглядів, переконань, об'єднань і зібрань; однак за умови, що, користуючись такими правами, судді завжди поводитимуться таким чином, щоб зберегти гідність своєї посади та безсторонність і незалежність судової влади».

(b) Спеціальний доповідач ООН з питань незалежності суддів та адвокатів

103. 24 червня 2019 року Спеціальний доповідач ООН з питань незалежності суддів та адвокатів пан Дієго Гарда-Сайан подав Раді з прав людини звіт щодо свободи вираження поглядів, об'єднань та зібрань суддів і прокурорів. Стосовного обговорюваного питання можна виділити такі рекомендації:

«101. Користуючись свободою вираження поглядів, судді та прокурори повинні пам'ятати про свою відповідальність і обов'язки як державних службовців і проявляти стриманість у висловленні поглядів і думок за будь-яких обставин, коли, в очах розумного спостерігача, їхні заяви можуть поставити під загрозу

їхню незалежність або безсторонність чи скомпрометувати посаду.

102. Як загальний принцип, судді та прокурори повинні уникати участі в публічних суперечках. Проте в певних обмежених випадках вони можуть висловлювати свої погляди та думки з політично чутливих питань, наприклад, коли вони беруть участь у публічних дебатах щодо законодавства та політики, які можуть вплинути на судову систему чи прокуратуру. У ситуаціях, коли демократія та верховенство права знаходяться під загрозою, судді зобов'язані виступити на захист конституційного порядку та відновлення демократії».

2. Рада Європи

(a) Комітет Міністрів

104. Відповідні витяги з додатку до Рекомендації CM/Rec (2010)12 Комітету Міністрів державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та відповідальність, прийнятої 17 листопада 2010 року, передбачають:

«Розділ II — Зовнішня незалежність

...

19. Судочинство та питання, що стосуються здійснення правосуддя, становлять суспільний інтерес. Право на інформацію про судові питання слід, однак, здійснювати з урахуванням обмежень, що накладаються незалежністю

судової влади. Заохочується створення посад речників судів або служб з питань преси та зв'язку під відповідальність судів або при радах судової системи чи інших незалежних органах влади. Суддям слід проявляти стриманість у стосунках зі ЗМІ.

...

21. Судді можуть займатися діяльністю за межами своїх офіційних функцій. Щоб уникнути фактичного або уявного конфлікту інтересів, їхня участь має бути обмежена діяльністю, сумісною з їхньою безсторонністю та незалежністю».

(b) Парламентська Асамблея Ради Європи

105. У звіті Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Ради Європи від 6 січня 2020 року під назвою «Функціонування демократичних інституцій у Польщі» (док. 15025) зазначено, у відповідній частині:

«4. Дисциплінарне провадження щодо суддів

95. Як ми зазначали в попередніх розділах, основна мета реформи, розпочатої після парламентських виборів 2015 року, — поставити судову систему під твердий контроль правлячої більшості. У цьому контексті повідомлення про дисциплінарні провадження та переслідування суддів і прокурорів, які вважаються такими, що

діють проти інтересів правлячої більшості, або які відкрито критикували реформи, викликають сильне занепокоєння. Це особливо актуально після того, як нещодавно стало відомо про те, що кампанію переслідування суддів було організовано за участю провідних осіб Міністерства юстиції та Вищої Ради Правосуддя, які тісно пов'язані з нинішньою правлячою більшістю. ...

...

98. Згідно з Конституцією Польщі судді не можуть бути членами політичних партій або займатися діяльністю, яка була б несумісною з принципом незалежності судів і правосуддя. Хоча судді повинні утримуватися від політичної діяльності, закон чітко не визначає, що вважається політичною діяльністю і що захищається правом на свободу слова [виноска опущена]. Хоча ми погоджуємося із заборонаю партійно-політичної діяльності суддів, вона не може призвести до заборони суддям мати можливість висловлювати думку щодо правової системи та змін до неї, які б безпосередньо торкнулися їх».

106. У звіті Комітету з правових питань і прав людини Парламентської Асамблеї Ради Європи від 5 січня 2021 року під назвою «Судді в Польщі та Республіці Молдова повинні залишатися незалежними» (док. 15204) зазначено, що:

(с) Комісар Ради Європи з прав людини

107. Комісар з прав людини пані Дуня Міятович здійснила візит до Польщі з 11 по 15 березня 2019 року. У звіті про цей візит, опублікованому 28 червня 2019 року, у відповідній частині зазначено:

«1.5 Масові звільнення та дисциплінарні провадження щодо суддів і прокурорів

...

49. Комісар нагадує, що судді та прокурори мають право з дотриманням пропорційності висловлювати свою точку зору з питань, що становлять суспільний інтерес, у тому числі щодо реформування судової системи та прокуратури, і в цьому повинна бути забезпечена їхня свобода. ...

«4. Зміни у функціонуванні судової системи в Польщі

36. За словами авторів резолюції, «у Польщі суди залишаються останньою інстанцією для численних переслідуваних правозахисників», а «неслухняні судді, як-от Ігор Тулея, Войцех Ленчевський, Домінік Чешкевич і Вальдемар Журек, зазнають дисциплінарних наслідків від новопризначених голів судів». ...

4.5. Загальні суди

...

66. Кільком суддям навіть погрожували. Суддя Вальдемар Журек, наприклад, отримував гнівні повідомлення з 2016 року і став предметом принаймні п'яти дисциплінарних або «роз'яснювальних» проваджень. ...

4.7. Останні події

...

79. Суддя Вальдемар Журек. колишній член НРП, який, як відомо, критикував її реформу, став суб'єктом дисциплінарного провадження, розпочатого відповідно до Закону від 20 грудня 2019 року, за те, що поставив під сумнів обґрунтованість призначення судді до В[ерховного] С[уду] (пана К.З.)».

50. Комісар вважає, що, окрім осіб, яких це безпосередньо стосується, дисциплінарне провадження, ймовірно, матиме стримувальний вплив на інших суддів і прокурорів, які бажають брати участь у публічних дебатах щодо питань, пов'язаних із відправленням правосуддя та судовою системою, що, на думку Європейського Суду з прав людини, працює на шкоду суспільству в цілому [виноска опущена]. Пані Комісар зазначає, що представники судової системи та прокуратури в Польщі, які публічно висловлюють свої погляди на реформу, що стосується їхніх професій, зазнають реального ризику для своєї кар'єри. Спосіб проведення деяких дисциплінарних проваджень, про який Комісару повідомляли різні співрозмовники в Польщі (включно із суддями та прокурорами),

і як описано в повідомленнях ЗМІ, зрозуміло сприймався як залякування та/або як спроба змусити замовкнути відвертих суддів і прокурорів чи тих, які висловлювали критику. Комісар закликає органи влади забезпечити,

щоб дисциплінарні провадження не були інструменталізованими, і забезпечити право на справедливий суд будь-якої особи, якої це стосується».

(d) Європейська комісія «За демократію через право» (Венеціанська комісія)

108. Венеціанська комісія у звіті про свободу вираження поглядів суддів, ухваленому на 103-му пленарному засіданні (Венеція, 19-20 червня 2015 р., CDL-AD (2015)018), зазначила, у відповідній частині:

«80. Європейські законодавчі та конституційні положення і відповідна прецедентна практика показують, що гарантії свободи вираження поглядів поширюються також на державних

службовців, включаючи суддів. Але специфіка обов'язків і відповідальності, які покладаються на суддів, і необхідність забезпечення безсторонності та незалежності судової влади вважаються законними цілями для встановлення конкретних обмежень на свободу вираження поглядів, об'єднання та зібрань суддів, включаючи їхню політичну діяльність».

(e) Консультативна Рада Європейських суддів (CCJE/КРЕС)

109. У відповідній частині висновку № 3 КРЕС про принципи та правила, що регулюють професійну поведінку суддів, зокрема етику, несумісну поведінку та безсторонність, що був прийнятий 19 листопада 2002 року, зазначено:

«b. Безсторонність та поведінка суддів за межами суду

27. Судді не повинні бути ізольовані від суспільства, в якому вони живуть, оскільки судова система може нормально функціонувати лише тоді, коли судді мають контакт із реальністю. Крім того, як громадяни, судді користуються основними правами та свободами, захищеними, зокрема, Європейською конвенцією з прав людини (свобода поглядів, релігійна свобода тощо). Таким чином, вони повинні мати свободу участі у позапрофесійній діяльності за власним вибором.

28. Однак така діяльність може поставити під загрозу їхню безсторонність, а інколи навіть незалежність. Таким чином, необхідно знайти розумний баланс між ступенем участі суддів у суспільстві та необхідністю того, щоб вони були незалежними й безсторонніми під час виконання своїх обов'язків. Зрештою, завжди слід ставити питання, чи в конкретному соціальному контексті та в очах розумного й поінформованого спостерігача суддя брав участь у діяльності, яка могла б об'єктивно поставити під загрозу його/її незалежність

або безсторонність.

...

33. Дискусії в рамках КРЕС показали необхідність досягнення балансу між свободою думки та вираження поглядів суддів і вимогою нейтральності. Таким чином, необхідно, щоб судді, навіть якщо їх членство в політичній партії чи участь у публічних дебатах щодо основних проблем суспільства не можуть бути заборонені, утримувались принаймні від будь-якої політичної діяльності, яка може поставити під загрозу їхню незалежність або загрожувати видимості безсторонності.

34. Проте суддям слід дозволити брати участь у певних дебатах щодо національної судової політики. Вони повинні мати можливість того, щоб з ними консультувалися, а вони брали активну участь у підготовці законодавства, яке стосується їхнього статуту і, загалом, функціонування судової системи. Ця тема також піднімає питання про те, чи слід дозволити суддям вступати до профспілок. Згідно з принципами свободи вираження поглядів і переконань, судді можуть користуватися правом вступати до профспілок (свобода об'єднань), хоча можуть бути обмежені у праві на страйк».

110. Велика хартія суддів (Основні принципи) була прийнята в листопаді 2010 року. Ось відповідні уривки з неї:

«Незалежність судової влади

...

3. Незалежність судової влади має бути законодавчою, функціональною та фінансовою. Вона має бути гарантованою стосовно інших державних органів влади, тих, хто шукає правосуддя, інших суддів і суспільства в цілому за допомогою національних правил на найвищому рівні. Держава та кожен суддя відповідають за сприяння та захист судової незалежності.

...

Гарантії незалежності

9. Судова влада має брати участь у всіх рішеннях, які впливають на практику виконання судових функцій (організація судів, процедури, інше законодавство)».

111. У відповідній частині висновку № 18 КРЄС щодо положення судової влади та її зв'язку з іншими органами державної влади в сучасній демократії, що був ухвалений 16 жовтня 2015 року, зазначено:

«VII. Необхідність обмежень у відносинах між трьома гілками влади

...

А. «Обмеження судової влади»

...

41. У відносинах з двома іншими гілками державної влади судова влада повинна прагнути уникати того, щоб її розглядали як таку, яка охороняє лише власні інтереси, і таким чином не перебільшувати важливі для неї питання. Натомість судова влада має нести відповідальність за суспільство, якому вона служить. Судова влада повинна виявляти розуміння до потреб суспільства та потреб державного бюджету і відповідальність за них. Судова влада може надати свої ідеї щодо можливого впливу запропонованих законів або рішень виконавчої влади на здатність судової влади виконувати свою конституційну роль. Судові органи також повинні подбати про те, щоб не виступати проти всіх запропонованих змін у судовій системі, називаючи їх нападом

на незалежність суддів. Однак, якщо судова незалежність або здатність судової влади виконувати свою конституційну роль знаходяться під загрозою або піддаються нападу, судова влада повинна безстрашно захищати свою позицію.

Приклади рішень, які можуть підпадати під ці категорії, — масове скорочення надання правової допомоги або закриття судів з економічних чи політичних причин.

42. Якщо необхідно піддати критиці іншу гілку влади або окремого її члена під час ухвалення судового рішення у спорі або коли це необхідно в інтересах суспільства, це має бути зроблено. Наприклад, тому суди можуть критикувати законодавство або неспроможність законодавчого органу запровадити те, що суд вважатиме адекватним законодавством. Однак, як і у випадку з іншими гілками влади, критика судової влади повинна здійснюватися в атмосфері взаємної поваги. Судді, як і всі інші громадяни, мають право брати участь у публічних дебатах за умови, що це відповідає вимогам збереження їхньої незалежності чи безсторонності. Судова влада ніколи не повинна заохочувати непокору та неповагу до виконавчої та законодавчої влади. У своїх професійних і приватних стосунках з представниками інших органів влади судді повинні уникати будь-якого конфлікту інтересів і будь-якої поведінки, яка може створити враження, що суддівська незалежність і безсторонність, а також гідність судової влади загалом порушуються. Поки критика здійснюється в атмосфері взаємної поваги, вона може бути корисною для суспільства в цілому. Однак не можна надто часто наголошувати, що неприйнятно, щоб на обґрунтовані критичні коментарі судової влади щодо інших гілок влади відповідали усуненням з посади судді або іншими репресіями [виноска опущена]. КРЄС також наголошує, що неприпустима поведінка представників законодавчої та виконавчої влади та політиків може відбуватися у формі потурання, а в деяких випадках і підтримки агресії або навіть радикальних, насильницьких і протиправних дій проти судової влади [виноска опущена]. Пряма чи опосередкована підтримка таких дій проти

судової системи абсолютно неприйнятно. Такі дії не тільки становлять прямий напад на

незалежність суддів, вони також пригнічують законні публічні дебати суддів».

3. Інші матеріали

112. У відповідній частині Софійській декларації, прийнятій Генеральною асамблеєю Європейської мережі рад юстиції (ENCJ) 7 червня 2013 року, зазначено:

«(vii) Раціональна угода про те, що судді повинні зберігати мовчання щодо питань, які викликають політичні суперечки, не

повинна застосовуватися, коли під загрозою опиняються цілісність і незалежність судової системи. Зараз на європейській судовій системі лежить колективний обов'язок чітко й переконливо заявити про свою опозицію до пропозицій Уряду, які мають тенденцію підривати незалежність окремих суддів або судових рад».

ПРАВО

I. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 6 § 1 КОНВЕНЦІЇ

113. Заявник стверджував, що йому було відмовлено в доступі до суду, щоб оскаржити передчасне й нібито свавільне припинення його повноважень як судді-члена НРП. Він був обраний членом цього органу на чотирирічний строк, як це передбачено статтею 187 § 3 Конституції, і мав право залишатися на посаді протягом цього строку, тобто до 21 березня 2018 року. Він посилався на

статтю 6 § 1 Конвенції, у відповідній частині якої передбачено:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...».

A. Допустимість

1. Застосування статті 6

(а) Доводи Уряду

114. Уряд заперечував застосовність статті 6 § 1 Конвенції до цієї справи. Уряд стверджував, що згідно з польським законодавством права здійснювати державну владу не було, включаючи право судді бути обраним до НРП або залишатися на цій посаді. Крім того, у цій справі не було справжнього та серйозного «спору» щодо існування стверджуваного цивільного права заявника залишатися членом НРП.

115. Уряд посилався на рішення Конституційного Суду від 20 червня 2017 року (№ К 5/17), у якому деякі положення Закону «Про НРП» 2011 року були визнані неконституційними. На виконання згаданого вище рішення Конституційного Суду влада підготувала законопроект про внесення змін до Закону «Про НРП» 2011 року. Законопроект, який

згодом набув чинності як Закон про внесення змін 2017 року, відступив від принципу індивідуального характеру строку повноважень суддів-членів НРП та змінив порядок їхнього обрання. Уряд стверджував, що рішення про припинення повноважень заявника як члена НРП було законним. Це рішення стосувалося виключно його посади як члена НРП і не торкалося його статусу судді. Обґрунтування полягало у виконанні рішення Конституційного Суду в частині, що стосується характеру строку повноважень суддів НРП. Таким чином, це був лише технічний захід, спрямований на встановлення нового строку повноважень, узгодженого з відповідними конституційними положеннями.

116. Уряд стверджував, що членство заявника в

НРП не є «трудовими» чи будь-якими іншими подібними правовідносинами. Факт членства в НРП не міг розглядатися як право ні згідно з національним законодавством, ні згідно з Конвенцією, а мав відношення до здійснення публічної влади.

117. Що стосується першої умови тесту Ескелінена (*Eskelinen test*), Уряд стверджував, що згідно з польським законодавством заявник був позбавлений права на доступ до суду в частині, що стосується його місця в НРП. Це виключення діяло вже на дату його обрання до НРП, тому Закон про внесення змін 2017 року не вплинув на це. Уряд зазначив, що Закон «Про НРП» ніколи не передбачав будь-якої форми оскарження чи правового захисту у зв'язку із закінченням строку дії, припиненням або відмовою від повноважень членів цього органу. Питання, пов'язані з участю в НРП, не становили «справи» (*sprawa*) у значенні статті 45 § 1 Конституції, і як такі були виключені з права на суд *ratione materiae*. Уряд дійшов висновку, що національне законодавство «виключає доступ до суду» для індивідуальної скарги, заснованої на ствердженні незаконності припинення строку повноважень. Отже, перша умова тесту Ескелінена була виконана.
118. Що стосується другої умови тесту Ескелінена, Уряд стверджував, що предмет скарги заявника стосувався виключно здійснення державної влади. На думку Уряду,

(b) Доводи заявника

120. Заявник стверджував, що стаття 6 § 1 у цивільній частині застосовна до його справи. Він стверджував, що Конституція Польщі гарантує судді, обраному до НРП, право обіймати повний чотирирічний строк повноважень. Цей висновок впливає зі статті 60 у поєднанні зі статтею 187 § 3 Конституції. Таким чином, дострокове припинення його повноважень у НРП слід було розглядати як втручання в його особисте право на доступ до державної служби, а не як позбавлення здійснення публічної влади. Остання здійснювалося НРП як колективним органом, а не її окремими членами.
121. Заявник стверджував, що стабільність повноважень членів НРП — основа для

зміни до Закону про внесення змін 2017 року були пропорційними, оскільки мета полягала у пристосуванні правил виборів до відповідних положень Конституції, як їх тлумачив Конституційний Суд у своєму рішенні від 20 червня 2017 року (№ К 5/17). Уряд стверджував, що в практиці Конституційного Суду захист строку повноважень суддів НРП не розглядався як абсолютний. На думку Уряду, узгодженість змін, які уможливили роботу НРП відповідно до Конституції, виправдовує припинення строку повноважень суддів – членів НРП, які були обрані на основі попередніх положень. Крім того, «демократизація» процедури виборів до НРП становила важливий суспільний інтерес, який, в свою чергу, виправдовував дострокове припинення повноважень суддів НРП. У цьому контексті Уряд стверджував, що відповідно до Закону про внесення змін 2017 року судді – члени НРП мали обиратися Сеймом із числа суддів, які отримали відповідну підтримку інших суддів або громадян. Уряд дійшов висновку, що недопущення заявника до суду було виправдано об'єктивними причинами в інтересах держави. Отже, друга умова тесту Ескелінена також була виконана.

119. У цій справі, оскільки обидві умови тесту Ескелінена були виконані, скаргу заявника за статтею 6 § 1 слід вважати несумісною *ratione materiae*.

забезпечення належного функціонування цього органу. У своєму рішенні від 18 липня 2007 року (№ К 25/07) Конституційний Суд підкреслив, що лише надзвичайні обставини можуть бути підставою для припинення повноважень членів НРП. Заявник стверджував, що аргумент Уряду про те, що альтернативи скороченню строку його повноважень у зв'язку із запровадженням нової системи обрання суддів НРП не було, не можна вважати пропорційним або законним.

122. Що стосується першої умови тесту Ескелінена, заявник стверджував, що національне законодавство ніколи прямо не виключало доступ до суду для членів НРП, повноваження яких було достроково

припинено. Дострокове припинення в його справі було безпрецедентним. Закон «Про НРП», що був чинним на момент його обрання до Ради, не передбачав такого припинення, за винятком ситуацій, передбачених у статті 14 Закону. Припинення, про яке йдеться, було наслідком застосування закону до конкретного випадку та не мало ознак абстрактних правових норм. Не можна зробити висновок, що національне законодавство «прямо виключає доступ до суду» для позову, заснованого на ствердженні незаконності заходу, про який йдеться.

123. Що стосується другої умови тесту Ескелінена, то навіть припускаючи, що національне законодавство виключає доступ до суду в його справі, заявник стверджував, що виключення не ґрунтувалося на об'єктивних підставах в інтересах держави. По-перше, виключення мало значний вплив на його статус судді, оскільки він був обраний до НРП як суддя загального суду, а не як звичайний громадянин. Його обрання до НРП мало на

меті забезпечити належне функціонування НРП, органу, відповідального за забезпечення незалежності судової влади.

124. По-друге, заявник стверджував, що рішення Конституційного Суду від 20 червня 2017 року (№ К 5/17) слід розглядати як хибний привід, що виправдовує внесення змін до складу НРП в той час, коли законодавча процедура, ініційована Міністерством юстиції, тривала в парламенті. Більш того, оскаржуване рішення було недійсним і таким, що суперечить Конституції, через участь суддів М.М. та L.M у складі колегії суддів.
125. По-третє, виключення права на доступ до суду було несумісним з верховенством права. Скорочення строку повноважень заявника не можна розглядати як просто технічний захід. Радше це було серйозне порушення статті 187 § 3 Конституції та втручання у право на доступ до державної служби згідно зі статтею 60 Конституції.

(c) Доводи третіх осіб

126. Європейська мережа судових рад, організація Amnesty International спільно з Міжнародною комісією юристів, Гельсінський фонд з прав людини, Асоціація суддів Польщі «Юстиція», фонд «Судді для суддів» спільно з професором Л. Пехом та Комісаром з прав людини Республіки Польща надали свої письмові коментарі щодо справи, подібні до тих, які були зроблені раніше у справі «Гженда проти Польщі». Їхні доводи були узагальнені в рішенні у справі Гженди (пп. 205-239 вказаного вище рішення). Отримані доводи стосуються як прийнятності, так і суті скарги за статтею 6 § 1.

127. Асоціація суддів «Феміда», яка не брала участі у справі Гженди, надала свої зауваження у

цій справі. Щодо стабільності повноважень суддів-членів НРП, третя особа, яка вступила в процес, підтримала думку Комісара про те, що судді-члени мають право на захист у зв'язку з їхньою незмінюваністю, аналогічно тому захисту, який надається суддям, які виконують судові функції. Асоціація вважала, що в цьому контексті Суд повинен взяти до уваги відповідну судову практику Суду Європейського Союзу (СЄУ). Третя особа зазначила, що через зміну процедури обрання суддів до складу НРП ця процедура стала політизованою. Це також призвело до ситуації, коли НРП перестала виконувати свою конституційну роль охоронця незалежності судової влади.

(d) Оцінка суду

(i) Загальні принципи

128. Загальні принципи щодо застосовності статті 6 § 1 у «цивільному» аспекті нещодавно були підсумовані у справі «Гженда

проти Польщі» ([ВП], № 43572/18, пп. 257-264, 15 березня 2022 року).

(ii) Застосування загальних принципів до цієї справи

129. Суд зазначає, що заявник залишився на посаді судді Краківського окружного суду. 2 березня 2014 року він був переобраний до НРП строком на чотири роки представниками загальних зборів суддів окружних судів згідно з відповідними положеннями Конституції та чинного законодавства. Його другий строк на посаді в НРП розпочався 21 березня 2014 року і мав закінчитися 21 березня 2018 року.
130. У справі «Гженда проти Польщі» Велика Палата Суду розглянула питання про застосовність статті 6 § 1 до спору, що виник через дострокове припинення повноважень цього заявника як члена НРП, коли він все ще залишався чинним суддею (там само, п. 265). Те саме питання виникає і у цій справі.
131. Що стосується наявності права, Суд встановив у справі Гженди, що, зважаючи на положення статті 187 § 3 Конституції, у національному законодавстві існує небезпідставне право для судді, обраного до НРП, обіймати посаду повний строк, за винятком вичерпно перерахованих законодавчих винятків у статті 14(1) Закону «Про НРП» від 2011 року (там само, п. 282). Суд також постановив у справі Гженди, що існував справжній і серйозний спір щодо «права» обіймати посаду повний чотирирічний строк як суддя-член НРП (там само, п. 286).
132. Далі у цій справі Суд перевіряв, чи було «право», на яке претендував заявник, «цивільним» в автономному значенні статті 6 § 1 у світлі критеріїв, розроблених у справі «Вілхо Ескелінен та інші проти Фінляндії» ([ВП], № 63235/00, ЄСПЛ 2007-II). Що стосується першої умови тесту Ескелінена, а саме того, чи національне законодавство прямо виключає доступ до суду, Суд постановив, що перша умова може вважатися виконаною, якщо, навіть без прямого положення про це, було чітко показано, що національне законодавство виключає доступ до суду для відповідного типу спору («Гженда проти Польщі», цит. вище, § 292). Однак Суд залишив відкритим питання про відповідність першій умові тесту Ескелінена, зазначивши протилежні погляди сторін з цього приводу і взявши до уваги свій висновок щодо другої умови тесту (там само, п. 294).
133. Що стосується другої умови тесту Ескелінена, а саме того, чи було обмеження заявника доступу до суду виправданим об'єктивними причинами в інтересах держави, Суд постановив, що цієї умови дотримано не було (там само, п. 325). У цьому контексті Суд встановив, що посада заявника як обраного судді – члена НРП, органу, який конституційно відповідає за забезпечення незалежності судової влади, була достроково припинена на підставі дії закону за відсутності будь-якого судового нагляду за законністю цього заходу. Виключення заявника з основної гарантії захисту небезпідставного цивільного права, тісно пов'язаного із захистом незалежності суду, не може розглядатися як таке, що відповідає інтересам правової держави (там само, п. 326). Відповідно, у справі Гженди Суд визнав, що стаття 6 § 1 у цивільному аспекті застосовується у справі заявника.
134. У цій справі, з тих самих причин, які викладені у справі Гженди (там само, 266-329), Суд визнає, що стаття 6 § 1 застосовна. Таким чином, Суд відхиляє заперечення Уряду з цього приводу.

2. Статус жертви

135. Уряд стверджував, що членство в НРП відноситься до сфери здійснення публічної влади та як таке не є індивідуальним правом, яке захищає Конвенція. Сам факт усунення особи з посади, що передбачає виконання публічної влади, не слід розглядати як втручання в права людини. Таким чином, заявник не міг стверджувати, що він є жертвою порушення прав людини, захищених Конвенцією, і його заява була неприйнятною через відсутність статусу жертви.
136. Заявник оскаржив твердження Уряду.
137. Суд зазначає, що заперечення Уряду на підставі відсутності статусу жертви ґрунтується на тих самих аргументах, що й аргументи

щодо застосовності статті 6 до цієї справи, які Суд відхилив вище (див. пп. 114-117 вище). Оскільки Суд уже вирішив, що спір, який виник у зв'язку з достроковим припиненням повноважень заявника як члена

НПП, стосувався «цивільного права» у значенні статті 6 § 1 Конвенції, він вважає, що заперечення Уряду щодо відсутності статусу жертви має бути відхилено.

3. Заперечення, засноване на відсутності суттєвої шкоди

(a) Доводи сторін

138. Уряд також стверджував, що заява була неприйнятною через відсутність суттєвої шкоди у значенні статті 35 § 3(b) Конвенції. На думку Уряду заявник не зазнав жодної шкоди матеріального чи нематеріального характеру у зв'язку з припиненням строку його повноважень як члена НПП. На підтримку цього твердження Уряд посилався на свої попередні аргументи щодо застосовності статті 6 § 1.
139. Заявник стверджував, що його справу не можна було відхилити відповідно до статті 35 § 3(b), оскільки він зазнав значних збитків

у вигляді моральної шкоди, пов'язаної зі стражданнями, спричиненими порушенням його конвенційних прав. Крім того, повага до прав людини, визначених у Конвенції, вимагала розгляду його справи по суті, оскільки вона стосувалася взаємозв'язку між принципами поділу влади та ефективним захистом прав людини. Нарешті, його справа не була належним чином розглянута національним судом. Фактично він був позбавлений можливості оскаржити дострокове припинення повноважень у суді.

(b) Оцінка суду

140. Суд вважає, що заперечення на підставі статті 35 § 3(b) не може бути прийнято. Ця заява стосується питань, подібних до тих, що виникли у справі Гженди, де вважалося, що було порушено серйозні питання щодо тлумачення Конвенції чи протоколів до неї, і тому справу було передано на розгляд Великої Палати відповідно до статті 30 Конвенції. Таким чином, Суд вважає, що

умови, викладені в статті 35 § 3(b), не виконані, оскільки повага до прав людини, визначених у Конвенції та протоколах до неї, вимагає розгляду заяви по суті (див. згадану вище справу «Гженда проти Польщі», п. 332).

141. Таким чином, заперечення Уряду за статтею 35 § 3(b) Конвенції має бути відхилено.

4. Загальний висновок щодо прийнятності

142. Суд зазначає, що ця скарга не є ані явно необґрунтованою, ані неприйнятною з будь-яких інших підстав, перелічених у

статті 35 Конвенції. Тому вона має бути оголошена прийнятною.

В. Суть справи

1. Доводи заявника

143. Заявник стверджував, що не мав доступу до суду для визначення його цивільних прав

відповідно до статті 6 § 1 Конвенції.

2. Доводи Уряду

144. Уряд стверджував, що порушення положень статті 6 § 1 Конвенції не було. Уряд повторив свої аргументи щодо незастосовності цього

положення до цієї справи.

3. Оцінка суду

(a) Загальні принципи

145. Застосовні загальні принципи щодо права на доступ до суду були нещодавно підсумовані

у справі «Гженда проти Польщі» (цит. вище, §§ 342-343).

(b) Застосування загальних принципів до цієї справи

146. Суд зазначає, що залишив відкритим питання, чи було виконано першу умову тесту Ескелінена, беручи до уваги протилежні погляди сторін з цього питання, і оскільки, у будь-якому випадку, Суд дійшов висновку, що друга умова не була виконана (див. п. 132 вище). Проте Суд нагадує, що Уряд постійно стверджував, що для цілей статті 6 Конвенції доступ заявника до суду був виключений у будь-який час згідно з національним законодавством, як до припинення його повноважень як судді – члена НРП відповідно до Закону про внесення змін 2017 року, так і після цього припинення (див. пункт 117 вище). Таким чином, Суд тепер покликаний оцінити, чи відсутність у заявника доступу до національних судів для того, щоб розглянути справжній і серйозний спір щодо його небезпідставного права обіймати повний чотирирічний строк як суддя – член НРП (див. п. 131 вище), було виправдано відповідно до загальних принципів, що впливають із практики Суду.

147. Посилаючись на аналіз стосовно питання застосовності статті 6 § 1, зокрема важливості повноважень НРП щодо забезпечення незалежності суддів і зв'язку між добросовістю процесу призначення суддів і вимогою незалежності суддів (див. згадану вище справу Гженди, пп. 300-303), Суд вважає, що процесуальні гарантії, подібні до тих, які повинні бути доступні у випадках звільнення або зняття з посади суддів, також повинні бути доступні, як у цій справі,

судді – члену НРП, якого чи яку усувають з посади (там само, п. 345).

148. Суд також наголошує на необхідності захисту автономії ради суддів, зокрема у питаннях, що стосуються призначення суддів, від посягань законодавчої та виконавчої влади, а також на її ролі як оплоту проти політичного впливу на судову владу. Оцінюючи будь-яке обґрунтування для виключення доступу до суду щодо членства в органах судового управління, Суд вважає за необхідне брати до уваги сильний суспільний інтерес у підтриманні незалежності судової влади та верховенства права. Він також бере до уваги загальний контекст різноманітних реформ, здійснених польським Урядом, які призвели до послаблення незалежності судової системи й дотримання стандартів верховенства права (там само, п. 346).

149. У цій справі Уряд не надав жодних причин, що виправдовують відсутність судового перегляду, а просто повторив свої аргументи щодо незастосовності статті 6 до справи.

150. Беручи до уваги вищевикладене, Суд вважає, що через відсутність судового перегляду в цій справі держава-відповідач порушила саму суть права заявника на доступ до суду (там само, п. 349).

151. Відповідно, Суд визнає, що мало місце порушення права заявника на доступ до суду, гарантоване статтею 6 § 1 Конвенції.

II. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 13 КОНВЕНЦІЇ

152. Заявник скаржився за статтею 13 Конвенції на те, що був позбавлений ефективного національного засобу юридичного захисту у зв'язку із достроковим припиненням його повноважень як члена НРП. У статті 13 зазначено:

«Кожен, чії права та свободи, визнані в

цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб правового захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження».

153. Суд зазначає, що скарга за статтею 13 по суті є такою ж, як скарга за статтею 6 § 1.

Суд повторює, що гарантії статті 6 § 1, які передбачають повний спектр судової процедури, є суворішими та поглинають гарантії статті 13 (див., наприклад, «Кудла проти Польщі» [ВП], № 30210/96, п. 146, ECHR 2000-XI, і справа «Бака проти Угорщини»,

згадана вище, п. 181).

154. Отже, Суд вважає, що немає необхідності окремо розглядати прийнятність і суть скарги за статтею 13 Конвенції (див. згадане вище рішення у справі Гженди, п. 353).

III. ЗАЯВЛЕНЕ ПОРУШЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

155. Заявник скаржився на припинення його посади речника НРП внаслідок припинення його повноважень як судді – члена НРП та попереднього звільнення з посади судді-спікера Краківського окружного суду. Крім того, він оскаржував дії, вжиті, серед іншого, ЦАБ, податковими органами та прокуратурою щодо нього і членів його сім'ї, а також на розсекречення його фінансової декларації Міністром юстиції. Заявник стверджував, що ці заходи були вжиті у відповідь на його критичні публічні заяви щодо законодавчих змін, які стосуються судової системи, і призвели до порушення його права на свободу вираження поглядів. Він посилався на статтю 10 Конвенції, у відповідній частині якої передбачено:

«1. Кожен має право на свободу вираження

поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати та передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади та незалежно від кордонів. ...

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками та відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду».

А. Допустимість

156. Суд зазначає, що ця скарга не є ні явно необґрунтованою, ні неприйнятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35

Конвенції. Тому вона має бути оголошена прийнятною.

В. Суть справи

1. Доводи заявника

157. Заявник стверджував, що як рішення про його усунення з посади судді-спікера Краківського окружного суду, так і заходи, вжиті, серед іншого, ЦАБ, податковими органами та прокуратурою щодо нього і членів його сім'ї, самі по собі, а також спосіб, у який вони були виконані, становили втручання в його свободу вираження поглядів. У зв'язку з цим заявник також посилався на дострокове припинення його повноважень як судді – члена НРП, що призвело до припинення його обов'язків речника НРП. Він брав активну участь у публічних дебатах щодо

реорганізації судової системи, насамперед як речник НРП.

158. Заявник стверджував, що для того, щоб відповісти на запитання, чи мало місце втручання в його свободу вираження поглядів, обсяг заходу мав бути визначений шляхом його розгляду в контексті фактів справи та відповідного законодавства. Він не погоджувався з тим, що лише формальні дисциплінарні провадження чи типові санкції можуть становити втручання у розумінні статті 10. У будь-якому випадку проти нього було порушено кілька дисциплінарних

- проваджень, у тому числі за його заяви під час публічних дебатів, але, оскільки вони перебували на розгляді, то не підлягали оцінці Судом у цій справі (див. пп. 86-90 вище).
159. Заявник стверджував, що він — символічна фігура польської суддівської спільноти та один із суддів, які були найбільш залучені до публічних дебатів щодо незалежності судової влади в останні роки. Водночас він був одним із суддів, на яких найбільше «націлювалися», і протягом останніх кількох років зазнав більш-менш формальних репресивних заходів з боку влади. Його справа була згадана, зокрема, у звіті Асоціації суддів Польщі «Юстиція» та Асоціації прокурорів *Lex Super Omnia* під назвою «Правосуддя під тиском», що був опублікований у 2020 році.
160. Протягом багатьох років і послідовно заявник захищав верховенство права та незалежність судів і відкрито критикував неконституційні зміни в судовій системі, здійснені нинішньою більшістю. Він стверджував, що всі заходи, вжиті владою у відповідь на численні заяви, зроблені ним під час публічних дебатів, становили втручання в його свободу слова. Ці заходи явно були «обмеженням» у значенні справи «Вілле проти Ліхтенштейну» ([ВП], № 28396/95, ECHR 1999-VII).
161. Що стосується входу офіцерів ЦАБ до приміщення НРП 19 квітня 2017 року, заявник стверджував, що офіцери перервали його конфіденційну зустріч з головою, заступником голови та іншим речником НРП. Офіцери представилися та заявили, що збираються вручити заявнику дозвіл на аудит. Заявник не підтвердив отримання дозволу, і співробітники залишили будівлю НРП. Дозвіл був лише формальним документом на двох сторінках і не містив змісту по суті. Заявник зауважив, що його могли надіслати йому поштою або вручити, коли він сам з'явився в ЦАБ. Він стверджував, що такі дії були спрямовані на привернення уваги громадської думки та інших суддів до його ймовірних правових проблем.
162. Заявник зазначив, що Уряд, хоча й визнав, що ЦАБ відібрало фінансові декларації шести суддів для аудиту, не надало жодної інформації щодо частоти чи часових рамок такого аудиту. Він стверджував, що спосіб аудиту його фінансових декларацій вийшов далеко за межі звичайної діяльності ЦАБ та показав, що справжній намір влади полягав у тому, щоб привернути увагу громадськості до можливих неточностей у його фінансових деклараціях.
163. Як час, так і сукупність заходів, вжитих щодо заявника та його родини, свідчать про те, що навіть якщо були формальні підстави для вжиття цих заходів, усі вони використовувалися інструментально або навіть з перевищенням повноважень (*ultra vires*) з метою його залякування. Жодних заходів проти заявника не було вжито до того, як нинішня більшість прийшла до влади на загальних виборах 2015 року, попри те, що заявник уже кілька років виконував обов'язки речника НРП та судді-спікера Краківського окружного суду. Попри те, що перевірка ЦАБ його фінансових декларацій охоплювала 2012-2017 роки, перевірку було розпочато наприкінці 2016 року, у той час, коли заявник часто критикував реформи судової системи, запроваджені правлячою більшістю. Крім того, спосіб, у який посадові особи повідомили ЗМІ про заходи, вжиті щодо заявника та його родини, чітко засвідчив, що вони мали намір викликати підозри щодо довіри до нього серед громадськості та, отже, повинні були мати «охолоджувальний ефект» на заявника.
164. Заявник стверджував, що при розгляді всіх оскаржуваних заходів у контексті фактів справи, включаючи ширший контекст кризи верховенства права в Польщі, було очевидно, що ці заходи були вжиті прямо у відповідь на погляди й критику, які він висловив у своїй професійній ролі.
165. Заявник стверджував, що втручання, про яке йдеться, не було «передбачене законом». Він посилався на спір щодо його усунення з посади судді-спікера Краківського окружного суду. Стосовно заходів, вжитих ЦАБ та іншими органами влади, він підкреслив, що, хоча ці заходи, на перший погляд, були вжиті з формальних підстав, вони мали на меті залякати його та перешкодити йому критикувати урядові реформи судової системи. Застосування цих заходів слід розглядати як зловживання владою або перевищення повноважень.

166. На думку заявника, втручання, про які йдеться, не переслідували законної мети. Насправді неможливо було побачити жодної такої мети в каральних обмеженнях, накладених на нього за виконання його законного обов'язку надавати висновки щодо реформ судової системи в Польщі як речника НРП. Заявник сформулював свої заяви не в залі суду під час розгляду справ, а під час інтенсивних публічних дебатів у ЗМІ як речник. Він попередив громадськість про загрози незалежності судової системи, які є результатом реформ.
167. Нарешті, втручання, про яке йдеться, не було необхідним у демократичному суспільстві у світлі практики Суду. Уряд та його відомства не визнали потреби в особливому захисті свободи вираження поглядів заявника, коли він висловлював свої офіційні погляди з питань, що становлять суспільний інтерес і стосуються незалежності судової

2. Доводи Уряду

168. Уряд не погодився з тим, що заходи, вжиті щодо заявника та його родини, були наслідком критики, яку він висловив у своїй професійній ролі. Уряд стверджував, що втручання у свободу вираження поглядів заявника у значенні статті 10 не було.
169. Що стосується звільнення заявника з посади судді-спікера Краківського окружного суду, Уряд стверджував, що оскаржуваний захід не міг мати жодного впливу на його свободу вираження поглядів. Завдання щодо взаємодії суду зі ЗМІ виконував голова або заступник голови суду. Однак, в апеляційному суді та окружному суді голова відповідного суду може призначити для виконання цих завдань суддю-спікера. Суддя-спікер підпорядковується безпосередньо голові цього суду. З цих причин звільнення з посади судді-спікера суду не можна ототожнювати з обмеженням свободи вираження поглядів, оскільки при виконанні функції судді-спікера не може бути повною мірою виражена думка особи. Тому Уряд стверджував, що звільнення заявника з посади судді-спікера щонайбільше обмежило б його можливість публічно представляти цю установу, що не є правом, гарантованим статтею 10.
170. Уряд наголосив, що заявник міг продовжувати висловлювати свої погляди в публічній дискусії щодо судової реформи в Польщі на зборах суддівських асоціацій, активним членом яких він був, і беручи участь у Форумі співробітництва суддів. Заявник брав участь у численних дебатах на різних форумах щодо судової системи. Уряд стверджував, що заявник активно користувався своїми правами, гарантованими статтею 10, про що свідчить його інтерв'ю, заяви та інші дії під час публічних дебатів після того, як його було звільнено з посади судді-спікера Краківського окружного суду. Більше того, оцінка санкцій, які нібито стосуються заявника за його критику реформ судової системи, була проблематичною. З цього приводу Уряд наголосив, що заявник не посилався на жодне дисциплінарне провадження проти нього чи накладене на нього стягнення.
171. Уряд стверджував, що, на відміну від справи «Кудешкіна проти Росії» (№ 29492/05, 26 лютого 2009 року), заявника не було звільнено з посади судді в результаті дисциплінарного провадження, а лише звільнено з посади судді-спікера. Це останнє рішення

було законним і не стосувалося його суддівських функцій. Уряд також зазначив, що цю справу не можна порівняти зі справою «Бака проти Угорщини» (цит. вище).

172. Щодо заходів, вжитих ЦАБ, Уряд визнав, що у 2016 році підрозділ ЦАБ, відповідальний за перевірку фінансових декларацій, здійснював систематичну перевірку таких декларацій суддями. Підрозділ відібрав групу з шести суддів, до якої увійшов заявник, чиї фінансові декларації були піддані поглибленому аудиту через існуючі порушення. Відбір цих шести суддів ґрунтувався на двоетапному аналізі декларацій та був викликаний невпевненістю щодо їхньої правильності. ЦАБ ініціювало перевірку активів заявника та його фінансових декларацій. Уряд підкреслив, що аудит, проведений у справі заявника, мав звичайний характер і не відрізнявся від аудитів, проведених щодо членів парламенту, інших суддів і прокурорів.
173. Уряд стверджував, що заявник мав право брати участь у процедурі аудиту, яка була прозорою та базувалася на положеннях Закону «Про ЦАБ». Стаття 33 цього Закону щодо відповідної процедури ЦАБ вимагала, щоб для проведення аудиту офіцер пред'явив відповідній особі офіційне посвідчення особи та дозвіл, виданий Головою ЦАБ. З цієї причини було неможливо ініціювати аудит без зустрічі офіцера ЦАБ та заявника.
174. Уряд стверджував, що працівники ЦАБ робили численні спроби організувати зустріч із заявником як за місцем його проживання, так і в суді, де він працював суддею. Однак, через постійне ухилення заявника від зустрічі, що перешкоджало ініціації процедури аудиту, ЦАБ прийняло рішення вручити дозвіл за місцезнаходженням НРП. 19 квітня 2017 року співробітники ЦАБ увійшли до приміщення НРП. Згідно з доводами Уряду, заявника попросили залишити кімнату, щоб офіцери могли вручити йому рішення про дозвіл аудиту його фінансових декларацій, але він відмовився, таким чином перешкоджаючи офіцерам виконувати їхні посадові обов'язки. Тому поліцейські увійшли до кімнати та перервали зустріч заявника з іншими членами НРП, щоб вручити йому дозвіл.
175. Уряд стверджував, що основним елементом процедури аудиту була перевірка точності фінансової декларації фізичної особи у порівнянні з відповідними державними записами, історії банківських рахунків та участь в інвестиційних фондах. Під час аудиту офіцери зв'язувалися з компетентними органами й національними фінансовими установами. Єдина аудиторська діяльність, яка була застосована до членів сім'ї заявника, полягала в отриманні дозволу суду на доступ до даних банківської таємниці щодо банківських рахунків заявника та його сім'ї. Ці дії були необхідними, оскільки протягом періоду, охопленого перевіркою, заявник мав режим спільної власності подружжя зі своєю дружиною. Дружину заявника було повідомлено про ці дії, які були здійснені відповідно до статті 23(9) Закону «Про ЦАБ».
176. Уряд стверджував, що результати аудиту, засновані на офіційних документах, отриманих від державних органів, а також від фінансових установ, стали основою для звіту щодо встановлених порушень, який був поданий до Краківської окружної прокуратури з метою кримінально-правової оцінки. На думку Уряду, дії, вжиті офіцерами ЦАБ проти заявника, були спрямовані виключно на оцінку точності й достовірності його фінансових декларацій. Усі дії, вжиті офіцерами, ґрунтувалися на положеннях Закону «Про ЦАБ», що регулював процедуру аудиту. Процедури аудиту фінансових декларацій суддів і прокурорів відповідали керівним принципам Групи держав проти корупції Ради Європи (GRECO).
177. Що стосується розсекречення фінансової декларації заявника, Уряд стверджував, що судді повинні були подавати такі декларації відповідно до статті 87(1) Закону «Про організацію загальних судів». Декларація стосувалася особистого майна та майна, що мало режим спільної власності подружжя. Декларація повинна була містити, зокрема, інформацію про готівку, нерухомість, рухоме майно вартістю понад 10 000 злотих, акції, паї та фінансові інструменти, якими володіє суддя. Інформація, що міститься у фінансовій декларації, — відкрита, за винятком адреси відповідної особи та місця знаходження нерухомого майна. Фінансові декларації публікуються в Бюлетені громадської

інформації не пізніше 30 червня кожного року (стаття 87(6a)). Уряд підкреслив, що правила розкриття фінансового стану суддів аналогічні тим, які застосовуються до прокурорів та осіб, які займають виборні посади.

178. Уряд стверджував, що основною метою поправки до статті 87 Закону «Про організацію загальних судів», яка оприлюднила фінансові декларації суддів, було виконання рекомендацій, включених до звіту про четвертий раунд оцінки GRECO. Намір законодавця полягав у тому, щоб забезпечити прозорість цих фінансових декларацій, щоб зміцнити довіру суспільства до судів і суддів. Процедури аудиту, проведені органами влади щодо фінансових декларацій суддів, проводилися відповідно до керівних принципів GRECO щодо боротьби з корупцією. З цих причин не можна припустити, що

розсекречення фінансової декларації заявника являло собою «санкцію», спрямовану безпосередньо на заявника (оскільки прозорість декларацій стосувалась усіх суддів).

179. У світлі вищевикладеного Уряд стверджував, що заходи, вжиті ЦАБ та податковими органами щодо заявника і членів його сім'ї, разом із розсекреченням його фінансової декларації, проводилися відповідно до національного законодавства, спрямованого на впровадження стандартів Ради Європи.
180. Підсумовуючи, Уряд стверджував, що у справі заявника не було втручання в його свободу вираження поглядів у розумінні статті 10 § 1 Конвенції. У будь-якому разі Уряд стверджував, що у цій справі не було порушення статті 10.

3. Доводи третіх осіб

(а) Комісар з прав людини Республіки Польща

181. Комісар стверджував, що свобода вираження поглядів, яка є важливою основою демократичного суспільства, поширюється на членів судової системи. Проте польська влада, намагаючись заглушити критику, часто заявляла, що судді, які висловлюють критичні думки щодо змін у судовій системі, були політично заангажованими. На думку Комісара, цей аргумент слід відхилити.
182. Звичайно, судді не повинні брати участь у політичному житті. Конституція Польщі забороняла їм вступати до політичних партій або здійснювати публічну діяльність, яка могла б поставити під загрозу незалежність судової влади (стаття 178 § 3). Проте польські судді, які критикували зміни у судовій системі, вказували насамперед на загрози незалежності судової влади, а також на руйнування поділу влади та верховенства права, які спричиняли ці зміни. Судді не тільки мали право, а й фактично були зобов'язані захищати свою незалежність. Цей обов'язок особливо стосувався судді, який виконував функції судді-спікера суду, та речника НРП — конституційного охоронця незалежності.
183. Третя сторона зазначила, що питання незалежності судової влади та функціонування

судової системи — природні питання конституційного права та неминуче мають політичні наслідки. Однак сам по собі цей елемент не повинен перешкоджати суддям робити заяви з таких питань. Оскільки коментарі суддів щодо змін у судовій системі, які впливають на право на справедливий суд, були не лише прийнятними, але й бажаними, органи влади не повинні ані перешкоджати суддям, ані знеохочувати їх висловлювати їхню думку.

184. Беручи до уваги практику Суду, третя сторона стверджувала, що одночасність дій, вжитих декількома державними органами проти судді в той час, коли він критично коментував питання, пов'язані з незалежністю судової влади та змінами у функціонуванні судової системи, обґрунтовувала твердження про те, що ці дії були скоординованими та спрямованими на обмеження діяльності судді. Беручи до уваги всю ситуацію, а не окремі інциденти, можуть існувати *prima facie* докази причинно-наслідкового зв'язку між використанням суддею свободи вираження поглядів і заходами, вжитими різними державними органами. Якщо є такі докази на користь версії заявника щодо

подій та існування причинно-наслідкового зв'язку, тягар доказування повинен бути

перенесений на Уряд.

(b) Асоціація суддів «Феміда»

185. Третя сторона стверджувала, що у 2016-2018 роках, коли Уряд Польщі вживав численних заходів, спрямованих на підпорядкування Конституційного Суду, НРП та Верховного Суду, заявник став голосом незалежної польської судової системи. Його численні виступи в ЗМІ на захист верховенства права спричинили хвилю переслідувань проти нього. Зараз заявник — один із польських суддів, яких найбільше переслідують; проти нього було відкрито п'ять дисциплінарних проваджень і два попередніх дисциплінарних провадження. Він також зазнав тривалої перевірки зі сторони ЦАБ, адміністративних засобів переслідування, застосованих новопризначеним Головою Краківського окружного суду пані D.P.-W., і напади з боку державних ЗМІ.

186. Третя особа стверджувала, що дії, вжиті проти заявника, були частиною загального підходу правлячої більшості, що спрямовані на позбавлення представників суддівської спільноти права виступати публічно. Про це свідчило прийняття змін до Закону «Про організацію загальних судів» на основі так званого «Закону про затикання рота», який забороняв органам суддівського самоврядування ухвалювати постанови з критикою реформи судоустрою. Цим же Законом було введено заборону на критичні висловлювання та дії з цього приводу окремими суддями під загрозою дисциплінарної відповідальності. Одне з дисциплінарних проваджень проти заявника було першим, розпочатим на підставі «Закону про затикання рота».

(c) Гельсінський фонд з прав людини

187. Гельсінський фонд з прав людини стверджував, що стандарти Конвенції щодо захисту свободи вираження поглядів суддів схожі на ті, які передбачені в різних міжнародних документах і рекомендаціях. Він посилався на Основні принципи ООН щодо незалежності судової влади, Загальну хартію судді, Бангалорські принципи поведінки суддів, а також звіт Спеціального доповідача ООН з питань незалежності суддів та адвокатів і звіт Венеціанської комісії про свободу слова суддів. На його думку, існував консенсус щодо того, що судді, як і всі інші особи, мають право на свободу вираження поглядів. З огляду на специфіку їхньої професії та необхідність збереження суспільної довіри до судової влади, свобода вираження поглядів суддів може зазнавати різноманітних обмежень. Однак такі обмеження не повинні перешкоджати суддям брати участь у суспільно важливих дебатах, зокрема на теми, пов'язані з незалежністю судової влади.

про загрози незалежності судової системи. У цьому контексті, по-перше, критика суддями суперечливих реформ судової системи могла б перешкодити політикам проводити їх або принаймні змусити їх пояснити свою мотивацію громадськості, а по-друге, думка суддів могла б мати велике інформативне значення для громадян. Крім того, кожен випадок стверджуваного порушення правил щодо обмежень свободи суддівського вираження поглядів має розглядатися незалежним дисциплінарним органом у рамках справедливого провадження. Було б абсолютно неприйнятно переслідувати суддів шляхом накладення санкцій, звільнень, переміщень або порушення різних кримінальних чи дисциплінарних проваджень проти них під фальшивим приводом фактичного покарання за реалізацію ними свободи вираження поглядів.

188. Третя особа наголосила, повторюючи думки зі звіту Спеціального доповідача ООН, що в часи кризи верховенства права судді повинні мати можливість вільно говорити

189. Гельсінський фонд стверджував, що переслідування суддів, які користувалися своєю свободою вираження поглядів, протестуючи проти реформ, несумісних зі стандартами верховенства права, зрештою загрожують не лише правам суддів, але й праву на справедливий суд для кожної

особи. Таке переслідування може спричинити «стримувальний ефект», який може перешкодити суддям не лише висловлювати свою точку зору щодо суспільно важливих питань, а й виносити рішення, несприятливі для політиків.

190. Третя особа заявила, що після парламентських виборів восени 2015 року Уряд вжив низку заходів, спрямованих на підірив незалежності судової влади. Ці законодавчі та інші заходи викликали серйозні суперечки й призвели до численних розглядів у Суді Європейського Союзу (CJEU) та Суді. Крім законодавчих змін, незалежність судової влади була підірвана різними діями Міністра юстиції та призначених ним дисциплінарних інспекторів після змін, внесених до правил дисциплінарної відповідальності суддів. Третя особа посилалася на важливі зміни в цьому контексті, запроваджені так званім «Законом про затикування рота» від грудня 2019 року.
191. Існували різні форми переслідування суддів через дисциплінарні провадження, які можна розділити на дві категорії. По-перше, деяких суддів допитували дисциплінарні інспектори або навіть висунули звинувачення перед Дисциплінарною палатою Верховного Суду за ймовірне порушення свободи вираження поглядів, як правило, у зв'язку з їхніми критичними заявами щодо дій Уряду. Чимало прикладів таких проваджень описано у звіті «Правосуддя під тиском», опублікованому у 2019 році Асоціацією суддів Польщі

«Юстиція». У звіті увагу було зосереджено на випадках зловживання дисциплінарним провадженням для переслідування суддів, які виступали проти неконституційних реформ, здійснених Урядом. Друга категорія справ стосувалася суддів, які були притягнуті до дисциплінарної відповідальності у зв'язку зі своїми рішеннями. Цей тип дисциплінарного провадження було розпочато, зокрема, проти суддів, які поставили під сумнів статус суддів, призначених Президентом Республіки за рекомендацією нової НРП. Крім того, у деяких випадках органи влади зверталися до Дисциплінарної палати з проханням позбавити суддів імунітету в контексті, який міг свідчити про політичну мотивацію.

192. Аналізуючи різні форми переслідування суддів у Польщі, не можна було ігнорувати роль громадських ЗМІ, які проводили регулярні «наклепницькі кампанії» проти суддів. За даними приватних ЗМІ, деякі чиновники Міністерства юстиції та деякі новообрані судді – члени НРП нібито координували наклепницьку онлайн-кампанію проти суддів. Третя особа зазначила, що всі ці дії можуть бути сприйняті як форма тиску на суддів. Хоча досі дисциплінарні стягнення накладалися на суддів у відносно невеликій кількості справ, не можна було ігнорувати потенційний «стримувальний ефект», спричинений самим фактом порушення дисциплінарної чи, тим більше, кримінальної справи проти судді.

(d) Організація Amnesty International та Міжнародна комісія юристів

193. Треті особи стверджували, що судді мали право й обов'язок виступати на захист верховенства права. Будь-яку оцінку необхідності та пропорційності обмежень права суддів на свободу вираження поглядів слід розглядати у світлі ролі судової влади відповідно до принципу поділу влади та «місії судової влади гарантувати саме існування верховенства права». Вони зазначили, що міжнародні стандарти визнають, що кожен суддя «несе відповідальність за сприяння і захист судової незалежності». Оскільки підтримання незалежності судової влади іноді може вимагати від судді здійснення свого права на свободу вираження поглядів,

можливість ефективного здійснення цього права у світлі відповідного обов'язку повинна бути гарантована. Якби судді побоювалися, що щодо них будуть застосовані санкції за виступи на захист незалежності судової влади, загроза застосування санкцій неминує мала б «стримувальний ефект», який би прямо суперечив обов'язкам і відповідальності суддів захищати незалежність судової влади. У будь-якій оцінці того, чи було втручання у свободу вираження поглядів судді необхідним у демократичному суспільстві та пропорційним законній меті, відповідальність судді підтримувати незалежність судової влади повинна мати важливе значення.

194. Можливі рамки для обмежень права на свободу вираження поглядів, коли вони застосовуються до суддів, повинні тлумачитися у світлі особливої ролі судової влади як незалежної гілки державної влади, відповідно до принципів поділу влади та верховенства права. Будь-яке обмеження права на свободу вираження поглядів не повинно порушувати права та обов'язки суддів захищати й забезпечувати, без страху чи прихильності, свою незалежність. Це право стало обов'язковим, коли судді виступали

з позиції, у якій вони мали обов'язок висловити певні занепокоєння, наприклад, коли вони були призначені представником або речником судової установи. За умови дотримання гідності суддівської посади та не підривання видимості незалежності й неупередженості судової влади, виконавча влада повинна поважати та захищати право й обов'язок суддів висловлювати свою думку, зокрема з питань, що стосуються здійснення правосуддя та захисту незалежності суду і верховенства права.

(e) Фонд «Судді для суддів» та професор Л. Пех

195. Треті сторони стверджували, що згідно із законодавством ЄС свобода вираження поглядів — фундаментальне, але не абсолютне право; обмеження щодо його здійснення мали бути передбачені законом із дотриманням суті цього права та принципу пропорційності.

196. На їхню думку, встановлено, що судді мають професійний обов'язок виступати на захист верховенства права з посиланням на Софійську декларацію Європейської мережі рад юстиції (ENCJ) 2013 року. Крім того, вони посилалися на нещодавно переглянутий Компендіум етичних зобов'язань суддів Вищої судової ради Франції, в якому чітко зазначено, що судді зобов'язані «захищати незалежність судової влади». Вони стверджували, що обмеження свободи вираження поглядів суддів повинні бути піддані найсуворішій перевірці, коли ці обмеження мають на меті формально перешкодити або неофіційно залякати суддів від висловлювання в ситуації, коли незалежність та/або якість їхніх національних судових систем були підірвані законодавчими змінами.

197. Треті особи стверджували, що слід брати до уваги рішення Міжамериканського суду з прав людини від 5 жовтня 2015 року у справі «Лопез Лоне та інші проти Гондурасу», коли цей суд заявив, що «у часи серйозної демократичної кризи... норми, які зазвичай обмежують право суддів брати участь у політиці незастосовні до їхніх дій на захист демократичного порядку. Таким чином, якби судді не могли виступати проти державного

перевороту, це б суперечило незалежності, притаманній гілкам державної влади».

198. У контексті, коли законодавчі зміни призвели до активації виняткових механізмів моніторингу, таких як процедура ЄС за статтею 7 Договору про ЄС і повна процедура моніторингу Ради Європи через занепокоєння щодо існування системної загрози для верховенства права в Польщі, будь-які обмеження свободи вираження поглядів суддів мало вважатися таким, що порушує це основоположне право, коли судді висловлювалися з питань, які стосувалися судової системи. Водночас судді мали вважатися такими, що мають професійний обов'язок чітко заявляти про свою опозицію до будь-яких заходів, які підривають незалежність судової влади або спрямовані проти суддів для захисту верховенства права.

199. Треті сторони посилалися на резолюцію Європейського парламенту від 17 вересня 2020 року, в якій цей орган засудив «кампанію наклепу проти польських суддів і участь у ній державних службовців». Одним із особливо тривожних аспектів наклепницької кампанії, яка тривала багато років, було таємне створення «ферми тролів» у Міністерстві юстиції. Широкомасштабну пропаганду проти судової системи в Польщі також розкритикував Спеціальний доповідач ООН з питань незалежності суддів та адвокатів.

f. Асоціація суддів Польщі «Юстиція»

200. Третя сторона стверджувала, що заходи, вжиті владою щодо заявника, були спрямовані на те, щоб викликати стримувальний вплив на нього та інших суддів,

які висловлювали критику законодавчих реформ Уряду, і були спричинені публічною діяльністю заявника.

4. Оцінка суду

(a) Чи було втручання

(i) Загальні принципи

201. У своїй прецедентній практиці Суд визнав застосовність статті 10 до державних службовців загалом (див. рішення у справі «Фогт проти Німеччини» від 26 вересня 1995 р., п. 53, серія А, № 323, та «Гуя проти Молдови» [ВП], № 14277/04, п. 52, ЄСПЛ 2008), а також членів судової влади (див., серед багатьох інших, «Віллі проти Ліхтенштейну», цит. вище, пп. 41-42; «Харабін проти Словаччини» (ухвала), № 62584/00, ЄСПЛ 2004-VI («Харабін (ухв.), 2004»); і «Бака проти Угорщини», цит. вище, п. 140). У справах щодо дисциплінарних проваджень проти суддів або їхнього звільнення чи призначення, Суд повинен був спочатку з'ясувати, чи оскаржуваний захід становив втручання у здійснення заявником свободи вираження поглядів — у формі «формальності, умови, обмеження чи покарання» — або чи оскаржуваний захід просто вплинув на здійснення права обіймати державну посаду під час здійснення правосуддя, права, яке не гарантується Конвенцією. Щоб відповісти на це запитання, обсяг заходу має бути визначений шляхом його розгляду в контексті фактів справи та відповідного законодавства (див. Віллі, цит. вище, пп. 42-43; Харабін (ухв.), 2004, цит. вище; «Каясу проти Туреччини», №№ 64119/00 і 76292/01, пп. 77-79, 13 листопада 2008 р.; Кудешкіна, цит. вище, п. 79; «Пойраз проти Туреччини», № 15966/06, пп. 55-57, 7 грудня 2010 р.; «Харабін проти Словаччини», № 58688/11, 20 листопада 2012 р.; Бака, цит. вище, п. 140; та «Мирослава Тодорова проти Болгарії», № 40072/13, п. 153, 19 жовтня 2021 р.).

202. Якщо Суд встановив, що оскаржувані заходи були виключно або головним чином результатом використання заявником свого

права на свободу вираження поглядів, він вирішив, що мало місце втручання у право, передбачене статтею 10 Конвенції (див. Бака, цит. вище, п. 151; Каясу, цит. вище, п. 80; Кудешкіна, цит. вище, пп. 79-80; і «Цимпершек проти Словенії», № 58512/16, п. 58, 30 червня 2020 р.). У справах, коли Суд, навпаки, вважав, що заходи були переважно пов'язані зі здатністю заявника виконувати свої обов'язки, він вирішив, що втручання за статтею 10 не було (див. «Харабін», цит. вище рішення, п. 151; «Кьосеоглу проти Туреччини» (ухв.), № 24067/05, пп. 25-26, 10 квітня 2018 року; «Сіміч проти Боснії та Герцеговини (ухв.), № 75255/10, п. 35, 15 листопада 2016 року; Харабін (ухв.) 2004, цит. вище; і Мирослава Тодорова, цит. вище, п. 154).

203. З цією метою Суд бере до уваги причини, на які влада посилається, щоб виправдати відповідні заходи (див., наприклад, Харабін (ухв.), 2004, цит. вище; «Кьовесі проти Румунії», № 3594/19, пп. 184-187, 5 травня 2020 р.; і «Горянова проти України», № 41752/09, п. 54, 8 жовтня 2020 року) разом із, якщо доцільно, будь-якими аргументами, наданими в контексті подальшого апеляційного провадження (див. Кудешкіна, цит. вище, п. 79; Кьосеоглу, цит. вище, п. 25; і, з відповідними змінами, «Ненкова-Лалова проти Болгарії», № 35745/05, п. 51, 11 грудня 2012 р.). Попри це, Суд повинен провести незалежну оцінку всіх доказів, включаючи будь-які висновки, які можна зробити з фактів у цілому та з доводів сторін (див. Бака, цит. вище, п. 143). Він, зокрема, повинен враховувати послідовність відповідних подій у їх сукупності, а не як окремі випадки (там само, п. 148; див. також Кьовесі, п. 188 та

Мирослава Тодорова, п. 155, обидві справи цит. вище).

204. Крім того, якщо існують будь-які *prima facie* докази, що підтверджують версію подій, представлену заявником, і вказують на існування причинно-наслідкового зв'язку

(ii) Застосування загальних принципів до цієї справи

205. Як зазначено вище, щоб з'ясувати, чи становили оскаржувані заходи втручання у здійснення заявником свободи вираження поглядів, обсяг цих заходів має бути визначений шляхом їхнього розгляду в контексті фактів справи та відповідного законодавства (див. Вілле, цит. вище, п. 43, і Бака, цит. вище, § 143).

206. Суд зазначає, що заявник, у своїй професійній ролі речника НРП, у період з грудня 2015 року по березень 2018 року публічно висловлював свої погляди або коментував у ЗМІ різні законодавчі реформи, що стосуються Конституційного Суду, НРП, Верховного Суду і загальних судів. Він критикував ці різні пропозиції за їхню несумісність з Конституцією та вказував на загрози верховенству права і незалежності судової влади, що впливають з них (див. пп. 41-47 вище).

207. Заявник стверджував, що низка заходів, вжитих проти нього владою у відповідь на його критичні заяви щодо урядової реорганізації судової системи, становила втручання в його свободу вираження поглядів (див. п. 155 вище; порівняйте попередні випадки, коли один захід становив таке втручання, наприклад, Бака (дострокове припинення повноважень заявника як Голови Верховного Суду), Кьовесі (усунення заявниці з посади Генерального Прокурора) та Мирослава Тодорова (дисциплінарне провадження та санкції проти Президента асоціації суддів)).

208. Серед заходів, які становлять втручання у його справі, заявник посилався на перевірку своїх фінансових декларацій, проведену ЦАБ в період з листопада 2016 року по квітень 2018 року (див. пп. 48-69 вище), перевірку його роботи в Краківському окружному суді за наказом Міністерства юстиції в квітні 2017 року (див. пп. 70-77 вище), звільнення з посади судді-спікера Краківського окружного

між оскарженими заходами та свободою вираження поглядів, Уряд має довести, що заходи вживалися з інших причин (див. Бака, пп. 149-151; Кьовесі, п. 189; і Мирослава Тодорова, п. 156, усі цит. вище).

суду в січні 2018 року (див. пп. 78-83 вище) та розсекречення його фінансової декларації за наказом Міністра юстиції у червні 2018 року (див. п. 85 вище). У цьому випадку Суд зазначає, що факт звільнення з посади судді-спікера сам по собі не тягне за собою втручання у свободу вираження поглядів, оскільки права обіймати таку посаду не існує. Однак цей факт є частиною послідовності подій і його необхідно розглядати в контексті сукупності всіх вищезазначених заходів, вжитих щодо заявника (див. п. 211 нижче).

209. Заявник також посилався на дострокове припинення своїх повноважень як судді – члена НРП на підставі Закону про внесення змін 2017 року, внаслідок чого він припинив виконувати обов'язки речника НРП. Стосовно цього заходу Суд зауважує, що Закон про внесення змін 2017 року припинив повноваження всіх п'ятнадцяти обраних суддів – членів НРП і не стосувався лише заявника. Суд уже з'ясував, що основною метою Закону про внесення змін 2017 року було досягнення законодавчою та виконавчою владою вирішального впливу на склад НРП, що, в свою чергу, дозволяло законодавчій і виконавчій владам прямо чи опосередковано втручатися в процедуру призначення суддів (див. *Advance Pharma sp. z o.o.*, п. 344, і *Гженда*, п. 322, обидві справи цит. вище). У світлі мети, яку переслідували органи влади в Законі про внесення змін 2017 року, Суд вважає, що припинення строку повноважень заявника як судді – члена НРП, що призвело до втрати ним посади речника цього органу, було деякою мірою пов'язано зі здійсненням його свободи вираження поглядів, але здебільшого ця дія не була мотивована цим фактором. З цих причин, аналізуючи, чи дії влади становили втручання у здійснення заявником свободи вираження поглядів, Суд зосередиться на заходах, згаданих у п. 208 вище.

210. Оскаржувані заходи слід розглядати в контексті фактів справи. У справі Гженди Суд зазначив, що вся послідовність подій у Польщі яскраво продемонструвала, що послідовні судові реформи були спрямовані на послаблення судової незалежності, починаючи із серйозних порушень у виборах суддів Конституційного Суду в грудні 2015 року, а потім, зокрема, реформуванні НРП та створення нових палат у Верховному Суді з одночасним розширенням контролю Міністра юстиції над судами й посиленням його ролі у питаннях суддівської дисципліни (див. Гженда, цит. вище, п. 348). Далі Велика Палата зазначила, що в результаті послідовних реформ судова влада — автономна гілка державної влади — зазнала втручання виконавчої та законодавчої гілок влади і, таким чином, була суттєво послаблена (там само).

211. Беручи до уваги вищезазначений контекст і послідовність подій у їх сукупності, а не як окремі інциденти, Суд вважає, що існують *prima facie* докази причинно-наслідкового зв'язку між здійсненням заявником свого права на свободу вираження поглядів та оскаржуваними заходами, що були вжиті органами влади у його справі (див. п. 208 вище). По-перше, всі ці заходи були наслідком послідовних заяв заявника. Аудит розпочався в листопаді 2016 року після серії інтерв'ю, даних заявником, і статті, опублікованої в травні-вересні 2016 року, в якій він послідовно та рішуче згадував про різні недоліки, які сприймалися у запропонованій реформі НРП та судової системи (див. пп. 41-43 вище). Перевірка роботи заявника як судді була розпочата в квітні 2017 року, незабаром після його подальших критичних коментарів щодо реформи, опублікованих на YouTube-каналі НРП та в інших ЗМІ в січні-березні 2017 року (див. пп. 44-46 вище). Два інші заходи, тобто звільнення з посади судді-спікера Краківського окружного суду в січні 2018 року та розсекречення його фінансової декларації в червні 2018 року, також були вжиті після того, як він публічно висловив критику запланованої політики Уряду щодо судової системи.

По-друге, оскаржувані заходи були вжиті ЦАБ, урядовою установою, Міністром юстиції та Головою суду, яка була призначена на

підставі перехідних повноважень (див. п. 78 вище), тобто органами, які контролюються або призначаються виконавчою гілкою влади.

По-третє, ці заходи, зокрема перевірка фінансових декларацій заявника зі сторони ЦАБ та негайна перевірка його роботи за розпорядженням Міністерства юстиції на підставі анонімного листа (див. п. 70-72 вище), не видаються такими, що були викликані будь-якими обґрунтованими порушеннями з боку заявника. Натомість анонімний лист, який спонукав до перевірки роботи заявника в Краківському окружному суді, лише через день після його отримання в Міністерстві, був чітко й прямо пов'язаний з публічними заявами заявника щодо реформи судової системи та його діяльності у засобах масової інформації, тобто мається на увазі, що цього само по собі було достатньо, щоб скомпрометувати роботу заявника як судді (див. також п. 226 нижче).

Наведений вище висновок додатково підтверджується численними документами, наданими заявником, які посилаються на поширену думку про існування такого причинно-наслідкового зв'язку. До них належать не лише статті, опубліковані в польській пресі, а й звіти, прийняті Моніторинговим комітетом і Комітетом з правових питань і прав людини Парламентської Асамблеї Ради Європи (див. пп. 105-106 вище), а також звіт Комісара Ради Європи з прав людини за підсумками її візиту до Польщі (див. п. 107 вище). Суд також звернеться до звіту організації Amnesty International (див. п. 91 вище) та звіту Асоціації суддів Польщі «Юстиція» (див. п. 92 вище). У зв'язку з цим він також надає важливого значення резолюції, ухваленій 26 лютого 2018 року зборами суддів Краківського окружного суду (див. п. 84 вище).

212. Уряд стверджував, що оскаржувані заходи не були пов'язані зі здійсненням заявником свободи вираження поглядів або становили нейтральні заходи, які застосовувалися до всіх суддів (див. п. 172 і 176-177 вище). Однак, беручи до уваги весь контекст справи, Суд не вважає ці причини переконливими чи підтвердженими конкретними доказами. Відповідно, він погоджується із заявником у тому, що оскаржувані заходи, згадані в п. 208

вище, були викликані поглядами та критикою, які він публічно висловлював у своїй професійній ролі.

213. З огляду на вищезазначене, Суд доходить висновку, що оскаржувані заходи становлять втручання у здійснення заявником права на

(b) Чи було втручання виправданим

(i) «Передбачено законом»

214. Заявник вказав на суперечки навколо його усунення з посади судді-спікера Краківського окружного суду. Стосовно заходів, вжитих ЦАБ та іншими органами влади, він стверджував, що їх слід розглядати як зловживання, навіть якщо вони мали певні формальні підстави (див. п. 165 вище). Уряд стверджував, що оскаржувані заходи відповідали національному законодавству (див. п. 176 і 179 вище).

215. Суд зазначає, що перевірка ЦАБ фінансових декларацій заявника, перевірка його роботи

(ii) Легітимна мета

216. Заявник стверджував, що втручання, про яке йдеться, не переслідувало жодної легітимної мети у значенні статті 10 § 2 Конвенції (див. п. 166 вище). Уряд не навів жодних аргументів з цього приводу.

217. Беручи до уваги загальний контекст цієї справи, Суд має серйозні сумніви щодо того, чи втручання, яке оскаржується, переслідувало будь-яку із легітимних цілей,

(iii) «Необхідність у демократичному суспільстві»

(a) Загальні принципи свободи вираження поглядів

218. Загальні принципи щодо необхідності втручання у свободу вираження поглядів, неодноразово повторювані Судом, були повторно

(b) Загальні принципи свободи вираження поглядів суддів

219. Загальні принципи щодо свободи вираження поглядів суддів були підсумовані Судом у рішенні у справі Бака (там само, пп. 163-167) таким чином:

«163. Враховуючи важливе місце серед державних органів, яке судова влада займає в демократичному суспільстві, Суд повторює, що цей підхід також застосовується у випадку обмежень свободи вираження

свободу вираження поглядів, гарантованого статтею 10 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, Вілле, п. 51; Кидешкіна, п. 80; і Бака, п. 152, усі цит. вище). Тож залишається перевірити, чи було втручання виправданим відповідно до статті 10 § 2.

та розсекречення його фінансової декларації, як здається, були передбачені національним законодавством. З іншого боку, видається, що відповідні норми не були належним чином дотримані щодо рішення Голови Краківського окружного суду про звільнення заявника з посади судді-спікера цього суду. Однак Суд буде виходити з припущення, що втручання було «передбачено законом» для цілей п. 2 статті 10, оскільки оскаржуване втручання порушує статтю 10 з інших причин (див. п. 228 нижче).

передбачених у статті 10 § 2. Однак не потрібно робити остаточний висновок щодо цього питання, оскільки з огляду на причини, наведені нижче (див. п. 220-228 нижче), оскаржуване втручання в жодному разі не можна вважати «необхідним у демократичному суспільстві» для цілей цього положення (див. «Донер та інші проти Туреччини», № 29994/02, п. 95, 7 березня 2017 р.).

сформульовані, зокрема, у справі Бака (там само, п. 158-61).

поглядів судді у зв'язку з виконанням ним чи нею функцій, хоча судова влада не є частиною звичайної державної служби

...

164. Суд визнав, що від державних службовців, які працюють в судовій системі, можна очікувати, що вони повинні виявляти стриманість у здійсненні своєї свободи

вираження поглядів у всіх випадках, коли авторитет і безсторонність судової влади можуть бути поставлені під сумнів ... Поширення навіть точної інформації слід подавати з поміркованістю та пристойністю... Суд неодноразово наголошував на особливій ролі судової влади в суспільстві, яка, як гарант справедливості, що є фундаментальною цінністю правової держави, має користуватися довірою суспільства, якщо хоче успішно виконувати свої обов'язки... Саме з цієї причини судові органи, що стосується виконання ними своїх судових функцій, повинні проявляти максимальну обережність щодо справ, які вони розглядають, щоб зберегти імідж безсторонності...

165. Водночас Суд також наголосив, що, зокрема, враховуючи зростаюче значення, яке надається розподілу влади та важливість захисту незалежності судової влади, будь-яке втручання у свободу вираження поглядів судді на такій посаді як у заявника вимагає ретельного розгляду з боку Суду... Крім того, питання, що стосуються функціонування системи правосуддя, належать до суспільного інтересу, дебати щодо яких зазвичай користуються високим ступенем захисту відповідно до статті 10... Навіть якщо питання, що обговорюється,

має політичний підтекст, цього само по собі недостатньо, щоб перешкодити судді зробити заяву з цього приводу... Питання, пов'язані з розподілом влади, можуть стосуватися дуже важливих питань у демократичному суспільстві, про які громадськість має законний інтерес бути поінформованою і які належать до сфери політичних дебатів...

166. У контексті статті 10 Конвенції Суд повинен взяти до уваги обставини та загальний контекст, в якому були зроблені відповідні заяви... Він повинен розглядати оскаржуване втручання у світлі справи в цілому..., надаючи особливого значення посаді, яку обіймав заявник, його заявам і контексту, в якому вони були зроблені.

167. Нарешті, [не можна забувати про] «стримувальний ефект», який страх перед санкціями має на здійснення свободи вираження поглядів, зокрема на інших суддів, які бажають брати участь у публічних дебатах щодо питань, пов'язаних із відправленням правосуддя та судовою системою... Цей ефект, який діє на шкоду суспільству в цілому, також є фактором, що стосується пропорційності накладеної санкції чи покарання.

...

(y) Застосування цих принципів до цієї справи

220. Суд повторює свій висновок (див. п. 213 вище), що оскаржуване втручання було викликано поглядами та критикою, які заявник публічно висловлював під час реалізації свого права на свободу вираження поглядів. У зв'язку з цим Суд зазначає, що заявник висловив свої погляди на законодавчі реформи, про які йдеться, у професійній ролі судді –члена НРП та речника цього органу. Він зазначає, що за Конституцією НРП уповноважена захищати незалежність судів і суддів (стаття 186 § 1 Конституції; див. Гженда, цит. вище, п. 304), тому очевидно, що заявник, діючи як її речник, мав право та обов'язок висловлювати свою думку щодо законодавчої реформи, яка стосується судової системи.

221. Суд надає особливого значення посаді, яку обіймав заявник, чії функції та обов'язки включали висловлення поглядів на

законодавчі реформи, які мали вплинути на судову систему та її незалежність. Він також відзначає широкий спектр реформ, які торкнулися практично кожного сегменту судової системи (див. п. 210 вище). У зв'язку з цим він посилається на документи Ради Європи, які визнають, що кожен суддя несе відповідальність за сприяння та захист судової незалежності (див. п. 3 Великої хартії суддів), і що із суддями та судовою владою слід проводити консультації та залучати їх до підготовки законодавства щодо їхнього статусу та, у більш загальному плані, функціонування судової системи (див. п. 34 Висновку № 3 (2002) КРЄС та п. 9 Великої хартії суддів, цит. вище, пп. 109-110 вище).

222. У цій справі Суд оцінює ситуацію заявника, який був не лише суддею, а й членом НРП та її речником. Проте Суд зазначив, що подібний підхід буде застосований до будь-якого

судді, який реалізує свою свободу вираження поглядів — відповідно до принципів, зазначених у п. 219 вище — з метою захисту верховенства права, незалежності суддів чи інших подібних цінностей, що підпадають під визначення обговорення питань, які становлять загальний інтерес. Коли суддя робить такі заяви не лише від свого власного імені, але й від імені ради суддів, асоціації суддів чи іншого представницького органу судової влади, захист, який надається цьому судді, буде посиленій.

Крім того, загальне право суддів на свободу вираження поглядів для розгляду питань, що стосуються функціонування системи правосуддя, може бути трансформовано у відповідний обов'язок виступати на захист верховенства права і незалежності суддів, коли ці фундаментальні цінності опиняються під загрозою. Цей обов'язок був визнаний, зокрема, КРЄС (див. п. 41 Висновку № 18 (2015) щодо позиції судової влади та її зв'язку з іншими органами влади в сучасній демократії, цитований у п. 111 вище), Спеціальним доповідачем ООН з питань незалежності суддів та адвокатів (див. п. 102 його Звіту 2019 року про свободу вираження поглядів, асоціації та мирних зібрань суддів, цитований у п. 103 вище) та Генеральною асамблеєю ENCI (див. п. (vii) Софійської декларації 2013 року, цит. в п. 112 вище).

223. Цю справу також слід відрізнити від інших справ, у яких мова йде про довіру суспільства до судової системи та необхідність захистити таку довіру від деструктивних нападів (див. Ді Джованні, п. 81, і Кудешкіна, п. 86, обидві цит. вище). Погляди та заяви, публічно висловлені заявником, не містили жодних нападів на інших членів судової влади (порівняйте зі справою Ді Джованні, цит. вище); вони також не стосувалися критики поведінки суддів, які розглядають незавершені провадження (див. Кудешкіна, цит. вище, п. 94).
224. Навпаки, заявник висловив свої погляди та критичні зауваження щодо законодавчих реформ, пов'язаних із функціонуванням судової системи, статусом НРП, незалежністю та незмінюваністю суддів, а також зниженням пенсійного віку для суддів. Усі ці питання становлять суспільний інтерес

(див. Бака, цит. вище, п. 171). Його заяви не виходили за межі простої критики із суто професійної точки зору. Відповідно, Суд вважає, що позиція та заяви заявника, які явно потрапляли в контекст дискусії з питань, що становлять великий суспільний інтерес, вимагали високого ступеня захисту його свободи вираження поглядів і суворого контролю за будь-яким втручанням з вузькими межами розсуду, що надані владі держави-відповідача (там само).

У зв'язку з цим Суд повторює, що, враховуючи важливе місце, яке судова влада займає серед державних органів у демократичному суспільстві, і важливості розподілу влади та необхідності гарантувати незалежність судової влади (див. «Рамос Нунес де Карвалью та Са проти Португалії» [ВП], №№ 55391/13 та 2 інших, п. 196, 6 листопада 2018 р., з подальшими посиланнями), Суд має бути особливо уважним до захисту членів судової системи від заходів, які можуть загрожувати їхній судовій незалежності та автономії (див. «Більген проти Туреччини», № 1571/07, п. 58, 9 березня 2021 р., і Гженда, цит. вище, п. 302).

225. У зв'язку з цим Суд повинен ретельно перевірити заходи, вжиті органами влади у справі заявника. Що стосується аудиту його фінансових декларацій, проведеного ЦАБ в період з листопада 2016 року по квітень 2018 року, Уряд стверджував, що перевірка була спричинена невпевненістю щодо точності декларацій і носила звичайний характер. Однак Суд зазначає, що оскаржувана перевірка, яка була спричинена деякою невизначеною невідповідністю та тривала значний період часу — сімнадцять місяців — здається, не принесла жодних конкретних результатів. За словами Уряду, ЦАБ подало до органів прокуратури звіт про порушення, які були встановлені в деклараціях заявника. Тим не менш, бюро не повідомило Суд про характер цих порушень, що в будь-якому випадку призвело до того, що органи влади не вжили жодних дій. Крім того, Суд має певні сумніви щодо законності дій офіцерів ЦАБ, які увійшли в приміщення НРП, щоб вручити заявнику рішення про дозвіл перевірки його декларацій, оскільки Уряд не вказав конкретного правового положення,

яке б вимагало, щоб для початку аудиту необхідно вручити відповідне рішення відповідній особі офіцерами ЦАБ.

226. Стосовно перевірки роботи заявника в Краківському окружному суді за розпорядженням Міністерства юстиції, Суд зауважує, що, як зазначено вище, ця перевірка була розпочата лише через день після отримання анонімного листа, який здебільшого стосувався критичних коментарів заявника щодо реформи судової системи та його присутності у засобах масової інформації, а не будь-якої стверджуваної неправомірної поведінки з його боку або його здатності виконувати судові функції (див. пп. 70-72 та 211 вище). Таким чином, Суд вважає вражаючим те, що за таких обставин Міністерству вдалось розпочати розслідування щодо виконання заявником обов'язків судді.

Що стосується звільнення заявника з посади судді-спікера Краківського окружного суду, Суд зазначає, що, хоча голова суду мав повноваження в будь-який час призначити чи звільнити суддю-спікера, рішення Голови Краківського окружного суду було прийнято без отримання висновку Президії цього суду, як того вимагає стаття 31(1)(1) Закону «Про організацію загальних судів» (див. пп. 80, 83-84 і 101 вище). Суд також зазначає, що Голова Краківського окружного суду пані D.P.-W. прийняла це рішення лише через шість днів після призначення на цю посаду Міністром юстиції.

Нарешті, щодо фінансової декларації заявника Суд зауважує, що Міністр юстиції скасував, без пояснення причин, попереднє рішення Голови апеляційного суду про

надання конфіденційного статусу цій декларації (див. п. 85 вище).

227. На цьому тлі та з огляду на сукупність заходів, вжитих органами влади, видається, що їх можна охарактеризувати як стратегію, спрямовану на залякування (або навіть примус замовкнути) заявника у зв'язку з поглядами, які він висловлював на захист верховенства права та незалежності суду. З огляду на надані йому матеріали Суд вважає, що жодних інших правдоподібних причин для оскаржуваних заходів не було висунуто або їх не можна помітити. Він зазначає, що заявник — один із найбільш знакових представників судової спільноти в Польщі, який послідовно захищав верховенство права та незалежність судової системи. Суд вважає, що оскаржувані заходи, безсумнівно, мали «стримувальний ефект» у тому, що вони повинні були перешкодити не лише йому, але й іншим суддям брати участь у публічних дебатах щодо законодавчих реформ, які стосуються судової системи, та в більш загальному плані щодо питань, які стосуються незалежності судової влади (див. Бака, п. 173, і Кьовесі, п. 209, обидві цит. вище).

228. На підставі наведених вище аргументів і враховуючи першочергову важливість свободи вираження поглядів з питань, що становлять загальний інтерес, Суд вважає, що оскаржувані заходи, вжиті проти заявника, не були «необхідними в демократичному суспільстві» у межах значення цього положення.

229. Таким чином, Суд доходить висновку, що мало місце порушення статті 10 Конвенції.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

230. У Статті 41 Конвенції зазначено:

«Якщо Суд визнає, що мало місце порушення Конвенції або протоколів до неї, і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої

Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, якщо необхідно, присуджує потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

231. Заявник вимагав 100 000 євро відшкодування моральної шкоди за страждання, спричинені порушенням його прав. Він посилався

на дострокове припинення повноважень і відсутність будь-якої можливості перегляду цього заходу в судовому порядку. Заявник

вважав дострокове припинення повноважень формою політичних репресій і перешкодженням йому виконувати свої обов'язки щодо захисту незалежності суддів, які впливають з його членства в НРП.

232. Заявник також стверджував, що зазнав значних страждань внаслідок і під час дій, вжитих проти нього державними органами, в тому числі ЦАБ, податковими органами та прокуратурою. Ці дії влади були широко прокоментовані державними службовцями, і заявник вважав це навмисним посяганням на його особисте життя. Він стверджував, що оскаржені заходи повністю порушили хід його сімейного та професійного життя. Численні перевірки, розслідування, запити, коментарі в пресі, дисциплінарні провадження та напади на його чесне ім'я змусили його присвятити багато часу та ресурсів самозахисту. Заявник побоювався ще одного можливого «нападу» з боку влади під будь-яким тривіальним приводом.
233. Дії влади проти заявника вплинули на його дружину, яка була змушена пройти курс лікування, а також на заявника, який страждав від психологічних і фізичних розладів. Крім

того, заявнику було боляче стикатися з прихильниками правлячої більшості, які повторювали звинувачення проти нього, що поширювалися в рамках наклепницької кампанії проти нього, розгорнутої у громадських ЗМІ. В результаті йому надходили численні погрози та образи, приклади яких він надав Суду.

234. Уряд просив Суд відхилити вимоги заявника, оскільки, на думку Уряду, заява була неприйнятною і, в будь-якому випадку, не було порушення Конвенції. Крім того, сума, яку вимагав заявник, була надзвичайно високою і невиправданою у світлі практики Суду. Якби Суд присудив будь-яку компенсацію заявнику, Уряд стверджував, що вона мала би бути розумною та відповідати судовій практиці у подібних справах проти Польщі чи інших країн із подібним економічним рівнем.
235. Здійснюючи оцінку на основі справедливості та беручи до уваги висновки про порушення статті 10 Конвенції, Суд вважає розумним присудити заявнику 15 000 євро відшкодування моральної шкоди.

В. Витрати та видатки

236. Заявник також вимагав 20 000 євро, включаючи ПДВ, як відшкодування витрат, понесених у Суді. Він надав копію договору про надання юридичних послуг між ним і Юридичною фірмою «П'єтжак Сидор та партнери» від 31 липня 2018 року разом із рахунком від 29 січня 2021 року.
237. Уряд стверджував, що заявлена сума не відповідає вимогам адекватності та необхідності.

238. Згідно з практикою Суду, заявник має право на відшкодування судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що вони були фактично понесені, були необхідними та є розумного розміру. У цій справі, беручи до уваги наявні в нього документи та вищезазначені критерії, Суд вважає розумним присудити суму в розмірі 10 000 євро для покриття витрат, пов'язаних із провадженням у Суді, плюс будь-які податки, які можуть бути стягнені із заявника.

С. Відсотки за прострочені платежі

239. Суд вважає за доцільне, щоб відсоткова ставка ґрунтувалася на граничній кредитній ставці Європейського центрального банку,

до якої слід додати три відсоткові пункти.

3 ЦИХ ПІДСТАВ СУД

1. Оголошує більшістю голосів скаргу за статтею 6 § 1 Конвенції прийнятною;
2. Постановляє шістьма голосами проти одного, що мало місце порушення статті 6 § 1 Конвенції;
3. Постановляє одноголосно, що немає необхідності розглядати прийнятність та суть скарги за статтею 13 Конвенції;
4. Оголошує одноголосно скаргу за статтею 10 Конвенції прийнятною;
5. Постановляє одноголосно, що мало місце порушення статті 10 Конвенції;
6. Постановляє одноголосно,
 - (a) що держава-відповідач має сплатити заявнику протягом трьох місяців з дати, коли це рішення стане остаточним відповідно до статті 44 § 2 Конвенції, зазначені нижче суми, які мають бути конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом, застосовним на дату розрахунку:
 - (i) 15 000 євро (п'ятнадцять тисяч євро), плюс будь-які податки, які можуть бути стягнені, як відшкодування моральної шкоди;
 - (ii) 10 000 євро (десять тисяч євро), плюс будь-які податки, які можуть бути стягнені із заявника, як відшкодування судових витрат;
 - (b) що зі спливом вищезазначених трьох місяців і до моменту розрахунку на вищезазначені суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної кредитної ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти;
7. Відхиляє одноголосно решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Оформлено англійською мовою та повідомлено у письмовій формі 16 червня 2022 року відповідно до пп. 2, 3 Правила 77 Регламенту Суду.

Рената Дегенер, Секретар

Марко Бошняк, Президент

Відповідно до п. 2 статті 45 Конвенції та п. 2 Правила 74 Регламенту Суду до цього рішення додається окрема думка судді Войтичека.

М.Б.
Р.Д.

ДУМКА СУДДІ ВОЙТИЧЕКА, ЩО ЧАСТКОВО НЕ ЗБІГАЄТЬСЯ, І ЧАСТКОВО ЗБІГАЄТЬСЯ

1. З усією повагою я не погоджуюся з думкою більшості, що у цій справі застосовується стаття 6 та що її було порушено. Водночас я маю застереження щодо підходу, прийнятого відповідно до статті 10.
2. На мій погляд, твердження заявника про те, що він мав суб'єктивне право, не досягає порогу аргументованості для цілей статті 6. Я детально пояснив зміст національного законодавства з цього питання у своїй окремій думці, доданій до рішення у справі «Гженда проти Польщі» [ВП], № 43572/18, 15 березня 2022 р.
3. Мої застереження щодо аргументації за статтею 10 стосуються таких моментів: (i) сфера застосування статті 10, (ii) точний характер втручання у свободу вираження поглядів заявника, (iii) спосіб аргументації формулює питання легітимної мети та пропорційності, а також (iv) диференціація захисту за статтею 10 для різних категорій осіб і поглядів.

3.1. У рішенні в п. 220 (виділення додано) висловлено таку точку зору:

«[Суд] у зв'язку з цим зауважує, що заявник висловив свої погляди на законодавчі реформи, про які йдеться, у професійній ролі судді – члена НРП та речника цього органу [див. також п. 206]».

Я пояснив свою позицію щодо правильного тлумачення статті 10 в окремих думках, доданих до справ «Бака проти Угорщини» [ВП], № 20261/12, 23 червня 2016 року, і «Шаний проти Угорщини», № 35493/13, 8 листопада 2016 р. На мою думку, стаття 10 не поширюється на офіційні виступи осіб, які займають державні посади, а стосується висловлювань, які виражають особисті погляди осіб. Офіційна промова може бути предметом дуже широких дискреційних повноважень, але не є здійсненням фундаментальної свободи.

Міркування стосується **«його [тобто заявника] поглядів ... у професійній ролі судді – члена НРП та речника цього органу»**. Я бачу тут протиріччя. Заявник міг або висловити свої особисті погляди (виступаючи в ролі

приватної особи), або — коли виступав у професійній ролі речника НРП — був зобов'язаний представляти не свої погляди, а позицію цього державного органу щодо законодавчих реформ, про які йдеться.

У рішенні в пп. 40-47 перелічено певну кількість висловлювань заявника. На мій погляд, деякі з цих висловлювань належать до категорії офіційних промов (викладення позиції НРП) і не підпадають під дію статті 10, а деякі належать до категорії неофіційних виступів (висловлюють особисті погляди заявника), що чітко захищається статтею 10, тоді як статус деяких висловлювань може бути предметом дискусії. Проведення чіткої демаркаційної лінії між двома типами висловлювань не завжди легке завдання. У будь-якому випадку, заява стосується, зокрема, ряду висловлювань, які представляють особисті погляди заявника, висловлені ним в ролі громадянина, тому я не сумніваюся, що стаття 10 все ж таки застосовується в цій справі.

У цьому контексті я зауважу ще одну суперечність. З одного боку, аргументація передбачає, що заявник реалізував свою свободу вираження поглядів (див., зокрема, п. 220 в принципі), а з іншого боку, вона наголошує на обов'язку суддів говорити з певних питань і висловлювати певні погляди (див. п. 222). Свобода слова означає, серед іншого, свободу від будь-якого зобов'язання говорити. Там, де починається зобов'язання говорити та висловлювати певні погляди, закінчується свобода слова (див. мою окрему думку «Бака проти Угорщини», цит. вище, пункт 7).

3.2. У пункті 208 рішення перераховується певна кількість заходів, які разом узяті становлять втручання у свободу слова заявника (див. також п. 209 у кінці). В аргументації далі в кінці п. 208 зазначено таке:

«На цьому етапі Суд зазначає, що факт звільнення з посади судді-спікера суду сам по собі не тягне за собою втручання у свободу вираження поглядів, оскільки права обіймати таку посаду не існує. Однак цей факт є частиною послідовності подій і його необхідно розглядати

в контексті сукупності всіх вищезазначених заходів, вжитих щодо заявника (див. п. 211 нижче)».

На мій погляд, точні межі відповідного втручання у свободу слова в цій справі слід окреслити дещо вужчим чином. Зауважу, що за польським законодавством контакти з пресою належать до обов'язків голів судів, але голова апеляційного суду чи окружного суду може прийняти рішення про призначення судді-спікера, який діє під наглядом голови суду. Призначення на посаду судді-спікера суду може бути відкликано в будь-який час за умови, що Президія суду висловить свою (необов'язкову до виконання) думку. Відкликання з посади судді-спікера суду — дискреційне повноваження голови суду і, на мій погляд, не повинно розглядатися як елемент втручання у свободу слова судді-спікера (порівняйте мою окрему думку, додану до рішення у справі «Бака проти Угорщини», цит. вище).

За цих обставин у цій справі втручання у свободу слова заявника складається з таких трьох елементів: перевірка його фінансової декларації, перевірка його роботи та розсекречення його фінансової декларації.

3.3. У п. 217 рішення вказано:

Беручи до уваги загальний контекст цієї справи, Суд має серйозні сумніви щодо того, чи втручання, яке оскаржується, переслідувало будь-яку із легітимних цілей, передбачених у статті 10 § 2. Однак не потрібно робити остаточний висновок щодо цього питання, оскільки з огляду на причини, наведені нижче (див. пп. 220–228 нижче), оскаржуване втручання в жодному разі не можна вважати «необхідним у демократичному суспільстві» для цілей цього положення (див. «Донер та інші проти Туреччини», № 29994/02, п. 95, 7 березня 2017 р.)».

Тест на необхідність або пропорційність вимагає збалансування захищених цінностей і цінностей, які приносяться в жертву. Це передбачає чітке визначення переслідуваної мети та захищених цінностей. Аналіз необхідності в демократичному суспільстві чи пропорційності не має сенсу, якщо не було встановлено, що захід, про який йде мова, насправді переслідує законну мету

(порівняйте мою окрему думку у справі «Бака проти Угорщини», цит. вище, пункт 11). На мій погляд, аргументи, наведені в міркуванні (див., зокрема, п. 227), становлять достатню основу для висновку про те, що відповідач не продемонстрував існування законної мети, і припинити аналіз уже на цьому етапі.

3.4. У пункті 222 рішення вказано:

У цій справі Суд оцінює ситуацію заявника, який був не лише суддею, а й членом НРП та її речником. Проте Суд зазначив, що подібний підхід буде застосований до будь-якого судді, який реалізує свою свободу вираження поглядів — відповідно до принципів, згаданих у п. 219 вище — з метою захисту верховенства права, незалежності суддів чи інших подібних цінностей, що підпадають під визначення обговорення питань, які становлять загальний інтерес. Коли суддя робить такі заяви не лише від свого власного імені, але й від імені ради суддів, асоціації суддів чи іншого представницького органу судової влади, захист, який надається цьому судді, буде посилений».

Аргументація чітко диференціює рівень захисту для різних категорій осіб. Я вже висловлював сумніви щодо ідеї про те, що деякі категорії публічних осіб повинні користуватись кращим захистом свободи слова, ніж інші громадяни (див., зокрема, мої окремі думки у справах «Макрадулі проти колишньої Югославської Республіки Македонія», №№ 64659/11 і 24133/13, 19 липня 2018 р., пункти 8 і 9, і «Моніка Маковей проти Румунії», № 53028/14, 28 липня 2020 р., п. 4). На мій погляд, «подібний підхід» у цій справі буде застосований до будь-якої особи, яка реалізує свою свободу вираження поглядів, висловлюючи погляди з будь-яких питань, що становлять загальний інтерес. Рівність по відношенню до свободи слова — фундаментальна цінність Конвенції.

У рішенні додатково розмежовується захист відповідно до змісту промови. Аргументація свідчить про те, що захист судової промови має зосереджуватися на промові, яка «захищає верховенство права, незалежність суддів або інші подібні цінності, що підпадають під визначення обговорення питань, які становлять загальний інтерес». Вочевидь, виступи суддів, які висловлюють різні погляди, не

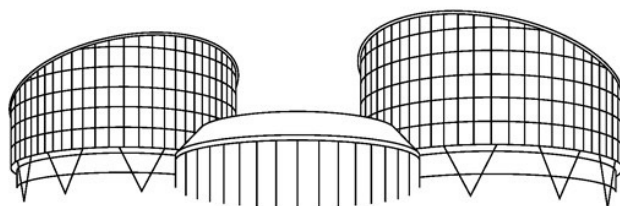
мали б однакового рівня захисту. Таким чином, є погляди, які заслуговують на більш сильний захист, і погляди, які вимагають нижчого рівня захисту. Знову ж таки, обраний підхід проблематичний.

4. Нарешті, я повинен визнати, що аргументація — коли йдеться про ключове питання причинно-наслідкового зв'язку між промовою та оскаржуваним втручанням — спирається на принцип формальної істини, який послаблює вплив судового рішення. Суд застосовує презумпцію на користь заявника (див. п. 204 і 212) і спирається на той факт, що ця презумпція не була спростована Урядом-відповідачем (п. 212 і 227). На мій погляд, у цій справі Суд не мав вибору згідно зі статтею 10 і мав покладатися на формальну правду. Водночас я зауважую, що цієї проблеми можна було б

частково уникнути, якби справу розглядали згідно зі статтею 8, беручи до уваги той факт, що перевірка фінансової декларації заявника та розсекречення цієї декларації також становили втручання в його особисте життя.

5. Підсумовуючи: розширення сфери застосування статті 10 на офіційну промову суб'єктів публічної влади тягне за собою певні протиріччя. Крім того, прийнятий підхід, який передбачає необхідність спеціального захисту суддів згідно зі статтею 10, і ще більшого захисту для суддів, які входять до рад суддів або професійних асоціацій, може викликати критику з точки зору принципу рівності.

Зважаючи на це, я погоджуюся, що у цій справі була порушена стаття 10.



ДРУГА СЕКЦІЯ

СПРАВА «БІЛЬГЕН ПРОТИ ТУРЕЧЧИНИ» (BILGEN v. TURKEY)

(Заява No 1571/07)

РІШЕННЯ

Пункт 1 статті 6 (цивільна частина) • Доступ до суду • Відсутність можливості в судді звернутися до суду щодо перегляду необґрунтованого примусового рішення про переведення його до нижчого судового округу • Необхідність захисту судової незалежності й автономії • Стаття 6, застосовна у своєму цивільному аспекті • Спір про «право» члена судової системи на захист від довільного переведення • Перший критерій підходу, встановленого у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland), дотримано • Другий критерій підходу, встановленого у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland), не дотримано • Недопущення членів судової системи до захисту за статтею 6 у питаннях щодо умов працевлаштування на підставі особливого зобов'язання вірності й довіри до держави є необґрунтованим • Наявність процесуальних гарантій, що забезпечують відсутність загрози для судової автономії суддів із боку необґрунтованих зовнішніх або внутрішніх впливів • Необхідність наявності вагомих причин, які б у виняткових випадках виправдовували відсутність судового розгляду • Порушено саму сутність права на доступ до суду

СТРАСБУРГ

9 березня 2021 р.

ОСТАТОЧНЕ

09.06.2021 р.

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. До нього може бути внесено редакційні виправлення.

У справі «Більген проти Туреччини» (Bilgen v. Turkey)

Європейський суд з прав людини (Друга секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли:

Йон Фрідрік Кьйолбро (Jon Fridrik Kjølbrot), Голова, Алеш Пейхал (Aleš Pejchal),

Валеріу Грітко (Valeriu Grițco),

Ейгідіус Куріс (Egidijus Kūris),

Бранко Лубарда (Branko Lubarda), Карло Ранзоні (Carlo Ranzoni), Саадет Юксель (Saadet Yüksel), судді,

та Стенлі Нейсміт (Stanley Naismith), Секретар секції,

Враховуючи та з огляду на:

заяву проти Турецької Республіки, яку 4 грудня 2006 року подав до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (надалі – Конвенція) громадянин Туреччини пан Хусейн Джахіт Більген (надалі – заявник);

рішення повідомити турецький Уряд (надалі – Уряд) про скаргу, яка стосується доступу до суду, і визнати непринятною решту скарги;

зауваження сторін;

після обговорення за зачиненими дверима 26 січня 2021 року постановляє таке рішення, що було ухвалене у той день:

ВСТУП

Справа стосується стверджуваної неспроможності заявника звернутися до суду задля перегляду рішення про його переведення в інший і нижчий судовий округ.

ФАКТИ

I. КАР'ЄРА ЗАЯВНИКА ЯК СУДДІ Й ОБСТАВИНИ, ЯКІ ПРИЗВЕЛИ ДО ЙОГО ПЕРЕВЕДЕННЯ

1. Заявник народився 1952 року та проживає у місті Анкарі. Заявника представляв пан М. Алпайдин, адвокат, який практикує у м. Анкара.
2. Уряд представляв його уповноважений.
3. Згідно з поданням сторін, факти у справі можна підсумувати, як описано нижче.
4. 27 лютого 1979 року заявника було призначено учнем судді- доповідача Вищого адміністративного суду після успішного складання письмового та усного іспитів.
5. У період від 28 лютого 1980 року до 28 лютого 1981 року заявник працював заступником секретаря Вищого адміністративного суду.
6. 28 лютого 1981 року заявник став суддею-доповідачем у Вищому адміністративному суді.
7. У період від 1 серпня 1981 року до 30 листопада 1982 року заявник пішов у відпустку, щоб пройти військову службу в Міністерстві оборони як юрисконсульт.
8. У лютому 1983 року заявника було призначено суддею в Адміністративний суд Газіантепа – суд другого судового округу, де він став головуючим суддею у серпні 1987 року.
9. У грудні 1990 року заявника було повторно призначено на посаду судді-доповідача у Вищому адміністративному суді. Для цієї посади він вважався суддею-доповідачем у третьому судовому окрузі. Пропрацювавши на цій посаді один рік і три місяці, він пішов у відставку. Заявник повернувся до професії 27 вересня 1993 року, і його було призначено суддею в адміністративний суд Сакар'ї – суд другого судового округу, де він обіймав суддівську посаду до жовтня 1995 року. Упродовж його служби в адміністративному суді Сакар'ї заявнику було присвоєно перший клас.
10. У жовтні 1995 року заявника було призначено в Адміністративний суд Анкари, а в липні 1998 року його було підвищено до посади головуючого судді у восьмому відділенні адміністративного суду Анкари, який є судом першого судового округу. Після семи років служби у цьому суді рішенням Вищої ради суддів і прокурорів (надалі – ВРСП) від 9 липня 2005 року його було призначено суддею в регіональний адміністративний суд Анкари. Він подав клопотання про перегляд цього рішення, проте 15 вересня 2005 року його клопотання було відхилено тим самим органом.
11. Заявник подав заперечення проти рішення від 15 вересня 2005 року до Ради з питань заперечень (İtirazlari İnceleme Kurulu), яка 14 листопада 2005 року відхилила це заперечення.
12. Постановою ВРСП від 15 липня 2006 року заявника було призначено до регіонального адміністративного суду Сіваса – судового адміністративного округу третьої категорії, який за рангом нижчий від округів, у яких заявник раніше обіймав посади. Жодних підстав для характеру переведення, що містилося в постанові, наведено не було.
13. 27 липня 2006 року заявник подав клопотання про перегляд рішення від 15 липня 2006 року,

стверджуючи, що за попередні два роки його двічі призначали в різні місця без будь-якого обґрунтування і проти його волі. Він також стверджував, що його призначення не відповідали гарантіям незалежності судової влади. Крім того, його останнє призначення до судового округу нижчої категорії негативно позначилося на його професійній репутації, особливо з огляду на те, що причини його призначення не були розкриті, що створило враження, наче його було непрямо покарано. Він також стверджував, що рішення про його призначення в місто Сівас, яке розташоване за 440 км від Анкари, де проживає його сім'я, порушило його право на повагу до сімейного життя. У зв'язку з цим він пояснив, що ані його дочки, які відвідували навчальні заклади в Анкарі, ані його дружина, яка працювала на приватну компанію в Анкарі, не змогли переїхати разом із ним у Сівас.

14. 19 вересня 2006 року Міністерство юстиції поінформувало заявника про те, що ВРСП відхилила його клопотання про перегляд на тій підставі, що його призначення було обґрунтоване потребами державної служби. Жодних інших причин названо не було.
15. Заявник не подавав заперечень проти цього рішення.
16. 20 вересня 2007 року він подав заяву про достроковий вихід на пенсію. Згідно з трудовим стажем заявника, він перебував на службі двадцять три роки одинадцять місяців і двадцять вісім днів, а з урахуванням року проходження військової служби він мав право на призначення пенсії за двадцять чотири роки одинадцять місяців і двадцять вісім днів служби.

II. ОЦІНКА РОБОТИ ЗАЯВНИКА ПІД ЧАС ЙОГО ГОЛОВУВАННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДІ АНКАРИ

17. У своїх зауваженнях Уряд надав оцінку роботи заявника від 31 травня 2005 року, яку проводили чотири інспектори юстиції. Уряд стверджував, що ця оцінка зіграла роль у рішенні ВРСП про переведення заявника. Форма оцінювання містила десять розділів, за якими заявник отримував від одного до десяти балів. Його оцінювали з погляду ведення справ і обсягу нерозглянутих справ; старанності під час винесення судових заборон і під час виконання інших обов'язків як одноосібного судді; здатності виносити проміжні рішення особливого характеру і своєчасно вивчати обставини на місці; знань процесуальних правил та їх застосування до справ; здатності своєчасно і правильно виносити рішення; достатності аргументації, наведеної в його рішеннях; здатності проводити слухання; дослідницьких навичок і здатності йти в ногу із законодавчими та іншими змінами у сфері права; відносин із Секретаріатом суду і його бібліотекою; старанності щодо вжиття необхідних заходів для ведення судового процесу й роботи суду. Його загальний професійний бал склав 65, й інспектори додали таке зауваження:

«Було б доцільно зняти його з посади голови та перевести до суду іншого міста, крім Анкари».

18. У відповідь на подання Уряду щодо його оцінювання заявник надав інформацію й документи, зазначені нижче. У неуточнену дату він подав до ВРСП запит щодо надбавки, яку він мав отримати у зв'язку з його кваліфікаційним класом (див. пункт 26 нижче). 10 жовтня 2006 року ВРСП відхилила запит заявника, зазначивши, що він більше не має права бути обраним на посаду судді Верховного адміністративного суду через звіт за результатами його оцінювання від 2005 року. Він звернувся із заявою про перегляд цього рішення, а також надав заперечення, які були відхилені ВРСП 22 травня 2007 року й 11 вересня 2007 року відповідно.
19. Водночас 10 травня 2007 року на підставі Закону «Про право на інформацію» заявник звернувся до Міністерства юстиції з проханням розкрити причини отримання середнього балу під час оцінювання 2005 року. Заявник також надав запит на отримання всіх даних щодо результатів його оцінювання за 1997-2005 роки.

20. У своїй відповіді від 23 травня 2007 року Міністерство поінформувало заявника про те, що він отримав бал «добре» (iyi) за 1997, 1999, 2001 і 2003 роки та «посередньо» (orta) за 2005 рік. Щодо розкриття причин Міністерство заявило, що форми оцінювання – це закрита інформація, яка міститься в особовій адміністративній справі заявника, і що Міністр юстиції вирішив, що сфера дії Закону «Про право на інформацію» не поширюється на дані щодо оцінювання, оскільки вони є лише рекомендаціями й не впливають на права зацікавленої особи або безпосередньо не торкаються його/її права.
21. 31 травня 2007 року заявник подав такий самий запит до Ради юстиції. У своїй відповіді від 11 червня 2007 року Рада повторила відповідь Міністерства та зазначила, що 4 липня 2005 року заявника було поінформовано про результати оцінювання за 2005 рік, йому також було надано перелік рекомендацій щодо покращення результатів, та підкреслила, що він не заперечував проти цих рекомендацій.

III. НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

A. Положення Конституції

22. Відповідні положення Конституції, дійсні на момент розгляду справи, передбачали таке:

Стаття 9

«Судову владу здійснюють незалежні суди від імені народу Туреччини».

Стаття 125

«Усі дії та рішення адміністрації можна оскаржити в судовому порядку...».

Пункт 1 і 2 статті 138

«Під час виконання своїх обов'язків судді повинні бути незалежними; вони мають виносити рішення згідно з особистими переконаннями, відповідно до Конституції, нормативно-правових актів та законів.

Жодний орган, установа, служба чи інша особа не можуть наказувати чи давати інструкції судам або суддям під час здійснення ними своїх судових повноважень, надсилати директиви або надавати рекомендації чи вносити пропозиції».

Стаття 139

«Суддів і прокурорів не може бути звільнено або примусово відправлено на пенсію до досягнення ними віку, встановленого Конституцією; їх також не може бути позбавлено заробітної плати, допомог або інших прав відповідно до їхнього статусу, навіть у результаті скасування суду або посади».

Стаття 140

«...Судді виконують свої обов'язки відповідно до принципу незалежності судів і гарантії незмінюваності суддів.

Кваліфікації, призначення, права та обов'язки, заробітна плата та допомоги суддів і прокурорів, їхнє просування по службі, тимчасова або постійна зміна їхніх посад або місць служби, порушення стосовно них дисциплінарних проваджень та накладання дисциплінарних стягнень, проведення щодо них розслідувань і подальше рішення про притягнення їх до відповідальності за правопорушення, вчинені у зв'язку з виконанням або під час виконання ними своїх обов'язків, засудження за правопорушення або випадки некомпетентності, що вимагає їхнього звільнення з професії, навчання без відриву від роботи та інші питання, пов'язані з їхнім статусом, регулюються законом відповідно до принципів незалежності судів і гарантії незмінюваності суддів».

Стаття 159

«Вища рада суддів і прокурорів ... здійснює свої функції відповідно до принципів незалежності судів і гарантії незмінюваності суддів.

Головою Ради є міністр юстиції. Заступник міністра юстиції є за посадою (ex officio) членом Ради. Трьох постійних членів і трьох

заступників членів Ради призначає Президент Республіки строком на чотири роки зі списку трьох кандидатів, висунутих на кожну вакантну посаду пленарними зборами Касаційного суду з-поміж власних членів. Двох постійних членів і двох заступників членів так само призначають зі списку трьох кандидатів, висунутих на кожну вакантну посаду пленарними зборами Вищого адміністративного суду. Їх може бути переобрано після завершення терміну повноважень.

Вища рада суддів і прокурорів приймає рішення про затвердження суддів і прокурорів ... у професії, їхні призначення, переведення,

делегування тимчасових повноважень, просування по службі, зокрема присвоєння першого класу, розподіл посад, звільнення з професії, накладення дисциплінарних стягнень та відсторонення від посади ...

Рішення Ради не можна оскаржити в судовому порядку».

23. Після національного референдуму, який відбувся 12 вересня 2010 року, до Конституції було внесено низку поправок, зокрема до статті 159, відповідно до яких рішення ВРСП щодо звільнення суддів із професії можна оскаржити в судовому порядку.

В. Закон «Про суддів і прокурорів» (закон No 2802)

24. Відповідні положення закону No 2802, дійсні на момент розгляду справи, передбачали таке:

Розділ 15 – Класи й право старшинства

«Суддям і прокурорам може бути присвоєно чотири класи: третій клас, другий клас, передперший клас і перший клас.

Тим, хто успішно відпрацював три роки в категорії передпершого класу, за умови збереження ними кваліфікацій для присвоєння першого класу має бути присвоєно перший клас...»

Розділ 32 – Умови для присвоєння передпершого класу

«Для присвоєння передпершого класу необхідно виконати такі умови:

- а) перейти на першу [вищу] щабель;
- б) мати стаж роботи на посаді судді або прокурора не менше десяти років;
- в) підтвердити свої професійні та наукові знання;
- г) не отримувати дисциплінарного стягнення у вигляді переведення;
- д) не отримувати більш як одне стягнення у вигляді догани, відстрочення присвоєння вищого класу або відстрочення просування по службі;
- е) не бути засудженим за правопорушення, пов'язане з виконанням службових

обов'язків, або за будь-яке інше правопорушення, несумісне з гідністю й репутацією професії...»

Розділ 35 – Призначення через переведення

«Суддів і прокурорів призначають на судові посади в суди одного й того самого рівня на рівноцінні або вищі посади в тому самому або іншому місці без шкоди для їхньої заробітної плати і статусу старшинства.

Під час класифікації судових округів враховують географічне положення, економічну ситуацію, можливості для соціальної й культурної діяльності, систему медичного обслуговування, транспортну систему й подібні чинники. Термін перебування на посаді, якого необхідно дотриматися в кожному судовому окрузі, визначається правилами.

У судово-адміністративній мережі регіональний адміністративний суд займає вищий ранг, ніж адміністративні та податкові суди того самого судового округу.

...

Невиконання професійних обов'язків, якщо це документально підтверджено, може призвести до переведення в інший судовий округ, незалежно від терміну перебування на посаді або старшинства.

Особисті, сімейні або інші причини, викладені в правилах призначення й переведення, може бути враховано під час подання заяви про переведення».

Розділ 46 – Особливі ситуації переведення

«...Якщо під час розслідування або за допомогою будь-якого документа буде встановлено, що суддя або прокурор не зі своєї вини не здатен виконувати свої обов'язки з тією незалежністю й гідністю, які необхідні для обіймання судової посади, його/її буде переведено в межах одного судового округу.

Якщо під час розслідування або за допомогою будь-якого документа буде встановлено, що суддя або прокурор не виконав свої обов'язки з необхідною оперативністю і якістю, його/її буде переведено на будь-яку іншу посаду або в будь-яке інше місце без урахування його/її старшинства й терміну перебування на посаді в судовому окрузі».

Розділ 62 – Дисциплінарні стягнення

«Вища рада суддів і прокурорів накладає на суддів і прокурорів одне з указаних нижче стягнень за поведінку, несумісну з їхніми обов'язками й гідністю займаної посади:

- а) попередження;
- б) зменшення заробітної плати;
- в) догана;
- г) відстрочення присвоєння вищого класу; д) відстрочення просування по службі;
- е) переведення;
- ж) звільнення з професії...»

Розділ 68 – Дисциплінарне стягнення у вигляді переведення

«Дисциплінарне переведення – це переведення до судового округу, нижчого принаймні на один щабель, на термін, який є обов'язковим для цього округу.

Дисциплінарне стягнення у вигляді переведення накладають у таких випадках:

- а) провина або неприйнятна поведінка, які є несумісними з честю й гідністю судової посади або [призводять до] втрати особистої гідності й честі;
- б) особиста або професійна поведінка, яку можна сприйняти як таку, що підриває незалежність і компетентність судових органів;
- в) поведінка, яка створює враження, що під

час виконання обов'язків переважають особисті стосунки або переконання;

г) винна поведінка в стосунках із колегами, яка перешкоджає виконанню обов'язків;

е) поведінка, яка створює враження про отримання хабарів або здійснення корупційної діяльності, хоча доказів цього може й не бути;

ж) вимагання або прийняття подарунків чи позик безпосередньо або через посередника для особистої вигоди».

Розділ 58 – Особові адміністративні справи

«Судді та прокурори мають табельний номер співробітника, а відомості про них зберігаються в неконфіденційних і конфіденційних особових справах».

Розділ 59 – Конфіденційні особові справи

«Конфіденційні особові справи ... кожного судді і прокурора містять атестаційні характеристики, декларації доходів та інші особові адміністративні справи, які зберігають уповноважені особи».

Розділ 60 – Неконфіденційні особові справи та відомості

«Неконфіденційні особисті справи містять відомості про освіту, наукові й фахові статті, володіння іноземними мовами, сім'ю, місце роботи, просування по службі, відпустку, медичні довідки, документи, пов'язані з працевлаштуванням, а також про матеріали дисциплінарних і кримінальних розслідувань та висновки за їх результатами, військову службу, пенсійний облік та інші відповідні відомості...»

Розділ 73 – Клопотання про перегляд і заперечення

«Міністр юстиції або зацікавлені сторони можуть подати клопотання про перегляд дисциплінарного стягнення, накладеного на суддю або прокурора, протягом десяти днів із моменту повідомлення про ухвалене рішення.

Вища рада суддів і прокурорів виносить рішення після проведення необхідного дослідження.

Проти цього рішення можна подати заперечення.

Заперечення розглядає Рада з питань заперечень (İtirazları İnceleme Kurulu). Її рішення є остаточними й не можуть бути оскарженими в органах влади.

Суддя або прокурор, на якого накладено стягнення у вигляді відсторонення від посади, може надати Раді з питань заперечень усні або письмові пояснення для захисту від свого імені або через свого представника».

25. Розділи 99-101 закону No 2802 під назвою «Інспекція» передбачають створення Ради юстиції у складі міністра юстиції, голови, якого призначають на цю посаду спільним рішенням міністра, прем'єр-міністра та президента з-поміж суддів чи прокурорів першого класу, а також заступника голови та інспекторів юстиції. Інспекторів юстиції призначають з-поміж

суддів і прокурорів, які мають стаж роботи не менше п'яти років. Вони уповноважені оцінювати те, як судді й прокурори виконують свої обов'язки, розслідувати правопорушення, пов'язані з займаною ними посадою, й оцінювати сумісність їхньої поведінки із займаною ними посадою. Інспектори юстиції можуть заслуховувати осіб під присягою. Вони мають повноваження на проведення обшуку і право збирати всі докази або іншу інформацію безпосередньо в офіційних органах.

26. Відповідно до статті 103 цього закону судді й прокурори першого класу що три роки отримують двовідсоткову надбавку до своєї заробітної плати бруто за умови збереження ними кваліфікацій для обрання до Касаційного суду або Вищого адміністративного суду.

С. Закон «Про Вищу раду суддів і прокурорів» (закон No 2461)

27. Вища рада суддів і прокурорів (перейменована на Раду суддів і прокурорів (РСП) 2017 року) є центральним органом, який відповідає за організацію судової системи й уповноважений приймати рішення про призначення, переведення, просування по службі та звільнення суддів і прокурорів, а також накладати на них дисциплінарні стягнення. Вона також ухвалює остаточні рішення за поданнями Міністерства юстиції щодо скасування суду або зміни територіальної юрисдикції суду.

Під час подій, які стали підґрунтям для подання заяви, діяв Закон «Про Вищу раду суддів і прокурорів» (закон No 2461). До складу ВРСП входили такі члени: i) міністр юстиції, який виконував функції її голови; ii) заступник державного секретаря з питань юстиції; iii) три постійні члени і три заступники членів з-поміж суддів Касаційного суду; iv) два постійні члени і два заступники членів з-поміж суддів Вищого адміністративного суду. Постійних членів і заступників членів обирали до складу ВРСП президент держави з трьох кандидатів, висунутих на відповідних пленарних засіданнях Касаційного суду і Вищого адміністративного суду. Термін повноважень членів ВРСП складав чотири роки, після завершення яких вони могли бути переобрані.

28. Кворум ВРСП складали всі її члени. Рішення ухвалювали більшістю голосів; утримання від

голосування зараховували як голос «проти». Засідання ВРСП проходили в приміщеннях Міністерства юстиції, яке також виконувало свої адміністративні завдання (розділ 10). Закон передбачав незалежність ВРСП (розділ 3) і містив положення про зняття її членів за наявності підстав для відводу (розділи 14 і 15). Розділ 13 передбачав, що під час ухвалення рішень про накладання дисциплінарних стягнень та розгляду заперечень проти її рішень ВРСП і Рада з питань заперечень повинні ухвалювати рішення по совісті, вільно розглядаючи всі докази на користь відповідача і проти нього/неї та враховуючи громадські інтереси, а також честь і гідність професії судді. Крім того, ВРСП була уповноважена ухвалювати рішення про свої процедури й методи роботи під час виконання своїх обов'язків за допомогою внутрішніх правил. Внутрішні правила, застосовні на момент цього спору та опубліковані 14 липня 1981 року в Офіційному віснику, не містили жодних конкретних інструкцій або порад щодо процедури, якої необхідно було дотримуватися під час розглядів у ВРСП, за винятком викладених вище.

29. Розділ 11 передбачав, що міністр юстиції або зацікавлені сторони можуть подавати клопотання до ВРСП про перегляд рішення впродовж десяти днів із моменту повідомлення про таке рішення. Розділ 12 передбачав, що

зацікавлені сторони можуть подати заперечення проти рішення, ухваленого ВРСП щодо перегляду, до Ради з питань заперечень упродовж десяти днів із дати повідомлення про таке рішення.

Рада з питань заперечень, яку очолює міністр юстиції та яка складається з постійних членів

і заступників членів ВРСП, розглядала заперечення. Для розгляду заперечення була необхідна присутність не менше ніж восьми її членів. Рішення Ради з питань заперечень було остаточним. Це остаточне рішення не можна було оскаржити в адміністративному або судовому органі.

D. Положення про призначення суддів і прокурорів до адміністративних судів, опубліковані в Офіційному віснику 19 лютого 1988 року

30. Відповідні Положення про призначення суддів і прокурорів (Положення про призначення), чинні на момент подій, у частині, яка стосується цієї справи, передбачали таке:

Розділ 2 – Судові округи

«Як зазначено в додатку, існує три адміністративні судові округи, створені з урахуванням географічного положення та економічної ситуації, можливостей для соціальної й культурної діяльності, системи медичного обслуговування, транспортної системи й подібних чинників...»

Розділ 3 – Термін повноважень у судовому окрузі

«За винятком випадків, передбачених у цих правилах, термін повноважень у судових адміністративних округах повинен складати п'ять років у третьому судовому окрузі, сім років у другому окрузі й десять років у першому окрузі».

Розділ 4 – Правила призначення

«За винятком добору за жеребкуванням зі списку кандидатів, а також призначень, зроблених із необхідних причин, призначення до судів починається з нижчого округу.

За винятком випадків, викладених у цих правилах, судді, які не завершили обов'язковий термін повноважень у відповідному судовому окрузі, не можуть просити про призначення або бути призначеними за посадою (*ex officio*). Судді, які відпрацювали два роки в будь-якому із судових округів, можуть на прохання бути призначеними до судового округу, рівного або нижчого за той, у якому вони працюють зараз, або їх може бути призначено за посадою (*ex officio*) на вищий ранг

у тому самому судовому окрузі.

Суддю, робота якого була неякісною, а поведінка несумісною з вимогами посади, якщо це документально підтверджено, може бути призначено до відповідного судового округу, незалежно від старшинства або терміну, протягом якого такий суддя працював у судовому окрузі.

Призначення залежать від наявності посад, а також від компетентності та здібностей кандидатів. Уподобання кандидатів може бути враховано, наскільки це можливо».

Розділ 5 – Призначення до першого судового округу

«За винятком випадків, викладених у цих правилах, тільки суддів передпершого класу може бути призначено до суду першого судового округу. Збереження посади в цьому окрузі залежить від результатів роботи та поведінки. Суддів, які відпрацювали мінімальний термін у першому судовому окрузі, може бути перепризначено».

Розділ 7 – Особливі ситуації переведення

«а) Якщо судді і прокурори не зі своєї вини не можуть виконувати свої обов'язки відповідно до вимог честі й неупередженості, необхідних для цієї посади, їх призначають на іншу посаду в такому самому судовому окрузі.

б) Якщо за результатами розслідування або за допомогою будь-яких документів встановлено, що суддя або прокурор не може впоратися з роботою або не має необхідної компетентності, їх призначають на іншу посаду в такому самому або нижчому судовому окрузі, незалежно від їхнього класу або старшинства.

в) У випадку дисциплінарного переведення суддю або прокурора необхідно одразу призначити на посаду в нижчому судовому окрузі. Якщо в нижчому судовому окрузі немає вільної посади, їх може бути призначено на іншу посаду в такому самому судовому окрузі.

У вказаних вище випадках відповідні особи не можуть клопотати про перепризначення протягом принаймні двох років, а у випадках дисциплінарних стягнень – доки не буде завершено мінімальний термін повноважень у судовому окрузі, до якого їх було призначено».

Розділ 8 – Переведення з обґрунтованих причин

«Незалежно від мінімального терміну повноважень, який необхідно завершити в судовому окрузі, подати клопотання про переведення можна за наявності наведених нижче підстав:

а) стан здоров'я;

б) сімейні обставини; в) освіта;

г) стихійні лиха».

Розділ 13 – Переведення внаслідок скасування судів або посад

«У разі скасування суду або посади відповідному судді або прокурору має бути запропоновано посаду, пропорційну його/її старшинству і класу, у суді того самого рангу. Суддя або прокурор може відхилити таку пропозицію. Однак у разі відхилення наступної пропозиції вважається, що він/вона пішли у відставку».

Розділ 17 – Призначення до Міністерства юстиції або на посаду доповідача у Вищому адміністративному суді

«...Для цілей переведення на [звичайну] суддівську посаду термін повноважень, проведений на посаді судді-доповідача у Вищому адміністративному суді, обчислюється на основі періоду, який цей суддя відпрацював би у відповідному судовому окрузі».

Е. Приклади рішень ВРСП

31. Уряд надав приклади рішень, винесених ВРСП у 2014-2018 роках за заявами суддів і прокурорів із клопотанням про перегляд рішення про їхнє переведення або із запереченням проти відхилення такого клопотання. Як видається, ВРСП виносить рішення колективно й лише

ззначає, чи підтримує вона своє рішення про переведення або відмовляється від нього, не вказуючи жодних причин і не посилаючись на правові положення.

IV. ВІДПОВІДНІМІЖНАРОДНІМАТЕРІАЛИ

А. Матеріали Ради Європи

32. Відповідні витяги з Європейської хартії про Закон «Про статус суддів» від 8-10 липня 1998 року передбачають:

«1.1. Закон про статус суддів має на меті забезпечення компетентності, незалежності та неупередженості, яких кожна особа цілком законно очікує від судів та від кожного судді, якому довірено захист його/її прав. Він не повинен містити жодного положення та жодної процедури, які можуть похитнути довіру до такої компетентності, такої незалежності й такої неупередженості. Ця Хартія містить положення,

які можуть якнайкраще гарантувати реалізацію цих цілей. Її положення мають на меті підвищити рівень таких гарантій у різних європейських державах. Вони не можуть виправдати внесення змін, спрямованих на зниження рівня гарантій, уже досягнутих у відповідних країнах, у національні закони.

1.2. У кожній європейській державі основоположні принципи закону про суддів викладено у внутрішніх нормах на найвищому рівні, а його правила – у нормах принаймні на законодавчому рівні.

1.3. Щодо будь-якого рішення, пов'язаного з добором, прийманням на роботу, призначенням, підвищенням суддів на посаді або звільненням їх із посади, закон про статус суддів передбачає втручання органу, незалежного від виконавчої й законодавчої влади, у якому принаймні половина його членів є суддями, обраними їхніми колегами відповідно до методів, що гарантують найширше представництво судової влади.

1.4. Закон надає кожному судді, який вважає, що його/її права, передбачені законом, або його власна незалежність чи незалежність судового процесу так чи інакше є під загрозою або ігнорується, можливість звернутися до незалежного органу, який має ефективні засоби правового захисту або здатний запропонувати такий засіб.

...

3.4. Суддя, який обіймає посаду в суді, у принципі не може бути призначений на іншу суддівську посаду або спрямований в інше місце, навіть через просування по службі, без його вільної згоди на це. Винятки з цього принципу можливі лише в разі, якщо переведення передбачене й оголошене як дисциплінарне стягнення, у разі законної зміни судової системи, а також у разі тимчасового призначення для зміцнення сусіднього суду, причому максимальна тривалість такого призначення повинна бути суворо обмежена законом, і водночас не має унеможливлюватися застосування положень статті 1.4 Хартії».

33. Відповідні витяги з додатка до Рекомендації CM Rec (2010)12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки, ухвалені 17 листопада 2010 року, передбачають:

«Термін перебування на посаді та незмінюваність ...

52. Суддя не може отримати нове призначення або бути переведеним на іншу судову посаду без його згоди на це, крім випадків, коли щодо нього вживаються дисциплінарні санкції або здійснюється реформування в організації судової системи...»

34. На своєму 85-му пленарному засіданні (17-18 грудня 2010 року) Європейська комісія за демократію через право (Венеційська комісія) ухвалила проміжний висновок щодо

законопроекту Туреччини «Про Вищу раду суддів і прокурорів» (від 27 вересня 2010 року). У частині, що стосується цієї справи, у висновку йдеться про таке:

«50. У країнах Європи часто є певний інспекційний орган, який так чи інакше здійснює нагляд за суддями та/або прокурорами, щоб упевнитися в тому, що вони правильно виконують свої обов'язки. В одних країнах такі установи є, в інших вони відсутні. Однак у порівняльній перспективі очевидно, що повноваження турецької ВРСП із нагляду й контролю за суддями і прокурорами не тільки ширші, ніж у більшості європейських країн, а і традиційно тлумачаться й застосовуються у спосіб, який дуже впливає на основні судові та прокурорські повноваження, є політизованим і досить суперечливим.

...

76. Крім того, що стосується розгляду дисциплінарних питань, можна стверджувати, що ВРСП – найвищий судовий орган, а тому положення законопроекту про ВРСП відповідають європейським стандартам, викладеним у Принципі VI.3 Рекомендації No R(94)12. Однак в інформації, отриманій Венеційською комісією від турецької влади, ВРСП часто визначено як адміністративний орган. Позиція Венеційської комісії полягає в тому, що оскарження в суді має надаватися як додаткова гарантія незалежності судової влади і як гарантія для відповідних осіб. Це має застосовуватися не тільки до рішень про дисциплінарні стягнення, а й до інших рішень, які торкаються інтересів і права суддів та прокурорів».

35. На 86-му пленарному засіданні (25-26 березня 2011 року) Венеційська комісія ухвалила остаточний висновок щодо законопроекту Туреччини «Про Вищу раду суддів і прокурорів» (від 27 вересня 2010 року). У частині, що стосується цієї справи, у висновку йдеться про таке:

«48. Стаття 35 стосується призначення в різні місця розташування. Одне з положень (до якого законопроектом не внесено поправки) дозволяє переводити суддів і прокурорів, роботу яких не було визнано успішною в одному регіоні, до іншого регіону. У цьому положенні можна побачити можливий потенціал для використання його як засобу тиску на конкретного суддю або прокурора. Важливо, щоб процесуальні гарантії

для будь-якого судді або прокурора, якого має бути примусово переведено, було передбачено в законі, а критерії такого переведення було чітко викладено разом із можливістю для відповідного судді або прокурора відреагувати на будь-яку справу, порушену проти нього/неї, і мати право оскаржити в суді будь-яке рішення про переведення.

...

51. Стаття 46 забороняє призначати подружжя або деяких найближчих родичів до однієї й тієї самої палати суду. Третій пункт цієї статті є досить цікавим, що знов-таки може бути зумовлено перекладом:

«Осіб, яких визнано нездатними працювати на своєму поточному місці через те, що вони не можуть виконувати свої функції з гідністю й неупередженістю або що їхня робота в цьому місці порушує вплив і репутацію професії через звинувачення або документальні факти без їхньої провини, буде призначено без їхньої згоди до іншого місця у межах регіону, у якому вони перебувають».

Важко зрозуміти, як особу, яка не може виконувати свої функції з гідністю або неупередженістю або робота якої порушує вплив і репутацію професії судді або прокурора, можна вважати такою, що потребує переведення в інше місце, а не такою, що заслуговує звільнення.

...

56. Глава 5 стосується відомостей і даних за результатами оцінювань, а також професійних посвідчень особистості. Стаття 59 передбачає ведення конфіденційних записів, які охоплюють бланки результатів роботи, бланки оцінювання результатів роботи та розвитку, які повинні зберігатися в конфіденційних записах.

57. Необхідно встановити правила ведення справ, пов'язаних із професійною діяльністю цих судових працівників. Якщо передбачено необхідність ведення бланків результатів роботи та бланків оцінювання результатів роботи та розвитку суддів і прокурорів, то судді й прокурори повинні мати право ознайомитися з цими бланками і знати про їх зміст, а також мати право висловити свої зауваження щодо них у момент їх складання.

...

75. Стаття 71 (до якої законопроект буде внесено значні зміни) передбачає право судді або прокурора захищати себе в дисциплінарних справах. Ця стаття вимагає, щоб суддю або прокурора інформували окремо й чітко про інкриміновані йому/її дії, предмет розслідування, а також місце, час і аспекти дій, які, як стверджується, відбулися. Суддя або прокурор має право вимагати показань свідка і збору доказів на його/її користь. Вони мають право вивчати матеріали справи особисто або через своїх законних представників і отримувати копії, а також можуть захищати себе в усній або письмовій формі перед ВРСП чи через своїх законних представників. Ці положення видаються чіткими й доречними, а внесена в текст поправка є істотним поліпшенням. Право на захист буде врегульовано докладніше, що дозволить посилити захист суддів. Утім, такі процесуальні гарантії в дисциплінарному провадженні не є достатньою заміною засобів правового захисту проти рішень, які торкаються суб'єктивних прав суддів, а відсутність будь-якого права на оскарження в суді є серйозним недоліком законопроекту.

76. Необхідність положень, які б передбачали можливість оскарження в суді, не має обмежуватися дисциплінарними стягненнями, а має охоплювати й інші дії, які негативно впливають на статус або діяльність суддів, як-от відмова у просуванні по службі, внесення (негативних) зауважень в особову справу, присвоєння класу, зміна місця перебування тощо. Це може бути передбачено іншими нормами турецького законодавства. У державі, яка керується верховенством права, є необхідність у запровадженні положень про засоби правового захисту в судах для таких випадків».

36. Європейська комісія з питань ефективності правосуддя (CEPEJ) у своєму Звіті «Системи правосуддя в Європі – Видання 2014 року (на основі даних за 2012 рік): ефективність і якість правосуддя», опублікованому 9 жовтня 2014 року, щодо практики переведення суддів у державах-членах зазначила таке:

«Принцип, згідно з яким суддю не має бути переведено до іншого суду без його/її згоди, впливає з основного принципу незмінюваності посади. Однак за певних обставин і за умови

наявності певних правових гарантій цей принцип необхідно узгоджувати з необхідністю ефективної й дієвої системи правосуддя і із сучасними методами управління, спрямованими на задоволення цієї потреби (наприклад, політика мобільності, запроваджена в Бельгії й Нідерландах). Венеційська комісія наголошує, що «важливо, щоб процесуальні гарантії для будь-якого судді або прокурора, якого має бути примусово переведено, було передбачено в законі, а критерії такого переведення було чітко викладено разом із можливістю для відповідного судді або прокурора відреагувати на будь-яку справу, порушену проти нього/неї, і мати право оскаржити в суді будь-яке рішення про переведення» (CDL-AD(2011)004, 29 березня 2011 року, п. 48). Так само КРЄС рекомендує втручання органу, незалежного від виконавчої й законодавчої влади, зокрема судової ради, на всіх етапах суддівської кар'єри (висновок No 1 (2001), п. 38).

Відповідно до Європейської хартії про Закон «Про статус суддів» (DAJ/DOC (98) 23, 8-10 липня 1998 року), суддя, який обіймає посаду в суді, у принципі не може бути призначений до іншого суду або на іншу суддівську посаду, навіть через просування по службі, без його/її вільної згоди на це. Винятки з цього принципу можливі лише в разі, якщо переведення є дисциплінарним стягненням, у разі законної зміни судової системи, а також при тимчасовому призначенні для зміцнення сусіднього

суду, причому тривалість такого призначення повинна бути суворо обмежена (пункт 3.4).

В Андоррі, Ірландії, Латвії, Норвегії, Російській Федерації та Нідерландах принцип незмінності вважається абсолютним, а отже жодне переведення неможливе без згоди відповідного судді. У Монако судді не можуть бути призначені на нові посади без їхньої згоди.

У деяких державах рішення про переведення може бути ухвалене без згоди судді з організаційних причин. У цьому випадку гарантія переведення може бути передбачена законом (Австрія, Бельгія, Боснія й Герцеговина, Ісландія, Чорногорія, Словенія, Англія й Уельс) та/або участю судової ради (Албанія, Хорватія, Ісландія, Литва, Чорногорія, Туреччина) чи можливістю оскарження в компетентному суді (Естонія, колишня Югославська Республіка Македонія). У Данії тільки заступників суддів може бути переведено до іншого суду без їхньої згоди з організаційних або навчальних причин, за станом здоров'я або через невідповідність певній посаді. У Грузії переведення без згоди судді можливе тільки в «інтересах правосуддя».

Переведення може бути здійснене у межах дисциплінарних заходів. У цьому випадку гарантія полягає в участі дисциплінарного органу, найчастіше судової ради (Боснія й Герцеговина, Франція, Італія, Монако, Словаччина, Словенія, Іспанія)».

В. Організація Об'єднаних Націй

37. У відповідних пунктах доповіді Спеціального доповідача з питань незалежності суддів і адвокатів Габрієлі Кнаул «Місія в Туреччину» (Рада ООН з прав людини A/HRC/20/19/Add.3, 4 травня 2012 року) ідеться про таке:

«40. Було також висловлено занепокоєння щодо системи мобільності прокурорів і суддів, яка ґрунтується на ротатії між різними географічними районами, що класифікуються за різними категоріями. Наприклад, Спеціальний доповідач була проінформована про випадок, коли прокурора з понад 15-річним досвідом роботи в кримінальних справах було переведено за посадою (ex officio) для роботи суддею в сімейних справах в іншому регіоні. Цей

приклад, який, як видається, непоодинокий, свідчить про те, що систему переведення й ротатії варто вдосконалити і зробити ефективною, справедливою, прозорою й послідовною задля уникнення можливих зловживань під час її застосування. Публічний процес переведення й ротатії, який ґрунтується на об'єктивних критеріях і зазвичай ініціюється за клопотанням, підвищив би довіру до судової системи, особливо до тих суддів і прокурорів, які займаються особливо важливими справами, і сприяв би підвищенню їхньої підзвітності у своїй діяльності.

41. Є також думка, що система призначення та переведення може використовуватися як

механізм покарання або винагороди залежно від конкретної справи. Спеціальний доповідач була проінформована про те, що впродовж восьми місяців, починаючи від 25 жовтня 2010 року, коли до обов'язків стали нові члени Вищої ради суддів і прокурорів, місце служби змінили загалом 3049 суддів і прокурорів, що становить третину від загальної кількості суддів. Повідомлялося, що багатьох було переведено за посадою (*ex officio*). Як видається, під час цього процесу судді й прокурори, які були членами професійних судових організацій, зазнали особливих покарань, причому майже не було враховано дуже важливі питання, як-от право на недоторканність сімейного життя.

42. Спеціальний доповідач твердо переконана

в нагальній потребі раціоналізувати спосіб переведення суддів і прокурорів і зробити цей процес справедливим і прозорим. Рішення про переведення або призначення суддів і прокурорів на інші посади не може ґрунтуватися лише на міркуваннях, пов'язаних із потребами служби; натомість воно має ґрунтуватися на об'єктивних критеріях і належно враховувати сімейні обставини особи, його/її особисті побажання і прагнення, а також спеціалізацію, яку судді та прокурори набули впродовж своєї кар'єри. Мобільність, зокрема, не може ґрунтуватися на довільних рішеннях, а судді й прокурори повинні мати право на оскарження (зокрема й у суді) усіх рішень, які змінюють статус умов їхньої служби».

С. Європейська мережа рад з питань правосуддя

38. Європейська мережа рад з питань правосуддя (ENCJ) у своїй доповіді про мінімальні стандарти оцінювання професійної діяльності й незмінюваності членів судової системи за 2012-2013 роки зазначила таке:

«...принцип незмінюваності поширюється на призначення судді на іншу посаду або в інше місце без його/її згоди (тобто суддю не можна перевести на іншу посаду або надати йому/їй інші функції без його/її згоди на це). Втім, існують прийнятні винятки з цього загального правила, коли обов'язкове переведення судді на іншу посаду, в інший суд або інше місце зумовлене конкретними обставинами, визначеними законом або встановленими в загальний, абстрактний спосіб. Зокрема якщо переведення відбувається як дисциплінарне стягнення або у випадках встановленої нездатності виконувати судові функції на теперішній посаді в належний, незалежний і безсторонній спосіб. Це може бути спричинено, наприклад, дисциплінарним провадженням, у результаті якого було встановлено неналежну і протиправну поведінку зазначеного судді на цій посаді. Це також може бути спричинено наявністю об'єктивних протиправних обставин, які ставлять під сумнів безсторонність під час виконання судових функцій

(наприклад, особисті стосунки або родинні зв'язки з адвокатами чи іншими суддями, які займаються тими самими справами).

Отже, важливі причини, пов'язані з оптимальним функціонуванням судових органів у суспільних інтересах, можуть переважати правило незмінюваності. Інакше кажучи, незмінюваність суддів варто розуміти й застосовувати відповідно до суспільних інтересів або державної служби правосуддя, цілей професійного оцінювання й кадрової політики щодо судових органів. У будь-якому випадку принцип незмінюваності передбачає необхідність чітко встановлювати підстави для переведення суддів і ухвалювати рішення про обов'язкове їхнє переведення на основі прозорого розгляду, проведеного без будь-якого зовнішнього впливу незалежним органом, рішення якого можна оскаржити або переглянути. Це сприяє тому, що влада не має повноважень переводити суддю проти його/її волі як засіб, що ставить під загрозу автономію й незалежність судових органів у прийнятті рішень».

D. Міжнародна асоціація суддів

39. На засіданні, яке відбулося в Барселоні 8 жовтня 2015 року, Міжнародна асоціація суддів ухвалила резолюцію, у якій було встановлено, зокрема, що довільне переведення

тисяч турецьких суддів без їхньої згоди є порушенням міжнародних стандартів незалежності судової влади.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

40. Заявник скаржився відповідно до пункту 1 статті 6 Конвенції на неспроможність звернутися до суду щодо перегляду рішення ВРСП від 19 вересня 2006 року, яким Рада відхилила його клопотання про перегляд свого рішення про переведення його до регіонального адміністративного суду Сіваса.

Відповідна частина пункту 1 статті 6 Конвенції передбачає таке:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... незалежним і безстороннім судом ... який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

A. Критерії прийнятності

1. Застосовність з огляду на обставини, пов'язані з предметом розгляду

(a) Доводи сторін

(i) Доводи Уряду

41. Уряд стверджував, що пункт 1 статті 6 Конвенції не може створити через тлумачення матеріальне цивільне право, яке не мало б підстав для відповідної держави. На їхню думку, відповідні національні закони і нормативні акти не надають суддям у Туреччині право залишатися в місці наявності судової посади, на яку їх було спочатку або згодом призначено. У зв'язку з цим судді не можуть покладатися на перебування на посаді в одному географічному місці або розраховувати на переведення в місце за власним вибором навіть після відпрацювання мінімального необхідного терміну повноважень у трьох судових округах. Уряд пояснив, що систему ротації суддів було створено задля усунення географічної нерівності, а також соціальних і культурних бар'єрів, які можуть перешкоджати незалежності цієї професії. По-перше, система ротації забезпечує цілісність і якість судових послуг, які надають у кожній частині країни, шляхом відповідних призначень через певні проміжки часу. По-друге, ця система

передбачає справедливий розподіл серед суддів. У деякі місця, які є більш бажаними за інші з погляду соціальних, економічних і культурних можливостей, у межах системи ротації може бути призначено більше суддів, ніж це було б можливо в системі без примусової ротації. Насамкінець, Уряд вважає, що, якщо судді постійно перебувають в одному й тому самому місці, особливо в невеликих містах, їм стає важче залишатися неупередженими щодо місцевих жителів, суперечки яких вони повинні вирішувати, і навпаки, місцеві жителі схильні вважати, що суддя, який занадто довго перебуває в якомусь конкретному суді, має тенденцію втрачати свою неупередженість.

42. Уряд також зазначив, що заявник завершив мінімальний термін повноважень у першому і другому округах, але не в третьому судовому окрузі. Він, видається, мали на увазі, що період, протягом якого заявник працював учнем судді (див. пункт 4 вище), і період його військової служби як юрисконсульта (див.

пункт 7 вище) не зараховуються. У зв'язку з цим вони зауважили, що термін, упродовж якого заявник працював суддею-доповідачем у Вищому адміністративному суді, становить лише сім місяців проти необхідних п'яти років. Проте у будь-якому разі Уряд стверджував, що навіть якби заявник завершив усі три мінімальні терміни повноважень у відповідних трьох округах, він не мав би права залишатися в цьому місці до свого оскаржуваного переведення. Уряд також висловив думку, що європейського консенсусу щодо методів призначення й переведення суддів і прокурорів не існує.

43. Що стосується цивільного характеру стверджуваного права, спираючись на справу «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» [ВП] (Vilho Eskelinen and Others v. Finland [GC]) (заява No 63235/00, ЄСПЛ 2007-II), Уряд стверджував, що обидва критерії підходу, згаданого в цьому рішенні, було дотримано. Що стосується першого критерію підходу, рішення ВРСП були прямо усунуті національним законодавством зі сфери судового контролю. У зв'язку з цим Уряд послався на висновки Суду в справах «Апай проти Туреччини» (Apay v. Turkey) ((ріш.), No 3964/05, 11 грудня 2007 року) й «Озпинар проти Туреччини» (Özpinar v. Turkey) (No 20999/04, п. 30, 19 жовтня 2010 року), у яких Суд постановив, що жодних засобів судового захисту проти

(ii) Доводи заявника

44. Посилаючись на рішення у справах «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland) (згадане вище) й «Онеберг проти Австрії» (Ohneberg v. Austria) (No 10781/88 від 18 вересня 2012 року), заявник стверджував, що стаття 6 Конвенції застосовна до його скарги. Його справа становила «звичайний трудовий спір», тому що, по-перше, переведення на іншу посаду безпосередньо торкалося сфери трудових відносин, а по-друге, це переведення, вочевидь, більше було пов'язане з його професійними показниками й поведінкою, ніж з організацією судової системи в країні. У момент оскаржуваного переведення йому не повідомили про стверджувану правову підставу для призначення, яка полягала в тому, що 2005 року за результатами оцінювання своїх професійних показників він отримав бал «посередньо»,

рішень ВРСП немає. Вони пояснили, що до внесення 2010 року поправки до Конституції рішення ВРСП не можна було оскаржити в суді, а після внесення поправки у 2010 році в суді можна оскаржити тільки рішення, які стосуються звільнення з роботи. Також Уряд стверджував, що ВРСП не є судовим органом і її не можна розглядати як «суд» для цілей цього підходу. На думку Уряду, цей орган не проводить судового розгляду, не заслуховує свідків, а його процедура прийняття рішень повністю письмова, за винятком випадків звільнення, коли суддя або прокурор, який є відповідачем у справі, має право надати свої доводи в усній формі.

Що стосується другого критерію підходу, тобто обґрунтування унеможливлення доступу до суду для відповідної категорії працівників, Уряд зазначив, що посада судді – посада найвищого класу у сфері відправлення правосуддя. Судді мають повноваження, надані їм публічним правом, і беруть на себе зобов'язання захищати загальні інтереси держави. Спираючись на висновки Суду в справі «Апай проти Туреччини» (Apay v. Turkey) (згаданій вище), Уряд зазначив, що предметом спору є виконання функцій професії судді, що є одним з основних проявів суверенності. Тому унеможливлення доступу до суду було обґрунтоване об'єктивними причинами.

хоча, згідно з доводами Уряду, це явно зіграло певну роль в ухваленні рішення ВРСП. Якби не зауваження Уряду щодо прийнятності справи заявника, він не мав би доступу до повного звіту за результатами свого оцінювання від 2005 року або правової підстави для переведення.

45. Заявник стверджував, що він мав право залишатися в тому самому судовому окрузі. Його твердження ґрунтувалися на розділі 5 Правил про призначення й розділі 32 закону No 2802 (див. пункти 24 і 30 вище). На його думку, ці положення давали йому право залишатися у першому судовому окрузі, оскільки йому було присвоєно найвищий клас і він уже обіймав посаду в цьому окрузі до оскаржуваного переведення. Заявник також оскаржив доводи Уряду про те, що причина його

переведення в Сівас полягала в тому, що він не завершив мінімальний термін повноважень у третьому судовому окрузі. Вказавши ініціали та реєстраційні номери своїх колег, із якими він почав свою кар'єру, він стверджував, що після призначення 1997 року в адміністративний, податковий і регіональний суди Анкари відповідно всі вони залишилися там, незалежно від того, чи завершили термін повноважень у третьому судовому окрузі.

46. Заявник також стверджував, що конституційна гарантія незалежності судової влади не відповідає тому, як ВРСП ухвалює рішення про переведення суддів, через нестачу критеріїв у поєднанні з недостатньою прозорістю,

(b) Оцінка Суду

(i) Наявність права

(1) Узагальнення судової практики

47. Суд повторює, що для того, щоб «цивільний» аспект пункту 1 статті 6 Конвенції був застосовним, має існувати спір («contestation» у тексті французькою мовою) щодо «права», яке принаймні небезпідставно можна назвати таким, що визнане національним законодавством, незалежно від того, чи захищене це право Конвенцією. Спір має бути реальним та серйозним; він може стосуватися не лише фактичного існування права, а і його обсягу та способу здійснення; і насамкінець результат провадження повинен мати безпосереднє вирішальне значення для відповідного права, причому самих лише опосередкованих зв'язків або непрямих наслідків для застосування пункту 1 статті 6 Конвенції не достатньо (див., серед багатьох інших джерел, рішення у справі «Бака проти Угорщини» [ВП] (Baka v. Hungary [GC]), заява No 20261/12, п. 100, ЄСПЛ 2016).
48. Пункт 1 статті 6 Конвенції не гарантує будь-якого конкретного змісту (цивільних) «прав та обов'язків» у матеріальному праві Договірних держав: Суд не може створити шляхом тлумачення пункту 1 статті 6 Конвенції матеріальне право, яке не має правової підстави у відповідній державі (див., наприклад, рішення у справах «Файд проти Сполученого Королівства» (Fayed v. the United Kingdom), 21 вересня 1994 року, п. 65, серія А No 294-Б; «Рош проти Сполученого Королівства» [ВП]

з якою ці рішення ухвалювали. Спираючись на Попередній висновок Венеційської комісії щодо законопроекту Туреччини «Про суддів і прокурорів» (див. пункт 34 вище) і Резолюцію Міжнародної асоціації суддів про стан судової системи в Туреччині (див. пункт 39 вище), заявник стверджував, що призначення або переведення суддів і прокурорів до менш бажаних місць використовується як засіб політичного тиску на окремих суддів. Якщо судова система не передбачає справедливого слухання та належної правової процедури, держава може застосовувати довільні повноваження, а отже така система суперечить принципу верховенства права.

(Roche v. the United Kingdom [GC]), заява No 32555/96, п. 119, ЄСПЛ 2005-Х; «Булуа проти Люксембургу» [ВП] (Boulois v. Luxembourg [GC]), заява No 37575/04, п. 91, ЄСПЛ 2012).

49. Традиційний підхід Суду до визначення наявності «права», що тягне за собою застосування статті 6, ґрунтується на проведенні відмінності між матеріальним змістом застосовуваного права та можливими процесуальними перешкодами для отримання судового захисту (див. рішення у справі «Рош проти Сполученого Королівства» (Roche v. the United Kingdom), згадане вище, п. 119). Питання про те, чи є в особи претензія, яка має позовну силу, може залежати не тільки від змісту власне відповідного цивільного права, визначеного в національному законодавстві, а й від наявності процесуальних бар'єрів, які перешкоджають поданню потенційних позовів до суду або обмежують можливості у цьому (див. рішення у справі «Парафія греко-католицької церкви у м. Люпені проти Румунії» [ВП] (Lupeni Greek Catholic Parish and Others v. Romania [GC]), заява No 76943/11, п. 87, 29 листопада 2016 року). В останньому випадку може бути застосовним пункт 1 статті 6 (див. рішення у справі «Петко Петков проти Болгарії» (Petko Petkov v. Bulgaria), заява No 2834/06, п. 26, 19 лютого 2013 року, з подальшим посиланням на рішення у справі «Аль-Адсані проти Сполученого Королівства» [ВП] (Al-Adsani v.

the United Kingdom [GC]), заява No 35763/97, п. 47, ЕСПЛ 2001-XII).

50. Відповідно стаття 6 є незастосовною в тих випадках, коли очевидно, що у національному законодавстві такого права немає (див. рішення у справі «Султана проти Мальти» (Sultana v. Malta) (ріш.), заява No 970/04, 11 грудня 2007 року). Це стосується випадків, коли відповідно до національного законодавства права особи обмежуються самою лише надією на те, що їй буде надано право, причому фактичне надання цього права залежить від рішення влади, яке є суто дискреційним та таким, що не потребує обґрунтування (див. рішення у справі «Регнер проти Чеської Республіки» [ВП] (Regner v. the Czech Republic [GC]), заява No 35289/11, п. 103, 19 вересня 2017 року).
51. Проте є також ситуації, коли національне законодавство не обов'язково визнає, що особа має суб'єктивне право, але надає право на законну процедуру розгляду його/її претензії, зокрема визначення питань про те, чи було рішення ухвалене довільно або з перевищенням повноважень (*ultra vires*) та чи було допущено процесуальні порушення (див. рішення у справі «Регнер проти Чеської Республіки» (Regner v. the Czech Republic), згадане вище, п. 105, із подальшим посиланням на рішення у справі «Ван Марле та інші проти Нідерландів» (Van Marle and Others v. the Netherlands), 26

червня 1986 року, п. 35, Серія A No 101, із необхідними змінами (*mutatis mutandis*) «Кок проти Туреччини» (Kök v. Turkey), заява No 1855/02, п. 36, 19 жовтня 2006 року). Це стосується певних рішень, коли влада користується суто дискреційними повноваженнями надавати перевагу або привілей чи відмовляти в їх наданні, причому законодавство наділяє відповідну особу правом звертатися до судів, які можуть скасувати таке рішення, якщо визнають його незаконним. У такому разі пункт 1 статті 6 Конвенції є застосовним за умови, що в результаті надання переваги або привілею виникає цивільне право (див. рішення у справі «Регнер проти Чеської Республіки» (Regner v. the Czech Republic), згадане вище, п. 105).

52. І нарешті, якби держава могла без обмеження або контролю з боку органів із нагляду за дотриманням Конвенції вилучати з юрисдикції судів цілу низку цивільних позовів або надавати імунітет від цивільної відповідальності великим групам чи категоріям осіб, це не відповідає б принципу верховенства права в демократичному суспільстві або основному принципу, на якому ґрунтується пункт 1 статті 6 – право на судовий розгляд цивільних позовів (див. рішення у справах «Файд проти Сполученого Королівства» (Fayed v. the United Kingdom), п. 65, «Аль-Адсані проти Сполученого Королівства» (Al-Adsani v. the United Kingdom), п. 47, згадані вище).

(2) Застосування цих принципів до справи, що розглядається

53. Суд хотів би із самого початку прояснити, що його роль полягає не в тому, щоб визначити обґрунтованість оскаржуваного переведення заявника. Суд повторює, що його роль полягає також не в тому, щоб висловлюватися щодо доречності системи ротації суддів і прокурорів Туреччини. Для визначення наявності правової основи для права, на яке посилається заявник, Суду необхідно упевнитися в тому, чи були аргументи заявника досить обґрунтованими, а не в тому, чи обов'язково його позов було б задоволено, якби він мав доступ до суду (див., серед іншого, рішення у справі «Невеш е Сільва проти Португалії» (Neves e Silva v. Portugal), 27 квітня 1989 року, п. 37, Серія A No 153-A). Для цього Суд повинен враховувати формулювання відповідних правових положень і, за наявності,

їх тлумачення національними судами (див. рішення у справі «Янакієв проти Болгарії» (Yanakiev v. Bulgaria), заява No 40476/98, п. 58, 10 серпня 2006 року). Проте Суд повторює, що поняття «цивільних прав і обов'язків» є автономним поняттям, яке витікає з Конвенції та не може тлумачитися винятково через посилання на національне законодавство держави-відповідача (див. рішення у справах «Кьоніг проти Німеччини» (König v. Germany), 28 червня 1978 року, пп. 88-89, Серія A No 27, «Наїт-Ліман проти Швейцарії» [ВП] (Naït-Liman v. Switzerland [GC]), заява No 51357/07, п. 106, 15 березня 2018 року). У зв'язку з цим, щоб оцінити наявність «права», на яке заявник може небезпідставно покладатися, Суд бере національні положення до уваги тільки як відправний пункт (див., серед багатьох інших

джерел, рішення у справі «Денісов проти України» (Denisov v. Ukraine), згадане вище, п. 45) і може покладатися на міжнародні норми для оцінювання або поліпшення тлумачення наявності права (див., наприклад, рішення у справах «Енеа проти Італії» [ВП] (Enea v. Italy [GC]), заява No 74912/01, п. 101, ЄСПЛ 2009; «Булуа проти Люксембургу» (Boulois v. Luxembourg), згадане вище, пп. 91 і 101-102; «Наїт-Ліман проти Швейцарії» (Naït-Liman v. Switzerland), згадане вище, п. 108).

54. Щоб визначити, чи мав заявник право в цій справі, Суд повинен спочатку проаналізувати фактичну природу його скарги, поданої до національних органів влади. У зв'язку з цим Суд повторює, що саме право, заявлене заявником під час національного розгляду, необхідно взяти до уваги для того, щоб оцінити застосовність пункту 1 статті 6 (див. рішення у справі «Матері Сребрениці» та інші проти Нідерландів» (Stichting Mothers of Srebrenica and Others v. the Netherlands) (ріш.), заява No 65542/12, п. 120, ЄСПЛ 2013 (витяги)).
55. Заявник скаржився у ВРСП на те, що рішення про його переведення до Сіваса було необґрунтованим і не відповідало гарантії незалежності судової влади (див. пункт 13 вище). Він стверджував, що його послідовні переведення впродовж попередніх двох років здавалися довільними, оскільки ВРСП не вказувала жодних вагомих причин або інших підстав. Крім того, він стверджував, що мав право залишитися в Анкарі, оскільки, по-перше, був суддею першого класу, працював у першому судовому окрузі й завершив мінімальний термін повноважень в інших судових округах, а отже мав право не бути переведеним із першого округу проти своєї волі. По-друге, він посилався на своє право на недоторканість сімейного життя. У своїх доводах заявник пояснив, що він не міг забрати всю свою сім'ю разом із ним до Сіваса, оскільки його діти вчилися в приватних школах, а дружина працювала у приватному секторі. У зв'язку з цим він заявив, що його приватне й сімейне життя істотно постраждало через його переведення.
56. Суд повторює, що, хоча в принципі Конвенцією не передбачено право обіймати посаду державної служби, пов'язану

із відправленням правосуддя (див. рішення у справі «Джіджева Трендафілова проти Болгарії» (Dzhidzheva Trendafilova v. Bulgaria), заява No 12628/09, п. 38, 9 жовтня 2012 року та «Заллі проти Албанії» (Zalli v. Albania), згадане вище; а також рішення щодо постійних суддівських посад у справах «Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary), згадане вище, п. 107, «Денісов проти України» (Denisov v. Ukraine), згадане вище, п. 47, «Кевеші проти Румунії» (Kövesi v. Romania), заява No 3594/19, п. 113, 5 травня 2020 року), таке право може існувати на національному рівні. Суд також зазначає, що заявник не претендував на право обіймати суддівську посаду в конкретному суді, що явно не є правом, визнаним у національному законодавстві, а скаржився на довільний характер його переведення, у результаті якого його було усунено з першого судового округу без розкриття будь-яких підстав, а також на шкоду, яка в результаті була йому заподіяна у його професійному та особистому житті.

57. Отже, з погляду пункту 1 статті 6 Конвенції справа стосується права представника судової системи на доступ до суду і його права на справедливу процедуру задля оскарження законності його примусового переведення, яке, безсумнівно, вплинуло на умови його роботи та сімейне життя. Тому під час визначення того, чи може заявник небезпідставно покладатися на «право» задля застосування статті 6 Конвенції, питання полягає не в тому, чи можна в такій судовій системі, яка наявна в цій справі, вимагати право на географічну гарантію, а в тому, чи існує небезпідставна основа, щоб вимагати право на захист проти довільного переведення.
58. У зв'язку з цим не варто забувати, що Суд неодноразово підкреслював особливу роль у суспільстві судової системи, яка як гарант правосуддя, що є фундаментальною цінністю у правовій державі, повинна користуватися громадською довірою, щоб успішно виконувати свої обов'язки (див. рішення у справі «Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary), згадане вище, п. 165, з подальшими посиланнями). Було визнано, що це міркування, викладене, зокрема, у справах, що стосуються права суддів на свободу вираження поглядів (див. як нещодавній приклад

рішення у справі «Гуз проти Польщі» (Guz v. Poland), заява No 965/12, п. 86, 15 жовтня 2020 року), однаково стосується випадків ужиття заходів, які торкаються права на свободу працівників судової системи (див. рішення у справах «Алпарслан Алтан проти Туреччини» (Alparslan Altan v. Turkey), заява No 12778/17, п. 102, 16 квітня 2019 року, «Баш проти Туреччини» (Baş v. Turkey), заява No 66448/17, п. 144, 3 березня 2020 року). Суд не вбачає підстав, за якими це міркування не може застосовуватися також і в справах, що стосуються права на доступ до суду для представників судової системи у питаннях щодо їхнього статусу або кар'єри. Оскільки Конвенція є насамперед системою захисту прав людини, Суд повинен тлумачити й застосовувати її так, щоб права, викладені в ній, були практичними й ефективними, а не теоретичними й ілюзорними. Конвенцію необхідно також розглядати як єдине ціле і тлумачити так, щоб сприяти внутрішній узгодженості й гармонії між її різними положеннями (див., серед інших джерел, рішення у справі «Стек та інші проти Сполученого Королівства» (Stec and Others v. the United Kingdom) (ріш.) [ВП], заяви No 65731/01 і 65900/01, пп. 47-48, ЄСПЛ 2005-X; «Н.Д. і Н.Т. проти Іспанії» (N.D. and N.T. v. Spain) [ВП], заяви No 8675/15 і 8697/15, п. 172, 13 лютого 2020 року). З огляду на чільне місце, яке судова влада займає серед державних органів у демократичному суспільстві, й чимраз більше значення, яке надають поділу влади і необхідності забезпечення незалежності судової влади (див. рішення у справі «Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії» (Ramos Nunes de Carvalho e Sa v. Portugal) [ВП], No 55391/13 і 2 інші, п. 196, 6 листопада 2018 року), Суд повинен зосереджувати увагу на захисті представників судової влади від заходів, які торкаються їхнього статусу або кар'єри та які можуть загрожувати їхній незалежності й автономії.

59. Саме з огляду на ці міркування Суд розглядатиме конкретні обставини цієї справи.
60. Що стосується положень національного законодавства, Суд зазначає, що стаття 140 Конституції Туреччини передбачає гарантію того, що питання щодо статусу суддів, зокрема зміни їхніх посад або місць служби,

мають регулюватися законодавством відповідно до принципів незалежності судів і гарантії незмінюваності суддів. Тому не може бути жодних сумнівів у тому, що судді можуть стверджувати, спираючись на наданий їм конституційний захист, що необхідно повністю дотримуватися принципів незалежності судової влади та гарантії незмінюваності суддів під час ужиття заходів, які торкаються їхнього статусу або кар'єри, зокрема заходів, що стосуються переведення, а також що правові положення, що сформовані парламентом та передбачають конкретні критерії, яких необхідно дотримуватися під час ухвалення рішень про переведення суддів, слугують додатковою гарантією від свавілля або неналежного використання дискреційних повноважень.

61. У зв'язку з цим Суд зазначає, що існує тільки три види примусового переведення, викладені в Законі «Про суддів і прокурорів», які передбачають переведення до нижчого округу. До них належать: по-перше, призначення через переведення до нижчого округу, пов'язане із задокументованим невиконанням обов'язків (розділ 35); по-друге, конкретні ситуації переведення, пов'язані з розслідуванням або повідомленням про невиконання обов'язків із необхідною оперативністю (розділ 46); по-третє, переведення до нижчого округу як дисциплінарне стягнення (розділ 68). Перші два види переведення не можуть бути здійсненими, якщо неналежне виконання обов'язків не підтверджено звітом або розслідуванням, а третій вид переведення може бути здійснений тільки як дисциплінарне стягнення після відповідного дисциплінарного процесу. Якщо розглядати ці положення у світлі згаданої вище конституційної гарантії, не можна стверджувати, що національне законодавство надало ВРСП необмежену свободу розсуду щодо переведення суддів, щоб вона могла виходити поза обмежені ситуації, у яких може знадобитися переведення. Крім того, щодо справи заявника, який був суддею першого класу і служив у найвищому (першому) судовому окрузі до свого оскаржуваного переведення, можна сказати, що розділ 5 Положення про призначення створив законне сподівання того, що він залишиться в першому судовому

окрузі залежно від результатів його роботи й поведінки. З огляду на це заявник, результати роботи й поведінку якого не ставили під сумнів і якого не було належно поінформовано про причини переведення, міг би стверджувати, що його переведення не відповідало положенням національного законодавства. За цих обставин, а також оскільки заявнику не було повідомлено фактичні або правові підстави для його переведення, заявник міг на законних підставах підозрювати про наявність елемента свавілля у його переведенні, що стало аргументованою основою, на підставі якої можна було б заявити про право на захист від довільного переведення.

62. Що стосується питання про те, чи можна покладатися на принципи міжнародного права або спільні цінності Ради Європи для поліпшення тлумачення національного законодавства щодо існування такого права, Суд повторює, що консенсус, який сформувався на основі спеціалізованих міжнародних документів і практики Договірних держав, може становити відповідне міркування під час тлумачення Судом положень Конвенції в конкретних справах (див. рішення у справі «Демір і Байкара проти Туреччини» (*Demir and Baykara v. Turkey*) [ВП], заява No 34503/97, п. 85, ЄСПЛ 2008). Суд також зазначає, що в низці своїх рішень для цілей тлумачення Конвенції він використовував документи органів Ради Європи, які за своєю суттю не є обов'язковими, зокрема рекомендації та резолюції Комітету міністрів і Парламентської асамблеї, а також норми, ухвалені іншими органами Ради Європи, чи то наглядовими механізмами, чи експертними органами, які не мають функції представництва Держав-сторін Конвенції (там само, пп. 74-75, і згадані в ній справи). У справі «Енеа проти Італії» (*Enea v Italy*) (згаданій вище, пп. 101 і 103) щодо застосовності цивільного аспекту пункту 1 статті 6 Конвенції до рішення про поміщення заявника під спеціальний тюремний режим і обмеження, які супроводжуватимуть таке поміщення, Суд у своєму рішенні про те, що «право» було визнане національним законодавством, послався на Рекомендацію Комітету міністрів щодо Європейських пенітенціарних правил. У справі «Булуа проти Люксембургу» (*Boulois v. Luxembourg*) (згаданій вище, п. 102)

Суд дійшов висновку, що ані в національному, ані в міжнародному законодавстві не існує права на тюремну відпустку, підкресливши той факт, що таке право не визнане в жодному з принципів міжнародного права, на які посилався заявник, і що європейського консенсусу з цього питання не існує.

63. Повертаючись до обставин цієї справи та зважаючи на неповний перелік міжнародних матеріалів, наведених у пунктах 32-38 вище, Суд із самого початку зазначає, що об'єктивні критерії разом із прозорим процесом розглядають як стандарт під час добору, призначення та просування по службі суддів та використовують як гарантію незалежності та автономії судової влади, що дозволяє уникнути довільного втручання або неналежного використання дискреційних повноважень. Суд також вважає доречними принципи, встановлені в його нещодавньому рішенні у справі «Гудмундур Андрі Астрадссон проти Ісландії» (*Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland*) [ВП] (заява No 26374/18, пп. 218-234, 1 грудня 2020 року), яка стосується наслідків незаконного призначення судді для сфери поширення права на «суд, встановлений законом». Суд визнав, що суддів необхідно добирати на основі заслуг та об'єктивних критеріїв не тільки задля забезпечення довіри громадськості до судової системи, а і для доповнення гарантії особистої незалежності суддів (там само, п. 222). У зв'язку з цим Суд послався на пункт 25 Висновку No 1 (2001) КРЕС, у якому Рада рекомендує, щоб «органи, які в державах-членах відповідають за призначення й підвищення суддів на посаді й рекомендації в цьому випадку, повинні розробити, опублікувати й упровадити об'єктивні критерії для забезпечення того, щоб відбір і кар'єра суддів «ґрунтувалися на заслугах з урахуванням кваліфікації, моральних якостей, професіоналізму й ефективності» (там само, п. 221). Водночас Велика палата визнала за необхідне, щоб національне законодавство, наскільки це можливо, було сформульоване чітко, щоб не допускати довільного втручання у процес призначення, зокрема з боку виконавчої влади (там само, п. 230). Суд вважає, що ці принципи міжнародного права щодо призначення суддів однаково застосовні в разі їхнього переведення. До того ж попри

те, що Європейська хартія про Закон «Про статус суддів» не є обов'язковою для держав-членів, вона передбачає право на оскарження для будь-якого судді, який вважає, що його/її права, передбачені законом, або його/її власна незалежність чи незалежність судового процесу є під загрозою або порушені. У конкретному контексті переведення проти волі відповідного судді Хартія закріплює принцип незмінюваності, за винятком дуже обмежених випадків, згаданих у ній, і в будь-якому разі визнає загальне право на оскарження в незалежному органі, який може розслідувати законність переведення (див. пункт 32 вище й Рекомендацію Комітету міністрів 2010(12) у пункті 33 вище). Так само Європейська мережа радзпитань правосуддя вважає, що принцип незмінюваності передбачає необхідність чітко встановлювати підстави для переведення суддів і ухвалювати

(ii) Цивільний характер права

(1) Узагальнення судової практики

65. Варто зазначити, що обсяг поняття «цивільного характеру» в статті 6 не обмежується безпосереднім предметом спору. Натомість Суд розробив ширший підхід, згідно з яким «цивільний» аспект охоплює справи, які спочатку можуть здатися такими, що не стосуються цивільного права, але які можуть мати прямі й істотні наслідки для приватного майнового або немайнового права особи. Завдяки такому підходу цивільний аспект статті 6 застосовується у різних спорах, які відповідно до національного законодавства могли бути класифіковані як публічно-правові спори (див. рішення у справі «Денісов проти України» (Denisov v. Ukraine) [ВП], заява No 76639/11, п. 51, 25 вересня 2018 року). До таких прикладів належать дисциплінарні провадження щодо права займатися професійною діяльністю (див. рішення у справах «Ле Конт, Ван Льовен та Де Мейєр проти Бельгії» (Le Compte, Van Leuven and De Meyere v. Belgium), 23 червня 1981 року, пп. 47 і 48, Серія А No 43, «Філіс проти Греції» (Philis v. Greece) (No 2), 27 червня 1997 року, п. 45, Збірник рішень та постанов 1997-IV), спори щодо права на здорове довкілля (див. рішення у справі «Ташкин та інші проти Туреччини» (Taşkın and Others v. Turkey), заява No 46117/99, п. 133, ЄСПЛ 2004-X), умов

рішення про обов'язкове переведення на основі прозорого розгляду, проведеного без будь-якого зовнішнього впливу незалежним органом, рішення якого можна оскаржити або переглянути (див. пункт 38 вище).

З огляду на згадане вище й не беручи під сумнів легітимність чинних систем призначення й переведення суддів у державах-членах, Суд може констатувати, що право представника судової системи на захист від довільного переведення або призначення підкріплюється міжнародними нормами як наслідок незалежності судової влади.

64. У світлі викладених вище міркувань можна сказати, що в цій справі існував спір (contestation) щодо «права» для цілей пункту 1 статті 6. Залишається визначити, чи був характер права, що розглядається, цивільним.

утримання ув'язнених (див. рішення у справах «Ганчі проти Італії» (Ganci v. Italy), заява No 41576/98, п. 25, ЄСПЛ 2003-XI, «Енеа проти Італії» (Enea v. Italy), згадане вище, п. 103), а також права ув'язненого на конфіденційну особисту бесіду з адвокатом поза контекстом кримінального процесу (див. рішення у справі «Алтай проти Туреччини» (Altay v. Turkey) (No 2), заява No 11236/09, п. 68, 9 квітня 2019 року), права на доступ до матеріалів розслідування (див. рішення у справі «Савіцький проти України» (Savitskyu v. Ukraine), заява No 38773/05, пп. 143-145, 26 липня 2012 року), спори щодо невнесення відомостей про судимість (див. рішення у справі «Алешандрі проти Португалії» (Alexandre v. Portugal), заява No 33197/09, пп. 54 і 55, 20 листопада 2012 року), провадження щодо застосування запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі (див. рішення у справі «Де Томмасо проти Італії» (De Tommaso v. Italy) [ВП], заява No 43395/09, п. 154, ЄСПЛ 2017 (витяги)), анулювання дозволу державного службовця на доступ до секретної інформації, виданого Міністерством оборони (див. рішення у справі «Регнер проти Чеської Республіки» (Regner v. the Czech Republic), згадане вище, пп. 113-127).

66. Під час розгляду трудових спорів, що стосуються державних службовців, Суд застосовує дворівневі критерії, які він установив у рішенні Великої палати у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland) (згадана вище; надалі – «підхід Ескелайнена»). Держава-відповідач може посилатися в Суді на наявність у заявника статусу державного службовця як на підставу для позбавлення його захисту, передбаченого положеннями статті 6, за умови дотримання двох вимог. По-перше, національне законодавство держави має прямо позбавляти працівників відповідної посади або відповідну категорію персоналу доступу до суду. По-друге, позбавлення доступу до суду повинно бути обґрунтоване об'єктивними підставами в інтересах держави. Щоб позбавлення доступу до суду було обґрунтованим, державі недостатньо встановити, що відповідний державний службовець залучений до здійснення владних повноважень або ж що між державним службовцем і державою як роботодавцем існує «особливе зобов'язання вірності й довіри». Крім того, держава повинна довести, що предмет спору пов'язаний зі здійсненням державної влади або що він поставив під сумнів особливе зобов'язання (там само, пп. 102-103). Отже, у принципі не може бути жодних виправдань для усунення зі сфери захисту статті 6 звичайних трудових спорів, як-от щодо заробітної плати, надбавок або подібних виплат, на підставі особливого характеру відносин між конкретним державним службовцем і відповідною державою (там само, п. 103). Фактично діятиме презумпція про застосовність статті 6. Саме уряд держави-відповідача має довести, по-перше, що відповідно до національного законодавства державний службовець не має доступу до суду і, по-друге, що такий виняток із прав, гарантованих статтею 6 Конвенції, є виправданим (там само, п. 103).
67. Суд повторює, що заявника не може бути позбавлено захисту, гарантованого статтею 6 Конвенції, винятково через його статус судді. Суд нагадує, що в рішенні Великої палати у справі «Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary) (згадане вище) він підтвердив підхід, використаний у низці рішень Палати, згідно з яким підхід Ескелайнена застосовується до спорів, що стосуються суддів, оскільки судова система, хоча й не є частиною загальної цивільної служби, вважається частиною типової державної служби (там само, п. 104). Це стосується всіх видів спорів, зокрема пов'язаних із прийманням/призначенням, кар'єрою/просуванням по службі, переведенням і припиненням повноважень/звільненням (там само, п. 105).
68. На підставі принципів, установлених у рішенні у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland), стаття 6 Конвенції застосовується до трудових спорів щодо суддів, яких було звільнено з посади судді (див., наприклад, рішення у справах «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine), заява No 21722/11, пп. 91 і 96, ЄСПЛ 2013; «Куликов та інші проти України» (Kulykov and Others v. Ukraine), заява No 5114/09 та 17 інших, пп. 118 і 132, 19 січня 2017 року; «Стуруа проти Грузії» (Sturua v. Georgia), заява No 45729/05, п. 27, 28 березня 2017 року; «Каменос проти Кіпру» (Kamenos v. Cyprus), заява No 147/07, п. 88, 31 жовтня 2017 року), звільнено з адміністративної посади без припинення виконання їхніх обов'язків як судді (див. згадані рішення у справах «Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary), пп. 34 і 107-111, «Денісов проти України» (Denisov v. Ukraine), пп. 25, 47-48 і 54), відсторонено від посади судді (див. рішення у справі «Палуда проти Словаччини» (Paluda v. Slovakia), заява No 33392/12, п. 34, 23 травня 2017 року) або на яких було накладено дисциплінарні стягнення (див. згадане рішення у справі «Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії» (Ramos Nunes de Carvalho e Sa v. Portugal), пп. 119-120). Вона також застосовується до трудових спорів щодо державних службовців, які втратили свої надбавки до заробітної плати за роботу у віддалених районах (див. згадане рішення у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Vilho Eskelinen and Others v. Finland), пп. 40 і 41) або були переведені на інше місце роботи чи на іншу посаду проти їхньої волі, що призвело до зменшення заробітної плати (див. рішення у справах «Заллі проти Албанії» (Zalli v. Albania), заява No 52531/07, 08 лютого 2011 року, «Онеберг

проти Австрії» (Ohneberg v. Austria), згадане вище). Крім того, у рішенні в справі «Байєр проти Німеччини» (Bayer v. Germany) (заява No 8453/04, 16 липня 2009 року), яка стосувалася звільнення з посади державного виконавця в результаті дисциплінарного провадження, Суд дійшов висновку, що спори щодо «заробітної плати, надбавок та подібних виплат» були лише невичерпними прикладами «звичайних трудових спорів», до яких, у принципі, має застосовуватися стаття 6

(2) Застосування цих принципів до справи, що розглядається

69. Щодо питання про те, чи можна кваліфікувати предмет спору як «цивільний» за змістом статті 6 Конвенції, Суд зазначає, по-перше, що на відміну від згаданих вище справ, пов'язаних із переведенням суддів, переведення заявника не спричинило жодних прямих матеріальних наслідків, як-от зниження заробітної плати або втрата надбавок. Хоча заявник стверджував у контексті свого позову щодо справедливої компенсації, що він поніс додаткові витрати у зв'язку з переведенням у інший округ (див. пункт 99 нижче), це були непрямі наслідки, пов'язані із самим фактом переїзду в інше місце, і Суд не вважає, що вони призвели до виникнення цивільного права або обов'язку як такого. По-друге, хоча цивільні права й обов'язки не обов'язково залежать від матеріальних наслідків і можуть виникнути, наприклад, коли захід впливає на приватне чи сімейне життя, Суд нагадує, що скарга заявника за статтею 8 Конвенції була визнана непринятною головою секції, який був одноосібним суддею. Отже, стверджені наслідки переведення для приватного й сімейного життя заявника також не можуть бути підставою для висновку про те, що переведення вплинуло на його цивільні права й обов'язки в цьому питанні. Проте Суд повторює, що спори щодо «заробітної плати, надбавок та подібних виплат» є лише невичерпними прикладами «звичайних трудових спорів», до яких, у принципі, має застосовуватися стаття 6 Конвенції (див. пункт 68 вище), і що публічно-правовий спір може призвести до застосування цивільного аспекту, якщо приватно-правові аспекти переважають над публічно-правовими з огляду на прямі наслідки для цивільного права майнового

Конвенції відповідно до підходу Ескелайнена (там само, п. 38; див. також згадане рішення у справі «Регнер проти Чеської Республіки» (Regner v. the Czech Republic), п. 108). Отже, зрозуміло, що критерії, встановлені у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (Wilho Eskelinen and Others v. Finland), не унеможливають застосування пункту 1 статті 6 до «звичайних трудових спорів», які стосуються представників судової влади.

або немайнового характеру (див. згадане вище рішення у справі «Денісов проти України» (Denisov v. Ukraine), п. 53, виділення курсивом наше). Отже, з огляду на презумпцію застосовності статті 6 до «звичайних трудових спорів» і на те, що переведення заявника мало значний вплив на його професійне життя й кар'єру та було одностороннім заходом, пов'язаним із трудовими відносинами, який не був ані незначним, ані простою формальністю, Суд вважає, що було б неправильно усунути цей спір зі сфери захисту статті 6 на тій підставі, що він не стосувався ані прямих матеріальних наслідків, ані питань приватного й сімейного життя.

70. Далі Суд розгляне питання про те, чи можна все ж усунути спір про переведення зі сфери захисту статті 6 Конвенції на підставі умов, викладених у підході Ескелайнена. У справах, у яких Суд застосовував підхід Ескелайнена, Суд встановив здебільшого, що першу умову, тобто «пряме усунення» національним законодавством доступу до суду для працівників певної посади або певної категорії персоналу, не було виконано, й отже стаття 6 була застосовна до відповідного провадження (див. згадане вище рішення у справі «Каменос проти Кіпру» (Kamenos v. Cyprus), п. 73). І навпаки, тільки в меншості справ Суд вважав, що першу умову було виконано. Ці справи стосувалися дисциплінарних заходів, ужитих щодо суддів і прокурорів після розгляду у ВРСП. Суд постановив, що першу умову було виконано, оскільки національне законодавство прямо унеможливлювало доступ до суду, а тому стаття 6 не була застосовною (див. рішення у справі «Назсіз проти Туреччини» (Nazsiz v. Turkey) (ріш.), заява No 22412/05, 26 травня

2009 року щодо дисциплінарного звільнення прокурора, і згадане вище рішення у справі «Озпінар проти Туреччини» (*Özpinar v. Turkey*), п. 30 щодо усунення судді з посади на дисциплінарних підставах).

71. Причому варто мати на увазі, що після розгляду ВРСП у цих справах Суд розробив докладніший підхід до визначення того, чи можна розглядати конкретний національний орган, який не належить до національної судової системи, як «суд» для цілей підходу Ескелайнена. Наприклад, Суд зазначив, що один лише факт того, що національне законодавство не допускає подальшого судового перегляду рішення певного органу, не обов'язково означає, що національне законодавство унеможлиблює доступ до суду. Тому у світлі розвитку судової практики щодо критеріїв визначення «суду» для цілей підходу Ескелайнена (див. згадане вище рішення у справі «Каменос проти Кіпру» (*Kamenos v. Cyprus*), пп. 75–79) суд повинен знову розглянути питання про те, чи можна вважати ВРСП «судовим органом», який виконує судову функцію.
72. Суд розгляне структуру і функціонування ВРСП у тому вигляді, у якому національне законодавство регулювало її під час відповідних подій. Тому Суд не братиме до уваги зміни в Конституції або подальших правових документах, які відбулися після цих подій.
73. Суд нагадує, що для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції судовий орган не обов'язково має бути судом, інтегрованим до складу звичайного судового апарату (див. рішення у справі «Рольф Густафсон проти Швеції» (*Rolf Gustafson v. Sweden*) від 1 липня 1997 року, п. 45, Рішення та звіти 1997-IV), оскільки відповідно до пункту 1 статті 6 судовий орган у значенні цього терміна характеризується його судовою функцією, що полягає в розв'язанні питань у межах компетентності відповідно до правових норм та після провадження, проведеного у встановленому порядку. Повноваження щодо ухвалення рішень притаманні самому поняттю «судовий орган». Судова процедура повинна забезпечувати «розв'язання питань, що є предметом спору», як того вимагає пункт 1 статті 6 (див. рішення у справі «Бентем проти Нідерландів» (*Bentham v. the Netherlands*), 23 жовтня 1985 року, п. 40, серія A No 97). Крім того, тільки орган, який має повну юрисдикцію і відповідає низці вимог, як-от незалежність від виконавчої влади, а також від сторін справи, заслуговує назви «судовий орган» за змістом пункту 1 статті 6 (див. рішення у справах «Бомартен проти Франції» (*Beaumont v. France*), 24 листопада 1994 року, п. 38, серія A No 296-Б; «Ді Джованні проти Італії» (*Di Giovanni v. Italy*), заява No 51160/06, п. 52, 9 липня 2013 року; і згадане вище нещодавнє рішення у справі «Гудмундур Андрі Астрадссон проти Ісландії» (*Guðmundur Andri Ástráðsson v. Iceland*), п. 218).
74. Повертаючись до структури та функціонування ВРСП у відповідний час, можна не сумніватися в тому, що вона мала виняткову юрисдикцію й повноваження ухвалювати рішення з питань, що стосуються організації судової системи, кар'єри суддів і прокурорів, а також дисциплінарних проваджень. Крім того, закон передбачав механізм перегляду й оскарження її рішень, що стосувалися суддів і прокурорів. Причому Суд зазначає, що порядок, відповідно до якого цей орган ухвалював рішення у межах процедури перегляду й оскарження, не було передбачено добіркою процесуальних норм. Суд зазначає, що ані закон No 2461, ані внутрішній розпорядок 1988 року, застосовні на момент подій (див. пункт 28 вище), не містили конкретних правил щодо процедури, якої необхідно дотримуватися, або гарантій, яких необхідно надавати позивачам у ВРСП, або щодо того, як варто приймати й оцінювати докази. По-друге, ВРСП не передбачала змагального процесу, оскільки вона не проводила слухань, не викликала й не заслуховувала свідків. По-третє, у рішеннях, ухвалених ВРСП після того, як позивач подав клопотання про перегляд або заперечення щодо його/її переведення, не наводилося жодних пояснень, що передбачає, що рішення не ухвалювалися на основі правових принципів (див. пункт 31 вище). Викладене вище є достатньою підставою для висновку про те, що ВРСП не виконувала судову функцію, і немає потреби розглядати питання про те, чи відповідала вона вимогам незалежності та неупередженості.
75. Отже, з цього виходить, що під час відповідних подій ВРСП не підходила під визначення

«суду» за змістом пункту 1 статті 6 Конвенції та що національне законодавство прямо унеможливило оскарження рішення ВРСП у «суді». Тому першу умову підходу Ескелайнена, тобто унеможливлення доступу до суду для певної категорії посад, виконано.

76. Далі суд повинен оцінити, чи було виконано другу умову, встановлену в справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*), а саме, чи було унеможливлення доступу до суду обґрунтоване об'єктивними підставами в інтересах держави. Самий лише факт, що заявник працює в секторі чи департаменті, який бере участь у здійсненні повноважень, наданих публічним правом, не є вирішальним. Щоб позбавлення доступу до суду було обґрунтованим, державі недостатньо встановити, що відповідний державний службовець залучений до здійснення владних повноважень або ж що між державним службовцем і державою як роботодавцем існує «особливе зобов'язання вірності й довіри». Саме держава повинна довести, що предмет спору пов'язаний зі здійсненням державної влади або що він поставив під сумнів «особливий зв'язок вірності й довіри» між державним службовцем і державою як роботодавцем (див. згадане вище рішення у справі «Вільхо Ескелайнен та інші проти Фінляндії» (*Vilho Eskelinen and Others v. Finland*), п. 62).
77. Суд мав тільки декілька справ, у яких він повинен був розглянути застосовність пункту 1 статті 6 відповідно до другого критерію підходу Ескелайнена. У справі «Сукют проти Туреччини» (*Suküt v. Turkey*) ((ріш.), заява No 59773/00, 11 вересня 2007 року), яка стосувалася дострокового виходу на пенсію військового офіцера з дисциплінарних причин, Суд постановив, що унеможливлення було обґрунтованим, оскільки предмет спору стосувався звільнення заявника з армії за недотримання ним військової дисципліни і принципу світськості. Суд постановив, що основне місце в спорі займав той факт, що було поставлено під сумнів «особливе зобов'язання довіри й вірності» між заявником і державою як його роботодавцем.
78. У справі щодо нездатності заявників оскаржити анулювання дозволу на доступ до секретної інформації, що призвело до звільнення першого заявника та переведення

другого заявника на іншу посаду, Суд встановив, що другу умову підходу Ескелайнена було виконано (див. рішення у справі «Спуліс і Вашкевич проти Латвії» (*Spūlis and Vaškevičs v. Latvia*) ((ріш.), No 2631/10 і 12253/10, 18 листопада 2014 року). Такий висновок ґрунтувався на тому, що Суд надав значення факту, що заявники обіймали високі посади в адміністрації – перший заявник відповідав за розвідку й контррозвідку, а другий заявник обіймав одну з найвищих посад у Службі державних доходів і був головою Департаменту митних кримінальних розслідувань. Характер їхніх посад і покладені на них обов'язки свідчать про те, що вони безпосередньо (і постійно) брали участь у здійсненні владних повноважень і мали особливий обов'язок збереження конфіденційності щодо держави. Оскільки предмет спору й обставини, що призвели до анулювання їхнього допуску до секретної інформації, стосувалися сумнівів у їхній надійності та здатності не розкривати державну таємницю, Суд визнав обґрунтованим усунення їхнього спору зі сфери гарантій, передбачених статтею 6.

79. Суд зазначає, що згадану вище судову практику щодо військового офіцера і високоставлених державних службовців, які були ієрархічно дотичні до виконавчої влади держави, не може бути застосовано до обставин цієї справи, яка стосується представника судової влади. На думку Суду, критерій, згідно з яким предмет спору має бути пов'язаний із тим фактом, що особливе зобов'язання довіри й вірності поставлене під сумнів, необхідно розглядати у світлі гарантій незалежності судової влади. На думку Суду, ці два поняття, а саме особливе зобов'язання довіри й вірності, якого вимагають від державних службовців, і незалежність судової влади не можна легко поєднати. Хоча трудові відносини між державним службовцем і державою традиційно можна визначити як такі, що ґрунтуються на довірі та вірності до виконавчої влади, оскільки державні службовці повинні здійснювати державну політику, це не стосується представників судової влади, які мають іншу, більш незалежну роль у зв'язку з їхнім зобов'язанням забезпечувати перевірку неправомірних дій уряду і зловживання владою. Тому їхні трудові відносини з державою

необхідно розглядати у світлі конкретних гарантій, необхідних для незалежності судової влади. Отже, коли йдеться про особливу довіру і вірність, яких вони повинні дотримуватися, то це вірність до верховенства права й демократії, а не до власників державної влади. Цей складний аспект трудових відносин між суддею й державою зумовлює необхідність достатньої дистанції між представниками судової системи під час виконання ними своїх обов'язків та інших гілок державної влади, щоб вони могли неупереджено ухвалювати рішення з тим більшою підставою (*a fortiori*) на основі вимог закону і правосуддя. Було б помилкою вважати, що судді можуть підтримувати верховенство права й реалізовувати Конвенцію, якщо національне законодавство позбавляє їх гарантій, передбачених статтями Конвенції з питань, які безпосередньо торкаються їхньої особистої незалежності й неупередженості. Високопоставлені представники судової системи повинні користуватися – як і інші громадяни – захистом від свавілля з боку виконавчої влади, і тільки нагляд із боку незалежного судового органу за законністю такого рішення про звільнення може зробити це право ефективним (див. згадане вище рішення у справі «Кевеші проти Румунії» (*Kövesi v. Romania*), п. 124). З цих причин Суд не вважає обґрунтованим усунення представників судової системи зі сфери захисту статті 6 Конвенції у питаннях, що стосуються умов їхньої зайнятості, на підставі особливого зобов'язання вірності й довіри до держави.

80. По-друге, під час ухвалення рішення про переведення заявника до регіонального

адміністративного суду Сіваса, а також подальшої відмови в задоволенні його клопотання про перегляд рішення про переведення, ВРСП не навела жодних інших причин, окрім короткої згадки про «потреби служби». Той факт, що рішення ВРСП не містило жодних подробиць про те, як було проведено оцінку потреб служби, які об'єктивні критерії було використано й чому, зокрема, заперечення заявника було відхилено, дозволяє зробити висновок про те, що спір не торкався жодних виняткових або вагомих причин, які могли б виправдати позбавлення його можливості судового перегляду. Хоча Уряд стверджував у ретроспективі, що переведення заявника було пов'язане з балом, який він одержав за результатами оцінювання 2005 року, і зауваженнями щодо таких результатів, а також із тим фактом, що він не відпрацював повний термін у третьому судовому окрузі, Суд не в змозі зробити будь-які точні висновки щодо цих аргументів, оскільки за браком обґрунтування з боку ВРСП вони є суто умоглядними. Навіть якби це було так, ці підстави, очевидно, стосувалися звичайних аспектів трудових відносин і не розкривали жодного аспекту використання суверенної влади зокрема.

81. Тому Суд не приймає заяву Уряду про те, що позбавлення заявника можливості судового перегляду рішення про його переведення може бути обґрунтоване здійсненням суверенної влади держави. З цього виходить, що стаття 6 застосовна до цієї справи з огляду на обставини, пов'язані з предметом розгляду (*ratione materiae*).

2. Вичерпання засобів правового захисту

(a) Доводи сторін

(i) Доводи Уряду

82. Уряд стверджував, що заявник не вичерпав відповідні національні засоби правового захисту, оскільки він не подав заперечення до Ради з питань заперечень проти рішення ВРСП про відхилення його клопотання щодо перегляду рішення про його переведення в Сівас. Уряд пояснив, що Рада з питань заперечень провела свій розгляд відповідно до Конституції й закону, загальних принципів права, а також принципів незалежності судів

і незмінюваності суддів. На його думку, заперечення, подане до цього органу, не могло бути відхилено як неприйнятне, оскільки в цій справі було б призначено іншого доповідача. Крім того, склад Ради з питань заперечень відрізняється від складу початкового органу, який ухвалив рішення за клопотанням про перегляд, оскільки до складу першої входили заступники членів. Уряд також надав певні рішення Ради з питань заперечень

про скасування рішення про переведення; у зв'язку з цим Уряд вважає, що цей засіб правового захисту дає розумні шанси на успіх.

83. Уряд також стверджував, що заявник міг

(ii) Доводи заявника

84. Заявник стверджував, що подання заяви до Ради з питань заперечень не можна було вважати ефективним засобом правового захисту, оскільки члени ВРСП, які ухвалили рішення щодо його клопотання про перегляд, засідали в Раді з питань заперечень і склали більшість. Отже, йому не довелося звертатися до цього засобу правового захисту щодо його оскаржуваного переведення. У будь-якому разі Суд визнав цей засіб правового захисту неефективним у

(b) Оцінка Суду

86. Насамперед Суд посилається на загальні принципи, що стосуються вичерпання національних засобів правового захисту, викладені в справі «Вучкович та інші проти Сербії» (*Vučković and Others v. Serbia*) ((попереднє заперечення) [ВП], заява No 17153/11 і 29 інших, пп. 69-77, 25 березня 2014 року). Зокрема, пункт 1 статті 35 Конвенції вимагає вичерпання тільки тих засобів правового захисту, які стосуються оскаржуваних порушень, є наявними й належними.

87. У цій справі Суд дійшов висновку, що ВРСП не можна розглядати як судовий орган, зокрема, через брак конкретної добірки процесуальних норм, які необхідно застосувати під час розгляду справ. Крім того, у контексті цієї справи, відповідно до статей 8 і 10 у поєднанні зі статтею 13 Конвенції, Суд дійшов висновку, що заперечення, подане до Ради з питань заперечень, не можна вважати ефективним засобом правового захисту, зокрема тому, що особи, які ухвалили початкове рішення, що стало предметом заперечення, засідали в Раді з питань заперечень (див. згадані вище рішення у справах «Каясу проти Туреччини» (*Kayasu v. Turkey*) й «Озпінар проти Туреччини» (*Özpinar v.*

оскаржити свій бал за результатами оцінювання від 2005 року, подавши позов про анулювання до адміністративних судів, але він цього не зробив.

справах «Озпінар проти Туреччини» (*Özpinar v. Turkey*) (згадана вище, пп. 85-86) і «Каясу проти Туреччини» (*Kayasu v. Turkey*) (заява No 64119/00 і 76292/01, п. 121, 13 листопада 2008 року).

85. Що стосується балу за результатами оцінювання, заявник не прокоментував, чи міг позов до адміністративних судів бути ефективним засобом правового захисту щодо його переведення.

Turkey)).

88. У світлі викладених вище міркувань і з огляду на той факт, що скарга заявника пов'язана з його нездатністю домогтися судового перегляду рішення ВРСП від 16 вересня 2006 року, заперечення Уряду про невичерпання засобів правового захисту має бути відхилене.

89. Що стосується решти заперечення Уряду про невичерпання засобів правового захисту, Суд зазначає, що ані переведення заявника, ані рішення ВРСП про відхилення його клопотання про перегляд не були офіційно пов'язані з оцінюванням заявника від 2005 року. До того ж заявнику не було розкрито зміст оцінювання, оскільки його було засекречено на підставі закону (див. пункти 12, 14, 19, 21 і 24). За цих обставин Суд не розуміє, як можна було очікувати, що заявник встановить причинно-наслідковий зв'язок між його оскаржуваним переведенням і результатами його оцінювання, щоб оскаржити ці результати задля скасування його переведення. Тому Суд відхиляє заперечення Уряду про невичерпання засобів правового захисту і з цієї причини також.

(c) Висновок щодо прийнятності

90. Суд зазначає, що заява не є ані явно необґрунтованою, ані неприйнятною з будь-яких інших

підстав, перелічених у статті 35 Конвенції. Відповідно вона має бути визнана прийнятною.

В. Щодо суті

91. Сторони не висловили жодних окремих зауважень, окрім тих, які були коротко викладені вище.
92. Суд повторює, що право на доступ до суду, тобто право порушувати розгляд цивільних справ у судах, є елементом, властивим праву, викладеному в пункті 1 статті 6 Конвенції, у якому встановлено гарантії, застосовні як до організації та складу суду, так і до розгляду справи. Усі ці елементи складають право на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції (див. згадане вище рішення у справі «Бака проти Угорщини» (Бака v. Hungary), п. 120).
93. Право на справедливий судовий розгляд, гарантоване пунктом 1 статті 6 Конвенції, необхідно тлумачити у світлі принципу верховенства права, що потребує, щоб усі сторони справи мали ефективні засоби судового захисту, які дають їм можливість обстоювати свої цивільні права (див., серед інших джерел, рішення у справах «Ешім проти Туреччини» (Eşim v. Turkey), заява No 59601/09, п. 18, 17 вересня 2013 року; «Аль-Дулімі та компанія «Монтана Менеджмент Інк.» проти Швейцарії» (Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Switzerland) [ВП], заява No 5809/08, п. 126, ЄСПЛ 2016). Кожен має право подати будь-який позов, що стосується його/її цивільних прав і обов'язків, до суду або судового органу. Отже, пункт 1 статті 6 втілює «право на суд», одним із конкретних аспектів якого є право доступу, тобто право порушувати розгляд цивільних справ у судах (див., серед іншого, згадане вище рішення у справі «Наїт-Ліман проти Швейцарії» (Naït-Liman v. Switzerland), п. 113).
94. У зв'язку з цим Суд повторює, що право на доступ до суду не є абсолютним. У тих випадках, коли доступ особи до суду обмежено на підставі закону або фактично, Суд розглядатиме питання про те, чи зашкодило накладене обмеження суті права, зокрема, чи мало воно законну мету й чи існує розумний взаємозв'язок пропорційності між застосованими засобами й переслідуваною метою. Якщо обмеження сумісне з цими принципами, воно не порушує статтю 6 (див. згадане вище рішення у справі «Бака проти Угорщини» (Бака v. Hungary), п. 120).
95. У цій справі рішення про переведення заявника не було ані переглянуте, ані відкрите для перегляду звичайним судом або іншим органом, який здійснює судові повноваження. Це обмеження впливало з конституційної заборони на судовий перегляд рішень ВРСП; тому відсутність судового перегляду була законною з погляду національного законодавства. Що стосується законності мети цього обмеження, Уряд заявив, що, якщо кожне примусове переведення буде оскаржуватися в судовому порядку, це створить надмірне навантаження на функціонування судової системи й позбавить сенсу систему обов'язкової ротації.
96. Питання, яке розглядає Суд, полягає не в тому, чи варто віддавати перевагу якійсь конкретній системі або методу переведення чи призначення суддів, а в тому, наскільки повна відсутність судового контролю за примусовим переведенням суддів сумісна з принципом верховенства права й пунктом 1 статті 6 Конвенції. Суд підкреслює чимраз більше значення, яке надають поділу влади й необхідності гарантувати незалежність судової влади (див. згадане вище рішення у справі «Рамос Нунеш де Карвальо е Са проти Португалії» (Ramos Nunes de Carvalho e Sa v. Portugal), п. 196). Суд також підкреслює наявний консенсус щодо необхідності забезпечення процесуальних гарантій і можливості оскарження рішень, які торкаються кар'єри, зокрема статусу, судді (див. пункти 32, 36, 38 і 63 вище). Крім того, у різних міжнародних звітах висловлено занепокоєння щодо неналежного використання механізму переведення суддів у Туреччині, що ще більше ускладнюється тим фактом, що проти таких заходів немає жодних засобів судового захисту (див. пункти 34-35, 37 і 39 вище). Зрештою, потенційні незручності, пов'язані з тим, що численні позивачі оскаржуватимуть своє переведення, не можуть переважувати їхнє право на те, щоб суди визначали їхні цивільні права й обов'язки. З огляду на ту важливу роль, яку судді відіграють у

забезпеченні прав, гарантованих Конвенцією, необхідно забезпечити наявність процесуальних гарантій задля уникнення загрози їхній судовій автономії через неналежний зовнішній або внутрішній вплив. Важливою є також довіра громадськості до функціонування судової системи. У питаннях, що стосуються кар'єри суддів, як і в цій справі, у якій було ухвалено одностороннє рішення про переведення судді, повинні бути вагомі причини, які виправдовують відсутність судового перегляду та яких у цій справі Суду надано не було.

97. З огляду на викладені вище міркування Суд дійшов висновку, що відсутність у заявника доступу до суду не мала жодної легітимної мети, а отже було порушено саму суть цього права (див. згадане вище рішення у справі «Бака проти Угорщини» (Baka v. Hungary) з необхідними змінами (*mutatis mutandis*), п. 121).

Отже, було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

II. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

98. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони

передбачає лише часткове відшкодування, Суд у разі необхідності надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

99. Заявник вимагав 98 000 євро як відшкодування матеріальної шкоди. Він стверджував, що через оскаржуване переведення він всупереч власному бажанню передчасно пішов на пенсію. Однак, якби рішення про його переведення було скасоване, він працював би в регіональному суді Анкари ще десять років. Сума матеріальної шкоди, якої вимагав заявник, відповідає заробітній платні й виплатам, які він нібито отримав би. Ця сума також передбачала витрати на утримання двох житлових приміщень і транспортні витрати впродовж п'ятнадцяти місяців, коли він працював у регіональному суді Сіваса.

100. Заявник також вимагав 75 000 євро як відшкодування моральної шкоди, отриманої внаслідок емоційного потрясіння, завданого йому та його родині. У зв'язку з цим він стверджував, що в результаті оскаржуваного переведення постраждали його професійна кар'єра й репутація.

101. Уряд вважав, що немає жодного причинно-наслідкового зв'язку між шкодою, вказаною заявником, і стверджуваним порушенням. У будь-якому разі Уряд вважав,

що заявлені суми були необґрунтованими й надмірними.

102. Суд установив порушення пункту 1 статті 6 Конвенції у зв'язку з відсутністю судового перегляду рішення ВРСП від 16 вересня 2006 року за клопотанням заявника про перегляд рішення про його переведення. Суд повторює, що він не може припускати, яким був би результат розгляду, щодо якого було подано скаргу, якби не було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції (див. згадане вище рішення у справі «Онеберг проти Австрії» (Ohneberg v. Austria) із необхідними змінами (*mutatis mutandis*), п. 38). Тому він відхиляє вимогу заявника про компенсацію матеріальної шкоди.

103. Щодо моральної шкоди Суд повторює, що його керівним принципом є справедливість, яка насамперед передбачає гнучкість і об'єктивний розгляд того, що є справедливим, чесним і розумним у всіх обставинах справи, зокрема, не лише позиція заявника, а й загальний контекст, у якому відбулося порушення. Його компенсації моральної шкоди слугують визнанням того факту, що

моральної шкоди було заподіяно в результаті порушення основоположного права людини, і відображають серйозність шкоди в найширшому сенсі (див. рішення у справі «Варнава та інші проти Туреччини» (Varnava and Others v. Turkey) [ВП], заява No 16064/90 і 8 інших, п. 224, ЄСПЛ 2009, і згадані в ньому справі). Суд вважає, що в цій справі заявник вочевидь зазнав певних переживань у зв'язку з його послідовними переведеннями всупереч власній згоді й без дотримання належної правової процедури, що не можна

відшкодувати винятково висновком Суду про порушення. Отже, з огляду на характер порушення, встановленого в цій справі й ухвалюючи рішення на засадах справедливості, Суд присуджує заявнику 12 500 євро як відшкодування моральної шкоди плюс будь-який податок, який може бути стягнуто (див. рішення у справі «Алі Риза та інші проти Туреччини» (Ali Rıza and Others v. Turkey) із необхідними змінами (*mutatis mutandis*), заява No 30226/10 і 4 інші, п. 249, 28 січня 2020 року).

В. Судові та інші витрати

104. Заявник також вимагав 8 000 євро як компенсацію судових та інших витрат, зокрема витрат на представництво й поштових зборів. Він додав договір, укладений із його адвокатом, і поштові квитанції.
105. Уряд просив Суд відхилити ці претензії, стверджуючи, що заявник не надав відповідні підтверджувальні документи. Уряд стверджував, що в будь-якому разі сума, заявлена як гонорар адвоката, була надмірною.

106. Згідно з практикою Суду заявник має право на компенсацію судових та інших витрат, лише якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними й неминучими, а їхній розмір – обґрунтованим. З огляду на наявні документи та зазначені вище критерії, у цій справі Суд вважає за доцільне присудити повну заявлену суму для покриття витрат за всіма пунктами.

С. Пеня

107. Суд вважає за належне призначити пеню на підставі граничної позичкової ставки

Європейського центрального банку, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

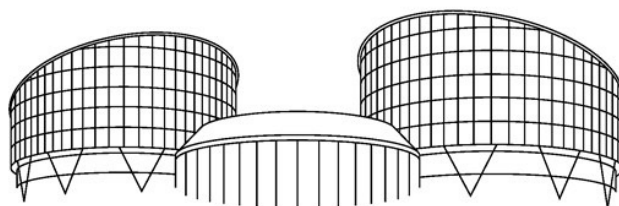
1. Оголошує скаргу прийнятною;
2. Постановляє, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції;
3. Постановляє, що:
 - (a) упродовж трьох місяців із дати, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має сплатити заявникові наведені нижче суми, які мають бути конвертовані у валюту держави-відповідача за курсом на день здійснення платежу:
 - (i) 12 500 євро (дванадцять тисяч п'ятсот євро), а також будь-який податок, якщо такий може бути стягнуто з цієї суми, як компенсація моральної шкоди;
 - (ii) 8 000 євро (вісім тисяч євро), а також будь-який податок, якщо такий може бути стягнуто з цієї суми, як компенсація судових та інших витрат;
 - (b) із моменту завершення вказаного тримісячного строку й до моменту повного розрахунку на вказані суми нараховуватиметься простий відсоток у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме у період несплати, до якої має бути додано три відсоткові пункти.

4. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою та повідомлено письмово 09 березня 2021 року відповідно до пунктів 2 та 3 правила 77 Регламенту Суду.

Стенлі Нейсміт
Секретар

Йон Фрідрік Кьйолбро
Голова



ЧЕТВЕРТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ПІНКАС ТА ІНШІ ПРОТИ БОСНІЇ ТА ГЕРЦЕГОВИНИ»

(PINKAS AND OTHERS V. BOSNIA AND HERZEGOVINA)

(Заява № 8701/21)

РІШЕННЯ

Пункт 1 статті 6 (цивільна частина) • Суперечливі рішення національних судів щодо періоду наявності права суддів і секретарів суддів-заявників на отримання виплат, пов'язаних з виконанням обов'язків • Відсутність «глибоких і тривалих» розбіжностей у національній судовій практиці • Відсутність скарги на свавільне тлумачення і застосування процесуальних норм Конституційним Судом, що призвело до відсутності розгляду рішення про призначення суддям виплат за триваліший період у контексті конституційної скарги заявників

Стаття 1 Протоколу №12 до Конвенції • Заборона дискримінації • Невиправдана відмінність у ставленні національних судів за «іншою ознакою» до судових секретарів порівняно з суддями у частині, що стосується періоду наявності права на отримання виплат, пов'язаних з виконанням обов'язків

СТРАСБУРГ

4 жовтня 2022 р.

ОСТАТОЧНЕ

30.01.2023 р.

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. До нього може бути внесено редакційні виправлення.

У справі «Пінкас та інші проти Боснії та Герцеговини»,

Європейський суд з прав людини (Четверта секція), що засідає Палатою у такому складі:

Ґабріеле Кучско-Штадльмайєр (Gabriele Kucsko-Stadlmayer), головуєчий суддя,

Фаріс Вехабович (Faris Vehabović),

Юлія Антуанелла Моточ (Iulia Antoanella Motoc),

Йонко Ґрозев (Yonko Grozev),

Пер Пастор Віланова (Pere Pastor Vilanova),

Джулієн Шуккінґ (Jolien Schukking),

Ана Марія Ґерра Мартінш (Ana Maria Guerra Martins), судді,
та Ільзе Фрайвірт (Ilse Freiwirth), заступник секретаря секції суду,

з урахуванням:

заяви (№ 8701/21) проти Боснії та Герцеговини, поданої до Суду відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі - Конвенція) п'ятдесят одним громадянином Боснії та Герцеговини (далі - заявники) 17 грудня 2020 року (див. додаток);

рішення повідомити Уряд Боснії та Герцеговини (далі - Уряд) про скарги на результат розгляду цивільної справи заявників згідно з пунктом 1 статті 6 Конвенції та статтею 14 Конвенції, статтею 1 Першого протоколу до Конвенції та статтею 1 Протоколу № 12 до Конвенції та оголосити неприйнятною решту заяви; і зауважень сторін.

Після обговорень за закритими дверима 7 червня та 6 вересня 2022 року,

Постановляє наступне рішення, що було ухвалене в останню зі згаданих дат:

ВСТУП

1. Заява стосується питання грошового забезпечення державою на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку зі службою для суддів і судових секретарів. Хоча до обох категорій застосовується одне й те саме законодавство, національні суди постановили, що судові секретарі мали право на таку допомогу лише з січня

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

2. Особисті дані заявників викладені в додатку. Одна із заявників, пані С. Гота Чатович, адвокатка, яка практикує в м. Сараєво, представляла інтереси інших заявників.
3. Уряд представляла виконавця обов'язків представника пані Г. Бачвич.
4. Обставини справи можна підсумувати таким чином
5. У лютому 2012 року дев'яносто сім суддів і судових секретарів Державного суду подали цивільний позов до цього суду з вимогою стягнути на їх користь грошове забезпечення на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку з виконанням службових обов'язків, починаючи з 2009 року. Вони посилалися на Закон про заборону дискримінації 2009 року, оскільки законодавство, що регулює їхні заробітні плати (Закон про заробітну плату в судових та прокурорських установах 2006 року), на відміну від законодавства, що регулює заробітну плату всіх інших державних службовців, на той час не передбачало такої допомоги.
6. У квітні 2012 року Державний суд призупинив це цивільне провадження і подав заяву про проведення перевірки на відповідність Конституції.
7. У січні 2013 року Конституційний Суд на підставі заяви Державного суду про проведення перевірки на відповідність Конституції визнав Закон про заробітну плату в судових та прокурорських установах 2006 року

2013 року, а судді мали право на допомогу також у період до січня 2013 року. Заявники були або досі є судовими секретарями в Суді Боснії та Герцеговини (далі - Державний суд). Вони посилаються на статті 6 і 14 Конвенції, статтю 1 Першого протоколу до Конвенції і статтю 1 Протоколу № 12 до Конвенції.

неконституційним (тобто таким, що суперечить забороні дискримінації та принципу незалежності судової влади), оскільки він не передбачав грошового забезпечення на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку зі службою. Він зобов'язав Парламентську асамблею Боснії та Герцеговини привести цей закон у відповідність Конституції протягом шести місяців. Парламентська асамблея зробила це тільки у 2020 році (див. пункт 17 нижче).

8. Зважаючи на конфлікт інтересів, Державний суд не міг розглядати цю цивільну справу. Йому довелося звернутися до Верховного Суду Федерації Боснії та Герцеговини з проханням передати справу до іншого суду. Враховуючи, що потрібні були законодавчі зміни, які дозволяли б Державному суду це зробити щодо своїх суддів, а він мав повноваження робити це стосовно судових секретарів, у вересні 2013 року він прийняв рішення розділити справу на дві справи на підставі статусу позивачів (усі судді в одній справі та всі судові секретарі в іншій справі). Після цього він звернувся до Верховного Суду Федерації Боснії та Герцеговини з проханням передати справу судових секретарів до іншого суду. У березні 2014 року, після прийняття необхідних законодавчих змін, він зробив те саме щодо справи суддів. 8 жовтня 2013 року та 3 квітня 2014 року відповідно Верховний Суд передав обидві справи до Муніципального суду Сараєво («Муніципальний суд»).

9. 27 листопада 2015 року Муніципальний суд ухвалив рішення у справі за участю судових секретарів (включно з покійною дружиною одного з заявників і також всіх інших заявників), задовольнивши їхній позов. У такий спосіб було прийнято рішення стягнути на їх користь виплати на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку зі службою, починаючи з 2009 року. Під час судового розгляду відповідач (держава) стверджував, що позов може бути задоволений тільки щодо періоду після прийняття рішення Конституційним Судом від січня 2013 року (див. пункт 7 вище), оскільки рішення про визнання законодавства неконституційним не мають зворотної сили. Суд відхилив цей аргумент на тій підставі, що вимога заявників про відшкодування шкоди очевидно ґрунтувалася на дискримінаційному характері законодавства, що оскаржувалося, а не на його невідповідності Конституції. У зв'язку з цим суд постановив, що, хоча законодавство, яке оскаржувалося, дійсно було визнано неконституційним з січня 2013 року, воно мало дискримінаційний характер ще до січня 2013 року (тобто з самого початку). Держава подала апеляційну скаргу на це рішення.
10. 11 липня 2017 року Кантональний суд у м. Сараєво змінив рішення суду першої інстанції від 27 листопада 2015 року. На відміну від Муніципального суду (див. пункт 9 вище), він погодився з відповідачем у тому, що позов заявників можна задовольнити у частині, що стосується лише періоду після січня 2013 року, враховуючи, що рішення Конституційного суду про визнання законодавства неконституційним не мають зворотної сили. Як наслідок, загальна сума компенсації була зменшена приблизно з 750 000 конвертованих марок (BAM)⁷ до приблизно 250 000 BAM у частині відшкодування матеріальної шкоди і приблизно з 8000 BAM до приблизно 1000 BAM у частині компенсації судових витрат.
11. 17 квітня 2018 року Верховний Суд Федерації Боснії та Герцеговини залишив рішення суду другої інстанції від 11 липня 2017 року без змін. Це рішення було вручене заявникам 16 травня 2018 року.
12. 12 червня 2018 року п'ятдесят з числа цих заявників подали скаргу до Конституційного Суду. Вони скаржилися на те, що, хоча Конституційний Суд постановив, що законодавство, яке оскаржувалося, було дискримінаційним з самого початку, за рішеннями судів другої та третьої інстанцій, згаданими у пунктах 10 і 11 вище, їм була присуджена виплата на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку зі службою лише за період з січня 2013 року. У такий спосіб, ці рішення повністю ігнорували висновок Конституційного Суду і не усували повною мірою наслідки встановленої цим судом дискримінації. Тому, на їхню думку, судові рішення, про які ідеться, були дискримінаційними і необґрунтованими.
13. 13 липня 2018 року Муніципальний суд ухвалив рішення у справі суддів. Як і у випадку з судовими секретарями (див. пункт 9 вище), їм була присуджена грошова забезпечення на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку зі службою починаючи з 2009 року. Держава подала апеляційну скаргу на це рішення.
14. 27 лютого 2019 року Кантональний суд м. Сараєво у складі, іншому ніж склад у справі про судових секретарів (див. пункт 10 вище), залишив рішення суду першої інстанції від 13 липня 2018 року без змін. Цього разу, не наводячи жодних причин для такої зміни судової практики, суд відхилив аргумент Держави про те, що позов заявників можна задовольнити лише щодо періоду після січня 2013 року. У цій справі Держава не подала ані апеляційну скаргу з питань права, ані скаргу на відповідність Конституції.
15. 15 квітня 2019 року, оскільки їхня справа у Конституційному Суді досі розглядалася (див. пункт 12 вище), заявники подали до цього суду остаточне рішення щодо суддів Державного суду (див. пункт 14 вище) і стверджували, що це доводить їхнє твердження про те, що вони повинні були отримувати грошове забезпечення на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку зі службою, починаючи з 2009 року. Вони також стверджували, що протилежний

7. До конвертованої марки застосовується той самий фіксований обмінний курс до євро, що і до німецької марки (1 конвертована марка = 0,51129 євро).

результат розгляду майже ідентичної справи порівнювався до дискримінації.

16. 20 травня 2020 року Конституційний Суд ухвалив своє рішення у справі цих заявників. Він постановив, що не може взяти до уваги рішення, що стосується суддів Державного суду, оскільки заявники повідомили його про це рішення більше ніж через шістдесят днів після ухвалення останнього рішення у їхній справі (див. пункт 11 вище). У зв'язку з цим Конституційний суд послався на п. 3

правила 22 свого Регламенту (див. пункт 21 нижче). Зважаючи на той факт, що рішення, ухвалені у справі заявників, відповідали загальному правилу, згідно з яким рішення про визнання законодавства неконституційним не мають зворотної сили (див. пункт 22 нижче), і за відсутності будь-яких інших ознак свавільності або дискримінації, Конституційний Суд відхилив скаргу цих заявників. Це рішення було вручене заявникам 23 червня 2020 року.

ВІДПОВІДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

I. Закон про заробітну плату в судових та прокурорських установах 2006 року

17. Відповідно до своїх надзвичайних повноважень⁸ і після консультацій з національними органами влади 1 січня 2006 року Офіс Високого представника запровадив Закон про заробітну плату в судових та прокурорських установах 2006 року (Zakon o plaćama i drugim naknadama u sudskim i tužilačkim institucijama na nivou Bosne i Hercegovine, Офіційний вісник Боснії та Герцеговини, № 90/05, 32/07 і 77/20). Парламентська асамблея

Боснії та Герцеговини схвалила цей Закон 30 березня 2007 року. Згідно з цим Законом, судді, прокурори та судові секретарі на державному рівні, на відміну від інших державних службовців на державному рівні, не мали права на грошове забезпечення на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку зі службою до 2020 року, коли до Закону було внесено зміни.

II. Закон про заборону дискримінації 2009 року

18. Закон про заборону дискримінації 2009 року (Zakon o zabrani diskriminacije, Офіційний вісник Боснії та Герцеговини, № 59/09 та 66/16), що набув чинності 5 серпня 2009 року. Пунктом 1 статті 12 цього Закону будь-якій особі або групі осіб дається право подати

цивільний позов, що вимагає, серед іншого, встановлення факту дискримінації, припинення дискримінації та її наслідків та отримання компенсації за матеріальну та/або моральну шкоду.

III. Регламент Конституційного суду Боснії та Герцеговини

19. Чинний Регламент Конституційного Суду почав діяти з 1 квітня 2014 року (його зведена версія була опублікована в Офіційному віснику Боснії та Герцеговини № 94/14).

20. У п. 6 правила 21 Регламенту зазначено таке:

«Апелянти повинні інформувати Конституційний суд про будь-яку зміну адреси

і про всі юридичні та фактичні зміни, що стосуються справи, які сталися після того, як вони подали свою апеляційну скаргу. В іншому випадку Конституційний суд ухвалює рішення на підставі матеріалів справи».

21. У п. 3 правила 22 Регламенту зазначається:

«Апеляційна скарга не може бути доповнена

8. Докладніше про ці повноваження, також відомі як «Боннські повноваження», див. висновок Венеційської комісії про конституційну ситуацію в Боснії та Герцеговині та повноваження Високого представника (документ CDL-AD(2005)004 від 11 березня 2005 року).

після строку, встановленого у п. 1 правила 18 вище [тобто після шестидесяти днів з моменту ухвалення національним судом останнього рішення у цій справі], без запиту Конституційного суду».

Конституційний Суд незмінно дотримувався думки, що це правило застосовується до нових скарг, поданих у контексті справи, що знаходиться на розгляді, а не до фактів та права, пов'язаних з первісними скаргами (див., наприклад, рішення № AP-2785/19 від 21 січня 2021 року, де заявник спочатку скаржився на справедливість дисциплінарного провадження щодо нього, а потім, через рік, подав скаргу у зв'язку з дискримінацією; рішення № AP-3410/19 від 7 квітня 2021 року, де заявник подав абсолютно нову скаргу на справедливість судового розгляду у справі щодо військових злочинів (про те, що його засудження ґрунтувалося на свідченнях свідків, яких він не зміг допитати) більше ніж через п'ять місяців після подання його скарги до Конституційного Суду; та рішення № AP-4566/19 від 19 травня 2021 року, де заявник спочатку скаржився на недоліки розслідування у зв'язку з його заявами про жорстоке поводження, а потім, більше року по тому, подав скаргу на справедливість кримінального провадження проти нього).

22. Правило 61 Регламенту передбачає:

«(1) Приймаючи рішення про задоволення запиту, Конституційний Суд визначає його юридичну силу (від початку (*ex tunc*), в подальшому (*ex nunc*)).

(2) У рішенні, яким встановлюється невідповідність згідно з підпунктами (а) або (в) пункту 3 статті VI Конституції, Конституційний Суд може повністю або частково скасувати

загальний закон або деякі його положення.

(3) Скасований загальний закон або його скасовані положення втрачають чинність наступного дня після дати публікації рішення в Офіційному віснику Боснії та Герцеговини.

(4) У виняткових випадках Конституційний Суд може своїм рішенням, у якому встановлюється невідповідність згідно з підпунктами (а) або (в) пункту 3 статті VI Конституції, встановити строк для приведення у відповідність, який не може перевищувати 6 (шість) місяців.

(5) Якщо встановлена невідповідність не усувається впродовж строку, зазначеного в пункті 4 цієї статті, Конституційний Суд своїм рішенням встановлює, що несумісні положення втратили чинність.

(6) Положення, які не відповідають Конституції, втрачають чинність у перший день після дати публікації рішення, про яке йдеться у пункті 4 цієї статті, в Офіційному віснику Боснії та Герцеговини».

Конституційний Суд незмінно дотримувався думки (див., наприклад, рішення № AP-2656/09 від 5 листопада 2013 року), що рішення про визнання законодавства неконституційним не мають зворотної сили, якщо суд не прийме іншого рішення відповідно до пункту 1 правила 61 Регламенту.

23. Відповідно до положень пункту 1 правила 62 Регламенту, у рішенні про задоволення апеляційної скарги Конституційний Суд скасовує рішення, яке оскаржується, і повертає справу до суду або органу, який ухвалив це рішення, для поновлення провадження у справі, якщо наслідки порушення конституційних прав неможливо усунути у будь-який інший спосіб.

IV. Закон про цивільне судочинство 2003 року

24. Закон про цивільне судочинство 2003 року (*Zakon o parničnom postupku*, Офіційний вісник Боснії та Герцеговини, № 53/03, 73/05, 19/06 та 98/15) набув чинності з 5 листопада 2003 року. У розділі 264а Закону зазначається таке:

«(1) Якщо Європейський суд з прав людини встановив порушення прав людини або основоположних свобод, гарантованих

Європейською конвенцією з захисту прав людини та основоположних свобод або додатковими протоколами до неї, що ратифіковані Боснією та Герцеговиною, сторона може протягом 90 (дев'яноста) днів після того, як рішення Європейського суду з прав людини стане остаточним, подати заяву до суду першої інстанції, який розглядав справу спочатку, внаслідок чого було ухвалене рішення, яке порушує право людини

або її основоположні свободи, з вимогою скасувати рішення, яким було порушено право людини або основоположні свободи.

(2) Провадження, про яке йдеться у пункті 1 цієї статті, здійснюється із застосуванням положень, що стосуються поновлення провадження, з відповідними змінами.

(3) Під час поновлення провадження

суди зобов'язані поважати правові висновки, викладені в остаточному рішенні Європейського суду з прав людини, яким встановлюється порушення основоположних прав або свобод людини».

ЗАКОНОДАВСТВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

25. Заявники скаржилися за пунктом 1 статті 6 Конвенції на результати описаного вище цивільного провадження У відповідній частині цієї статті зазначено таке:

«Кожна особа має право на справедливий ... розгляд ... судом ... щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

A. Прийнятність

1. Стосовно пані Вагіди Євтич (Vahida Jevtić)

26. Уряд стверджував, що скарга була непринятною через невичерпання національних засобів юридичного захисту щодо Вагіди Євтич, оскільки, на відміну від інших заявників, вона не подала конституційну скаргу.

27. Заявники не прокоментували цей конкретний момент.

28. Суд повторно наголошує, що держави звільняються від відповідальності перед міжнародним органом за свої дії, доти не матимуть можливості врегулювати справу за допомогою власної правової системи, а ті, хто бажає звернутися до наглядової юрисдикції Суду щодо скарг на державу, зобов'язані у такий спосіб спочатку скористатися засобами юридичного захисту, наданими національною правовою системою (див. «Вучкович та інші проти Сербії» (Vučković and Others v. Serbia) (попереднє заперечення) [ВП], № 17153/11 та ще 29 інших, п. 70, 25 березня 2014 р.). Але Суд також часто підкреслював необхідність застосування правила про вичерпання з певною мірою гнучкості та без надмірного формалізму (там само, п. 76, органи влади, що в ньому згадуються). Суд також визнав,

що правило вичерпання не є абсолютним і не може застосовуватися автоматично; під час розгляду питання про те, чи було воно дотримано, важливо враховувати особливі обставини кожної окремої справи (див. «Курич та інші проти Словенії» (Kurić and Others v. Slovenia) [ВП], № 26828/06, п. 286, ЄСПЛ 2012 (витяги)).

29. Хоча це правда, що один із цих заявників не подав конституційну скаргу, п'ятдесят інших заявників зробили це, але їхня скарга була відхилена (див. пункт 16 вище). Суд вважає, що державним органам влади надавалася у такий спосіб можливість виправити стверджуване порушення. Суд не бачить підстав вважати, що Конституційний Суд ухвалив би інше рішення, якби заявник, що залишився, приєднався до конституційної скарги, поданої п'ятдесятьма іншими заявниками (див. «Васількоскі та інші проти колишньої Югославської Республіки Македонія» (Vasilkoski and Others v. the former Yugoslav Republic of Macedonia), № 28169/08, п. 46, 28 жовтня 2010 р.). Тож це заперечення Уряду має бути відхилено.

2. Стосовно пана Дженана Пушини (Dženan Pušina)

30. Уряд стверджував, що пан Дженан Пушина не міг стверджувати, що він є «жертвою» в розумінні статті 34 Конвенції, і що, як наслідок, з огляду на обставини, що стосуються особи, про яку йде мова (*ratione personae*), заява була несумісною з положеннями Конвенції для цілей підпункту (а) пункту 3 статті 35 Конвенції щодо нього, оскільки він не був стороною оскаржуваного цивільного провадження.
31. Заявники пояснили, що пан Дженан Пушина був законним спадкоємцем покійної Ясмینی Пушина, яка була стороною оскаржуваного цивільного провадження. Вони надали копію відповідного рішення про спадщину.
32. Для подання заяви згідно статті 34 Конвенції фізична особа повинна мати можливість довести, що вона зазнала «безпосереднього впливу» заходу, який оскаржується (див. «Ілган проти Туреччини» (*İlhan v. Turkey*) [ВП], № 22277/93, п. 52, ЄСПЛ 2000 VII; «Берден проти Сполученого Королівства» (*Burden v. the United Kingdom*) [ВП], № 13378/05, п. 33, ЄСПЛ 2008; і «Центр правових ресурсів від імені Валентина Чампьяну проти Румунії» (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpăneanu v. Romania*) [ВП], № 47848/08, п. 96, ЄСПЛ 2014). До того ж, відповідно до практики Суду та статті 34 Конвенції заяви можуть подаватися лише живими особами або від їх імені (див. «Варнава та інші проти Туреччини» (*Varnava and Others v. Turkey*) [ВП], № 16064/90 та 8 інших, п. 111, ЄСПЛ 2009, і «Центр правових ресурсів від імені Валентина Чампьяну проти Румунії» (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpăneanu v. Romania*), що згадується вище, п. 96).
33. У справах, де безпосередня жертва стверджуваного порушення Конвенції пішла з життя, Суд розрізняє заяви, у яких ця жертва померла після того, як подала заяву до Суду, і ті, в яких вона вже померла до цього.
34. У випадках, коли безпосередня жертва йшла з життя до подання заяви до Суду, підхід Суду зазвичай був обмежувальним. Суд відмовлявся надати процесуальну правоздатність будь-якій іншій особі, за винятком випадків, коли особа могла довести прямий вплив на її власні права, або коли скарга порушувала питання загального інтересу щодо «поваги до прав людини», а заявник(-и) як спадкоємець(-ці) мав(-ли) законний інтерес до розгляду заяви (див. «Марі-Луїза Лойен і Брюнел проти Франції» (*Marie-Louise Loyen and Bruneel v. France*), № 55929/00, пп. 21–31, 5 липня 2005 р.; «Мікаллеф проти Мальти» (*Micallef v. Malta*) [ВП], № 17056/06, п. 48, ЄСПЛ 2009; і «Центр правових ресурсів від імені Валентина Чампьяну проти Румунії» (*Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpăneanu v. Romania*), що згадується вище, п. 98).
35. У цій справі Суд зазначає, що покійна Ясміна Пушина, яка була стороною оспорюваного цивільного провадження, померла 24 січня 2018 року. Далі Суд зазначає, що Дженан Пушина подав конституційну скаргу як чоловік і спадкоємець покійної Ясмینی Пушина (див. пункт 12 вище), і що Конституційний Суд не відхилив його скаргу, а розглянув його справу по суті (див. справу «Мікаллеф...», що згадується вище, п. 49). Зрештою, очевидно, що Дженан Пушина матеріально зацікавлений у результаті цієї справи, оскільки він може успадкувати грошову компенсацію, яка може бути отримана як наслідок оскарження рішення у цивільній справі (див. «Стойменович і Мілошевич проти Північної Македонії» (*Stoimenovikj and Miloshevikj v. North Macedonia*), № 59842/14, п. 25, 25 березня 2021 р.). За таких обставин це заперечення Уряду також має бути відхилено.

3. Юрисдикція Суду *ratione materiae*

36. Суд зазначає, що, хоча суть скарги заявників за пунктом 1 статті 6 Конвенції стосується розгляду цивільної справи, вони також скаржаться, хоч і побічно, на результати розгляду їхньої скарги в Конституційному Суді (див. пункт 41 нижче). Хоча Уряд не висунув

заперечень щодо застосовності цієї статті до розгляду в Конституційному Суді, Суд вважає, що він має розглянути це питання з власної ініціативи (див., з відповідними змінами, справа «Блечич проти Хорватії» (*Blečić v. Croatia*) [ВП], № 59532/00, п. 67,

ЄСПЛ 2006-III).

37. Суд усвідомлює особливу роль і статус Конституційного Суду, завданням якого є забезпечення дотримання законодавчою, виконавчою і судовою владою Конституції і який, у тих державах, де передбачено право на індивідуальну скаргу, надає громадянам на національному рівні додатковий правовий захист їхніх основоположних прав, гарантованих Конституцією (див. «Зюсманн проти Німеччини» (*Süßmann v. Germany*), 16 вересня 1996 р., п. 41, Звіти про рішення та ухвали 1996-IV). Водночас Суд незмінно стверджував, що провадження у Конституційному Суді в принципі не виходить за межі сфери застосування пункту 1 статті 6 Конвенції (див. «Ксеро Флор в Полске сп. з о.о. проти Польщі» (*Xero Flor w Polsce sp. z o.o. v. Poland*), № 4907/18, п. 188, 7 травня 2021 р., та згадані у ній органи влади). Коли виникає справжній і серйозний спір, що стосується цивільного права, як у цій справі, провадження у Конституційному Суді підпадає під дію пункту 1 статті 6 Конвенції, якщо його результат безпосередньо має вирішальне

значення для права, про яке йдеться (там само, п. 191).

38. У зв'язку з цим Суд зазначає, що у разі успішного оскарження Конституційний Суд Боснії та Герцеговини не обмежується визначенням положення Конституції, яке було порушено, та зазначенням відповідального державного органу, але має право скасувати рішення, яке оскаржується (див. п. 1 правила 62 його Регламенту у пункті 23 вище). Тож очевидно, що розгляд у Конституційному Суді мав безпосереднє вирішальне значення для спору про цивільні права заявників (див. «Авдич та інші проти Боснії та Герцеговини» (*Avdić and Others v. Bosnia and Herzegovina*), № 28357/11 та 2 інші, пп. 33–39, 19 листопада 2013 р., де Суд також застосував пункт 1 статті 6 Конвенції до розгляду справи в Конституційному Суді Боснії та Герцеговини, хоч і в іншому контексті).

39. Відповідно, пункт 1 статті 6 Конвенції був застосований до провадження в Конституційному Суді у цій справі.

4. Висновок

40. До того ж, Суд зазначає, що ця скарга не є ані явно необґрунтованою, ані неприйнятною з будь-яких інших підстав, зазначених

у статті 35 Конвенції. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

41. Заявники стверджували, що рішення національних судів, винесені у їхній справі, були очевидно свавільними. На підтримку обґрунтування своєї скарги вони надали остаточне рішення, ухвалене Кантональним судом у м. Сараєво у майже ідентичній справі, в якій було зроблено протилежний висновок (див. пункт 14 вище). Той факт, що держава не оскаржила це рішення, на їхню думку, свідчить про те, що рішення, ухвалене у цій справі, було правильним, а рішення, винесене у їхній справі, було неправильним. З точки зору чистої логіки, якщо національні суди виносять протилежні рішення у практично ідентичних ситуаціях, обидва ці рішення не можуть бути правильними. Заявники також стверджували, що Конституційний Суд не виправив це порушення.

42. Уряд стверджував, що Суд не є судом четвертої інстанції. Тож, за винятком випадків очевидної свавільності, в обов'язки Суду не входило ставити під сумнів тлумачення національного законодавства національними судами. Аналогічно, з функції Суду повністю виключається порівняння різних рішень національних судів, навіть якщо вони ухвалені очевидно у схожих провадженнях; він повинен поважати незалежність цих судів. У зв'язку з цим Уряд посилався на справу «Неждет Шагін та Періган Шагін проти Туреччини» (*Nejdet Şahin and Perihan Şahin v. Turkey*) ([ВП], № 13279/05, п. 50, 20 жовтня 2011 р.). На думку Уряду, мотиви, наведені національними судами в оскаржуваних цивільних провадженнях, не були свавільними, попри існування суперечливих судових

- рішень з одного й того самого юридичного питання.
43. Суд згоден з Урядом у тому, що до його повноважень не входить замінювати національні суди. Вирішувати проблеми тлумачення внутрішнього законодавства передусім повинні державні органи влади, зокрема суди. Роль Суду полягає у тому, щоб перевірити, чи відповідають наслідки такого тлумачення Конвенції (див. справу «Недждет Шагін та Періган Шагін...», вище, п. 49, і органи влади, які у ній згадуються).
44. У цій справі Суд зазначає, що судді та секретарі державного суду подали спільний цивільний позов згідно Закону про заборону дискримінації 2009 року, вимагаючи виплати певної грошової виплати, що пов'язана з виконанням службових обов'язків (див. пункт 5 вище). Зрештою, цивільні суди розділили їхню справу на дві справи на підставі статусу заявників з міркувань судової економії (див. пункт 8 вище) та дійшли протилежних висновків щодо одного з ключових правових питань, порушених у цих справах, а саме, чи може така виплата бути надана також за зазначений період до січня 2013 року (див. пункти 10 і 14 вище).
45. Стосовно рішень, ухвалених у цивільній справі заявників, Суд не бачить причин не погоджуватися з Конституційним Судом в тому, що вони чітко відповідали загальній нормі національного конституційного права, згідно з якою рішення про визнання законодавства неконституційним не мали зворотної сили, і тому не були свавільними (див. пункти 16 і 22 вище). Суд вважає доречним підкреслити у зв'язку з цим важливість принципів субсидіарності та спільної відповідальності. Протокол № 15 до Конвенції включив принцип субсидіарності в преамбулу Конвенції (див. «Гженда проти Польщі» (*Grzęda v. Poland*) [ВП], № 43572/18, п. 324, 15 березня 2022 року, і органи влади, що згадуються у цій справі).
46. Суд бере до уваги той факт, що протилежне рішення було винесено у майже ідентичній справі (див. пункт 14 вище), а саме у справі суддів державного суду, але це сталося через багато місяців після того, як рішення у справі заявників набуло законної сили.
- Також Суд уже визнав, що можливість суперечності судових рішень є невід'ємною рисою будь-якої судової системи, в основі якої лежить мережа судів першої та апеляційної інстанцій, що мають повноваження у межах своєї територіальної юрисдикції. Такі суперечності можуть виникати і в межах одного й того самого суду. Саме по собі це не може вважатися таким, що суперечить Конвенції (див. «Недждет Шагін та Періган Шагін...», вище, п. 51). Суд встановив умови, за яких суперечливі рішення національних судів порушують вимогу щодо справедливого судового розгляду, закріплену в пункті 1 статті 6 Конвенції. Однією з них є існування «глибоких і довготривалих» розбіжностей у практиці національних судів (там само, пп. 5254), що однозначно не має місце в цій ситуації.
47. У Конституційному Суді заявники стверджували, що їм повинна була бути призначена відповідне грошове забезпечення, починаючи з 2009 року. Рішення другої і третьої інстанцій, ухвалені у їхній справі, про призначення їм відповідних виплат починаючи з 2013 року були, на їхню думку, дискримінаційними і необґрунтованими (див. пункт 12 вище). Коли Кантональний суд м. Сараєво присудив цю допомогу суддям, починаючи з 2009 року, заявники подали це рішення до Конституційного Суду і стверджували, що воно підтверджує їхню скаргу (див. пункт 15 вище). Проте, ґрунтуючись на п. 3 правила 22 свого Регламенту (текст правила і відповідну прецедентну практику див. в пункті 21 вище), Конституційний Суд постановив, що він не може взяти його до уваги, оскільки заявники повідомили його про це рішення більше ніж за шістьдесят днів з моменту ухвалення останнього рішення у їхній власній справі (див. пункт 16 вище). У такий спосіб Конституційний Суд розглядав подання заявниками рішення, ухваленого у справі суддів, як нову скаргу відповідно до п. 3 правила 22 свого Регламенту, а не як юридичний і фактичний розвиток подій, що стосуються справи відповідно до п. 6 правила 21 свого Регламенту (див. пункт 20 вище).
48. З цього питання Суд постановляв, що правила, що регулюють конкретні кроки, які мають бути зроблені, і терміни, яких повинні

дотримуватися при подачі скарг, очевидно спрямовані на забезпечення належного здійснення правосуддя і дотримання, зокрема, принципу юридичної визначеності (див. «Кан'єт де Гон'ї проти Іспанії» (Cañete de Goni v. Spain), № 55782/00, п. 36, ЄСПЛ 2002-VIII, і «Наков проти колишньої Югославської Республіки Македонія» (Nakov v. the Former Yugoslav Republic of Macedonia) (ріш.), № 68286/01, 24 жовтня 2002 р.). Суд також визнав, що, враховуючи особливу роль, яку відіграє Конституційний Суд як суд останньої інстанції для захисту основоположних прав, розгляд у ньому може бути більш формальним (див. «Аррібас Антон проти Іспанії» (Arribas Antón v. Spain), № 16563/11, п. 50, 20 січня 2015 р.). Хоча Конституційний Суд дійсно не уточнив, чому він вирішив розглядати подання заявниками

рішення, винесеного у справі суддів, як нову скаргу відповідно до п. 3 правила 22 свого Регламенту, а не як юридичний і фактичний розвиток подій, що стосуються справи згідно з п. 6 правила 21 його Регламенту, заявники не скаржилися до цього Суду на те, що спосіб, у який Конституційний Суд витлумачив і застосував свої процесуальні норми у їхній справі, був свавільним (див. «Морейра Феррейра проти Португалії (№ 2)» (Moreira Ferreira v. Portugal (no. 2)) [ВП], № 19867/12, пп. 83-85, 11 липня 2017 року, і «Лазаревич проти Боснії та Герцеговини» (Lazarević v. Bosnia and Herzegovina), № 29422/17, п. 30, 14 січня 2020 р.).

49. Відповідно, порушення пункту 1 статті 6 Конвенції не було.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 1 ПРОТОКОЛУ № 12 ДО КОНВЕНЦІЇ

50. Заявники також скаржилися за статтею 1 Протоколу № 12 до Конвенції, оскільки їм було надано відповідне грошове забезпечення лише за період після січня 2013 року, натомість аналогічна категорія державних службовців отримала цю допомогу також за період до 2013 року. Ця стаття передбачає наступне:

«1. Здійснення будь-якого передбаченого законом права забезпечується без дискримінації за будь-якою ознакою,

наприклад за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національної меншини, майнового стану, народження або за іншою ознакою.

2. Ніхто не може бути дискримінований будь-яким органом державної влади за будь-якою ознакою, наприклад за тими, які зазначено в пункті 1».

A. Прийнятність

1. Юрисдикція Суду *ratione materiae*

51. Хоча Уряд не подав заперечень щодо застосовності цієї статті, Суд вважає, що він має розглянути це питання з власної ініціативи (див., з відповідними змінами, справа «Блечич ...», що згадується вище, п. 67).

52. Суд зазначає, що заявники у цій справі мали право на грошове забезпечення на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку зі виконанням службових обов'язків відповідно до національного

законодавства щонайменше протягом періоду після прийняття Конституційним Судом рішення у січні 2013 року (див. пункт 7 вище). Хоча незрозуміло, чи мали заявники право на цю допомогу також за період до січня 2013 року (див., наприклад, рішення національного суду, що згадується у пункті 14 вище), стаття 1 Протоколу № 12 до Конвенції поширює сферу захисту не лише на «будь-яке передбачене законом право», як це може вбачатись з тексту пункту 1 цієї

статті, а й виходить за межі цього. Це впливає, зокрема, з пункту 2, яким також передбачається, що ніхто не може бути дискримінований будь-яким державним органом (див. «Савез цркава «Рієч живота» та інші проти Хорватії» (Savez crkava “Riječ života” and Others v. Croatia), № 7798/08, п. 104, 9 грудня

2010 р.). Згідно з пунктом 30 Пояснювального звіту до Протоколу № 12 до Конвенції, термін «державний орган влади» охоплює суди.

53. Тож стаття 1 Протоколу № 12 до Конвенції є застосовною до фактів цієї справи.

2. Інші підстави для неприйнятності

54. Суд зазначає, що ця скарга не є ані явно необґрунтованою, ані неприйнятною з будь-яких інших підстав, зазначених

у статті 35 Конвенції. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть

55. Заявники стверджували, що відповідно до Закону про заробітну плату судових та прокурорських установ 2006 року, що розглядається разом з рішенням Конституційного Суду, про яке йдеться у пункті 7 вище, секретарі державного суду та судді цього суду мали право на однакове грошову забезпечення в зв'язку з виконанням службових обов'язків. Проте заявникам присудили це забезпечення лише за період після січня 2013 року, а суддям також за період до 2013 року (див. пункти 10 та 14 вище). Оскільки ні національні суди, ні Уряд не вказали причин, не кажучи вже про надання об'єктивного та розумного обґрунтування для такого неоднакового ставлення, заявники стверджували, що вони зазнали дискримінації.

проти Румунії» (Napotnik v. Romania), № 33139/13, п. 70, 20 жовтня 2020 р.).

56. Уряд не погодився, але і не надав жодних аргументів у зв'язку з цим. Він лише посилався на свої аргументи, що стосуються пункту 1 статті 6 Конвенції, викладені в пункті 42 вище.

58. Слідуючи цьому підходу, Суд нагадує, що під час реалізації прав і свобод, гарантованих Конвенцією, стаття 14 Конвенції забезпечує захист від неоднакового ставлення до окремих осіб в аналогічних чи відносно схожих ситуаціях. У контексті статті 14 Конвенції різниця у ставленні є дискримінаційною, якщо вона «не має об'єктивного та розумного виправдання», тобто якщо не переслідує «легітимної мети», або якщо не має «розумного співвідношення пропорційності» між застосованими засобами та легітимною метою, що переслідується (див. Консультативний висновок про різницю у ставленні між асоціаціями землевласників, «які визнані як такі, що існують станом на дату створення затвердженої муніципальної асоціації мисливців», та асоціаціями землевласників, створеними після цієї дати [ВП], запит № P16-2021-002, Державна рада Франції, п. 72, 13 липня 2022 р.). Поняття дискримінації в розумінні статті 14 Конвенції також включає випадки, коли до однієї особи або групи осіб ставляться менш сприятливо, ніж до інших, без належного виправдання, навіть якщо Конвенція не передбачає більш сприятливого ставлення (див. «Бяо проти Данії» (Biao v. Denmark) [ВП], № 38590/10, п. 90, 24 травня 2016 р.).

57. Попри різницю у сфері застосування між двома статтями, значення поняття «дискримінація» у статті 1 Протоколу № 12 до Конвенції мало бути ідентичним значенню у статті 14 Конвенції (див. пункт 18 Пояснювального звіту до Протоколу № 12). Отже, застосовуючи те саме поняття за статтею 1 Протоколу № 12 до Конвенції, Суд не бачить причин відступати від усталеного тлумачення «дискримінації» (див. «Сейдич і Фінчі проти Боснії та Герцеговини» (Sejdić and Finci v. Bosnia and Herzegovina) [ВП], № 27996/06 та 34836/06, п. 55, ЄСПЛ 2009, та «Напотник

59. Суд також встановив у своїй усталеній практиці, що лише відмінності у ставленні, які ґрунтуються на характеристиці, яку можна ідентифікувати, або на «ознаці»,

можуть бути прирівняні до дискримінації у контексті статті 14 Конвенції (див. «Фабіан проти Угорщини» (*Fábián v. Hungary*) [ВП], № 78117/13, п. 113, 5 вересня 2017 р.). Проте перелік, наведений у статті 14, є ілюстративним і не є вичерпним (див. «Карсон та інші проти Сполученого Королівства» (*Carson and Others v. the United Kingdom*) [ВП], № 42184/05, п. 70, ЄСПЛ 2010). Словам «іншою ознакою» (і, тим більше, французькому еквіваленту «будь-яка інша ситуація») було надано широке значення, і їх тлумачення не обмежувалося характеристиками, які є особистими у тому сенсі, що вони є вродженими чи невід’ємними (див. «Кліфт проти Сполученого Королівства» (*Cliff v. the United Kingdom*), № 7205/07, пп. 55–59, 13 липня 2010 р.). Тож Суд постановив, що обіймання високої посади (див. «Валков та інші проти Болгарії» (*Valkov and Others v. Bulgaria*), № 2033/04 та 8 інших, п. 115, 25 жовтня 2011 р.), звання в поліції (див. «Бекман та інші проти Бельгії» (*Beekman and Others v. Belgium*) (ріш.), № 34952/07, п. 24, 18 вересня 2018 р.), або, за деяких обставин, військове звання (див. «Енгель та інші проти Нідерландів» (*Engel and Others v. the Netherlands*), 8 червня 1976 р., п. 72, серія А, № 22) може розглядатися як «інша ознака» для цілей статті 14 Конвенції.

60. Звертаючись до цієї справи, Суд вважає, що судові секретарі (категорія державних службовців, до якої належать заявники) та судді державного суду перебували у досить схожій ситуації у контексті цієї скарги, оскільки один і той самий правовий режим застосовувався до обох категорій державних службовців у частині грошового забезпечення на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім’єю у зв’язку з виконанням службових обов’язків (на відміну від «Геллертеджи та інші проти Угорщини» (*Gellérthegyi and Others v. Hungary*) (ріш.), № 78135/13 і 429/14, пп. 34–41, 6 березня 2018 р.). Той факт, що їхній правовий статус відрізнявся у багатьох інших аспектах, не має значення. Дійсно, Суд постановив, що елементи, які характеризують різні ситуації та визначають їх порівнянність, повинні оцінюватися у світлі предмета й мети заходу, який проводить відмінність, про яку йдеться (див. справу

«Фабіан ...», що згадується вище, п. 121). У такий спосіб аналіз питання про те, чи перебувають дві особи чи групи у схожій ситуації для цілей аналізу неоднакового ставлення та дискримінації, є як конкретним, так і контекстуальним (див. Консультативний висновок про різницю у ставленні між асоціаціями землевласників, «які визнані як такі, що існують станом на дату створення затвердженої муніципальної асоціації мисливців», та асоціаціями землевласників, створеними після цієї дати, що згадується вище, п. 67).

61. Не заперечується, що секретарям суду, включно з заявниками у цій справі, була надано грошове забезпечення, про яке йде мова, лише за період після січня 2013 року, а суддям така допомога була надана також за період до січня 2013 року (див. пункти 10 і 14 вище). Тож до двох категорій державних службовців по-різному поставилися. Суд зазначив, що аргументи державних судів не ґрунтувалися безпосередньо на характеристиці, яку можна ідентифікувати, або на «ознаці» сторін позову, а були сформульовані нейтрально (див. пункти 10 і 14 вище; для порівняння: «Карвальо Пінто де Соуза Мораїш проти Португалії» (*Carvalho Pinto de Sousa Morais v. Portugal*), № 17484/15, п. 53, 25 липня 2017 р.). Також немає підстав вважати, що державні суди мали дискримінаційні наміри.

62. Проте Суд постановив, що загальна політика або захід, які мають непропорційно обмежувальний вплив на конкретну групу, можуть вважатися дискримінаційними, навіть якщо вони конкретно не спрямовані проти цієї групи. Така ситуація може бути прирівняна до «непрямої дискримінації», яка не обов’язково вимагає дискримінаційного наміру (див. справу «Бяо ...», що цитується вище, п. 103).

63. Особливістю цієї справи є те, що судді та секретарі Державного суду подали спільний цивільний позов, ґрунтуючись на тих самих правових положеннях, що цивільні суди потім розділили їхню справу на дві справи на підставі їхнього статусу (див. пункт 8 вище) і дійшли протилежних висновків щодо одного з ключових правових питань, порушених у цих справах. Як наслідок цього особливого збігу обставин усім секретарям Державного суду було присуджено грошове забезпечення

на харчування, проїзд і роздільне проживання з сім'єю у зв'язку виконанням службових обов'язків лише за період після січня 2013 року, а усім суддям це грошове забезпечення було присуджено також за період до січня 2013 року. Відповідно, Суд вважає, що ця різниця у ставленні ґрунтувалася на «іншій ознаці» в розумінні статті 1 Протоколу № 12 до Конвенції.

64. Залишається встановити, чи була ця різниця у ставленні до осіб, які перебувають у схожих або переважно схожих ситуаціях, об'єктивно виправданою (див. пункт 58 вище).
65. У зв'язку з цим Суд повторно зазначає, що щойно заявник доведе факт наявності різниці у ставленні, Уряд повинен довести, що це було виправдано (див. «Тімішев проти Росії» (Timishev v. Russia), № 55762/00 і 55974/00, п. 57, ЄСПЛ 2005-XII). Уряд не надав жодних

обґрунтувань для такої різниці у ставленні (див. пункт 56 вище). Те саме стосується національних судів (див. пункт 14 вище). У такому випадку Суд не може не дійти висновку, що ця різниця у ставленні не мала об'єктивного та розумного виправдання.

66. Хоча Суд вже визнав, що існування суперечливих судових рішень є невід'ємною рисою будь-якої судової системи, в основі якої лежить мережа судів першої та апеляційної інстанцій, що мають повноваження у межах своєї територіальної юрисдикції (див. пункт 46 вище), беручи до уваги вельми специфічні обставини цієї справи, що викладені вище, і оскільки не було представлено жодних аргументів для виправдання, Суд вважає, що мало місце порушення статті 1 Протоколу № 12 до Конвенції.

III. ІНШІ СТВЕРДЖУВАНІ ПОРУШЕННЯ КОНВЕНЦІЇ

67. Заявники також стверджували, що результати судового провадження, яке оскаржується, суперечили статті 14 Конвенції та статті 1 Першого протоколу до Конвенції.
68. Уряд оскаржив цей аргумент.
69. Суд зазначає, що ці скарги пов'язані з розглянутими вище скаргами і, отже, також мають бути визнані прийнятними.

70. Беручи до уваги свій висновок за статтею 1 Протоколу № 12 до Конвенції, що наведений у пункті 66 вище, Суд вважає, що немає необхідності розглядати питання про те, чи мало місце у цьому випадку порушення статті 14 Конвенції або статті 1 Першого протоколу до Конвенції.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

71. У Статті 41 Конвенції зазначено:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або Протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони

передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію. ».

A. Шкода

72. Заявники вимагали присудити їм різні суми в якості відшкодування матеріальної шкоди, відповідні тій частині їхнього цивільного позову, яка була відхилена Кантональним судом Сараєво (див. пункт 10 вище). Вони також вимагали по 1000 євро кожен в якості відшкодування моральної шкоди.

73. Уряд оскаржив вимоги заявників як необґрунтовані.
74. Суд зазначає, що встановлення порушення у пункті 66 вище дає змогу заявникам вимагати перегляду їхньої справи (див. пункт 24 вище). Тож Суд вважає, що потреба у присудженні заявникам будь-якої суми в рахунок

відшкодування матеріальної шкоди відсутня. Проте Суд присуджує заявникам повну суму, що вимагається як відшкодування моральної

шкоди, плюс будь-який податок, який може бути стягнутий.

В. Витрати та видатки

75. Заявники вимагали 80 000 євро в якості компенсації судових витрат, понесених у національних судах, та 9000 євро в якості відшкодування витрат, понесених під час провадження в Суді.
76. Уряд визнав цю вимогу необґрунтованою.
77. Згідно з усталеною практикою Суду, заявник має право на компенсацію судових витрат лише у тій частині, в якій було доведено, що вони фактично понесені і були обов'язковими, а також що вони кількісно обґрунтовані. Іншими словами, заявник повинен був їх виплатити або бути зобов'язаний їх виплатити відповідно до правового або договірного зобов'язання, і вони повинні були бути неминучими для запобігання виявлених порушень або отримання відшкодування. Суду потрібні рахунки-фактури, які містять достатньо детальний виклад статей витрат, що дасть йому змогу визначити, якою мірою зазначені

вище вимоги були виконані (див. «Алішич та інші проти Боснії та Герцеговини, Хорватії, Сербії, Словенії та колишньої Югославської Республіки Македонія» (Ališić and Others v. Bosnia and Herzegovina, Croatia, Serbia, Slovenia and the former Yugoslav Republic of Macedonia) [ВП], № 60642/08, п. 158, ЄСПЛ 2014). Просто вказівки на тариф, встановлений, наприклад, місцевими асоціаціями адвокатів, тут недостатньо. У цій справі Суд зазначає, що заявники не надали жодних доказів (рахунків-фактур) витрат і видатків, що у них виникли. Тож їхня вимога відхиляється за відсутністю обґрунтованості.

3 ЦИХ ПРИЧИН СУД ОДНОСТАЙНО:

1. Оголошує заяву непринятною;
2. *Постановляє*, що не було порушення положень пункту 1 статті 6 Конвенції;
3. *Постановляє*, що мало місце порушення положень статті 1 Протоколу № 12 до Конвенції;
4. *Постановляє*, що відсутня необхідність у розгляді скарги відповідно до статті 14 Конвенції та статті 1 Першого протоколу № 1 до Конвенції;
5. *Постановляє*,
 - (а) що держава-відповідач зобов'язана виплатити заявникам протягом 3 (трьох) місяців з дати набуття рішенням статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції по 1000 євро (одна тисяча євро) кожному, плюс будь-який податок, який може стягуватися, в якості відшкодування моральної шкоди, з конвертацією у **валюту держави-відповідача**, за курсом, що діє станом на дату розрахунку;
 - (б) що після закінчення зазначених 3 (трьох) місяців до моменту погашення на зазначену суму виплачуватимуться прості відсотки за ставкою, що дорівнює граничній обліковій ставці Європейського центрального банку у період за замовчуванням плюс три відсоткові пункти;

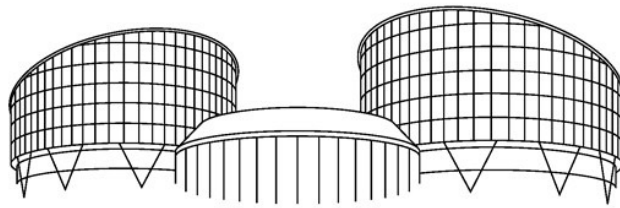
Відхилити іншу частину вимоги заявників про справедливу сатисфакцію.

Оформлено англійською мовою та повідомлено письмово 4 жовтня 2022 року відповідно до пп. 2, 3 правила 77 Регламенту Суду.

Ільзе Фрайвірт
Заступник секретаря

Габріеле Кучско-Штадльмайєр
Головуючий суддя

До рішення додається перелік заявників та їхні дані (див. рішення англійською мовою).



П'ЯТА СЕКЦІЯ

СПРАВА «ДЖАЛЛОУ ПРОТИ НОРВЕГІЇ»

(Заява № 36516/19)

РІШЕННЯ

Стаття 6 (цивільна частина) • Справедливий судовий розгляд
• Відсутність суттєво невідного становища або нерівності сторін через участь у розгляді справи про виконання батьківських обов'язків з використанням засобів відеозв'язку в зв'язку з неможливістю в'їхати до країни, щоб бути фізично присутнім в провадженні

СТРАСБУРГ

02 грудня 2021 р.

ОСТАТОЧНЕ

02.03.2022 р.

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. До нього може бути внесено редакційні виправлення.

У справі «Джаллоу проти Норвегії»

Європейський суд з прав людини (П'ята секція), що засідає Палатою у такому складі:

Сіюфра О'Лірі (Síofra O'Leary), головуєчий суддя,
Мартінс Мітс (Mārtiņš Mits),
Стефані Муру-Вікстрьом (Stéphanie Mourou-Vikström),
Латіф Гусейнов (Lətif Hüseynov),
Йован Ілієвські (Jovan Ilievski),
Ладо Чантурія (Lado Chanturia),
Арнфінн Бардсен (Arnfinn Bårdsen), судді,
та Віктор Соловейчик, Секретар секції суду,

З урахуванням:

заяви (№ 36516/19) проти Королівства Норвегії, поданої до Суду відповідно до статті 34 Європейської конвенції з прав людини (далі -Конвенція) громадянином Гамбії паном Ебрімою Па Джаллоу (далі -заявник) 01 липня 2019 року;

рішення надіслати повідомлення про заяву Уряду Норвегії (далі - Уряд);

зауважень сторін;

провівши нараду за зачиненими дверима 02 листопада 2021 року,

вносить наступне рішення, прийняте станом на цю дату:

ВСТУП

1. У справі розглядаються скарги, подані до Суду за статтями 6 і 8 Конвенції щодо провадження, в якому заявник вимагав надання

йому права виконувати батьківські обов'язки щодо своєї дитини, над якою він ніколи не мав опіки, після смерті матері дитини.

ОБСТАВИНИ СПРАВИ

2. Заявник народився у 1972 році і проживає у Гамбії. У Суді його представляла пані Ш'ятвет, адвокат, який практикує в м. Осло.

Норвегії як його агент, якому допомагали пан Дж. Вангснеса і пан Т. Мідттуна Тобіассена, адвокати того ж управління.

3. Пан М. Емберленд з Генеральної прокуратури (управління цивільних справ) представив Уряд

4. Представлені сторонами фактичні обставини справи можна стисло викласти у такий спосіб.

1. КОНТЕКСТ СПРАВИ

5. У заявника двоє дітей, які проживають у Норвегії, Т. і Г., 1999 та 2011 років народження відповідно. Він живе у Гамбії, одружений і має там п'ятьох дітей.

заявник переїхав до Гвінеї-Бісау. Оскільки вони не змогли зв'язатися з самим заявником, у 2012 році розгляд справи було тимчасово зупинено. К.Дж. повідомили, що вона має зв'язатися з управлінням, якщо отримає нову інформацію про батька дитини. Оскільки сам заявник не визнавав батьківство щодо Г., дитину було занесено до Державного демографічного реєстру Норвегії з позначкою про те, що батько невідомий.

6. Заявник був одружений з К.Дж., коли їхній старший син Т. народився у Гамбії у 1999 році.

10. Заявник ніколи не був в Норвегії і також ніколи не виконував батьківських обов'язків щодо Г. З моменту свого народження у 2011 році Г. жив зі своєю матір'ю та братом у Норвегії.

7. Заявник і К.Дж. розлучилися приблизно у 2003 році. К.Дж. вийшла заміж у Норвегії за іншого чоловіка, який успішно подав там заяву про возз'єднання сім'ї з нею у 2003 році. К.Дж. отримала незалежну посвідку на проживання у 2004 році. Старший син, Т., отримав посвідку на проживання у Норвегії у 2007 році. До цього він жив зі своєю бабусею у Гамбії.

11. Г. зустрівся із заявником у Гамбії у 2015 році, коли К.Дж. привезла туди обох дітей під час двотижневої відпустки. Положення сторін про ступінь контакту між заявником і Г. розходяться. Заявник стверджував, що К.Дж. і діти зупинилися неподалік того місця, де він жив, і що заявник і Г. бачилися кожні два-три дні упродовж цього періоду. Г., ймовірно, також бував у Гамбії і до цього один раз зустрічався з заявником. До того ж, заявник стверджував, що він також підтримував контакт з дітьми телефоном до моменту смерті К.Дж. 25 червня 2017 року; проте Уряд стверджував, що Г. безперечно не міг на той час

8. Г. був зачатий, коли К.Дж. у 2010 році на три тижні приїздила до Гамбії. К.Дж. повернулася до Норвегії, і у 2011 році там народився Г.

9. У 2011 або 2012 роках Управління праці та соціального забезпечення Норвегії (Arbeids- og velferdsdirektoratet) зверталось до К.Дж., щоб уточнити, хто є батьком Г. Вона повідомила їм, що це заявник, і тому Управління подало запит до посольства Норвегії у Гані, яке спробувало розшукати заявника через консульство у Гамбії. Їм вдалося зв'язатися з братом заявника, який повідомив, що

розмовляти англійською, а, отже, він не зміг би спілкуватися із заявником однією мовою.

12. Після смерті матері Г. жив з другом сім'ї, Г.Н., якого він називав «дядьком», і його сім'єю.

Одного разу до Норвегії приїхав з Англії дядько Г. по матері, М.Дж., щоб доглядати за Г., і вони разом переїхали до квартири К.Дж. Потім Г. поїхав.

II. РОЗГЛЯД СПРАВИ ПРО ВИКОНАННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ОBOB'ЯЗКІВ ЩОДО Г.

13. 20 серпня 2017 р. Г.Н. (див. пункт 12 вище) подав заяву до міського суду (tingrett) про надання йому права виконувати батьківські обов'язки щодо Г. Ця заява була відкликана 29 серпня 2017 року. Міський суд повідомив про ситуацію служби соціального захисту дітей; вони вже були проінформовані про смерть К.Дж.

14. 19 вересня 2017 року сестра покійної матері Г., А.Дж., яка жила в Англії, звернулася до міського суду із заявою про надання їй права виконувати батьківські обов'язки щодо Г.

15. 10 жовтня 2017 року міський суд отримав електронний лист від заявника, яким він також подав заяву про надання права виконувати батьківські обов'язки щодо Г.

16. Міський суд призначив адвоката для надання допомоги Г., який подав відповідь на заяву 13 жовтня 2017 року.

17. Потім заявник пояснив свою заяву про надання йому права виконувати батьківські обов'язки щодо Г. у листі від 23 жовтня 2017 року.

18. 25 жовтня 2017 року міський суд провів планове засідання, в якому взяли участь призначений судом експерт, дядько Г. М.Дж. (див. пункт 12 вище), опікун Г., адвокат А.Дж. (див. пункт 14 вище) і адвокат, призначений міським судом для надання допомоги Г. (див. пункт 16 вище). Було вирішено, що експерт має продовжувати вивчати ситуацію в Англії. Суд уповноважив експертку підготувати письмовий звіт.

19. Тим часом, 22 листопада 2017 року заявник подав заяву на отримання шенгенської візи до посольства Норвегії в Аккрі. 29 листопада 2017 року посольство відхилило заяву, надавши таке пояснення:

«Оскільки наш досвід і досвід місцевого

управління з питань видачі шенгенських віз з конкретними групами та національностями показує, що багато хто не залишає Норвегію або Шенгенську зону після закінчення строку дії їхніх віз, ми практикуємо видачу віз лише у виняткових випадках. Ймовірність повернення оцінюється індивідуально, і велике значення надається як потенціалу еміграції в країні походження заявника, так і індивідуальним факторам, що стосуються заявника».

20. Заявник подав апеляційну скаргу на рішення про відмову у видачі візи до Управління імміграції (Utlendingsdirektoratet – UDI), яке відхилило її 06 квітня 2018 року.

21. Тим часом, 17 грудня 2017 року міський суд отримав ще одне письмове повідомлення від заявника, у якому він пояснив, що на той час йому не було надано візу.

22. Призначена судом експертка (див. пункт 18 вище) подала свій письмовий звіт 02 січня 2018 року. Міський суд провів слухання 04 січня 2018 року. А.Дж. була присутня і дала свідчення, був заслуханий один свідок. Експертка також дала свідчення про свою роботу у цій справі. Опікун Г. виступив проти заяв як А.Дж., так і заявника.

23. Міський суд виніс рішення 08 січня 2018 року. У ньому повторювалося, що мати Г., К.Дж., на момент своєї смерті була єдиною, хто виконував батьківські обов'язки щодо Г.. Батько Г., заявник, ніколи не жив з родиною у Норвегії. Як наслідок, за змістом статті 38 Закону про дітей, більше не було нікого, хто виконував би батьківські обов'язки щодо Г. І, як передбачено статтею 63 Закону про дітей, міський суд повинен був прийняти рішення за заявами тих, хто подав заяву про надання права виконувати батьківські обов'язки (див. пункт 49 нижче).

24. Міський суд постановив, що можлива

- небезпека того, що Г. не буде забезпечений належний догляд і утримання, або що він постраждає в інший спосіб, якщо А.Дж. буде надано право виконувати батьківські обов'язки щодо нього. Тож її заяву було відхилено. Потім суд перейшов до розгляду заяви заявника і зазначив у цьому контексті, що заявник ніколи не жив в Норвегії і висловив побажання, щоб Г. переїхав до Гамбії. Ба більше, Г. погано знав заявника: ймовірно, він зустрічався з ним усього лише один раз і кілька разів розмовляв з ним телефоном. До того ж, заявник не дуже прагнув надати допомогу Г. після смерті його матері. На думку міського суду існувала значна небезпека того, що Г. не буде забезпечений належний догляд і утримання, якщо заявнику будуть надані права на виконання батьківських обов'язків щодо Г.
25. Після оцінки всієї наданої йому інформації, міський суд дійшов висновку, що мінімальні стандарти, згадані в третьому та четвертому пунктах статті 63 Закону про дітей, одночасно не були дотримані (див. пункт 49 нижче), і тому заяву заявника про надання права виконувати батьківські обов'язки щодо Г. було відхилено.
26. Оскільки міський суд відхилив обидві заяви про надання права виконувати батьківські обов'язки щодо Г., він повідомив служби соціального забезпечення дітей відповідно до положень статті 63 Закону про дітей (див. пункт 49 нижче). На той час Г. уже був у прийомній сім'ї.
27. Тітка Г., А.Дж., подала до Високого суду (lagmannsrett) апеляційну скаргу на рішення міського суду. Заявник написав листа до міського суду після винесення ним рішення. Проте Високий суд не врахував, що, написавши лист, заявник мав намір оскаржити рішення міського суду, і тому він не був залучений до справи як її сторона. Підготовче засідання у Високому суді відбулося у червні 2018 року, на якому заявник, відповідно, не був присутній і не був представлений. Високий суд призначив розгляд апеляційної скарги на 11 та 12 вересня 2018 року. Високий суд повторно призначив призначеного міським судом експерта (див. пункт 18 вище), який подав перший звіт до Високого суду 31 серпня 2018 року.
28. Тим часом, 27 червня 2018 року заявник знову подав заяву на отримання шенгенської візи. Управління імміграції відхилило заяву 25 липня 2018 року. Заявник подав апеляційну скаргу на це рішення 17 жовтня 2018 року.
29. Стало зрозуміло, що заявник мав намір оскаржити рішення міського суду, і доручив це адвокату, який з'явився у Вищому суді 30 жовтня 2018 року. Нове підготовче засідання було проведено 15 листопада 2018 року, а слухання було перенесено на 10 та 11 січня 2019 року.
30. 22 листопада 2018 року Високий суд надіслав листа до Управління імміграції. Він підтвердив, що заявник був стороною у справі про право на виконання батьківських обов'язків щодо його сина після смерті матері дитини, яку він розглядав, і заявив, що розгляд апеляційної скарги було призначено на 10 та 11 січня 2019 року, і що бажано, щоб заявник був присутній упродовж усього слухання. Передбачалося, що він дасть свідчення, а призначений судом експерт, члени колегії та адвокати сторін хотіли би поставити йому запитання. Враховуючи важливість справи, Високий суд визнав, що свідчення, дані через Skype, не будуть оптимальним рішенням.
31. У листі Високий суд також зазначив, що, на його думку, для з'ясування обставин справи та забезпечення процесуальної рівності сторін важливо, щоб заявник був присутній упродовж усього слухання. Заявник заперечував проти заяви А.Дж., і довелося дати йому можливість поставити запитання їй та будь-яким свідкам, яких вона може захотіти представити. Було б важко забезпечити заявнику ці права як стороні справи, якби він не був присутній.
32. До того ж, Високий суд заявив, що з суто технічної точки зору судовий розгляд може транслюватись у Гамбію засобами відеозв'язку, щоб заявник міг стежити за ним, за умови наявності сумісного обладнання. Але заявник повинен був мати можливість обговорювати зі своїм адвокатом поставлені запитання, а оскільки вони не могли обговорюватися відкрито перед усім судом, було важко уявити, як можна було провести слухання без численних перерв.

33. 03 січня 2019 року призначений Високим судом експерт подав другий звіт (див. пункт 27 вище).
34. 07 січня 2019 року Імміграційна апеляційна комісія (Utlendingsnemnda – UNE) відхилила апеляційну скаргу заявника на рішення про відхилення його заяви на отримання шенгенської візи (див. пункт 28 вище). Апеляційна комісія дійшла висновку, що ймовірність повернення заявника на батьківщину була недостатньо висока для того, щоб можна було видати йому візу. У рішенні були викладені, зокрема, такі міркування:

«UNE бере до уваги заяву [Високого суду] від 22 листопада 2018 року. Також UNE вважає, що участь у судовому розгляді справи про опіку над дитиною у багатьох випадках вважається вагомою соціальною причиною для видачі візи. Проте, враховуючи поточний стан справ, UNE вважає, що існує велика вірогідність еміграції. Тож UNE погоджується з UDI у тому, що в цьому випадку недостатньо вагомих соціальних причин, які переважали б відсутність у заявника необхідних зв'язків з країною його походження. У своїй оцінці UNE підкреслює той факт, що заявник технічно може стежити за ходом розгляду засобами Skype. Також його адвокат може бути присутнім на розгляді і захищати законні інтереси заявника. UNE не вважає, що відмова у видачі візи порушує положення статті 3 Конвенції про права дитини або розділу 104 Конституції.»

З тих пір заявник кілька разів подавав запит на перегляд цього рішення, і одне з рішень у відповідь на запит, було прийнято 29 травня 2019 року.

35. У листі, отриманому Високим судом 08 січня 2019 року, заявник просив перенести розгляд апеляційної скарги у зв'язку з негативним рішенням Імміграційної апеляційної комісії. Він стверджував, що відмова у видачі йому візи була недійсною, і що Високий суд має перенести розгляд, поки віза не буде йому видана, щоб він міг бути присутнім.
36. Високий суд відхилив запит у рішенні від 09 січня 2019 року, у якому зазначив, що малоімовірно, що рішення про видачу візи було помилковим. Суд також взяв до уваги той факт, що заявник розумів, що він може не отримати візу, і що можливість стежити за

ходом розгляду засобами Skype була окреслена вже на плановому засіданні у листопаді 2018 року (див. пункт 29 вище). Для Високого суду спостереження заявника за розглядом засобами Skype було не ідеальним рішенням, але прийнятним за таких обставин. До того ж, Високий суд відрізняв справу заявника від справи «Чіліз проти Нідерландів» (Ciliz v. the Netherlands) (№ 29192/95, ЄСПЛ 2000VIII), зокрема, на тій підставі, що у справі заявника не було подібного питання про втручання у сімейне життя, оскільки він ніколи не жив з Г. і зустрічався з ним лише двічі. До того ж, Високий суд заявив, що той факт, що висновки експертів (див. пункти 27 і 33 вище) не були перекладені, не дає підстав для перенесення термінів, і зазначив, що перший звіт датований ще 31 серпня 2018 року. Зрештою, Високий суд підкреслив, що для Г. було важливо, щоб питання, що стосується його батьківських обов'язків щодо нього, було вирішене – оскільки з моменту винесення рішення міським судом пройшло вже більше року, і що у заявника був адвокат, який захищав би його інтереси під час розгляду апеляційної скарги.

37. Розгляд апеляційної скарги відбувся у Високому суді 10 та 11 січня 2019 року. До суду з'явилися А.Дж. з адвокатом, а також опікун і адвокат Г., призначений судом експерт і адвокат заявника. Крім сторін і призначеного судом експерта, свідчення давали п'ять свідків. 10 січня 2019 року до початку судового розгляду (in limine litis) заявник звернувся з проханням розділити його апеляційну скаргу та апеляційну скаргу А.Дж., щоб його апеляційну скаргу розглянули пізніше. Високий суд відхилив це прохання. У судових протоколах викладений такий порядок:

«08 січня 2019 року адвокат Ш'ятвет [(адвокат заявника)] клопотала про перенесення розгляду апеляційної скарги. 09 січня 2019 року Апеляційний суд відхилив клопотання. Серед іншого було наголошено на тому, що [Г.] потрібен мир і стабільність, що для нього життєво важливо, щоб питання про батьківські обов'язки було вирішене невідкладно, і що подальше перенесення цього питання було б для нього тягарем. Ті самі аргументи застосовуються і зараз.»

В Апеляційному суді було роз'яснено, що Ебріма Па Джаллоу не претендує на повсякденний догляд за дитиною, а лише на виконання батьківських обов'язків. Проте це ніяк не впливає на той тягар, який у такий спосіб покладається на хлопчика.

Стверджувалося, що свідок-експерт не оцінював Ебріми Па Джаллоу. Апеляційний суд посилається у цьому контексті на той факт, що апеляційне провадження було перенесено, оскільки батько не зробив заяву, і йому була надана можливість визначити референтних осіб/інформаторів для експертної оцінки.

Апеляційний суд одногосно постановив, що справу не слід розділяти, і що розгляд клопотання Ебріми Па Джаллоу про надання права виконувати батьківські обов'язки не переноситиметься».

38. Ба більше, з судових протоколів випливає, що до питання про участь заявника засобами Skype поверталися кілька разів, зокрема, у вигляді таких приміток:

«Головуючий суддя підняв питання про те, як Ебріма Па Джаллоу стежитиме за ходом розгляду з технічної точки зору. Було роз'яснено, що технічно йому буде важко отримати переклад англійською мовою засобами Skype. Необхідно було б викликати фахівців технічної підтримки, що можна було б організувати під час пізнішої перерви. Після цього адвокат Ш'ятвет погодилася, що вступні заяви можна зробити без забезпечення її клієнта Ебріми Па Джаллоу можливістю стежити за ходом розгляду засобами Skype.

...

Суд оголосив перерву з 11:05 до 11:25. Умови до того, щоб Ебріма Па Джаллоу міг стежити за ходом розгляду засобами Skype, досі були відсутні, але адвокат Ш'ятвет усе ж дозволила продовжити розгляд без трансляції засобами Skype.

...

Засоби для Skype-трансляції не були готові, тому перекладач перекладав, сидячи поруч з особою, яка дає свідчення, використовуючи ноутбук, що належить адвокату Ш'ятвет, на якому був встановлений Skype.

...

У п'ятницю, 11 січня 2019 року, апеляційний розгляд продовжився у тому ж місці за участі тих самих осіб. Ебріма Па Джаллоу не брав участь засобами Skype з початку денних слухань, але було вирішено, що спробу встановити зв'язок буде зроблено пізніше.

Адвокат Ш'ятвет дала свою згоду на те, що розгляд може продовжуватися без присутності Ебріми Па Джаллоу засобами Skype.

...

Після обідньої перерви Ебріма Па Джаллоу долучився засобами Skype і зміг стежити за ходом засідання. ...»

39. У своєму рішенні від 11 лютого 2019 року Високий суд відхилив апеляційні скарги. Високий суд дійшов висновку, що надання тітці, А.Дж., або заявнику права виконувати батьківські обов'язки не відповідатиме найкращим інтересам Г. Після опису правової основи Високий суд спочатку виклав ситуацію Г., перш ніж перейти до заяв А.Дж. і заявника відповідно.
40. Стосовно ситуації Г. він, серед іншого, зазначив, що Г. добре знав про поточний спір щодо нього, і що це було додатковим тягарем для нього. На думку експерта (див. пункт 27 вище) Г. потрібен був спокій, стабільність і передбачуваність у майбутньому. Це дитина з особливими потребами як з точки зору емоційного, так і соціального розвитку, і експерт рекомендував йому жити з людьми, які володіють особливими навичками взаємодії з дітьми і знаннями про їхній розвиток, дбайливими людьми, які були б особливо чутливі до його сигналів і здатні розпізнавати й інтерпретувати його основні потреби та емоційні стани. До того ж, експерт повідомив, що Г., якому на той час було дев'ять років, знайшов своє місце у своїй прийомній сім'ї і називав їх «мама, тато і старший брат». Він чітко заявив, що хоче жити з ними у Норвегії, і експерт вважав, що його від'їзд від них становитиме ризик для його розвитку.
41. Також Високий суд дійшов висновку, що надання А.Дж. права виконувати батьківські обов'язків не відповідатиме найкращим інтересам Г. У цьому контексті суд врахував, що

- заява А.Дж. про надання їй права виконувати батьківські обов'язків була подана виходячи з припущення, що вона також щодня піклуватиметься про хлопчика. Тож, повертаючись до заяви заявника, Високий суд зазначив, що стало зрозуміло, що він не хотів нести відповідальність за повсякденний догляд за Г. і за те, щоб Г. переїхав до його дому у Гамбії. Високому суду було незрозуміло, чи мав намір заявник приїхати до Норвегії та взяти на себе відповідальність за щоденний догляд за Г. пізніше.
42. Також Високий суд підкреслив, що, оскільки розглянуте питання полягало в тому, чи відповідатиме це найкращим інтересам Г., якщо заявник отримає право виконувати батьківські обов'язки щодо нього без щоденного догляду за ним, батьківські навички заявника не мали значення. На думку експерта, було б добре, якби заявник отримав право виконувати батьківські обов'язки щодо Г. за умови, що він не хотів, щоб Г. переїжджав, але в іншому випадку, на її думку, було б неприродно для заявника брати участь у прийнятті рішень про батьківську відповідальність. Потенційна майбутня справа, що стосується щоденного догляду, була б важким тягарем для Г., але експерт заявила, що, якби заявнику були надані права виконувати батьківські обов'язки, вона очікувала б, що він триматиметься в тіні й обережно представлятиме себе і свою сім'ю. Експерт також стверджувала, що для Г. тоді було важливо те, де і з ким він жив. Те, хто виконував щодо нього батьківські обов'язки, було менш важливо.
43. Високий суд заявив, що погодився з експертом у тому, що це не матиме безпосередніх практичних наслідків для Г. незалежно від того, чи були надані заявнику права на виконання батьківських обов'язків, і що, мабуть, важливо, щоб заявник став частиною життя
- Г. у належний час, так, щоб це було корисно для Г. Це могло відбуватися через відправлення фотографій, прояв інтересу до повсякденного життя Г. і присутності там, якби Г. був зацікавлений у контакті. Поступово вони могли б познайомитися ближче. Такий контакт не залежав би від наявності у заявника права виконувати батьківські обов'язки.
44. Стосовно прийняття рішень про виховання, Високий суд зазначив, що заявник мало знав про Г. і, отже, не відповідав критеріям для участі у прийнятті цих рішень так, щоб це відповідало найкращим інтересам Г. До того ж, географічна та культурна прірва між заявником і опікуном Г. у Норвегії ускладнила б розподіл батьківських обов'язків між заявником і опікуном Г.
45. Високий суд також заявив, що він має враховувати той факт, що заявнику, якби йому було надано право виконувати батьківські обов'язки щодо Г., було б легше ініціювати майбутні провадження щодо Г. Він посилався на те, що заявник робив різні заяви про те, чого він хотів для Г. щодо того, де і з ким він повинен був жити. Зрештою, Високий суд заявив, що вважає, що рішення суду у справі «Гюль проти Швейцарії» (Gül v. Switzerland) (19 лютого 1996 р., Звіти про рішення та ухвали 1996 р.) не давало керівництва щодо цього, оскільки справа заявника стосувалася лише питань батьківських обов'язків, а не повсякденного догляду, а справа Гюля стосувалася возз'єднання сім'ї.
46. Заявник оскаржив рішення Високого суду у Верховному суді (Høyesterett). Апеляційна комісія Верховного Суду (Høyesteretts ankeutvalg) відмовила йому в дозволі на подання апеляційної скарги рішенням від 10 квітня 2019 року.

III. СУДОВИЙ ПЕРЕГЛЯД РІШЕНЬ ЗАЯВНИКА ПРО ВИДАЧУ ВІЗИ ПІСЛЯ ПОДАННЯ ЗАЯВИ ДО СУДУ

47. 04 жовтня 2019 року заявник звернувся до міського суду з клопотанням про судовий перегляд рішення Імміграційної апеляційної комісії про видачу візи від 07 січня 2019 року, у перегляді якої не було відмовлено, зокрема,
- у рішенні від 29 травня 2019 року (див. Пункт 34 вище) у порядку цивільного позову проти держави Норвегії. Він також клопотав про винесення декларативного рішення, де зазначалося, що цим рішенням порушувалися

положення статті 8 Конвенції.

48. Судове засідання відбулося 05 травня 2020 року, а міський суд виніс своє рішення 10 червня 2020 року. Суд дійшов висновку, що відносини між Г. і заявником не прирівнювалися до «сімейного життя» за змістом статті 8 Конвенції. Тож відмова у видачі візи не призвела до порушення положень статті 8. Проте суд встановив, що в рішенні Імміграційної апеляційної комісії була

допущена процедурна помилка. Спочатку комісія виходила з припущення, що заявник не задокументував свої сімейні стосунки у Гамбії. Цей пункт був виправлений у одному з кількох клопотань про скасування, але міський суд постановив, що Імміграційна апеляційна комісія не оцінила справу на правильних фактичних підставах. Тож рішення було визнано нечинним.

ВІДПОВІДНЕ ЗАКОНОДАВСТВО

49. Статтею 38 Закону про дітей від 08 квітня 1981 року (barneloven) у редакції, що діяла на момент розгляду справи у Суді, передбачалося, що право виконувати батьківські обов'язки щодо дитини, яка втратила одного з батьків, передаються іншому з батьків, якщо останній уже ділив такі батьківські обов'язки, або дитина жила з ним або з нею. У статті 63 у відповідний час зазначалося, що якщо більше немає нікого, хто виконує батьківські обов'язки щодо дитини, особи, які хотіли б отримати таке право, повинні звернутися

до суду за місцем проживання дитини. Якщо отримано лише одну заяву про надання права виконувати батьківські обов'язки, суд має задовольнити заяву, якщо немає небезпеки того, що дитині не буде забезпечено належного догляду й утримання, або що він або вона може постраждати в інший спосіб. Якщо ніхто не звертався із заявою про надання права виконувати батьківські обов'язки, або суд відхилив усі заяви, суд має повідомити служби соціального захисту дітей, щоб вони прийняли рішення про влаштування дитини.

ЗАКОНОДАВСТВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

50. Заявник подав скаргу на те, що розгляд щодо його батьківських прав і обов'язків стосовно його дитини було проведено несправедливо з порушенням положень статті 6 Конвенції, у якій зазначено таке:

«Кожна особа має право на справедливий ... розгляд ... трибуналом ... під час визначення його громадянських прав і обов'язків»

A. Прийнятність

51. Суд зазначає, що заявник та інший родич Г., А. Дж., обоє звернулися до суду із заявою на надання їм права виконувати батьківські обов'язки щодо Г. Суд також зазначає, що Г. через свого опікуна виступив проти заяв як А. Дж., так і заявника. З огляду на ці обставини Суд виходить з того, що положення статті 6 Конвенції були застосовними до розгляду,

який є предметом поданої до суду скарги.

52. До того ж, Суд зазначає, що ця скарга не є ні явно необґрунтованою, ні непринятною з будь-яких інших підстав, перелічених у статті 35 Конвенції. Тому вона має бути визнана прийнятною.

В. Суть справи

1. Твердження сторін

53. Заявник стверджував, що йому не лише не дозволили бути фізично присутнім під час слухання в державному суді, йому також було відмовлено у в'їзді до Норвегії з метою підготовки до слухання і, у зв'язку з цим, для особистої зустрічі з Г., свідком-експертом, службою захисту дітей і його адвокатом. Так заявник був поставлений у значно менш вигідне становище порівняно з тіткою Г., А.Дж., якій було дозволено зустрітися з Г., експертом, службою соціального захисту дітей та її адвокатом у контексті розгляду на обох рівнях юрисдикції.
54. Також заявник стверджував, що те, що йому не було надано права виконувати батьківські обов'язків щодо Г., спричинило розрив біологічних зв'язків між ними, оскільки окружна рада з питань соціального захисту набула компетенції дати дозвіл на усиновлення Г. відповідно до Закону «Про опіку та піклування щодо дітей». Присутність заявника у суді була необхідною, оскільки розглядалися його особисті якості й спосіб життя.
55. Заявник також стверджував, що причини, наведені державним судом для обґрунтування свого рішення, були недостатніми, щоб продемонструвати, що фізична присутність заявника була непотрібною, і він зазначив, серед іншого, що суд не навів жодних причин, чому він змінив свою думку щодо позиції, висловленої у його листі від 22 листопада 2018 року до Імміграційного управління, у якому стверджувалося, що присутність заявника мала велике значення як для роз'яснення заяви про надання права виконувати батьківські обов'язки, так і для рівності сторін. Імміграційні питання не повинні були враховуватися в оцінці справедливого судового розгляду.
56. Уряд стверджував, що початково питання

2. Оцінка Суду

59. Суд повторює, що принцип змагальності і принцип рівності сторін, які тісно пов'язані, є основоположними елементами концепції «справедливого судового розгляду» за

полягало у тому, чи позбавила фізична відсутність на слуханні заявника розумної можливості ознайомитися з зауваженнями або доказами, представленими іншою стороною, чи поставило це його в істотно менш вигідне становище порівняно з його опонентом у викладі його аргументації. Не кожне невідне становище призведе до порушення положень пункту 1 статті 6 Конвенції.

57. Щодо фактів цієї справи, Уряд стверджував, що заявник не мав абсолютного права бути фізично присутнім на слуханні. У зв'язку з цим він стверджував, що справа відрізняється від справи «Карпенко проти Росії» (*Karpenko v. Russia*) (№ 5605/04, 13 березня 2012 р.), зокрема, оскільки внутрішній розгляд у справі заявника, на відміну від справи Карпенко, стосувався встановлення, а не припинення батьківських обов'язків. Він також підкреслив, що у своєму рішенні від 11 лютого 2019 року Високий суд встановив, що навички батьківства у заявника нерелевантні для питання про батьківські обов'язки, оскільки він не подавав заяву про надання права щоденно піклуватися про Г.
58. Щодо присутності заявника на судових слуханнях у Норвегії засобами Skype, Уряд стверджував, що це не підірвало його позиції порівняно з його опонентами. Він також зазначив, що адвокат заявника був присутній особисто і давав згоду на продовження розгляду у тих випадках, коли з'єднання засобами Skype не працювало. Лист Високого суду від 22 листопада 2018 року, у якому він наголосив на важливості особистої участі заявника, слід було читати з огляду на той факт, що на той момент не було зрозуміло, що заявник подав заяву лише про надання права виконувати батьківські обов'язки, а не щоденно піклуватися про Г.

змістом положень пункту 1 статті 6 Конвенції. Вони вимагають «справедливого балансу» між сторонами: кожній стороні має надаватися розумна можливість викласти свою точку зору

на умовах, які не ставлять її в істотно менш вигідне становище порівняно з її опонентом або опонентами. Проте права, що впливають із цих принципів, не є абсолютними. Суд уже виніс низку рішень щодо справ, де пріоритет віддається переважаючим державним інтересам у відмові стороні в проведенні повного змагального розгляду. Тут Договірні сторони мають певні дискреційні повноваження. Проте саме Суд в останній інстанції повинен визначити, чи були дотримані вимоги Конвенції (див., наприклад, «Регнер проти Чеської Республіки» (*Regner v. the Czech Republic*) [ВП], № 35289/11, §§ 146–47, 19 вересня 2017 року, і посилання у ньому).

60. У цій справі Суд зазначає, що підставою для тверджень заявника, що стосуються несправедливості й нерівності у правах, по суті, є те, що йому було відмовлено у в'їзній візі до Норвегії. Далі Суд зазначає, що рішення не надавати заявнику візу було прийнято на основі міркувань суспільного інтересу, зокрема, що стосуються імміграційного контролю. Проте питання, що стоїть перед Судом, полягає не у тому, чи повинна була бути видана віза, щоб забезпечити заявнику справедливий судовий розгляд, а в тому, чи був судовий розгляд, в конкретних обставинах справи, справедливим щодо заявника, враховуючи, що йому не дозволили в'їхати до Норвегії, щоб бути фізично присутнім.
61. Передусім Суд не може не врахувати, що справа, яка розглядалася у Високому суді, стосувалася особистих інтересів заявника, а також той факт, що Високий суд під час підготовки справи надіслав лист до Імміграційного управління, у якому підкреслюється необхідність фізичної присутності заявника для того, щоб забезпечити йому справедливий судовий розгляд (див. пункт 30 вище). Зокрема, Суд зазначає, що, оскільки А.Дж. також подала заяву про отримання права виконувати батьківські обов'язки щодо Г., у своєму листі Високий суд підкреслив необхідність рівності сторін; заявнику повинна була бути надана можливість поставити запитання до А.Дж. і тих чи інших свідків, яких остання могла би побажати представити, і мати можливість обговорювати це зі своїм адвокатом, що було б важче, якби йому не було дозволено фізично бути присутнім зі своїм адвокатом у суді. До того ж, заявник повинен був сам постати перед судом, і йому повинна була бути надана можливість дати свідчення і бути допитаним. На той час Високий суд визнав, що надання свідчень засобами Skype не буде оптимальним рішенням (див. пункти 30–32 вище).
62. Проте Суд також зазначає, що Високий суд, після того як стало зрозуміло, що заявнику не буде дозволено в'їзд до Норвегії, провів нові й оновлені оцінювання та зрештою визнав прийнятним, також і з точки зору права заявника на справедливий судовий розгляд, продовжити заплановане слухання за участі заявника засобами Skype, і за фізичної присутності на слуханні його адвоката. Він зробив це у двох рішеннях від 9 та 10 січня 2019 року на підставі міркувань, до яких входили: зацікавленість Г. у врегулюванні питання; той факт, що з моменту винесення рішення міським судом пройшло вже більше року; було роз'яснено, що заявник не прагнув щоденно піклуватися про Г. (що було незрозуміло, коли суд вперше зв'язався з імміграційною владою); і що у нього буде адвокат, який представлятиме його у суді (див. пункти 36 і 37 вище).
63. Суд зазначає, що оскільки фізична присутність заявника більше не була можливою, Високий суд на практиці мав вибір між відкладанням розгляду справи на невизначений період без видимого рішення або сприянням забезпеченню присутності заявника засобами відеозв'язку. З огляду на причини, представлені Високим судом, у Суду немає підстав критикувати Високий суд за його вибір у цьому питанні. У зв'язку з цим Суд підкреслює, зокрема, такі фактори:
64. По-перше, Високий суд сам наголосив на недоліках відкладення розгляду справи, зокрема, на тому, що це суперечить найкращим інтересам Г. Крім того, як Суд постановив у різних контекстах, присутність у суді засобами відеозв'язку як така не завжди становить проблему, якщо цей засіб у конкретному випадку слугує легітимній меті, і якщо організаційні моменти сумісні з вимогою до належного судового розгляду (див., наприклад, з відповідними змінами, «Дійкхайзен проти Нідерландів» (*Dijkhuizen v. the Netherlands*), № 61591/16, § 53, 08 червня 2021 року; «Біволару проти Румунії» (*Bivolaru*

- v. Romania*) (№ 2), № 66580/12, § 138, 02 жовтня 2018 року); «Ічетовкіна та ін. проти Росії» (*Ichetovkina and Others v. Russia*), № 12584/05 та 5 інших, § 37, 04 липня 2017 року; «Євдокимов та ін. проти Росії» (*Yevdokimov and Others v. Russia*), № 27236/05 і 10 інших, §§ 41–43, 16 лютого 2016 року; та «Марчелло Віола проти Італії» (*Marcello Viola v. Italy*), № 45106/04, §§ 67 та 73–74, ЄСПЛ 2006ХІ (витяги)).
65. По-друге, Суд нагадує, що справа, яка розглядалася у Високому суді, зрештою обмежувалася прийняттям рішення лише про батьківські обов'язки, а не про опіку над Г.; тобто про повсякденну відповідальність за нього. З аргументації у рішенні Високого суду випливає, що рішення про батьківські обов'язки у цій справі вирішальною мірою не залежало від безпосереднього враження суддів про сторони через їхню фізичну присутність (див. пункти 39–45 вище).
66. По-третє, Суд бере до уваги той факт, що, хоча заявник не погодився з тим, що Високий суд розглядав справу за його фізичної відсутності, він через свого адвоката не скаржився на конкретні проблеми під час слухання. Попри те, що в судових протоколах відзначалися деякі проблеми зі з'єднанням, загалом вони показують, що у адвоката не було заперечень проти процедури слухання (див. пункт 38 вище). Суд також зазначає у зв'язку з цим, що представник заявника не подавав скарг до Високого суду на те, що заявник не зміг конфіденційно поспілкуватися з ним під час слухання.
67. По-четверте, Суд підкреслює, що заявнику, який брав участь у розгляді засобами Skype, допомагав його адвокат, який був постійно присутній на слуханнях. Дійсно, навіть попри те, що заявнику було технічно складніше, наприклад, проконсультуватися з адвокатом щодо опитування свідків, ніж якби він знаходився у тій самій кімнаті, йому були надані широкі можливості викласти свою точку зору (див. пункти 36 і 37 вище).
68. Відповідно, хоча Суд приймає твердження заявника про те, що його фізична відсутність певною мірою зумовила те, що А.Дж. апіорі опинилася у легшій ситуації, ніж він, завдяки її фізичній присутності, Суд не вважає, що застосоване технічне рішення поставило його в те чи інше «істотне менш вигідне становище», як це вимагається згідно з практикою Суду про порушення статті 6 Конвенції у справі, подібній до цієї, або що у нього не було належної можливості представити свою точку зору у Високому суді. Суд зазначає, що А.Дж. як така не була опонентом заявника у справі, і Високий суд не виніс рішення на її користь.
69. Щодо аргументів заявника про те, що він не міг у належний спосіб підготувати свою справу, оскільки йому не дозволили в'їзд до Норвегії, або тому що висновки призначених судом експертів (див. пункти 27 і 33 вище) не були перекладені, Суд зазначає, що звіти були подані до слухання у Високому суді 10 та 11 січня 2019 року, і ніщо не свідчить про те, що заявник не міг поспілкуватися з адвокатом чи іншими особами на етапі підготовки справи, навіть якщо він не міг зробити це особисто на засіданнях. Експерт, який підготував звіти, також був присутній на слуханні у Високому суді, де вона докладно пояснила свої звіти, і де її можна було опитати (див. пункт 37 вище). Суд не вважає, що ці питання у будь-який спосіб свідчать про те, що судовий розгляд був несправедливим.
70. Викладених вище міркувань достатньо, щоб Суд мав можливість зробити висновок про відсутність порушення статті 6 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПОЛОЖЕНЬ СТАТТІ 8 КОНВЕНЦІЇ

71. Заявник скаржився на те, що відмова надати йому право виконувати батьківські обов'язки щодо Г. порушила його право на повагу до його сімейного життя, передбачене статтею 8 Конвенції, у якій зазначено таке:

«1. Кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

2. Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків,

коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб».

72. За твердженням Уряду скарга відповідно до положень статті 8 Конвенції була неприйнятною *ratione materiae*, оскільки у цьому випадку «сімейного життя» не було. Він також стверджував, що в тому, що стосується суті справи, оцінка Високим судом цього питання цілком вкладається у межі розсуду, що надається державам-членам у подібних до поточної справах. На думку Уряду заява заявника не містила вказівок на те, у який спосіб він зможе забезпечити Г. «турботу й увагу», проживаючи у Гамбії, або на якій підставі він прийматиме рішення за Г. у його особистих питаннях і відповідно до його інтересів і потреб.
73. Заявник стверджував, що у нього було сімейне життя на момент, коли у 1999 році народився брат Г. Т., і що родинні зв'язки не припинилися через те, що батьки розлучилися й одружилися з іншими людьми. Для припинення сімейного життя були потрібні виняткові обставини, а у цьому випадку таких обставин не було. На думку заявника мало місце порушення положень статті 8 Конвенції, а доводи Уряду були дискримінаційними тією мірою, якою саме відмова у видачі заявнику в'їзної візи становила перешкоду для його піклування про Г. і виконання ним батьківських обов'язків.
74. Суд повторює, що лише біологічна спорідненість між одним із біологічних батьків і дитиною, без жодних додаткових юридичних або фактичних елементів, що свідчать про існування тісних особистих стосунків, є недостатньою для застосування захисту за статтею 8. Зазвичай, обов'язковою умовою для стосунків, що прирівнюються до сімейного життя, є спільне проживання. У виняткових випадках доказом того, що стосунки є достатньо міцними для створення *de facto* «сімейних зв'язків» (див., наприклад, «А.Б.В. Проти Росії» (A.B.V. v. Russia), № 56987/15, §65, 02 жовтня 2018 р., та «Анайо проти Німеччини» (Anayo v. Germany), № 20578/07, §56, 21 грудня 2010 р., з додатковими посиленнями), можуть бути інші фактори. У цьому випадку Г. є біологічним сином заявника. Г. народився у Норвегії у 2011 році. Заявник ніколи не бував у Норвегії, і, на підставі наданої Суду інформації, їхні стосунки полягали загалом у тому, що заявник познайомився з Г. під час двотижневої відпустки останнього у Гамбії, коли йому було чотири роки, і яка мала місце за два роки до смерті матері та за чотири роки до винесення державним судом рішення. Також заявник і Г. могли підтримувати певний контакт телефоном (див. пункти 10–11 вище). Проте, навіть припускаючи, що такого обмеженого контакту було б достатньо для наявності *de facto* «сімейного життя» у контексті статті 8, Суд вважає, що скарга у будь-якому випадку однозначно необґрунтована з таких причин.
75. У частині, що стосується процесуальних гарантій, які впливають зі статті 8 Конвенції у справах, пов'язаних із передбачуваним втручанням у право на повагу до сімейного життя, Суд встановив вище, що твердження заявника про те, що судовий розгляд був несправедливим, і що він постраждав від нерівності сторін у справі, не може бути успішним з точки зору положень статті 6 (див. пункти 59–70 вище). Він не вважає, що розгляд процедур з точки зору статті 8 може призвести до іншого висновку.
76. Щодо рішення по суті не надавати заявнику права на виконання батьківських обов'язків щодо Г. Суд зазначає, що основоположним елементом має бути те, що зв'язок між заявником і Г. на момент прийняття рішення, яке оскаржується, був дуже обмеженим. Беручи це за вихідну точку, Суд зазначає, що Високий суд ґрунтував своє рішення не надавати заявнику право виконувати батьківські обов'язки щодо Г. на міркуваннях, які містили у собі той факт, що батьківські обов'язки були питанням окремим від встановлення контакту між заявником і Г., яке Високий суд дійсно міг розглядати як необхідне, і що заявник, враховуючи відстань між ним і Г. і брак знань про нього та його обставини, не відповідатиме критеріям для участі у прийнятті рішень, що має входити у компетенцію особи, наділеної правом виконувати батьківські обов'язки

у спосіб, який відповідав би найкращим інтересам Г. (див. пункти 42–44 вище). За оцінкою Суду, причини, представлені Високим судом, були як відповідними, так і достатніми, і немає жодних ознак того, що органи державної влади не переслідували найкращих інтересів дитини або не змогли встановити справедливий баланс між конкуруючими інтересами у даній справі.

77. З огляду на зазначені вище обставини Суд вважає, що скарга не містить ознак порушення статті 8 Конвенції, і що скарга відповідно до цього положення є однозначно необґрунтованою у контексті пункту 3(а) статті 35 і має бути відхилена відповідно до положень пункту 4 статті 35 Конвенції.

З ЦИХ ПРИЧИН СУД ОДНОСТАЙНО

1. *Оголошує* скаргу за статтею 6 Конвенції прийнятною, а скаргу відповідно до положень статті 8 непринятною;
2. *Постановляє* одностайно, що порушення положень статті 6 Конвенції не було.
3. Оформлено англійською мовою та нотаріально засвідчено у письмовій формі 02 грудня 2021 року відповідно до пунктів 2, 3 правила 77 Регламенту Суду.

Віктор Соловейчик
Секретар секції суду

Сіюфра О'Лірі
Головуючий суддя



«Фільтрація сенсів»



«Ода радості»

IV. Окремі питання функціонування європейської системи захисту прав людини



«Самоусвідомлення»

1. Огляд стандартів Ради Європи щодо функціонування рад суддів



Лорена Бахмаєр-Вінтер,

Професор права Університету Комплутенсе в Мадриді (Іспанія), міжнародний експерт Ради Європи, червень 2023 року

▶ [\(Відео доступне за посиланням\)](#)

2. Стандарти Ради Європи щодо незалежності, неупередженості та незмінюваності суддів



Данута Джос'єн,

2021–2023рр Голова Конституційного Суду Литовської Республіки, міжнародний експерт Ради Європи, червень 2023 року

▶ [\(Відео доступне за посиланням\)](#)

3. Огляд практики Європейського суду з прав людини щодо статті 6



Дмитро Третьяков,

Юрист Європейського суду з прав людини, червень 2023 року

▶ [\(Відео доступне за посиланням\)](#)

4. Огляд виконання рішень ЄСПЛ проти України щодо незалежності суддів



Надія Задорожна,

Спеціалістка з юридичних питань Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) Генерального директорату з прав людини та верховенства права Ради Європи, червень 2023 року

[▶ \(Відео доступне за посиланням\)](#)

5. Огляд стандартів Ради Європи щодо функціонування правосуддя Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) як організації, що впроваджує стандарти



Ніна Бететто,

Президент Консультативної ради європейських суддів (КРЕС) у 2020-2021 рр, міжнародна експертка Ради Європи, червень 2023 року

[▶ \(Відео доступне за посиланням\)](#)

V. Показчик справ, вказаних у Розділі I та Розділі II



Рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України

1. **Побокін проти України** ([Pobokin v. Ukraine](#)) від 06.04.2023, заява № 30726/14, стор. 5

Ключові слова: ефективне розслідування, жорстоке поводження.

2. **Калугін проти України** ([Kalugin v. Ukraine](#)) від 06.04.2023, заява № 25688/12, стор. 6

Ключові слова: тримання під вартою, тримання під вартою під час судового розгляду, законність.

3. **Корнієнко та інші проти України** ([Korniyenko and others v. Ukraine](#)) від 13.04.2023, заяви № 24520/19, 1769/21, 2996/22, стор. 6

Ключові слова: тривалість тримання під вартою.

4. **Цеханович та інші проти України** ([Tsekhanovych and others v. Ukraine](#)) від 13.04.2023, заяви № 71105/14, 51842/15, 18336/19, стор. 7

Ключові слова: законність тримання під вартою.

5. **Лаптєв проти України** ([Laptyev v. Ukraine](#)) від 13.04.2023, заява № 30666/13, стор. 7

Ключові слова: право на власність, майно, законність, штраф за порушення митних правил.

6. **Майборода проти України** ([Mayboroda v. Ukraine](#)) від 13.04.2023, заява № 14709/07, стор. 7

Ключові слова: позитивні зобов'язання, інформована згода пацієнта, медичне втручання.

7. **Богданов проти України** ([Bogdanov v. Ukraine](#)) від 04.05.2023, заява № 27380/20, стор. 9

Ключові слова: відповідні і достатні аргументи, недоліки у процесі ухвалення рішень, батьківські права, відносини батьків з дітьми.

8. **Лях проти України** ([Lyakh v. Ukraine](#)) від 04.05.2023, заява № 53099/19, стор. 9

Ключові слова: гаазька конвенція, батьківські права, відносини батьків з дітьми, тривалість провадження.

9. **Бахаров проти України** ([Baharov v. Ukraine](#)) від 04.05.2023, заява № 28982/19, стор. 10

Ключові слова: гаазька конвенція, батьківські права, відносини батьків з дітьми, тривалість провадження.

10. **Трофименко проти України** ([Trofymenko v. Ukraine](#)) від 04.05.2023, заява № 18444/18, стор. 10

Ключові слова: затримання без судового рішення, законність.

11. **Павлов та інші проти України** ([Pavlov and others v. Ukraine](#)) від 11.05.2023, заяви №№ 30722/21, 38250/21, 3587/22, стор. 11

Ключові слова: тримання під вартою, гідність, простір у в'язничних камерах, переповненість камер.

12. **Вербова та інші проти України** ([Verbova And Others V. Ukraine](#)) від 11.05.2023, заяви №№ 2786/21, 46293/21, 4893/22, стор. 12

Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк.

13. **Заїкін проти України** ([Zaikin v. Ukraine](#)) від 11.05.2023, заява № 37822/16, стор. 12

Ключові слова: тримання під вартою, законність, тривалість кримінального провадження, розумний строк.

- 14. Філоненко та інші проти України ([Filonenko and others v. Ukraine](#))** від 25.05.2023, заяви №№ 87/21, 35429/21, 41014/21, стор. 12
Ключові слова: тримання під вартою, гідність, простір у в'язничних камерах, переповненість камер, тривалість кримінального провадження, розумний строк.
- 15. Кулик проти України ([Kulyk v. Ukraine](#))** від 25.05.2023, заява № 22194/18, стор. 13
Ключові слова: тримання під вартою, необґрунтованість судових рішень.
- 16. Пономаренко проти України ([Ponomarenko v. Ukraine](#))** від 01.06.2023, Заява № 51456/17, стор. 13
Ключові слова: позитивне зобов'язання захисту життя та здоров'я, тримання під вартою, смерть під час перебування під вартою, необґрунтованість судових рішень, засоби безпеки.
- 17. Маймулахін та Марків проти України ([Maymulakhin and Markiv v. Ukraine](#))** від 01.06.2023, заява № 75135/14, стор. 14
Ключові слова: дискримінація, одностатеві пари, визнання одностатевих пар.
- 18. Гульчук та інші проти України ([Gulchuk and others v. Ukraine](#))** від 08.06.2023, заяви №№ 46053/21, 48458/21, 54840/21, 56267/21, 56952/21, 56953/21, 56955/21, стор. 15
Ключові слова: тримання під вартою, гідність, простір у в'язничних камерах, переповненість камер.
- 19. Ветоха та інші проти України ([Vyetokha and others v. Ukraine](#))** від 08.06.2023, заяви №№ 14198/21, 46974/21, 49487/21, 54352/21, 55427/21, 57461/21, стор. 15
Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк.
- 20. Гонта та Їлдизе ([Gonta and Jildize v. Ukraine](#))** від 08.06.2023, заяви №№ 52502/20, 11724/22, стор. 16
Ключові слова: тримання під вартою, перегляд законності тримання під вартою, невідкладний розгляд законності позбавлення свободи.
- 21. Волянська та інші проти України ([Volyanska and others v. Ukraine](#))** від 08.06.2023, заяви №№ 32035/20, 12800/21, 36546/21, 47412/21, 48342/21, 52163/21, 57524/21, 59492/21, 5871/22, стор. 16
Ключові слова: тривалість провадження, розумний строк.
- 22. Нещерет проти України ([Neshcheret v. Ukraine](#))** від 22.06.2023, заява № 41395/19, стор. 16
Ключові слова: тримання під вартою дитини, відсутність ефективних засобів захисту, медична допомога під час тримання під вартою.
- 23. Круглов та інші проти України ([Kruglov and others v. Ukraine](#))** від 22.06.2023, заяви №№ 25946/19, 35903/21, 43913/21, 58414/21, 1258/22, стор. 17
Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк.
- 24. Іскра проти України ([Iskra c. Ukraine](#))** від 22.06.2023, заява № 12489/17, стор. 17
Ключові слова: заборона на виїзд за кордон, пропорційність.
- 25. Комар та інші проти України ([Komar and others v. Ukraine](#))** від 22.06.2023, заяви №№ 68786/14, 33066/16, 44069/21, 2328/22, 28025/22, 35752/22, 39887/22, стор. 18
Ключові слова: тривалість кримінального провадження, розумний строк, відшкодування за порушення права на свободу, невідкладний розгляд законності позбавлення свободи.

Ухвали щодо неприйнятності

26. Приймаков проти України ([Pryymakov v. Ukraine](#)) від 13.04.2023, заява № 34787/13, стор. 19
27. Горпінченко проти України ([Gorpinchenko v. Ukraine](#)) від 17.05.2023, заява № 23454/21, стор. 19
28. Кадряєва проти України ([Kadryayeva v. Ukraine](#)) від 01.06.2023, заява № 50893/21, стор. 19
29. Нечіпоренко проти України ([Nechiporenko v. Ukraine](#)) від 01.06.2023, заява № 20852/13, стор. 19
30. Маселко проти України ([Maselko v. Ukraine](#)) від 01.06.2023, заява № 52086/13, стор. 20
31. Саакашвілі проти України ([Saakashvili v. Ukraine](#)) від 8.06.2023, заява № 8113/18, стор. 20
32. Куліш проти України ([Kulich v. Ukraine](#)) від 15.06.2023, заява № 6023/23, стор. 20

Ухвали щодо вилучення заяв із реєстру справ Суду

33. Атіма Лімітед проти України ([Atima Limited v. Ukraine](#)) від 06.04.2023, заява № 56714/11, стор. 21
34. Хайдарі проти України ([Khaydari v. Ukraine](#)) від 25.05.2023, заява № 59631/19, стор. 21

Стислий виклад ухвали ЄСПЛ

1. Справа Медведчук проти України ([Medvedchuk v. Ukraine](#)) від 2.06.2022, заява № 32100/21, стор. 21

Справи, комуніковані ЄСПЛ Уряду України

1. Александров проти України ([Aleksandrov v. Ukraine](#)) від 03.04.2023, заява № 43100/16, стор. 23
2. Медвідь проти України ([Medvid v. Ukraine](#)) від 24.04.2023, заява № 7453/23, стор. 23
3. Мельник та інші проти України ([Melnyk v. Ukraine](#)) від 24.04.2023, заяви № 44434/15, 50631/15, стор. 23
4. ПАТ «Укрпрофтур» проти України ([Ukrproftur, PAT v. Ukraine](#)) від 24.04.2023, заява № 42118/14, стор. 24
5. Мещеряков проти України ([Meshcheryakov v. Ukraine](#)) від 26.04.2023, заява № 27003/16, стор. 24
6. Ткач проти України ([Tkach v. Ukraine](#)) від 02.05.2023, заява № 33088/15, стор. 24
7. ПП «Маркеттранс» проти України ([Markettrans, PP v. Ukraine](#)) від 10.05.2023, заява № 16989/15, стор. 25
8. Бондар проти України ([Bondar v. Ukraine](#)) від 04.05.2023, заяви № 29184/15, 44078/16, стор. 25
9. Гурянова проти України ([Guryanova v. Ukraine](#)) від 15.05.2023, заява № 7738/14, стор. 25
10. Романюк проти України ([Romanyk v. Ukraine](#)) від 15.05.2023, заява № 62144/16, стор. 25
11. Сурай проти України ([Suray v. Ukraine](#)) від 15.05.2023, заява № 12313/16, стор. 26

12. Делейчук проти України ([Deleychuk v. Ukraine](#)) від 17.05.2023, заява № 21725/15, стор. 26

13. Вац проти України ([Vats v. Ukraine](#)) від 17.05.2023, заява № 18372/15, стор. 26

14. О.В.Б. проти України ([O.V.B. c. Ukraine](#)) від 02.06.2023, заява № 34925/21, стор. 27

Рішення Європейського суду з прав людини проти інших держав

1. UAB Kesko Senukai Lithuania проти Литви ([Lithuania UAB Kesko Senukai Lithuania v. Lithuania](#)), від 04.04.2023, заява № 19162/19, стор. 29

Ключові слова: обшук, вилучення майна, право на оскарження, відсутність адекватних та ефективних гарантій, пропорційність.

2. О.Н. та Г.Н. проти Німеччини ([O.H. and G.H. v. Germany](#)) від 04.04.2023, заява № 53568/18, стор. 30

Ключові слова: право на самоідентифікацію, батьки-трансгендери.

3. Дрозд проти Польщі ([Drozd v. Poland](#)) від 06.04.2023, заява № 15158/19, стор. 31

Ключові слова: право бути залученим до процесу прийняття рішення, пропорційність, процесуальні гарантії.

4. Сімонова проти Болгарії ([Simonova v. Bulgaria](#)) від 11.04.2023, заява № 30782/16, стор. 32

Ключові слова: знесення будинку, баланс конкуруючих прав, пропорційність, незаконно збудований будинок, єдине житло.

5. Догнал проти Республіки Чехія ([Dohnal v. the Czech Republic](#)) від 13.04.2023, заява № 54168/15, стор. 33

Ключові слова: реституція, res judicata.

6. Маслак проти Словаччини №3 ([Maslák v. Slovakia](#)) від 27.04.2023, заява № 35673/18, стор. 33

Ключові слова: право на повагу до кореспонденції, листування ув'язнених, обґрунтованість судових рішень.

7. Грузія проти Росії (II) (щодо справедливої сатисфакції) ([Georgia v. Russia \(II\)](#)) від 28.04.2023, заява № 38263/08, рішення Великої Палати, стор. 34

Ключові слова: збройний конфлікт, справедлива сатисфакція.

8. Лупаску проти Румунії ([Lupașcu v. Romania](#)) від 09.05.2023, заява № 47863/19, стор. 35

Ключові слова: справедливий судовий розгляд, скасування апеляційним судом виправдовувального вироку.

9. Чокою-Коцінда проти Румунії ([Ciocoiu-Cocîndă v. Romania](#)) від 09.05.2023, заява № 17421/19, стор. 35

Ключові слова: свавільне затримання.

10. Чхартішвілі проти Грузії ([Chkhartishvili v. Georgia](#)) від 11.05.2023, заява № 31349/20, стор. 36

Ключові слова: право на свободу вираження поглядів, пропорційність застосування арешту, ув'язнення за поведінку під час мирного зібрання.

11. Куклови проти Республіки Чехія ([Kuklovi v. the Czech Republic](#)) від 11.05.2023, заява № 67480/16, стор. 37

Ключові слова: мінімальний поріг суворості.

12. Стейна проти Латвії ([Šteina v. Latvia](#)) від 11.05.2023, заява № 7463/17, стор. 37

Ключові слова: компенсація за медичну недбалість, національні засоби захисту.

13. Санчез проти Франції ([Sanchez v. France](#)) від 15.05.2023, заява № 45581/15, рішення Великої Палати, стор. 38

Ключові слова: право на свободу вираження поглядів, відповідальність власника облікового запису у соціальних мережах, мова ворожнечі.

14. А.Е. проти Болгарії ([A.E. v. Bulgaria](#)) від 23.05.2023, заява № 53891/20, стор. 39

Ключові слова: домашнє насильство, позитивне зобов'язання, законодавство, яке забезпечує належний захист від домашнього насильства.

15. I.S. проти Греції ([I.S. v. Greece](#)) від 23.05.2023, заява № 19165/20, стор. 40

Ключові слова: відносини батьки-діти.

16. Бугучану та інші проти Румунії ([Buhuceanu and others v. Romania](#)) від 23.05.2023, заяви №№ 20081/19, 20108/19, 20115/19 та ін., стор. 41

Ключові слова: дискримінація, одностатеві пари, визнання одностатевих пар на рівні закону.

17. Гапоненко проти Латвії ([Gaponenko v. Latvia](#)) від 23.05.2023, заява № 30237/18, стор. 42

Ключові слова: злочини проти національної безпеки, тримання під вартою, право на свободу вираження поглядів.

18. Непомнящий та інші проти Росії ([Nepomnyashchiy and others v. Russia](#)) від 30.05.2023, заяви № 39954/09, 3465/17, стор. 43

Ключові слова: дискримінація, захист ЛГБТІ, дискримінаційні заяви, баланс конкуруючих прав.

19. Азаки проти Нідерландів ([Azzaqui v. the Netherlands](#)) від 30.05.2023, заява № 8757/20, стор. 44

Ключові слова: анулювання посвідки на постійне проживання, стан здоров'я, вислання.

20. ТОВ «Фу Кян» проти Республіки Чехія ([FU QUAN, s.r.o. v. the Czech Republic](#)) від 01.06.2023, заява № 24827/14, рішення Великої Палати, стор. 45

Ключові слова: арешт майна.

21. Гросам проти Республіки Чехія ([Grosam v. the Czech Republic](#)) від 01.06.2023, заява № 19750/13, рішення Великої Палати, стор. 46

Ключові слова: порушення права на справедливий судовий розгляд, оскарження рішення дисциплінарної палати, порушення строків для подання скарги.

22. Ерік Адамко проти Словаччини ([Erik Adamčo v. Slovakia](#)) від 01.06.2023, заява № 19990/20, стор. 47

Ключові слова: показання співвиконавців, співпраця із слідством, імунітет.

23. Айхан Ахундов проти Азербайджану ([Aykhan Akhundov v. Azerbaijan](#)) від 01.06.2023, заява № 43467/06, стор. 49

Ключові слова: строк позовної давності, обґрунтованість судових рішень, шаблонність судових рішень, свавільне судові рішення.

24. Навальний проти Росії №3 ([Navalnyy v. Russia \(no. 3\)](#)) від 06.06.2023, заява № 36418/20, стор. 50

Ключові слова: злочини щодо опозиційних політиків, ефективне розслідування, дослідча перевірка.

25. Алонсо Саура проти Іспанії ([Alonso Saura v. Spain](#)) від 08.06.2023, заява № 18326/19, стор. 51

Ключові слова: призначення на посаду, дискримінація, голова суду.

26. Бадалян проти Вірменії ([Badalyan v. Armenia](#)) від 13.06.2023, заява № 28215/11, стор. 52

Ключові слова: жорстоке поводження, ефективне розслідування, припинення розслідування за спливом строку давності притягнення до відповідальності.

27. ТОВ АмберКор та ТОВ Аркус Новус проти Литви ([UAB AmberCore DC and UAB Arcus Novus v. Lithuania](#)) від 13.06.2023, заява № 56774/18, стор. 53

Ключові слова: господарська діяльність у сфер передачі даних, національна безпека.

28. Гайдукевич проти Грузії ([Gaidukevich v. Georgia](#)) від 15.06.2023, заява № 38650/18, стор. 54

Ключові слова: домашнє насильство, бездіяльність поліції.

Список скорочень:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод – Конвенція, ЄКПЛ
2. Європейський суд з прав людини – ЄСПЛ, Європейський суд, Суд

Посилання на використані зображення та назви картин:

обкладинка: «Все буде Україна», Сергій Ткаченко

стор. 4: «5 березня», Сергій Ткаченко

стор. 18: «Карпати VS Терекони», «Терекони VS Карпати», Сергій Ткаченко

стор. 28: «Свобода», Сергій Ткаченко

стор. 56: «Смерть кощія», Сергій Ткаченко

стор. 184-185: «Фільтрація сенсів» та «Ода радості», Сергій Ткаченко

стор. 186: «Самоусвідомлення», Сергій Ткаченко

стор. 187: (1) <https://tribuna.ucm.es/news/lorena-bachmaier-eli>; (2-3) скріншот з відео зі стор.187

стор. 188: (4-5) скріншот з відео зі стор. 188

стор. 190: https://freepik.com/free-photo/young-adult-organizing-documents_26298150.htm#query=%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B&position=17&from_view=keyword&track=sph

